

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**YİRMİNCİ YÜZYIL TOPLU KONUT ÖRNEKLERİNİN
İNCELENMESİ**

Mimar Seden SÜATAÇ

**FBE Mimarlık Anabilim Dalı Mimari Tasarım Programında
Hazırlanan**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Savunma Tarihi : 13 Ekim 2006
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Seda TÖNÜK (YTÜ)
Jüri Üyeleri : Prof. Dr. İhsan BİLGİN (İBÜ)
: Yrd. Doç. Dr. Yasemen SAY ÖZER (YTÜ)

İSTANBUL, 2006

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ŞEKİL LİSTESİ.....	iv
TABLO LİSTESİ.....	xi
ÖNSÖZ	xii
ÖZET	xiii
ABSTRACT	xiv
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Araştırmanın Amacı.....	1
1.2 Araştırmanın Kapsamı	1
1.3 Araştırmanın Yöntemi	2
2. SANAYİ DEVRİMİ VE KONUT MİMARİSİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ	3
2.1 Sanayi Devrimi.....	3
2.2 Sanayi Devriminin Gerektirdiği Kentleşme Tipleri	17
2.2.1 Kentlerin Biçimsel Analizi.....	34
3. SANAYİ DEVRİMİ SONRASINDA ÜRETİLEN TOPLU KONUT PROJELERİNİN PLANSAL AÇIDAN İNCELENMESİ.....	42
3.1 İşçi Sınıfına Yönelik Üretilen Toplu Konutlar.....	42
3.1.1 Açık Sistemler	58
3.1.1.1 Dessau-Törten	58
3.1.1.2 Dammerstock.....	62
3.1.1.3 Praunheim	64
3.1.1.4 Siemensstadt.....	66
3.1.1.5 Byker Wall	72
3.1.2 Kapalı Sistemler	75
3.1.2.1 Spangen Konutları (Justus van Effenstraat).....	75
3.1.2.2 De Dageraad.....	78
3.1.2.3 Rabenhof	81
3.1.2.4 Karl Seitz Hof.....	85
3.1.2.5 George Washington Hof	87
3.1.2.6 Karl Marx Hof.....	89
3.1.2.7 Quarry Hill	93
3.2 Orta Sınıfa Yönelik Üretilen Toplu Konutlar	96
3.2.1 Weissenhof Yerleşmesi.....	96
3.2.2 Borneo Sporenburg Yerleşmesi.....	104
4. YİRMİNCİ YÜZYIL TOPLU KONUT ÖRNEKLERİ ÜZERİNDE TOPLU KONUT TASARIMINDAN BEKLENTİLERİN İRDELENMESİ	108
4.1 Komşuluk İlişkileri	109

	Sayfa
4.2	Toplumsal Paylaşım Mekanları ve Sosyal Tesisler 116
4.3	Mekansal İlişkiler Açısından Beklentiler..... 118
4.4	Barınma Mekanları 123
4.5	Yeşil Alanlar 127
4.6	Konut Bölgesi Ulaşım Sistemi 131
4.7	Psikolojik Açısından Beklentiler..... 135
4.8	Ekolojik Beklentiler..... 139
4.9	Teknolojik Gelişmeler ile Değişen Beklentiler 140
4.10	Sosyal Statülerin Mekanlara Yansıması 142
4.11	Kullanıcıya Hizmet Eden Organizasyon..... 144
5.	SONUÇLAR VE ÖNERİLER 147
KAYNAKLAR..... 165	
ÖZGEÇMİŞ..... 169	

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 2.1 İngiltere donanması 1897.....	6
Şekil 2.2 Biçerdöver ile mahsul kesimi.....	6
Şekil 2.3 Mahsul yetiştirmekte kullanılan bir araç.....	6
Şekil 2.4 Yonca tarlasında koyunlar.....	7
Şekil 2.5 Tarlada otlanan koyunlar.....	7
Şekil 2.6 Sığır yetiştiricisi ve sığırı.....	8
Şekil 2.7 18.yüzyıl sonu buharlı lokomotif.....	9
Şekil 2.8 Fabrikalarda çalışan çocuklar ve kadınlar.....	10
Şekil 2.9 Fabrikada çalışan çocuklar.....	10
Şekil 2.10 Ondokuzuncu yüzyıl varoşları.....	12
Şekil 2.11 Sırt-sırta konutlardan bir görünüm.....	12
Şekil 2.12 Sanayileşme dönemi başında, sokaklardaki çocuk hırsızların resmedildiği bir çizim.....	13
Şekil 2.13 Sanayileşme sürecinde şehirlerin durumu.....	13
Şekil 2.14 Savaş sonrası kentlerin durumu.....	13
Şekil 2.15 Savaşta şehit düşen askerler için yapılmış bir mezar taşı.....	14
Şekil 2.16 18.yy sonunda Londra, işçi sınıfı konutları.....	14
Şekil 2.17 Newcastle, sıra-konut tipi.....	15
Şekil 2.18 İngiltere’de yapılmış sıra konutlar.....	15
Şekil 2.19 1794 yılında inşa edilmiş Manchester evleri.....	15
Şekil 2.20 1818 - McConell ve Kennedy fabrikası.....	16
Şekil 2.21 New Lanark havadan görünüm.....	18
Şekil 2.22 New Lanark yerleşmesi.....	18
Şekil 2.23 Bournville yerleşimi.....	19
Şekil 2.24 Port Sunlight yerleşim planı.....	19
Şekil 2.25 Charles Fourier – Phalange sistemi.....	20
Şekil 2.26 Ebenezer Howard’ın bahçe şehir yerleşim planı.....	22
Şekil 2.27 Ebenezer Howard’ın bahçe şehri ile tarım alanları arasındaki ilişkiyi gösteren diyagramı.....	22
Şekil 2.28 Ebenezer Howard’ın köy ve kent sistemlerinin birleştirilmesi hakkındaki “Üç Mıknatıs” diyagramı.....	23

Şekil 2.29 Ebenezer Howard'ın bahçe şehrinin çok merkezli büyüme sistemi hakkındaki diyagramı.....	23
Şekil 2.30 Letchworth yerleşiminin uydudan görünümüleri.....	24
Şekil 2.31 Letchworth, 1913.....	25
Şekil 2.32 Letchworth şehrinin düz sokakları ile Haempstead'in kıvrımlı sokakları.....	25
Şekil 2.33 Welwyn bahçe şehri.....	26
Şekil 2.34 Welwyn bahçe şehriden görünümleer.....	26
Şekil 2.35 Welwyn Bahçe Şehri'nin kuruluş amacı.....	27
Şekil 2.36 Welwyn bahçe şehri vaziyet planı, 1927.....	28
Şekil 2.37 Çıkamaz sokaklar (cul-de-sac).....	28
Şekil 2.38 Welwyn Bahçe Şehri.....	29
Şekil 2.39 Arturo Soria Y. Mata'nın lineer şehir önerisi.....	29
Şekil 2.40 Otto Wagner "Geniş Şehir" plan şeması.....	30
Şekil 2.41 Otto Wagner "Geniş Şehir" planı.....	31
Şekil 2.43 Tony Garnier "Endüstriyel Sanayi Şehri" vaziyet planı.....	31
Şekil 2.44 Tony Garnier "Endüstriyel Sanayi şehri".....	32
Şekil 2.45 Archigram grubunun Tak – Sök "Plug-in City" ve Yürüyen "Walking City" Kent önerileri.....	33
Şekil 2.46 Bahçe şehir satelit şehir plan şeması.....	34
Şekil 2.47 Merkezi şehrin etrafında konumlanmış satelit şehirler (Howard'ın bahçe şehir tasarımı genel büyüme şeması).....	34
Şekil 2.48 Abercrombie satelit şehir tasarımı genel plan şeması.....	35
Şekil 2.49 Gaston Bardet'in salkım şehir plan şeması.....	35
Şekil 2.50 Tarak şehir plan şeması.....	36
Şekil 2.51 Ludwig Karl Hilberseimer'ın dikey şehri.....	36
Şekil 2.52 Hilberseimer'ın dikey şehir plan şeması.....	36
Şekil 2.53 Haçvari şehir.....	37
Şekil 2.54 Star city – Yıldız şehir.....	37
Şekil 2.55 Dominika, Roseau şehri yıldız plan şeması.....	37
Şekil 2.56 Yıldız şehirlerin birleşmesiyle oluşan çok merkezli sistem.....	38
Şekil 2.57 Ana merkezden dağılan parmak şehir şeması.....	38
Şekil 2.58 Copenhagen şehrinin yıldız şehir plan şeması ve oluşturulan lineer bloklar.....	38
Şekil 2.59 Molekül şehir plan şeması.....	39

	Sayfa
Şekil 2.60 Lineer (Bant) şehir kuruluş şeması.....	39
Şekil 2.61 Lineer şehir plan şeması.....	40
Şekil 2.62 Madrid lineer şehri.....	40
Şekil 2.63 A. Soria Y. Mata'nın Madrid lineer şehri.....	40
Şekil 3.1 Ondokuzuncu yüzyıl apartman binası plan tipi.....	43
Şekil 3.2 Londra, Leeds bölgesindeki sıra-konutlara örnek.....	44
Şekil 3.3 Keats Grove, Haempstead'de 1820'lerde yapılmış sıra konutlar.....	44
Şekil 3.4 Viyana'daki Bassenahauser kat planı.....	45
Şekil 3.5 Titus Salt yerleşmesinin vaziyet planı.....	46
Şekil 3.6 Bourneville yerleşmesi konutları.....	47
Şekil 3.7 Letchworth bahçe şehri genel vaziyet planı.....	48
Şekil 3.8 Letchworth bahçe şehri vaziyet planı bölgeleşmesi.....	49
Şekil 3.9 Letchworth bahçe şehri vaziyet planı.....	49
Şekil 3.10 Letchworth Bird's Hill konutları vaziyet planı.....	49
Şekil 3.11 Letchworth Pixmore konutları vaziyet planı.....	50
Şekil 3.12 Letchworth üst kat ve alt kat planı.....	50
Şekil 3.13 Margarethenhöhe havadan görünüm.....	51
Şekil 3.14 Margarethenhöhe vaziyet planı.....	51
Şekil 3.15 Margarethenhöhe yerleşmesi sıra-konutlarının kat planları.....	51
Şekil 3.16 Margarethenhöhe konutları plan örneği.....	52
Şekil 3.17 Hellerau bahçe şehrinden bir görünüm.....	52
Şekil 3.18 Dresden Hellerau vaziyet planı.....	53
Şekil 3.19 Dresden Hellerau bahçe şehri konutlarının kat planı.....	53
Şekil 3.20 Alexandre Klein'in Moskova'daki yarışma için hazırladığı, minimum hacimli kat planları.....	54
Şekil 3.21 Alexander Klein'in konut planları.....	54
Şekil 3.22 Ville Radieuse.....	55
Şekil 3.23 Ville Radieuse planı.....	55
Şekil 3.24 Ville Radieuse havadan maket görüntüsü.....	56
Şekil 3.25 Ville Radieuse konut bölgesi.....	56
Şekil 3.26 1932'de Hugo Haring'in tasarladığı ekolojik yaklaşımlı konutların kat planı.....	57
Şekil 3.27 Adolf Loos'un kat planları.....	57
Şekil 3.28 Dessau, Törten yerleşmesinden bir sokak.....	58

	Sayfa
Şekil 3.29 Dessau, Törten yerleşmesi uydu görüntüsü.	59
Şekil 3.30 Dessau, Törten yerleşmesi vaziyet planı.	59
Şekil 3.31 Konutların ve yerleşimin bir parçasından perspektifi.	60
Şekil 3.32 Törten yerleşmesi uzun bant pencereli konutlar.	60
Şekil 3.33 Dessau, Törten yerleşmesi.	60
Şekil 3.34 Konutların havadan görünümü.	61
Şekil 3.35 Törten konutları.	61
Şekil 3.36 Dessau, Törten yerleşmesi kat planları, tip 1.	61
Şekil 3.37 Dessau, Törten yerleşmesi kat planları, tip 2 ve tip 3.	62
Şekil 3.38 Dammerstock konutlarından bir görünüm.	62
Şekil 3.39 Dammerstock yerleşmesi vaziyet planı.	63
Şekil 3.40 Dammerstock yerleşmesi uydudan görüntüsü.	63
Şekil 3.41 Dammerstock yerleşmesi konut planlarından örnek.	63
Şekil 3.42 Praunheim yerleşmesi uydu görünümü.	64
Şekil 3.43 Praunheim yerleşmesi vaziyet planı.	64
Şekil 3.44 Praunheim yerleşimi havadan görünümü.	65
Şekil 3.45 Praunheim yerleşmesinden bir görünüm.	65
Şekil 3.46 Praunheim yerleşmesi konutları kat planları.	65
Şekil 3.47 Siemensstadt uydudan görünümü.	66
Şekil 3.48 Siemensstadt yerleşmesinin vaziyet planı.	66
Şekil 3.49 Hans Scharoun'un Siemensstadt'da uyguladığı plan tipi.	67
Şekil 3.50 Hans Scharoun'un uyguladığı ikinci plan tipi.	68
Şekil 3.51 Hans Scharoun'un uyguladığı üçüncü plan tipi.	68
Şekil 3.52 Hans Scharoun'un üçüncü plan tipine sahip konut bloğu.	68
Şekil 3.53 Hans Scharoun'un binasının balkonları.	68
Şekil 3.54 Hans Scharoun'un binaları.	69
Şekil 3.55 Hans Scharoun'un binası.	69
Şekil 3.56 Fred Forbat'ın tasarladığı bir oda-salon tipinin kat planı.	69
Şekil 3.57 Fred Forbat'ın tasarladığı iki oda-salon tipinin kat planı.	70
Şekil 3.58 Fred Forbat'ın tasarladığı üç oda-salon tipinin kat planı.	70
Şekil 3.59 Siemensstadt Fred Forbat konutları.	70
Şekil 3.60 Siemensstadt Fred Forbat konutları.	70
Şekil 3.61 Walter Gropius'un tasarladığı konut tipi.	71

	Sayfa
Şekil 3.62 Walter Gropius'un tasarladığı konut tipi.	71
Şekil 3.63 Siemensstadt Walter Gropius konutlarının ön cephesi.	71
Şekil 3.64 Walter Gropius konutlarının arka cephesi.	72
Şekil 3.65 Byker Konutları ve Byker Wall konut bloğu uydu görüntüsü.	72
Şekil 3.66 Byker Wall vaziyet planı.....	72
Şekil 3.67 Byker Wall'dan bir görünüm.	73
Şekil 3.68 Byker Wall geçit.....	73
Şekil 3.69 Byker Wall konutları kat planları.	74
Şekil 3.70 Byker Wall kat planları ve kesiti.	74
Şekil 3.71 Byker Wall plan analizi.....	74
Şekil 3.72 Byker Wall konut bloğu.....	75
Şekil 3.73 Spangen konutları yerleşim planı, 1939.....	75
Şekil 3.74 Spangen konutları havadan görünüm ve galeri sokak.	76
Şekil 3.75 Avluya giriş ve merkezdeki dükkanlardan bir görünüm.....	76
Şekil 3.76 İç avludan görünümler.	77
Şekil 3.77 Spangen konutları kat planı.....	77
Şekil 3.78 Takbuurt konut bölgesi içerisinde, (6 numaralı binalar) De Dageraad konutları.	78
Şekil 3.79 De Dageraad konutlarından görünüm.....	78
Şekil 3.80 Kooperatif binası.	78
Şekil 3.81 De Dageraad konutları zemin kat planı.	79
Şekil 3.82 De Dageraad konutları 1. kat planı.	79
Şekil 3.83 De Dageraad konutları 2. kat planı.	80
Şekil 3.84 De Dageraad konutları 3. kat planı.	80
Şekil 3.85 De Dageraad konutları AB ve CD kesitleri.....	81
Şekil 3.86 Rabenhof yerleşmesindeki konut bloklarından bir görünüm.	81
Şekil 3.87 Rabenhof vaziyet planı.	82
Şekil 3.88 Rabenhof yerleşmesindeki dükkanlar.....	82
Şekil 3.89 Ortak banyo tesisi önden görünüm.	83
Şekil 3.90 Ortak banyo tesisi yandan görünüm.	83
Şekil 3.91 Pergolalı yaya yolları.	83
Şekil 3.92 Rabenhof konutları kat planı.	84
Şekil 3.93 Rabenhof konutları giriş katı planı.	84

	Sayfa
Şekil 3.94 Karl Seitz Hof vaziyet planı.....	85
Şekil 3.95 Karl Seitz Hof konutları kısmi kat planı.....	85
Şekil 3.96 Karl Seitz Hof konutları havadan görünüm.....	86
Şekil 3.97 Karl Seitz Hof yerleşiminden görüntüler.....	86
Şekil 3.98 Dışçı kliniği haline dönüştürülmüş bir kat planı.....	87
Şekil 3.99 George Washington Hof.....	87
Şekil 3.100 George Washington Hof.....	87
Şekil 3.101 Ulmenhof avlusundaki anaokulu.....	88
Şekil 3.102 George Washington Hof vaziyet planı.....	88
Şekil 3.103 Washington Hof kat planı.....	88
Şekil 3.104 George Washington Hof kat planı.....	89
Şekil 3.105 Karl Marx Hof vaziyet planı.....	89
Şekil 3.106 Konut bloğu ve tren hattı.....	90
Şekil 3.107 Karl Marx Hof uydu görünümü.....	90
Şekil 3.108 Konut sistemi içi ulaşımı.....	90
Şekil 3.109 Karl Marx Hof'un avlusu.....	90
Şekil 3.110 Karl Marx Hof konutları cephesi.....	91
Şekil 3.111 Karl Marx Hof konutlarından bir görünüm.....	91
Şekil 3.112 Karl Marx Hof konut bloğu kısmi kat planı.....	91
Şekil 3.113 Karl Marx Hof konutları kat planı.....	92
Şekil 3.114 Karl Marx Hof konutları kat planı.....	92
Şekil 3.115 Quarry Hill havadan görünüm.....	93
Şekil 3.116 Quarry Hill vaziyet planı.....	93
Şekil 3.117 Quarry Hill konutlarının inşaat aşaması.....	94
Şekil 3.118 Quarry Hill konutlarından görüntüler.....	94
Şekil 3.119 Quarry Hill konutları çamaşırhane tesisi.....	94
Şekil 3.120 Quarry Hill konut sisteminde iki ve üç odalı konutların kat planı.....	95
Şekil 3.121 Quarry Hill konut içinden görüntüler.....	95
Şekil 3.122 Weissenhof yerleşmesi vaziyet planı.....	96
Şekil 3.123 Weissenhof yerleşmesi havadan görünüm.....	96
Şekil 3.124 Weissenhof yerleşmesi uydudan görünüm.....	97
Şekil 3.125 Le Corbusier'in tasarladığı ikiz apartman.....	98
Şekil 3.126 Le Corbusier'in iç mekanlarından görüntüler.....	98

	Sayfa
Şekil 3.127 Le Corbusier'in ikiz apartmanın çatı katı planı.	98
Şekil 3.128 Weissenhof'da Le Corbusier'in birinci ve giriş katı planları.	99
Şekil 3.129 Mart Stam konutları.....	99
Şekil 3.130 Mart Stam konutları kat planları ve kesiti.	100
Şekil 3.131 Apartmandan bir görünüm.....	100
Şekil 3.132 Rohe'nin apartmanı perspektif çizimi.	101
Şekil 3.133 Mies Van der Rohe'nin arazinin hakimi gibi konumlanmış apartman binası. ...	101
Şekil 3.134 Rohe'nin apartman binasının görünüşleri.....	102
Şekil 3.135 Rohe'nin apartmanının planları.....	102
Şekil 3.136 Weissenhof yerleşmesinde Oud'un tasarladığı sıra konutlar.....	103
Şekil 3.137 Weissenhof yerleşmesindeki J.J.P. Oud'un sıra-konutlarının kat planları.	103
Şekil 3.138 Görünüşler.	104
Şekil 3.139 Borneo Sporenburg konutlarından bir görünüm.	105
Şekil 3.140 40 numaralı ev.....	105
Şekil 3.141 Yerleşim planı.	105
Şekil 3.142 40 numaralı konutun kat planı.	106
Şekil 4.1 Dammerstock yerleşmesi.	111
Şekil 4.2 Spangen konutları galeri sokak.	113
Şekil 4.3 Spangen konutlarında olduğu gibi, oluşturulan ikincil mekanlarla konutların ilişkileri.	113
Şekil 4.4 G. W. H. kat planı ve avlu cephesinden bir görünüm.....	114
Şekil 4.5 Immeubles Villas.	116
Şekil 4.6 Spangen yerleşimi mekan ilişkileri.....	121
Şekil 4.7 Milyutin, Magnitogorsk projesi.....	123
Şekil 4.8 Dessau-Törten salonundan bir görünüm.	124
Şekil 4.9 Hans Sharoun'un tasarladığı üç plan tipi.	125
Şekil 4.10 Dessau-Törten konutlarının ön bahçeleri.....	128
Şekil 4.11 Le Corbusier ve Jeanneret, "Plan Obus" , Algiers..	131
Şekil 4.12 Plan Obus.	132
Şekil 4.13 Dammerstock yerleşmesi ara yol.....	133
Şekil 4.14 Byker yerleşmesi ulaşım sistemi.	134
Şekil 4.15 Dessau-Törten yerleşmesi elektrik hatları.....	141

TABLO LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 5.1 Dessau-Törten yerleşimi hakkında özet bilgi.....	152
Tablo 5.2 Dammerstock yerleşimi hakkında özet bilgi.....	153
Tablo 5.3 Praunheim yerleşimi hakkında özet bilgi.....	154
Tablo 5.4 Siemensstadt yerleşimi hakkında özet bilgi.	155
Tablo 5.5 Byker Wall yerleşimi hakkında özet bilgi.....	156
Tablo 5.6 Spangen yerleşimi hakkında özet bilgi.	157
Tablo 5.7 De Dageraad yerleşimi hakkında özet bilgi.	158
Tablo 5.8 Rabenhof yerleşimi hakkında özet bilgi.	159
Tablo 5.9 Karl Seitz Hof yerleşimi hakkında özet bilgi.	160
Tablo 5.10 George Washington Hof yerleşimi hakkında özet bilgi.....	161
Tablo 5.11 Karl Marx Hof yerleşimi hakkında özet bilgi.	162
Tablo 5.12 Quarry Hill yerleşimi hakkında özet bilgi.....	163

ÖNSÖZ

Konutlaşma sorununun hala devam ettiği günümüzde, bulunan her boş arazi üzerine kurulan içe dönük toplu konut sistemlerinin, kent ile daha sistematik ve bütüncül bir sistemle bağlı olması gerektiği kanaatindeyim. Gerek kente yeni gelen nüfusa, gerekse kentin mevcut nüfusuna yetecek kapasitede bir kent tasarlanması durumunda, kentte oluşacak gecekondulaşma bölgeleri, ulaşım sorunları, suç oranı, hava ve çevre kirliliği gibi birçok sorunun çözülebileceği fikrini savunmaktayım. Amaç daha mutlu, huzurlu, güvenilir, sağlıklı bir toplum ve çevre yaratmak olmalıdır.

Teknolojik olanakları kullanan, çevreye zarar vermeyen, sosyal ilişkileri güçlendiren, güvenilir binalar organizasyonu kurulmalıdır. Konut sistemi, kentin bir parçası olarak, en düşük gelir grubu için bile, otel konforunu en temel ihtiyaçlarda sunabilmelidir. Binalar barınma ve koruma gibi fonksiyonların yanında, ulaşım, atık sistemi, alışveriş, bakım, iletişim, eğlence, sağlık, eğitim gibi birçok konuda, bir organizma gibi çalışan, her detayına kadar yaşam için gerekli fonksiyonları, sistematik bir düzende, özgürlükleri kısıtlamadan, üst düzeyde esnek bir tutumla gerçekleştirebilmelidir. Bu şekilde gelişmek için zaman bulabilen, çağdaş bir toplum yaratılabilir.

Tez çalışmamda, bu ana fikirle, mevcut toplu konut sistemleri üzerinden kent oluşumu hakkında araştırma yapılmıştır. Tarihsel süreçte değişimlerin daha net görülebildiği, sanayileşme dönemi sonrası, 19. yüzyıl sonu ve özellikle 20. yüzyıl başı konutları üzerinde durulmuştur. Bu çalışmanın gelecekte yapılacak konut sistemlerine katkısı olmasını dilerim.

Tez çalışmam boyunca, hoşgörülü ve iyimser tavrıyla benden yardımlarını esirgemeyen, değerli hocam ve danışmanım Sayın Doç. Dr. Seda TÖNÜK'e, tezimin başlangıç aşamasında yardımcı fikirler veren değerli hocam Sayın Doç. Dr. Ömür BARKUL'a, kaynak araştırması sırasında hoşgörü gösteren değerli hocam Sayın Doç. Dr. Çiğdem BAYTİN'e, son olarak da ellerinden gelen her türlü destek ve yardımı sağlayan, gösterdikleri sabır ve anlayış için annem Lerzan SÜATAÇ'a ve babam Engin SÜATAÇ'a teşekkürü bir borç bilirim.

Ekim 2006

Seden SÜATAÇ

ÖZET

Şehirlerin aşırı büyümesi ve ortaya çıkan yetersizlikler sonucu oluşan barınma sorunu, toplu konut oluşumlarında değişik çözümlerin ortaya konmasına neden olmuştur. Sanayi Devrimi'nden günümüze kadar geline süreçte, değişen ihtiyaçları karşılayacak şekilde üretilen toplu konut projeleri, “kent içinde kent” oluşturma çözümüne varmıştır.

Bu araştırmada, Sanayi Devrimi, sanayileşme sürecinde ortaya çıkan kentleşmeler ve yirminci yüzyıl toplu konut projeleri üzerine literatür araştırması yapılmış, bu kapsamda kütüphane taraması ve İnternet ortamındaki yayınların incelenmesi yöntemine başvurulmuştur. İlk bölümde, Sanayi Devrimi'nden sonra üretilen projelerin dönem koşullarını anlamak amacıyla, sanayileşme süreci, bu süreçte oluşturulan kentler ve konut bölgeleri hakkında bilgiler verilmiş, ardından üretilen konut tiplerinden bahsedilmiştir. İkinci bölümde, 20. yüzyılda üretilmiş toplu konut örneklerinin oluşum amaçlarını netleştirmek için 19. yüzyıl konutlarının planlarından kısaca bahsedilmiş ve bu örnekler biçimlenişlerine göre “Açık Sistemler” ve “Kapalı Sistemler” olarak sınıflandırılarak plansal açıdan analiz edilmiştir. Üçüncü bölümde, incelenen toplu konut projeleri, günümüz beklentileri ve sundukları olanaklar kapsamında değerlendirilmiştir. Son bölümde ise, değerlendirmeden elde edilen çıkarımlar ve öneriler maddeler halinde sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Sanayi Devrimi, sanayileşme, kentleşme, konutlaşma, toplu konut, işçi sınıfı konutları, orta sınıf konutları, yirminci yüzyıl.

ABSTRACT

Housing problem, caused by the excessive increase in the population of the city and their insufficiencies, was made people find different solutions. Housing estates, which were produced in accordance to changing needs since the industrial revolution, were arrived to a solution of the “city in the city” system.

In this study, a literature search, including library search and a study of the Internet publications, about the urbanizations planned during the industrialization process and the twentieth century housing estates, were done. Moreover, to have solutions to future housing estates were been the aim of the study. In the first part of the study, industrialization process, urbanisations after industrilization and the housing zones planned during the process were examined to understand the conditions of the period they were produced. In addition, the housing types built up during the process were submitted. In the second part, to clarify the reasons of producing the examples of the 20th century housing estates, 19th century house plans were shortly mentioned and these housing estates were studied according to their floor plans with classifying as “Opened Systems” and “Closed Systems”. In the third part housing expectations were explained, and the projects success of meeting these expectations were researched. In conclusion, the results and the suggestions were gotten from the research and divided into seperate articles.

Keywords: Industrial Revolution, industrialization, urbanization, housing, housing estates, working class houses, middle class houses, 20th century.

1. GİRİŞ

1.1 Araştırmanın Amacı

Yapılmış çevrenin oluşturulma prensibinin temelinde, kullanıcı rahatı ve mutluluğunun sağlanması ve kullanıcı ihtiyaçlarının tam olarak karşılanması öngörülmektedir. Özellikle kitlelere hitap eden yapılarda, mekanın kullanıcı davranışları üzerindeki gözle görünmeyen, ancak bir zaman sürecinden sonra algılanabilen etkisi, çoğu zaman mali nedenler sonucunda göz ardı edilmiştir. Oysa ki, mekanın düzenliliği, sağlamlığı, sağladığı mutluluk ve fonksiyonel işleyişi ne kadar üst düzeyde tutulursa, kullanıcı mutluluğu, yaşam standardı o derecede artmaktadır. Bu sebeple mekan oluşumunun olası etkileri ve sonuçları, iyi irdelenmelidir.

Günümüzde daha iyi ve çok olanağa ulaşmak sebebiyle artan, kentte yaşama talebi sonucu, nüfus yoğunluğunun artmasına ve birçok kentin hedeflenen kapasitelerinin aşılmasına sebep olmuştur. Kentlerin aşırı büyümesi sonucunda ihtiyaçlara ulaşım güçleşmiştir. Sanayi Devrimi'nden günümüze kadar geline süreçte, toplu konut düzenlerinde, toplu konut kullanıcılarının her türlü ihtiyacını içinde barındıran, "kent içinde kent" olarak tanımlandırılan bir sistemin uygulandığı görülmüştür. Fakat bu yerleşmelerin içe kapanıklığı nedeniyle, kentin bütünü ile ilişkilerindeki yetersizliklerden doğan sorunlar ortaya çıkmıştır.

Günümüz toplu konutları için tasarımsal ve mekansal çıkarımlar elde etmek amacıyla, bu araştırmada yirminci yüzyıl toplu konut örnekleri incelenmiştir. 100-150 yıllık bir bunalımın sonucunda oluşturulan toplu konut projelerinin geçirdiği evreler ve mekansal kurguları incelenmiş ve bunların günümüz bakış açısından mekansal yeterlilik ve yetersizliklerine değinilmiştir.

1.2 Araştırmanın Kapsamı

Bu araştırma asıl olarak blok şeklinde inşa edilmiş kent sistemleri ile kullanıcı ve çevre arasındaki etkileşimleri irdelenmiştir. Bu sistemin örnekleri, sanayileşme sonrası kentleşme hareketleri içerisinde inşa edilmiştir. Örnekleri incelemeye önce, bu araştırmada, tarihsel süreçte toplumlarda gerçekleşen değişimleri ve bu değişimlerin sonuçlarının net olarak algılandığı sanayileşme sürecinin, toplum ve kent için avantajları ve dezavantajları genel olarak belirtilmiştir. Sanayileşme süreci içerisinde ortaya çıkan, inşa edilmiş veya proje olarak sunulmuş sıra-konutlar, blok sistemler ve şehir projeleri hakkında genel bilgiler sunulmuştur.

Kullanıcı davranışları mekanı etkilediği gibi, mekan da kullanıcı davranışlarını etkilemektedir. Bu nedenle sistemin etkilerini anlayabilmek için, öncelikle içinde bulunduğu zamanın yaşam standartlarını incelemek gerekmiştir. Dolayısıyla sanayileşme sürecinde mevcut olan yaşam standartlarından bahsedilen ilk bölümde, sanayileşme sürecinde ortaya çıkarılan çözüm önerilerine değinilmiştir.

Araştırmanın ikinci bölümünde, Sanayi Devrimi ardından tasarlanan kentleşmelerin tipleri ve çeşitlerine örnekler verilmiş ve araştırmada önce ondokuzuncu yüzyıl konutlaşmaları hakkında genel bilgiler sunulmuş, daha sonra da yirminci yüzyıl toplu konut projelerinden seçilen örnekler plansal açıdan analiz edilmiştir.

Üçüncü bölümde, toplu konut projelerinden kullanıcının beklentilerinden seçilen konular belirlenen başlıklar altında irdelenmiş, sanayileşme süreci ardından oluşturulan, toplu konut projeleri üzerinde bu beklentiler araştırılmıştır. Projelerin sundukları olanaklar ve getirdikleri çözüm yolları değerlendirilmiştir.

Son bölümde, değerlendirmeler sonucunda elde edilen çıkarımlar ve öneriler maddeler halinde sunulmuştur. İncelenen projelerin sundukları olanaklar belirtilmiştir.

1.3 Araştırmanın Yöntemi

Yukarıda belirtilen amaç ve kapsam doğrultusunda, bu araştırmada kütüphane taraması ve İnternet ortamında hazırlanmış kaynakların incelenmesini kapsayan, literatür araştırması yöntemine başvurulmuştur. Bu dönemde tasarlanan toplu konut çözümleri hakkında literatür araştırması sonucu bulunan genel bilgilerden bahsedilmiştir. Sonraki aşamada bu toplu konut projelerinin literatür araştırması sonucu bulunan plan çizimleri, renklendirilerek, plansal analizleri yapılmıştır.

Son olarak da, belirlenen başlıklar altında toplu konut sisteminden beklentiler belirtilerek, yirminci yüzyıl toplu konut örnekleri üzerinde, projelerin beklentileri karşılama biçimleri analiz edilmiştir. Literatür araştırmasından elde edilen, sundukları olanaklar hakkındaki bilgiler mekansal ilişkiler, konut içi ve konut dışı mekansal ilişkiler açısından irdelenmiştir. Böylece gelecekte yapılması planlanan bir kentleşme projesinde konutlaşma bölgesi üzerinden tasarımda dikkat edilmesi gereken konulara ışık tutulmuştur. Son olarak, incelenen toplu konut projeleri hakkında elde edilen bilgileri ve sonuçları içeren tablolar oluşturulmuştur.

2. SANAYİ DEVRİMİ VE KONUT MİMARİSİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Sanayi Devrimi, insanlık tarihinde çok önemli bir dönüm noktası olmuştur. Zamanının toplumunu etkilediği gibi geleceğin toplumlarını da etkilemiştir. Bu etkileşim tek bir alanda olmamış; insanların yaşam tarzlarından, yaşam koşullarına, kıyafetlerinden, yiyeceklerine, hayatlarını her alanda değiştirmiştir. Sanayi Devrimi daha çok iyileştirme amaçlı bir eğilim göstermiştir. Bozuk yaşam standartlarını düzeltmek, hayatı kolaylaştırmak adına birçok yeni icatlar yapılmış, insanlar daha iyi için harekete geçmişlerdir. Bunun dışında bir de sanayileşme ile birlikte doğan yetersizliklerin giderilmesi için toplum değişmek ve gelişmek zorunda kalmıştır. Bu değişim ve gelişim direkt olarak kentleri de etkilemiştir. Kent kaynakları topluma yetersiz kalmış, kentler hızla büyümeye ve mevcut doğal kaynakları tüketmeye başlamıştır. Bütün bunlara ek olarak savaşlar ve savaşların yıkıcı etkileri, ardından gelen hastalıkların yok ediciliği insanların yaşamlarını daha da zorlaştırmıştır. Sanayileşme süreci özellikle de kırsal kesim için zor olmuştur. Teknolojinin de gelişmesi ile tarımla uğraşan kırsal kesim fabrikalarda çalışmaya yönelmiş, yeni bir sınıf doğmuştur; işçi sınıfı. İşçi kesiminin kentlere göçü ile ulaşım ve barınma sorunları ortaya çıkmıştır. Kırsal kesimde iş oranının azalmasıyla birlikte fabrika işçiliğine olan talebin artması, işçi sınıfının barınma, sağlık, hijyen sorunları ile karşılaşmasına sebep olmuştur. Bu yüzden işçi sınıfının yaşam standartlarını iyileştirecek yeni konut bölgeleri ve beraberinde yeni kentleşme önerileri geliştirilmiştir. Ulaşım, kentleşme hareketlerini etkileyen bir diğer önemli faktör olmuştur. Mevcut yollar, yeni ulaşım araçlarına yetersiz gelmiş, yeni mekansal ihtiyaçlar (otopark, duraklar, genel trafik şebekesi gibi) doğmuştur. Bu ve bunlar gibi diğer oluşumlar, “Sanayi Devrimi” başlığı altında incelenecektir.

2.1 Sanayi Devrimi

Sanayi Devrimi sonrasında üretilen toplu konut projelerini daha iyi anlayabilmek için, öncelikle sanayi devrimini ve yaşam standartlarını incelemek gerekmektedir. Sanayi Devrimi ile birlikte değişen koşullara uyum göstermeye çalışan kullanıcıların yaşam standartları, konutlarının biçimlenişini etkilemiş ve oluşan düzensizlikleri gidermek için çözüm önerileri getirilmiştir. Bu bölümde, “Sanayi Devrimi” başlığı altında sanayileşme sürecinin meydana gelişi, getirdiği yenilikler, kullanıcıların bu dönemde yaşadıkları koşullar ve dönemin plansız oluşan konutlaşmaları hakkında bilgiler sunulmuştur. Sonraki bölümde, “Sanayi Devrimi”nin Gerektirdiği Kentleşme Tipleri” başlığı altında kentlerin plansız büyümesi ile ortaya çıkan sağlıksız koşulları iyileştirmek amacıyla geliştirilen kentleşme önerilerinden bahsedilecektir.

Sanayileşme süreci, 17. yüzyıl sonlarında başlayarak, Avrupa ve Amerika'da, birçok ülkede etkili olmuştur. Dinsel, siyasal, bilimsel ve felsefi düşünceler 17. yüzyıl başlarında Avrupa'da hızla yayılmaya başlamıştır. İlk sanayileşme İngiltere'de gerçekleşmiştir. Kendiliğinden, doğal bir süreç olarak meydana geldiği için tam tarihi net olarak söylemek mümkün değildir. Fakat genel olarak 1760 başlangıç tarihi olarak kabul edilmektedir. İngiltere'de bu olayı ilk yorumlayan ve 1760 tarihini ilk belirleyen ekonomi tarihçisi Arnold Toynbee olmuştur (Deane, 1979). Daha sonraları Prof. Nef, sanayileşmenin gelişim sürecinin 16. ve 17. yüzyıla kadar dayandığını öne sürmüştür. Gelişme 18. yüzyıl öncesinde yavaş ve belirsiz meydana gelirken, 18. yüzyıl sonrasında sistematik, devamlı ve belirli bir hal almıştır. Böylece emeğin verimliliği artmış ve kitlesel üretim söz konusu olmuştur (Deane, 1979). Sanayileşme beraberinde ekonomik kalkınmayı getirmiştir. Bu değişim karşısında durağan davranan uluslar yaşam standartları açısından geri kalmışlardır. Sanayileşme, meydana geldiği her ülkede aynı şekilde gelişmemiştir. Fakat, aşağıda sıralananlar gibi belirgin bazı genel değişiklikler olmuştur:

- Büyüme isteği ve diğer ülkelerin kaynaklarından yararlanabilme isteği, savaşların çıkmasında önemli rol oynamıştır. Bu da beraberinde birçok hastalık ve felaket getirmiştir (More, 2000).
- Modern bilim, sistematik ve yaygın olarak uygulanmaya başlanmıştır (Deane, 1979).
- Sanayileşme ile teknolojik gelişmelerin yaşanması sonrasında insan emeğinin yerini makineler alınca, tarım sektöründe çalışan kısmın işsiz kalması söz konusu olmuştur. Kurulan yeni fabrikalarda çalışmak üzere ve kentin sunduğu yeni olanaklardan yararlanabilmek için, kırsal kesimden kente göç meydana gelmiştir. Kent nüfusu hızla artmıştır (Deane, 1979).
- Kent nüfusunun hızla artması, kent sınırlarının da hızla genişlemesine sebep olmuştur.
- Üretim biçiminde, aile, aşiret, mahalle bazlı girişimlerden, kooperatif ve kamusal girişim bazına geçilmesi söz konusu olmuştur (Deane, 1979).
- Sanayileşme dönemi öncesi ekonomik pazar aile veya mahalle pazarı içerisindeyken, sanayileşme sonrası ulusal ve enternasyonal pazara geçilmiştir (Deane, 1979).
- Emek, birincil ürünlerden, imal edilmiş mallara ve servislere kaydırılmıştır (Deane, 1979).
- Sermaye, yoğun ve kapsamlı olarak insan emeğinin tamamlayıcısı ve yedeği olarak kullanılmıştır (Deane, 1979).

- Taşıma sistemlerindeki değişim sayesinde, kömür ve birçok hammadde ülkenin her yerine ulaştırılabılmıştır. İhracat ve ithalat yapılması ticaretin boyutunu değiştirmiştir.
- Yeni trafik araçlarının ortaya çıkması ile trafik sorunları ortaya çıkmış, yeni araçlara uygun olmayan kentlerde mekanların yetersizliği problemlere sebep olmuştur.
- Yaşam standartlarında genel olarak bir yükseliş söz konusu olmuştur. Kahve, çay, şeker gibi tüketim malları orta sınıf ve alt sınıfın doğal ihtiyacı haline gelmiştir (tr.wikipedia.org). Orta sınıf zenginleşmiştir. Orta ve üst sınıflarda, yiyecek, bütçelerinin çok az bir kısmını kaplar duruma gelmiştir. Daha çok mobilyalara, kitaplara, süslere para harcamaya başlamışlardır (More, 2000).
- Orta sınıfın zenginleşmesi ile kapital birikimi söz konusu olmuştur. Dolayısıyla, yeni yatırım alanları bulunularak ilerleme sağlanmıştır (tr.wikipedia.org).
- Yeni sosyal ve mesleki sınıflar oluşmuştur (işçi sınıfı, mesleki uzmanlıklar gibi) (Deane, 1979).
- Sanayileşme, daha çok iş, daha düzenli çalışma, daha iyi ücret, daha sıcak ev ve daha ucuz kıyafet sunmuştur (Deane, 1979).
- Kamu yaşamında müstakil mülkiyetten, kat mülkiyetine geçiş olmuştur. Birlikte yaşama zorunluluğu dönemin toplumu için yeni bir durumdur, dolayısıyla yersizlikten ve eksikliklerden doğan problemler ortaya çıkmıştır.

Önce İngiltere’de sanayileşme süreci başlamıştır. İngiltere’de önce başlamasının nedenlerinden biri, uzun süredir mülkiyet hakkını, bireysel hak ve özgürlükleri koruyan bir anayasal monarşi düzeninin mevcut olmasıdır. 18. yüzyılda dünyanın mali merkezi konumuna ulaşmış olan İngiltere’nin borsa ve bankacılık sektörleri diğer ülkelerden çok daha ileri bir konuma gelmiştir. Kapitalizm ilkeleri benimsenmiş, özgür rekabeti önleyici bütün engeller kaldırılmıştır. Kömür ve demir yönünden zengin yeraltı kaynaklarına sahip olan İngiltere’de sanayinin gelişmesi daha kolay olmuştur. İngiltere, diğer ülkelerin kaynaklarından yararlanıp, hammadde elde etme isteğiyle izlediği sömürgeci politikası sayesinde kendisine geniş pazar olanağı sağlamış, bu hammaddeleri ve hammaddelerden ürettiği malları taşımak konusunda donanmasını kullanmış, böylece taşımacılıkta rahatlıkla gelişmiştir (Şekil 2.1). Tüm bunlara ek olarak İngiltere, Avrupa’da Rönesans döneminden beri dokumacılık sanayisinde başı çekmiştir. Dolayısıyla, “Sanayi Devrimi” ilk önce İngiltere’de gerçekleşmiştir (tr.wikipedia.org).

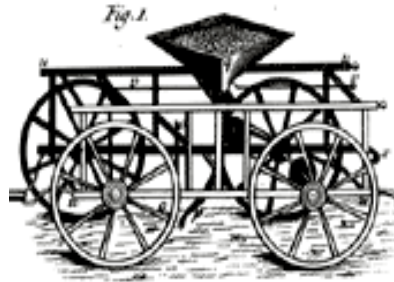
Şekil 2.1 İngiltere donanması 1897 (www.bbc.co.uk/history).

İngiltere, 1720'den sonra değişmeye başlamıştır. Sanayi devriminin olabilmesi için, demografik devrim, tarımda devrim, ulaşımda devrim, ticarete devrim olmuştur.

Tarımda devrim sanayide devrim olmasına yol açmıştır. 18. yüzyıldan itibaren her işçi daha fazla mahsul üretmeye başlamıştır, bunun sonucu olarak bazı işçiler tarım alanlarını terk edip, sanayi tesislerinde çalışmak zorunda kalmışlardır. Bu dönemde, tarım alanlarında yeni bir sistem uygulanmaya başlanmıştır. Çitlerle çevrilen tarlalar, çiftçiler tarafından kiralanmış ve toprak sahiplerinin yanında ücretli işçi olarak tarlalarda mahsuller yetiştirmişlerdir. Bazı çiftçiler kentlere göç edip, fabrikalarda işçi olarak çalışmışlardır. Zengin çiftçiler ise, tarlalarında yeni mahsul çeşitleri deneme imkanı bulmuşlardır. Buna ek olarak yeni yetiştirme teknikleri denemişlerdir. Bu da daha fazla mahsul yetiştirme imkanı sağlamıştır. Az ürün veren mahsul yerine (çavdar gibi), buğday, arpa gibi çok ürün veren mahsul ekimi yapılarak aynı alandan daha fazla ürün elde edilebilmiştir (Şekil 2.2 ve 2.3) (www.bbc.co.uk/history).

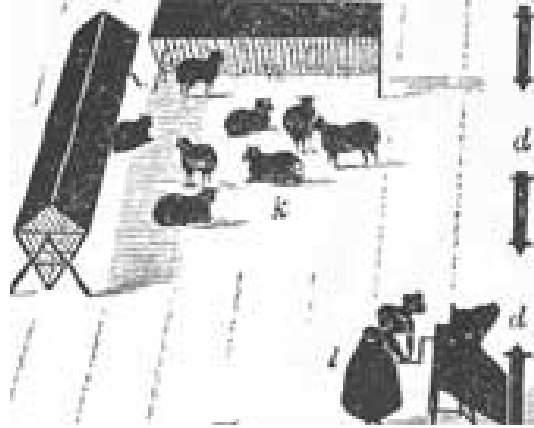
Şekil 2.2 Biçerdöver ile mahsul kesimi (www.bbc.co.uk/history).

Şekil 2.3 Mahsul yetiştirmekte kullanılan bir araç (www.bbc.co.uk/history).

Şekil 2.4 Yonca tarlasında koyunlar (www.bbc.co.uk/history).

Şekil 2.5 Tarlada otlanan koyunlar (www.bbc.co.uk/history).

Kümes hayvancılığı ve balıkçılık ile geçinen halk, bunun yerine ekin ekerek geçinmeye başlamıştır. Otlak alanları ekin alanları olarak kullanılınca, daha fazla mahsul elde edilmiştir. Bununla birlikte, bu alanlarda şalgam ve yonca yetiştirildiği için aynı zamanda yine otlak olarak kullanılabilmiştir (Şekil 2.4 ve 2.5). Sanayileşme öncesinde, yabani otların temizlenmesi işlemi, oldukça zahmetli ve pahalı bir yöntem olan, tarım alanlarının nadasa bırakılmasının ardından sabanla sürülmesi ile gerçekleştirilince, çiftçiler zarar etmişlerdir. Oysa şalgam gibi kökü toprak altında kalan bitkiler yetiştirilince, çapalama yardımıyla yabani otlar bitkiye zarar vermeden, daha az bir zahmetle ve daha ucuz bir yöntemle çıkarılabilmıştır. Bu şekilde ekim yapılması ve sulama sistemlerinin geliştirilmesi ile her mevsim tarım alanlarından verim almak söz konusu olmuştur. Şalgam ve yonca yetiştirilmesi havayı ılımanlaştırmış, zamanla bataklıkların kurutulmasını da sağlamıştır. Bu da sıtma gibi hastalıkların önlenmesi açısından çok önemli bir gelişme olmuştur. Tarımda 1830'dan önce, nitrojen açısından zengin olan gübrenin kullanımı ve baklagil bitkisinin köklerindeki bakteriler yardımıyla nitrojenin nitrite dönüşümü sağlanarak, nitrojen sınırlayıcı faktör olarak kullanılmaya başlanmıştır. Enerji yoğunluğuna dayalı bu yeni sistem, organik tarımın yerini alarak, sürdürülebilir tarım yapılıma başlanmıştır (www.bbc.co.uk/history).

Şekil 2.6 Sığır yetiştiricisi ve sığırı (www.bbc.co.uk/history).

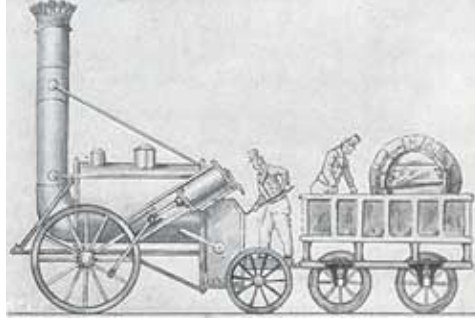
Koyun ve sığır üretimi ile üretim hızı artmış ve daha fazla mahsul üretilmesi söz konusu olmuştur (Şekil 2.6). Tarlaların sürülmesinde 6-8 hayvan kullanımından 2 hayvana geçilmesi maliyeti oldukça düşürmüştür. 1780'lerde makineler devreye girmiştir. Bunu yanı sıra, el aletlerinde de gelişme olmuştur. 1790–1870 yıllarında bu iyileştirmeler ile hasatın erken biçilebilmesi sağlanmış ve bu da tarımsal verimliliği arttırmıştır. Geniş ölçekte tarım yapılması, mekanizasyon, stoklama yapılması, drenaj sistemlerinin kullanılması ve yapılan bilimsel deneylerle, kontrollü ve verimli hasat elde edebilmenin sağlanması tarımda devrimi gerçekleştirmiştir (Deane, 1979).

Bir yandan da ticari devrim gerçekleşmiştir. Ticari anlamda politik engeller kaldırılmış ve böylece ithalat ve ihracat yapımı kolaylaşmıştır. Ürünlerin kalitesi, üretim sayısı ve üretim hızı artmıştır. Ürün çeşidi artmış, maliyetler ve fiyatlar düşmüştür.

Teknolojik gelişmeler ve makineleşmenin sanayi devriminde rolü büyük olmuştur. James Watt 1765'te buhar enerjisini keşfetmiş ve buhar gücü taşımacılıkta, madenlerde, fabrikalarda kullanılmıştır. Dokumacılık ve örmecilikte nehir gücünden yararlanılmış ve yeni icatlar yapılmıştır. Metalurjideki gelişmeler sonucu Bessemer yöntemiyle çelik üretimi söz konusu olmuştur. Demiryolu yapımı, fabrika binaları inşasında çelik kullanılmıştır. Bu dönemde tekstil fabrikalarında enerji kaynağı olarak sadece tek bir buhar makinesi bulunabilmektedir ve tüm diğer makinelerin bu makineye bağlanması gerekmektedir. Bunun için oldukça geniş bir alana ihtiyaç duyulmuştur. Sanayi dönemi öncesi yapıları yapım sistemi dolayısıyla fazla açıklık geçememeleri yüzünden bu tarz mekanlar sağlayamamışlardır. Ama sanayi ile birlikte bina yapımında çeliğin kullanılmasıyla geniş açıklıklar geçilebilmiştir. Bu da kullanıcı ihtiyaçları ile binaların kapasitelerinin paralel gitmesi gerektiğine küçük bir örnek olarak gösterilebilir (www.sanayitesisleri.com).

Ulaşım da birçok yenilik getirilmiştir. 1760'dan sonra paralı yol devri başlamıştır. Yol ve nehir taşımacılığına kanal sistemi getirilmiş ve 1759'da kömür nakliyesi için kanal sistemi kullanılmıştır (www.bbc.co.uk/history). Kuzey Amerika'ya açılmak ve daha ılıman alanlara

ekim yapabilmek, hem ticaretin boyutunu, hem de tarım faaliyetlerinin boyutunu değiştirmiştir. Ulaşımdaki ilerlemeler, dağıtımdaki maliyeti oldukça dūřürmüřtür. Böylece yiyecek fiyatlarında dūřme olmuştur. Bu da toplumun yaşam standartlarının yükselmesi ile sonuçlanmıştır. Önce insan, at, veya yerçekimi ile ahşap raylar üzerinde hareket eden vagonlar, sonra buhar gücünün kullanılmasıyla birlikte demir raylar üzerinde hareket eden lokomotifler icat edilmiştir (şekil 2.7) (More, 2000).

şekil 2.7 18.yüzyıl sonu buharlı lokomotif (www.bbc.co.uk/history).

Sanayileşme süreci devam ederken bir yandan da savaşlar yüzünden şehirler çok yıpranmıştır. Birçok yerde savaş yüzünden kıtlık yaşanmaya başlamıştır. Bu durum üzerine insanlar, yiyeceklerin insan emeği ile üretildiği, kentlere göç etmek zorunda kalmıştır. Savaş sırasında orduların, dinlendikleri kamplardan ayrılması hastalıkların yayılmasına sebep olmuştur. Bu dönemde ölüm oranı artmıştır. Ancak 19. yüzyıl ile beraber ölüm oranı azalmış, doğum oranı artmıştır. Yeni teknolojiler, tıbbi teknolojiyi de geliştirmiştir. Tıbbi teknolojinin gelişmesi ve hijyenin öneminin keşfi ile ölüm oranı azalmıştır. Geliştirilen teknolojiler ve yeni pazarlar sayesinde verim artmıştır (Dean, 1979).

1730-1760 yılları arasında yaşam standartlarının oldukça yüksek olduğu görölmüştür (Deane, 1979). İyi hasat elde edilmesi buğday ve et fiyatlarını dūřürmektedir. Fakat bundan sonraki 30-40 yıl içerisinde meydana gelen savaşlar tarımı oldukça etkilemiş ve hasat kötüleşmiştir. Bu da yiyecek fiyatlarını etkilemiş ve yükseltmiştir. Savaşın getirdiği hastalık, yıkım gibi etkilerin üzerine bir de yiyecek sıkıntısı çeken insanlar, kentlere göç etmek zorunda kalmışlardır. Frrat durmun ek farı mar

gelişmeler), bankacılıkta (krediler) ve ticarete iyileşmeler söz konusu olmuştur. Tüm bunlara ek olarak insanlar daha insancıl davranmaya başlamışlar, yoksullara yardım etmişlerdir. 1782 Aberdeenshire hasatı felaket getirmiş ve toprak sahipleri buğday depolayarak ve yiyecek finanse ederek birlik olmuşlardır (Deane, 1979).

Özellikle sanayi döneminin ilk yıllarında yaşam şartları oldukça kötü olarak tanımlanmaktadır. Veba, sıtma, çiçek hastalığı gibi ölümcül birçok hastalık ortaya çıkmıştır. İnsanların yaşadıkları ortamların hijyenden yoksun olduğu görülmüştür. Sanayileşme süreci içerisinde, dallardan örülü, kerpiç evler yerini tuğla yapılara bırakmıştır. Yapraklar yerine kiremit, saman yerine halı kullanılmıştır. Sistemik sokak temizliği yapılmış, farelerin temizlenmesi ile hastalıklar azalmıştır. Sıtma, sivrisineklerin üreyebileceği alanların azaltılması sayesinde önlenmiştir. Artık insanlar hijyenin ne kadar önemli olduğunu anlamıştır. Zamanın hastanelerinde insanlar hasta oldukları için değil de, hastanede kaldıkları için ölmektedirler. Çünkü hastanelerde de diğer yerlerde olduğu gibi hijyen söz konusu değildir. Hastanelerde hijyenin sağlanması ölüm oranını düşürmüştür. İlk defa 1870'lerde College Üniversitesi bu konuda öğrencilerini uyarmıştır. Bu uyarıdan sonra doktorlar hijyenik tedavi metotlarını uygulamaya başlamışlardır (Deane, 1979).

Şekil 2.8 Fabrikalarda çalışan çocuklar ve kadınlar (www.bbc.co.uk/history).

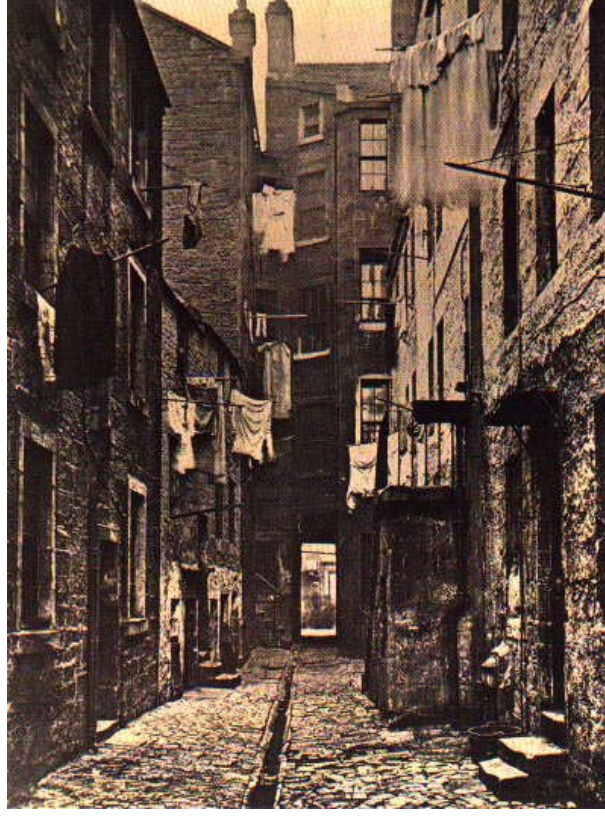

Şekil 2.9 Fabrikada çalışan çocuklar (www.learnhistory.org.uk).

Fabrikalarda daha ucuza çalıştıkları için çoğunlukla kadın ve çocuklar çalıştırılmıştır (Şekil 2.8 ve 2.9). Zaten işçilerin çalışma saatleri fazladır, bir de üstüne kaldıkları yerlerin hastalıklı hali, insanların hayattan zevk alamamalarına yol açmıştır. Çıkamaz sokaklar, pis, çöplük haline gelmiş çevre, rutubetli, insan psikolojisini olumsuz yönde etkileyen, mutsuzluk yaratan bodrumlar kamu hayatının bir parçası olmuştur. Liverpool’da nüfusun dörtte biri avlularda, %10’u bodrumlarda yaşamıştır (www.bbc.co.uk/history). Avluları havalandırmaz, bağımsız su kaynağı olmayan, tuvalet ve çöp çukurunun ortak olduğu, sulu, pis balçıklı duvarlı, pencerelerinden hastalık yayan gazların çıktığı rahatsız konutlarda yaşamışlardır. 1854’te kolera salgınını araştıran bir komisyonun yaptığı nüfus sayımında ailelerin yarısının tek odalı evlerde yaşadığı ortaya çıkmıştır (www.bbc.co.uk/history). Hatta tek odalı evlerde 8-12 kişi birlikte yaşamışlardır (http://histclo.com/essay/war/war-ir.html). Yirminci yüzyıla kadar elektrik evlere verilememiştir (www.bbc.co.uk/history). Tüm bunların ötesinde, öncelikle insanlar bu şekilde birlikte yaşamaya yabancılaşmışlardır. Kırsal kesimde kendi evlerinde yaşarlarken, bir bina içinde, sıkışık, pis, yetersiz, sağlıksız, güvenliksiz bir yaşam tarzına maruz kalmışlardır (Şekil 2.10 ve 2.11). Yani müstakil mülkiyetten, kat mülkiyetine geçiş yapmak zorunda bırakılmışlardır ve en zor koşullar altında bu geçişi yaşamışlardır. Şehir yaşamı, kırsal yaşamdan oldukça farklı bir şekilde gelişmiştir. Fabrikalarda alışık olmadıkları bir sistemde ve sıkı bir disiplin ile, ağır şartlar altında saatlerce çalışıp, gün sonunda tek odalı kalabalık bir “ev”e gelmek zorunda kalmışlardır. Sokaklar da çok kalabalık ve tehlikelilerle dolu olarak tanımlanmakta, yollar yetersiz, trafik sıkışıktır (Şekil 2.12) (www.bbc.co.uk/history). Kömür kullanılmasından dolayı hava kirliliği söz konusudur (More, 2000). Sanayileşme ile inşa edilen fabrikalar ve yeni trafik araçları havanın gün geçtikçe kirlenmesine sebep olmuştur (Şekil 2.13). Mikropların, hastalıklara yol açtığı 19. yüzyılda kabul edilinceye kadar, şehirlerin havadaki kirlilik oranı artmış ve temizlenmesi için parklar gibi yeşil alanlara ihtiyaç duyulmuştur. Bu sağlıksız yaşam standartları karşısında insanların hayat beklentisi de düşmüştür (www.bbc.co.uk/history).

Victorya Dönemi yazarı olan Gissing sanayileşme sırasındaki yaşamı şöyle tanımlamaktadır:

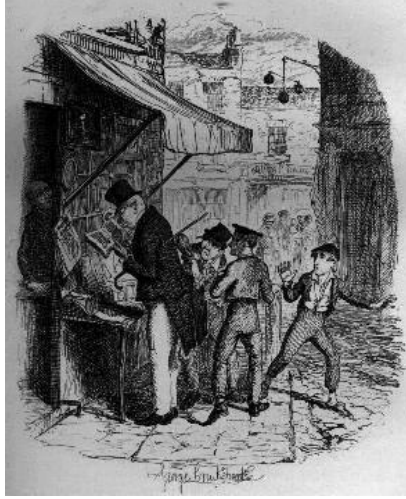
“...pis kokulu pazar sokakları, fabrikalar, ağaçlıklar, ambarlar, küçük meslekler ve sanatlar, yerlerinin arı kovanı gibi olduğu dar sokaklar, kirli avlular, tehlikeli karanlıklara giden geçişlerin olduğu bir bölge; her yer en aşağılayıcı biçiminde çalışıyor; fazla yüklenmiş vagonlarla gürültülü işlek caddeler, ağır işlerde çalışan halkın gezdiği kaldırımlar, en çirkin biçimiyle yoksulluğu gösteren köşeler ve gizli delikler” (Coleman, 1973; www.akdeniz.edu.tr).

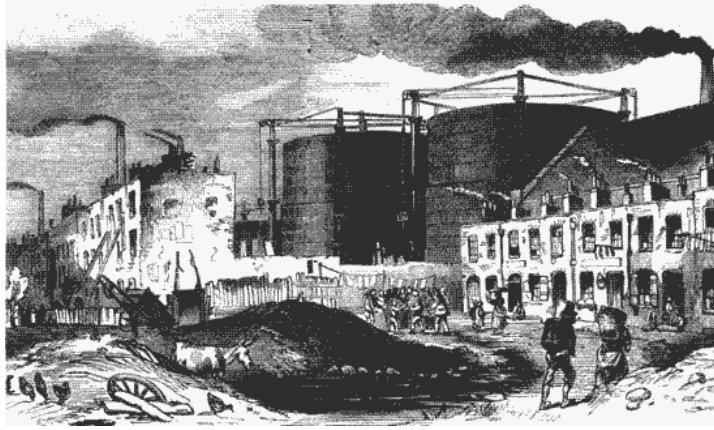
Şekil 2.10 Ondokuzuncu yüzyıl varoşları (www.schoolshistory.org.uk).

Şekil 2.11 Sırt-sırta konutlardan bir görünüm (www.nettlesworth.durham.sch.uk).

Şekil 2.12 Sanayileşme dönemi başında, sokaklardaki çocuk hırsızların resmedildiği bir çizim (www.gober.net).

Şekil 2.13 Sanayileşme sürecinde şehirlerin durumu (www.timarchive.freeuk.com).

Bir taraftan sanayileşme süreci yaşanırken, diğer bir taraftan da savaşlar toplumu zor durumda bırakmıştır. Önce Birinci Dünya Savaşı (1918), sonra da İkinci Dünya Savaşı (1939) zaten zor bir geçiş dönemi yaşayan şehirleri harabeye çevirerek, birçok insanı evsiz bırakmıştır (Şekil 2.14). Savaş sonrasında salgın hastalıklar yayılma imkanı bulmuştur. Savaşlarda sevdiklerini kaybeden insanların üzerindeki psikolojik baskı arttıkça sokaklar, caddeler daha da tehlikeli olmuştur ve ölümler artmıştır (Şekil 2.15). Tüm bunlara karşın savaşlar, şehirlerin yeniden ve daha iyi şartlarda inşa edilmesine olanak sağlamıştır.

Şekil 2.14 Savaş sonrası kentlerin durumu (apps.newham.gov.uk).

Şekil 2.15 Savaşta şehit düşen askerler için yapılmış bir mezar taşı (apps.newham.gov.uk). Ondokuzuncu yüzyılda, işçi sınıfı zor şartlar altında yaşamıştır. İşçilerin kaldıkları konutlar sadece uyuma fonksiyonu için kullanılacak şekilde yapılmış, hatta bazı işçiler, uyumak için sadece yatak kiralamışlardır. Berlin’de 1890’larda kiralama sistemi uygulanan apartmanların yaygın olarak inşa edildiği görülmüştür. İngiltere’nin de %3’ü bu şekilde apartmanlardan oluşmuş, geri kalanı ise, sıra-konutlardan, sırt-sırta konutlara kadar çeşitlilik göstermiştir. Sıra-konut olarak tanımlanan bu konut sistemleri ulaşım hattı boyunca dizilmiş, sadece barınma fonksiyonu taşımış, ön cepheleli bakımlı ve malzeme kalitesi arka taraflara göre daha iyi olan sistemler olmuşlardır. Düzensiz ve yoğun konutlaşmalar, yeşil alanların yok olmasına ve birbirinin aynı konutlar sıkıcı sokaklar oluşmasına neden olmuştur (Şekil 2.16, 2.17, 2.18, 2.19 ve 2.20).

Şekil 2.16 18.yy sonunda Londra, işçi sınıfı konutları (www.historic-uk.com).

Şekil 2.17 Newcastle, sıra-konut tipi (www.conservatointech.com)

Şekil 2.18 İngiltere’de yapılmış sıra konutlar (www.conservatointech.com).

Şekil 2.19 1794 yılında inşa edilmiş Manchester evleri (www.lookingatbuildings.org.uk).

Şekil 2.20 1818 - McConell ve Kennedy fabrikası (www.lookingatbuildings.org.uk).

19. yüzyıl sonlarından itibaren özellikle işçi sınıfının katlandığı bu zor yaşam standartlarını yükseltmek ve kentlerin diğer yetersizliklerini ortadan kaldırmak için birçok konut bölgesi oluşturulmuş ve bir çok yasa çıkarılmıştır. 1848'de Kamu Sağlığı Yasası ile konutlaşma bölgelerini iyileştirmek amaçlı yasalar anayasaya eklenmeye başlanmış, 1851'de geçici konutlar üretmek amaçlı bir girişim olan, İşçi Sınıfına Kiralık Konut Yasası çıkarılmıştır. 1868'de Esnaf ve İşçi Konutları ve 1875'te Esnaf ve İşçi Konutlarını İyileştirme Yasaları, gecekonduların temizlemek amacıyla çıkarılmıştır (Balchin ve Rhoden, 1998). Ancak gecekonduların yerleri kıymetli olduğu için, toprak sahipleri finansman olmamış ve mevcut yasalar yetersiz kalmıştır. 1875'te ve 1890'da Kamu Sağlığı Yasası iki kere daha yenilenerek, gerekli düzeltmeler yapılmıştır (Balchin ve Rhoden, 1998). Bu yasalar varoşların iyileştirilmesi için yapılmışsa da etkili olamamıştır. 1869'da Liverpool'da ilk defa belediyeye ait konut yapımı söz konusu olmuştur. 20. yüzyıl başında mahalli otoriteler konutlaşma projeleri gerçekleştirmeye başlamıştır (Balchin ve Rhoden, 1998). Fakat bu dönemde, form, sokak genişlikleri, binaların arka bahçelerinde bırakılması gereken mesafeler üzerine sınırlamalar konulmamıştır. 1909'da Konutlaşma ve Şehir Planlaması Yasası ile bu gibi konular hakkında sınırlamalar getirilmiştir (Balchin ve Rhoden, 1998). 1915'te hala devam eden kira artışları için Kira Artışı ve İpotekleme Yasası çıkarılmıştır. Kiralar 1914'te kontrol altına alınıp, bu yasayla sabitlenmiştir (Balchin ve Rhoden, 1998). 1919'da hükümet ödeneği ile mahalli otoritelerin üstlendiği 20000 ve üzeri nüfuslu bölgelerde planlama hareketi gerçekleştirilmiştir (Balchin ve Rhoden, 1998). 1922-1930 yılları arasında Konutlaşma Yasası ile devlet konut yatırımlarına para yardımında bulunmaya başlamıştır (www.bbc.co.uk/history). Bu dönemde bitişik nizam konut yapımında büyük bir artış söz konusu olmuş, konutlar ulaşım hatları boyunca şerit halinde dizilmeye başlamıştır. Jackson (1973), bu yapıları, çirkin, monoton ve dehşet verici olarak tanımlamış ve bu sistemden

uzaklaşmak gerektiğini savunmuştur. 1932'de çıkarılan Şehir ve Ülke Planlaması Yasası ile 1919 planlama hareketinin kapsamı genişletilmiş olmuştur. 1935'te ise bu dönemde meydana gelen bitişik nizam konutlaşma ile oluşan lineer büyüme arazi ziyanına sebep olduğu ve istilacı bir hal aldığı düşüncesiyle, Lineer Büyümenin Kısıtlanması Yasası çıkarılmıştır (Balchin ve Rhoden, 1998).

19. yüzyıldan itibaren bu yasaların çıkarılmasıyla beraber, olumsuz yaşam standartlarını iyileştirmek amacıyla, İngiltere başta olmak üzere tüm Avrupa ve Amerika'da yeni kent modelleri geliştirilmiştir. Avrupa'da genel olarak 4-5-6 katlı apartman blokları oluşturulmuştur. Orta sınıfın yaşadığı bölgelerde apartman blokları arasında kalan yerler yeşil alanlar olarak değerlendirilirken, işçi sınıfının yaşadığı yerlerde bu alanlar yine binalarla doldurulmuştur. Çünkü bu bölgelerde aşırı yoğunluk söz konusu olmuştur. 20. yüzyıl başlarında ise Avrupa ülkelerinde bir çok gecekondu bölgesi ortaya çıkmıştır. İngiltere'de bu tarz binalar iki katlı ve oturan kişilerin mülkiyetinde iken, Avrupa ülkelerinde bu evler yoğun küçük apartmanlar şeklinde olmuştur (Hall, 2002)

Sonuç olarak sanayileşme sürecinin toplumlar için dezavantajları olduğu gibi, avantajları da olmuştur. Yaşam standartlarının iyileştirilmesi çabası kimi zaman başarısızlıkla sonuçlansa da sanayileşme oy hakkı, teknoloji, iletişim, ulaşım, sağlık, ticaret gibi konularda olumlu sonuçlar oluşturmuştur. Bunun yanı sıra, şehirlerin iyileştirilmesine ve yeniliklere uyum sağlamasına sebep olmuştur. Fakat ortaya çıkan yeni zorunlulukların sebep olduğu yaşam tarzlarındaki büyük değişimler sonucu, yeni ihtiyaçları karşılayamayan şehirlerde, kısa vadede genel ihtiyaçları karşılayacak şekilde meydana gelen oluşumlar ve üstüne bir de savaşlar ile, geçiş dönemi yoksul halk için oldukça zorlu geçmiştir. Oluşan yeni sistemlere yabancılığın şaşkınlığıyla, düzensiz ve sistemsiz gelişen şehirler için düşünürler, planlamacılar ve mimarlar iyileştirici planlama projeleri geliştirmek zorunda kalmışlardır. Bundan sonraki bölümde geliştirilen iyileştirme amaçlı planlama projelerinden bazıları incelenecektir.

2.2 Sanayi Devriminin Gerektirdiği Kentleşme Tipleri

Sanayileşme süreci ile beraber, daha önceki bölümde de anlatılan zor yaşam koşulları sebebiyle oluşmuş, toplumun yaşam standartlarını iyileştirmek amacıyla birçok öneri geliştirilmiştir. Bunların bir kısmı sadece fikir olarak sunulmuş, bir kısmı da uygulamaya geçilebilmiştir. Öneriler, mimarlar ve planlamacılar tarafından öne sürüldüğü gibi, farklı mesleki deneyimleri olan düşünürler tarafından da oluşturulmuştur. Bu durum, konunun farklı bakış açıları tarafından ele alınmasına olanak sağlanmıştır.

Şekil 2.21 New Lanark havadan görünüm (www.your-uk.com).

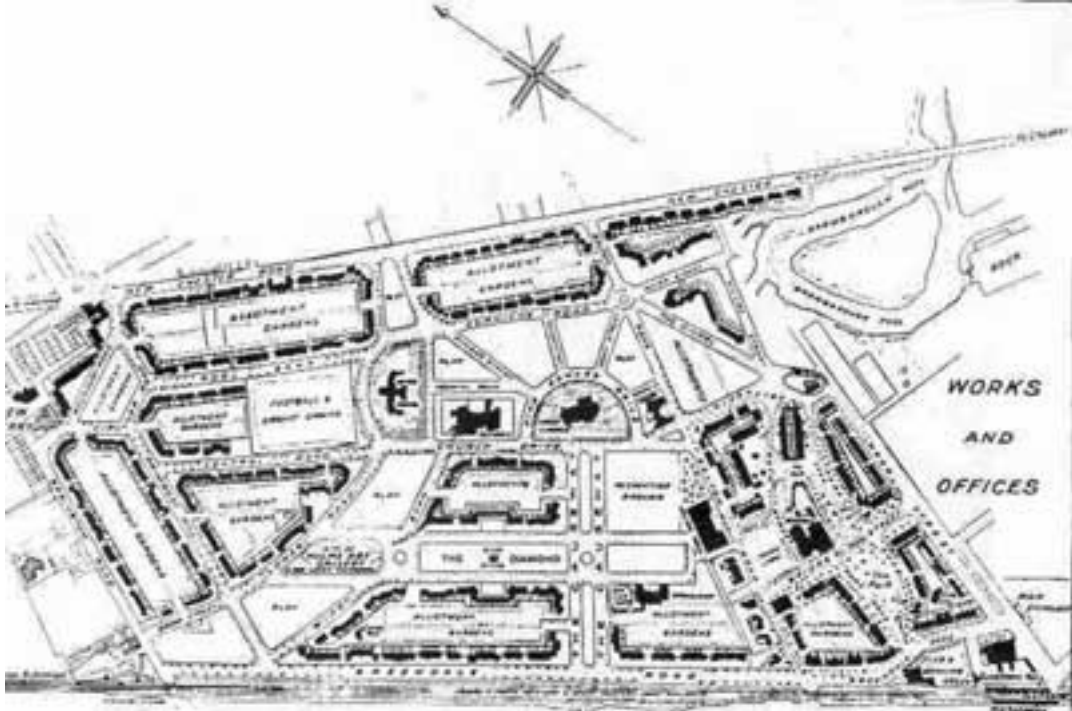
Şekil 2.22 New Lanark yerleşmesi (www.undiscoveredscotland.co.uk).

Sanayileşme sürecinde, ilk geliştirilen öneriler, kooperatifçiliğin kurucusu olarak sayılan Robert Owen'ın, 1800-1810 yıllarında, New Lanark'ta deneysel amaçlı oluşturduğu yerleşme (Şekil 2.21 ve 2.22) ve Titus Salt'ın, 1853-1863 yıllarında, Saltaire Bradford'da oluşturduğu, Titus-Salt yerleşmesi olmuştur (Hall, 2002). Robert Owen'ın yerleşimlerinde amaç, öncelikle kullanıcı mutluluğunu sağlamak, sonrasında yoksulluğun ve suçun olmadığı, sağlıklı bir toplum oluşturmak olmuştur (www.robert-owen.com). Robert Owen, hem kırsal alanda, hem de fabrikalarda çalışan, kendi kendine yetebilen daha mutlu bir toplum yaratmak istemiştir. Eğitimin gerekliliğine inan Robert Owen, New Lanark yerleşmesinde işçi çocuklar için bir kreş açmıştır. 1817'de temsili bir hükümet yönetimi altında, 1200 kişilik topluluklar oluşturmayı önermiştir (Kılıçoğlu, vd., 1990). Bu topluluklarda herkesin ortaklaşa çalışıp, emeğinin ürününü paylaşması istenilmiştir. Planlamada politik ve ekonomik şartlar ön planda tutulmuştur. Kamusal alanlar, fabrikalar şehir merkezinde, barınma alanları, depolar çeperlerdedir. Fakat fabrikaların şehir merkezinde konumlanmış olmasından kaynaklanan olumsuz yaşam koşulları fark edilince, fabrikaların şehir merkezinden uzaklaştırılması gerekliliği gündeme gelmiştir. Bunun üzerine fabrikaların kent merkezinden uzaklaştırıldığı

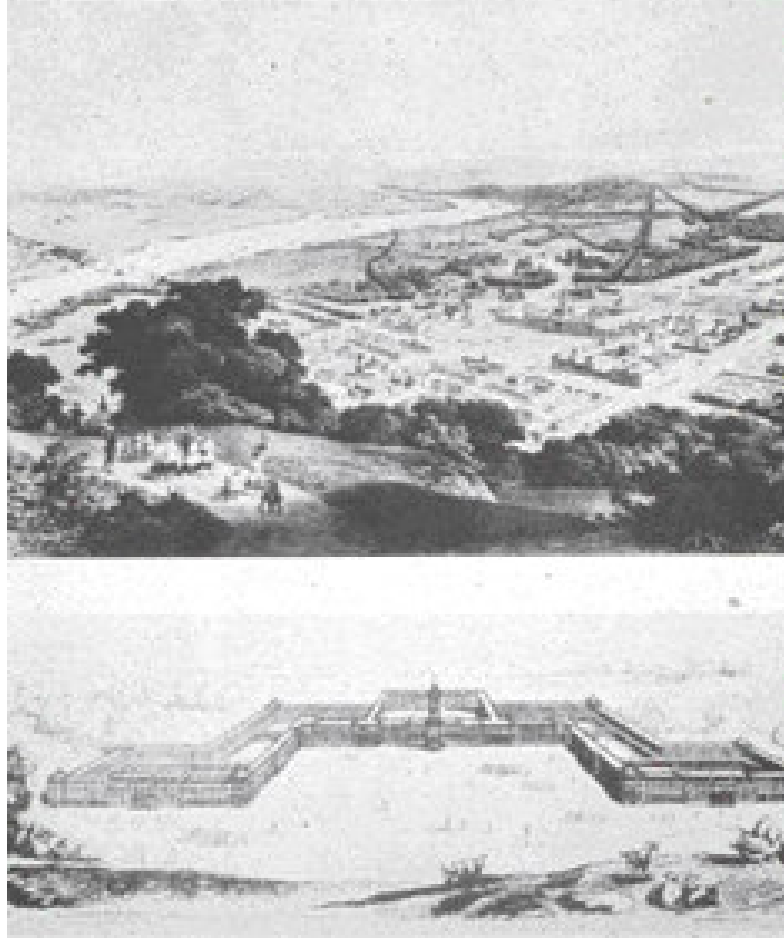
şehirler kurulmuştur. İngiltere’de 1879-1895 yıllarında, bir çikolata fabrikatörü George Cadbury tarafından, Bournville Birmingham’da bir şehir kurulmuştur (Şekil 2.23) (Hall, 2002). Mersey’de Birkenhead yakınlarında, 1888’de kimyager iş adamı William Hesketh Lever tarafından Port Sunlight Şehri kurulmuştur (Şekil 2.24) (Hall, 2002). Almanya’da Essen’in Ruhr Mahallesi’nde benzer özelliklerde Margaretenhöhe Şehri 1906’da kurulmuştur (Hall, 2002). Amerika’da ise demiryolu mühendisi George Mortimer Pulman, Chicago’da 1880’de bir şehir kurmuştur (Hall, 2002). Ebenezer Howard’ın bahçe şehir fikrinin tohumlarını taşıyan bu şehirler, sosyal sınıfların kaynaştırılması fikri benimsenerek kurulmuşlardır.

Şekil 2.23 Bournville yerleşimi (www.cyberium.co.uk).

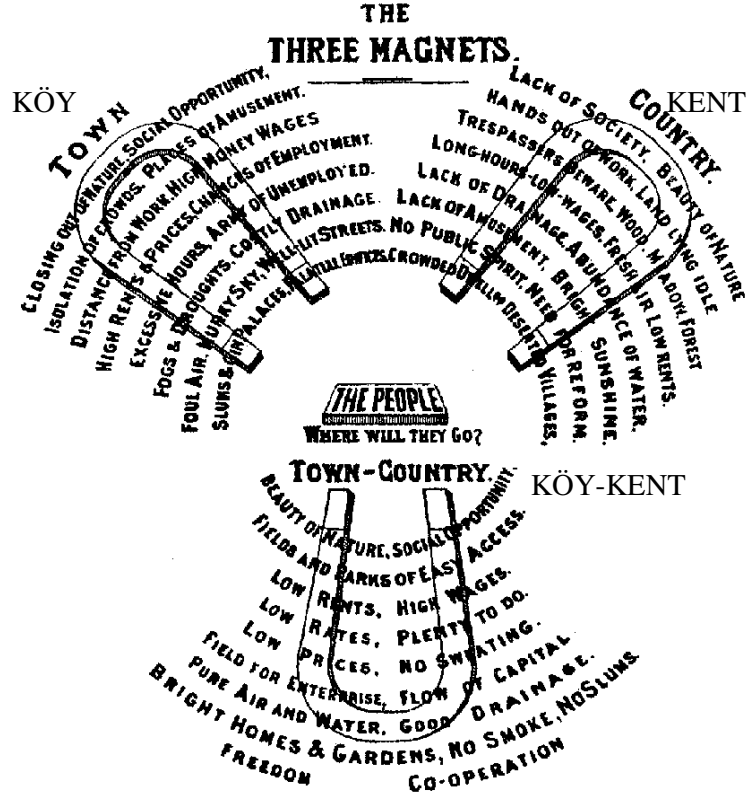
Şekil 2.24 Port Sunlight yerleşim planı (web.tiscali.it).

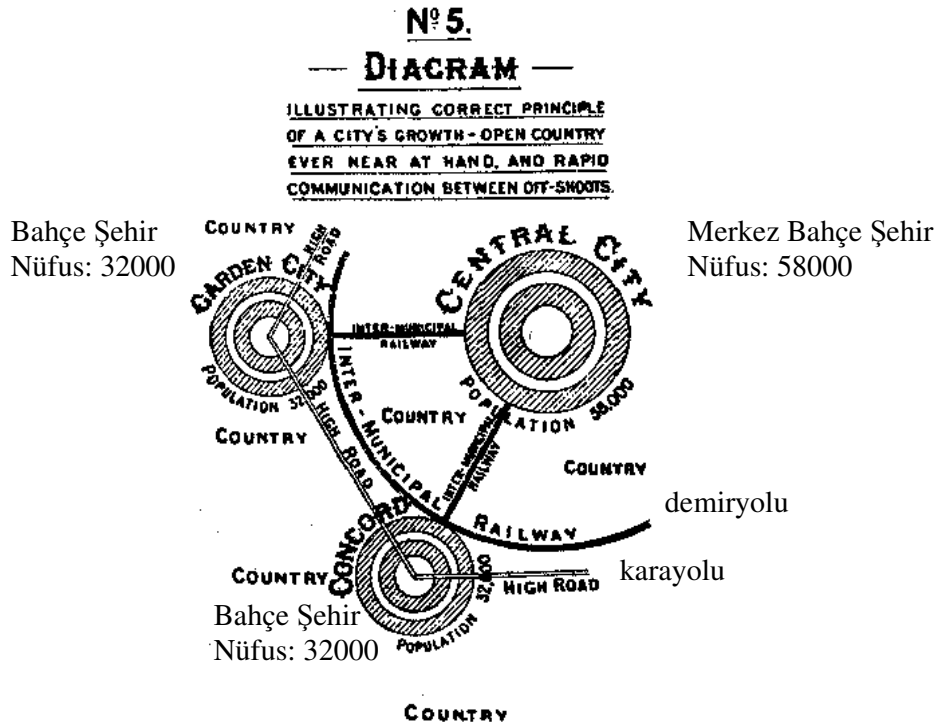
Şekil 2.25 Charles Fourier – Phalange sistemi (www.ar.utexas.edu).

19. yüzyıl ortalarında Charles Fourier'in 1842-1858 yıllarında öne sürdüğü evrensel uyum fikrinde, toplum yedi dönemden geçtikten sonra, son dönemde kentleri terk edip, 1620 kişilik "Phalange" bölgelerinde (belediyelerde), "Phalanstere" adı verilen kolektif yapılar içerisinde, kolektifleşmiş bir hayat süreceği ön görülmüştür (Şekil 2.25) (www.ar.utexas.edu). Bu yapılarda, yemek salonları, tapınak, gözlemevi, finans merkezi, kütüphane, çalışma mekanları, marangozhane, demir atölyeleri, ziyarete gelecekler için odalar, salonlar, balo salonu, toplantı salonu gibi mekanlar olması önerilmiştir. Aslında bu düşüncede bir açıdan günümüzde uygulanan toplu konut sistemlerine veya gelecekte yapılması önerilen apartman kentlere benzer ifadeler kullanılmıştır. Her türlü ihtiyacın tek bir yapı sisteminin içinde toplanması fikrinin ilk örneklerinden biri olmuştur (restoranlar, ibadethaneler, bankalar, dükkanlar, misafirhaneler, eğlence merkezleri gibi). Bunun dışında, öneride statü dağılımı, 1. kat yaşlılar, 2. kat çocuklar, 3. kat yetişkinler olmak üzere, katlar yaşlara göre ayrılarak yapılmıştır. Statü ayrımı öne sürülen tüm önerilerde dikkat edilen bir konu olmuştur. Örneğin, James Silk Buckingham önerisinde, merkezi konuma zengin halkı, çeperlere de fakir halkı ve çalışma yerlerini koyarak çözmüştür.

Ebenezer Howard, dönemin en önemli isimlerinden biri olmuştur. Fikirleri bir çok kişi tarafından benimsenmiş ve geliştirilip yeni fikirler öne sürülmüştür. Howard, James Silk Buckingham'ın 1849'da Victoria için tasarladığı planlarından esinlenerek diyagramlar çizmiştir (www.rickmansworthherts.freeserve.co.uk). Dr. Benjamin Ward Richardson'ın 1875'de tasarladığı "Hygeia" önerisinden de ilham alarak, ana amaç olarak, hangi statüde olursa olsun işçilerin yaşam standartlarının iyileştirilmesi gerekliliğini savunmuştur (www.rickmansworthherts.freeserve.co.uk). Howard, bahçe şehir sistemini anlatmak için çizdiği diyagramlardan (Şekil 2.26 ve 2.27), At Nalı diyagramında, Howard, köy ve kent yaşamlarının birleştirildiği bir yaşam tarzının oluşturulması gerektiğini savunmuştur (Şekil 2.28). Howard'a göre, köy; doğal, temiz, stressiz ama kalitesiz ve düzgün bir iş olanağı sağlayamayan, kent ise; yaşanması zor, kalabalık, korkutucu ama eğlenceli ve ekonomik, sosyal fırsatlar sunan bir sistem olmuştur. İki sistemin iyi yanlarının analiz edilip, birleştirilmesi durumunda, düşük kira bedelleri, temiz su ve iyi bir alt yapı sistemi, özgürlük gibi, avantajları olacağını öne sürmüştür. Bunlara ek olarak, bahçe şehir fikrinde Howard, her kullanıcının ikamet ettiği arazinin mülkiyetine sahip olması gerektiğini savunmuştur. Ayrıca her şehrin etrafının yeşil bir alan ile çevrilmesi durumunda, şehrin planlı ve kontrollü büyümesinin sağlanabileceğini vurgulamıştır. Howard, şehir belli bir kapasiteye ulaştığı zaman büyümenin durması gerektiğini öne sürmüş, şehrin daha fazla büyümesi gerektiğinde ise, aynı planlama biçimine sahip, yeni bir satelit şehir kurulmasını öngörmüştür (Şekil 2.29). Howard, geniş yeşil alanların olması gerektiğini ve konut bölgelerinin, doğaya göre planlanmasının gerekliliğini savunmuştur. Howard'ın fikirlerinin devamı olan Letchworth projelerinde, Raymond Unwin ve Barry Parker konutları, üç meşe ağacının konumuna göre yerleştirmişlerdir. Temiz hava, temiz su gibi, okul, kilise gibi, park, bahçe gibi ihtiyaçların sağlanması şart olarak görülmüştür. Bütün konutların bahçesinin olması, tüm konutların güneş alması ve hiçbir evin birbirini kesmemesi ana prensiplerden olmuştur. Her evin kendine ait tuvalet ünitesinin olması ve bu ünitenin, terastan veya lobi gibi bir mekandan ayrı bir kapı ile girilse de, konut ile aynı çatı altında olması gerekliliği savunulmuştur (www.rickmansworthherts.freeserve.co.uk). Howard'ın bahçe şehir önerisinde güvenlik ön planda tutulmuş, işçilerin konfor, sağlık koşullarının artırılması gerekliliği ve iş-ev arası yolculuklarında etrafın yeşil, huzurlu, neşe verici olması gerekliliği vurgulanmıştır (www.library.cornell.edu). Böylece insanların depresyona girmesinin önlenmesi, hayat beklentilerinin artırılması hedeflenmiş, mutlu yaşamlar yaratılmaya çalışılmıştır.

Şekil 2.28 Ebenezer Howard'ın köy ve kent sistemlerinin birleştirilmesi hakkındaki "Üç Mıknatıs" diyagramı (Simonds, 1994).

Şekil 2.29 Ebenezer Howard'ın bahçe şehrinin çok merkezli büyüme sistemi hakkındaki diyagramı (Simonds, 1994).

1889'da Camillo Sitte şehir planlamasında estetik değerlerin de dikkate alınması gerektiğini ve bu estetik değerlerin göze hoş gelmesinin nedenlerinin irdelenerek, yeni mekanlarda da aynı değerlerin sağlanabileceğini savunmuştur (Bayhan, 1969). Sitte'nin fikirleri özellikle Almanya'da etkili olmuştur.

Şekil 2.30 Letchworth yerleşiminin uydudan görünümüleri (earth.google.com).

1903'te Raymond Unwin ve Barry Parker'ın planlarını hazırladığı, tasarımında her evin bahçesi olması, bütün odaların ışık alması ve hiçbir evin birbirini kesmemesi gerekliliğini savunan Ebenezer Howard'ın bahçe şehir fikrini benimseyen ve düşük arazi değerli bir toprakta konumlanmış olan Letchworth şehri kurulmuştur (Şekil 2.30 ve 2.31) (www.rickmansworthherts.freeserve.co.uk). İlk oturanlar, sanatçı ve idealist orta sınıf olunca şehir diğerlerine tuhaf gözükmeye başlamış ve ardından bu sınıf beklenen sosyalliğe ve sendikalaşmaya erişememiştir. Bu durum üzerine şehrin fark edilmesi için estetik yöne ağırlık veren Unwin ve Parker, konutların bütünlüğünün sağlanması için, konutların çatılarını aynı renkte tasarlamışlardır. Fakat Letchworth'deki konutlar, bitişik nizam konut sisteminin parçalanmış hali oldukları ve lineer bir şekilde dizildikleri için, caddeden görünüş düzgün olmasına rağmen, konutların arka bahçeleri pis ve kötü bir görünüm oluşturmuştur. Ayrıca birbirinden farklı evlerin olması nedeniyle finansal açıdan ve sanayi bölgesi ile konut bölgesinin birbirleriyle ilişkilendirilmesi açısından başarısız olmuş ve yeniden planlanmıştır. Belediye binaları merkeze taşınmış ve böylece yol karmaşası çözülmeye çalışılmıştır. Letchworth yerleşiminden sonra, Unwin ve Parker 1907'de sosyal ilişkileri daha iyi çözülmüş ve herkese daha fazla alan sağlayan Haempstead varoşunu kurmuşlardır (www.rickmansworthherts.freeserve.co.uk). Haempstead, Letchworth'den farklı olarak caddeleri kıvrımlı tasarlanmıştır (Şekil 2.32).

Şekil 2.31 Letchworth, 1913 (www.rickmansworthherts.freeserve.co.uk).

Letchworth bahçe şehri

Haempstead bahçeli varoşu

Şekil 2.32 Letchworth şehrinin düz sokakları ile Haempstead'in kıvrımlı sokakları (www.rickmansworthherts.freeserve.co.uk).

R.D.C. tarafından 1921’de yapılan
konutlar

U.D.C. tarafından 1930’da yapılan
konutlar

Şekil 2.33 Welwyn bahçe şehri (www.rickmansworthherts.freeserve.co.uk).

Şekil 2.34 Welwyn bahçe şehriden görünüm (www.rickmansworthherts.freeserve.co.uk). Raymond Unwin’in görüşlerine göre Louis de Soison tarafından 1920’de daha ucuza kaliteli bir şehir kurmak düşüncesiyle, süsten uzak olarak ve sokakları araziye göre konumlanarak planlanan ve inşa edilen Welwyn bahçe şehrinde ise, alandan en üst seviyede faydalanma, daha sağlıklı koşullarda yaşama ve çalışma imkanı yaratma amaçları güdülmüştür (Şekil 2.33, 2.34 ve 2.35) (Bayhan, 1969; www.rickmansworthherts.freeserve.co.uk). Welwyn’de, Haempstead’in kıvrımlı sokak anlayışı ile, Letchworth’ün düz sokak anlayışını birleştirmiştir. Merkezde düz sokaklar söz konusuysen, genelde sokaklar daha doğal bir şekilde biçimlenmiştir (Şekil 2.36). Letchworth’de olduğu gibi tablosal bir manzara yaratabilmek amacıyla, Welwyn ve Haempstead’de de çıkmaz sokaklar tasarlanmıştır (Şekil 2.37). Welwyn’in elastik hali ve yeşil alanları 1946’dan sonra çıkarılan yeni konutlaşma yasaları ile yok olmuştur (Şekil 2.38) (www.rickmansworthherts.freeserve.co.uk).

(WELWYN BAHÇE ŞEHRİNDE GÜNEŞ İÇİNDE YAŞAMAK VE ÇALIŞMAK)

Şekil 2.35 Welwyn Bahçe Şehri'nin kuruluş amacı (www.arch.mcgill.ca).

Şekil 2.36 Welwyn bahçe şehri vaziyet planı, 1927
(www.rickmansworthherts.freeserve.co.uk).

Haempstead bahçe şehri

Welwynbahçe şehri

Şekil 2.37 Çıkamaz sokaklar (cul-de-sac) (www.rickmansworthherts.freeserve.co.uk).

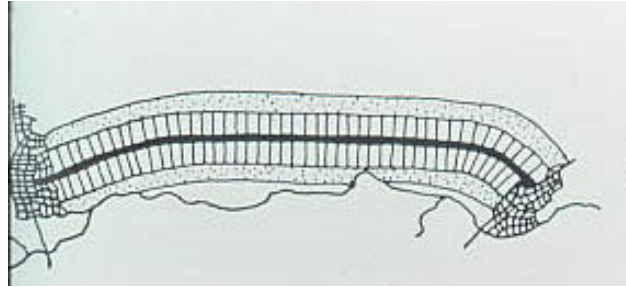
1939 öncesi

1946 sonrası

Şekil 2.38 Welwyn Bahçe Şehri (www.rickmansworthherts.freeserve.co.uk).

Bir başka öneri, hayatını Madrid’de geçiren Arturo Soria Y. Mata tarafından geliştirilmiştir. Arturo Soria Y. Mata planlamaya altyapı sistemleri açısından bakarak, şehir için gerekli tesisatlar açısından lineer bir planlama gerektiğini savunmuştur. Bu öneri de daha sonraki projeler için oldukça önemli bir rol oynamıştır. 1892’de Madrid Şehri’nin etrafını dolaşan, 48 km uzunluğunda, 7 km çapında bir aks üzerinde bir yerleşme önermiştir (Şekil 2.39) (www.arch.mcgill.ca). 1894’te inşaat başlamış, 5 km’si 1910’larda bitmiştir (www.arch.mcgill.ca). Arturo Soria’nın lineer kent önerisi, Ebenezer Howard’ın bahçe şehir önerisiyle her zaman karşılaştırılmıştır. Bahçe şehir önerisi büyük şehirleri kaldırabilecek kapasitede değildir. Oysa Soria, lineer kent projesinde büyüme açısından daha esnek olduğunu ve kaliteli yaşamlar sunabileceğini savunmaktadır.

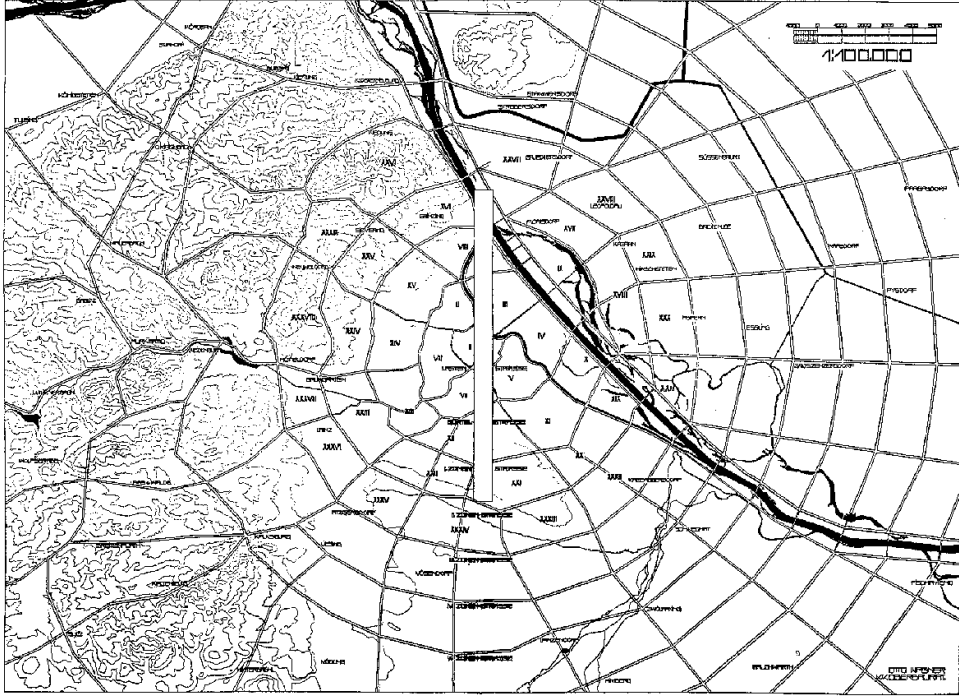

Şekil 2.39 Arturo Soria Y. Mata’nın lineer şehir önerisi (www.arch.umd.edu).

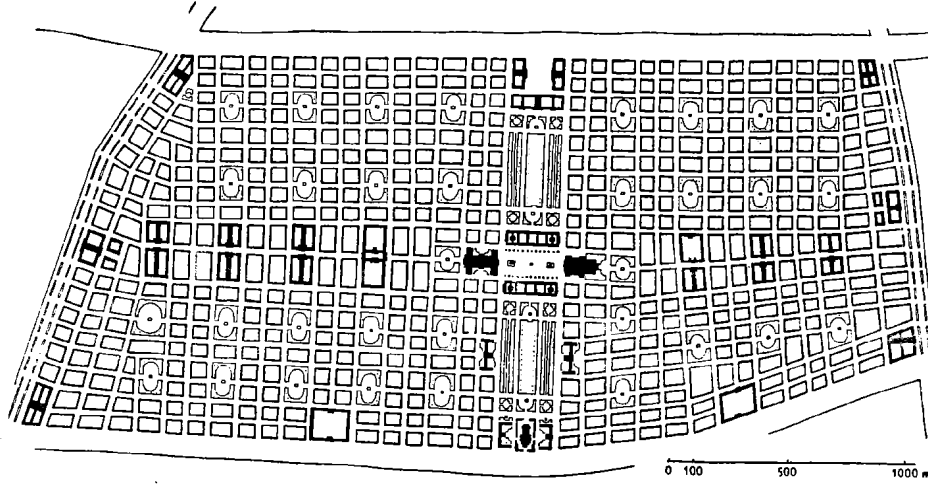
Arturo Soria Y. Mata’nın lineer kent önerisi, sanayi kentlerinin planlanmasında ilham kaynağı olmuştur. Örneğin, Tony Garnier’in “Endüstriyel Sanayi Şehri” önerisi lineer bir oluşum göstermiştir. Le Corbusier 1922’de “Endüstriyel Lineer Şehir” önerisiyle, konut alanları ve sanayi alanlarının karşılıklı bir biçimde lineer olarak sıralanmasını önermiştir (Özdeş, 1974). Le Corbusier 1945’e kadar lineer sanayi şehri önerisini savunmuştur (Özdeş, 1974). 1945’te tarım ve endüstri ağırlıklı şehirler için farklı öneriler sunmuştur (Özdeş, 1974). Le Corbusier’in “Endüstriyel Lineer Şehir” (La Cite Lineaire Industrielle) önerisi, işçilerin iş yeri

ve konutları arasındaki yolculuğunu kolaylaştırmak amacıyla tasarlanmıştır. Daha sonra, 1929'da bir "Lineer Sanayi Şehri" önerisi ileri süren Milyutin 1930'da Stalingrad'da bu önerisini uygulama imkanı bulmuştur (Özdeş, 1974).

1911'de Otto Wagner bahçe şehir önerisinin adaletsiz ve estetik açıdan uygun olmadığını savunarak, Camillo Sitte ve onun takipçilerinin fikirlerine karşı bir tutum izlemiştir (www.library.cornell.edu). "Geniş Şehir" önerisi, sürekli büyümeye açık bir öneri olarak ileri sürülmüştür (Şekil 2.40, 2.41 ve 2.42). Wagner, bahçe şehir önerilerinde nedensiz kıvrımlar, çarpık caddeler, meydanlar, ve yapay manzaraların yaratıldığını savunmuştur. Kübik formu sayesinde, yapım maliyetinin ve kiralara ucuz olacağını söylemiştir. Şehrin büyümesi gerektiğinde kullanılmak üzere, şehrin çeperlerindeki alanların kar sağlayacak bir biçimde kiralanabileceğini önermiştir (www.library.cornell.edu). Ayrıca, "para" önemli bir faktör olduğu için, araziden en üst seviyede yararlanabilmek açısından gökdelen yapılmasını gayet uygun görmüştür. Uzun cephelerin getirdiği monotonluktan kurtulmak için geniş caddeler ile binaların birbirlerinden ayrılabilmesini ileri sürmüştü ve böylece binaların aralarına manzaranın girmesinin sağlanacağını belirtmiştir. Toplumun sanata yönlendirmek için, her şeyin sanatsal bir bakış açısıyla planlanması gerektiğini ve sanayiden, ticarete, moda, lüks eşyalara kadar, her şeyin sanatsal bir ifadesi olması gerektiğini savunan Otto Wagner, şehrin yaşayan bir organizma olduğunu öngörmüştür (www.library.cornell.edu).

Şekil 2.40 Otto Wagner "Geniş Şehir" plan şeması (www.library.cornell.edu).

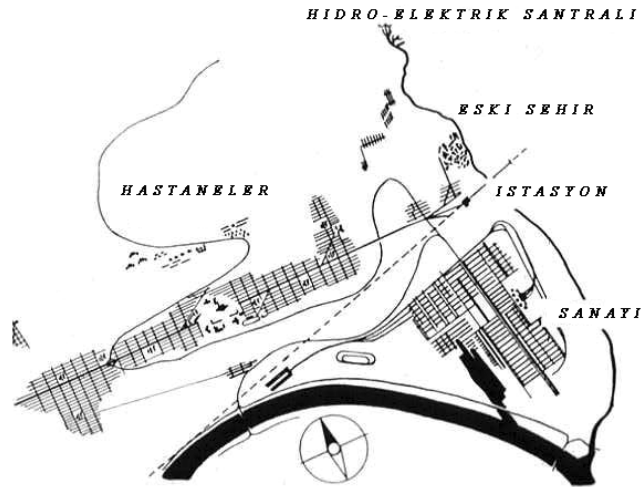

Şekil 2.41 Otto Wagner "Geniş Şehir" planı (www.library.cornell.edu).

Şekil 2.42 Otto Wagner "Geniş Şehir" önerisi 1911 (www.lawekly.com).

1917'de Tony Garnier "Endüstriyel Lineer Şehir" önerisini ileri sürmüştür (Bayhan, 1969). Yaklaşık 35.000 kişi için tasarlanmış bu şehir, çalışma alanları, ticari alanlar, konut alanları ve dinlenme alanları olmak üzere dört grup olarak ele alınmıştır (Şekil 2.43 ve 2.44) (Bayhan, 1969). Endüstri bölgesi ayrı düşünülmüştür. Fonksiyonel, gün ışığı alan, ferah, yeşil bir sistem düşünülmüştür (www.museurbaintonygarnier.com).

Şekil 2.43 Tony Garnier "Endüstriyel Sanayi Şehri" vaziyet planı (www.ar.utexas.edu).

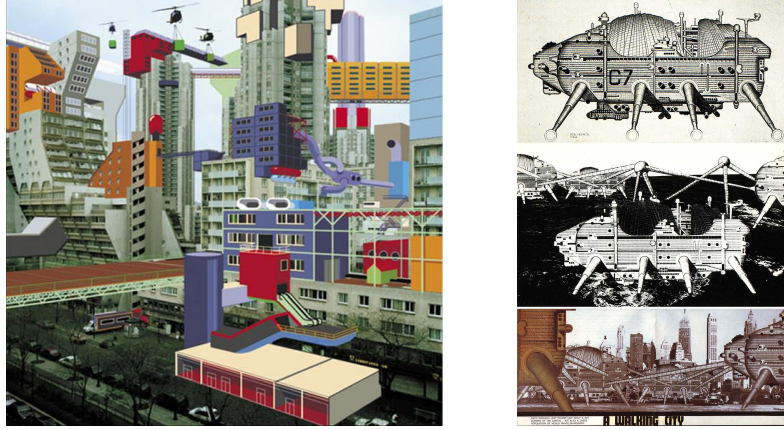
Şekil 2.44 Tony Garnier “Endüstriyel Sanayi şehri” (www.icar.poliba.it).

1923 yılında Erich Gloeden sanayi tesislerinin mutlaka yeşilin içerisinde yer alması gerektiğini savunmuştur. 100.000 nüfuslu şehirler tasarlamış ve şehirler yan yana geldiğinde bir bütün olarak algılanmaması için araları yeşille donatılmıştır (Bayhan 1969).

1922 yılında Le Corbusier ütopyk bir öneri ortaya atmıştır. “Çağdaş Kent” (Ville Contemporaine) adındaki bu öneri, eski kentlerin kötü durumunu iyileştirmek amaçlı, ayrıca fiziksel çevrenin psikolojik sağlığı etkilediği gerekçesiyle tasarlanmış, dikey bir bahçe kent biçimidir (Dostoğlu Türkün, 2002). Bu öneride trafik konusu önemle dikkate alınmıştır. Kentteki binalar altı katlı olup, çatı katında uzay taksilerinin iniş yapabileceği bir platform bulunmaktadır. Bodrum katlarda ağır trafik akışı, zeminde hafif ve üst katlarda hızlı trafik akışı olması düşünülmüştür. Topluma mutlu, huzur verici bir yaşam sunmak için, kent beton kolonlarla zeminden yukarı kaldırılarak, büyük bir kısma yeşil alanlar yerleştirilmiştir. Paris’in merkezinin yeniden inşa edilmesi fikriyle, 1925’te yer altında ticari bir kent ve konut yerleşimleri önerisini ileri sürmüştür (Dostoğlu Türkün, 2002). “Plan Voisin” adındaki bu proje, eski kentin yıkılıp yerine yepyeni bir şehir yapılması anlayışıyla kurgulanan, yine bir dikey kent önerisidir. Ayrıca kent, toplu yaşama sistemini destekleyecek ortak kullanım mekanları ile donatılmıştır. Bu dönemlerde “Plan Voisin” projesine verilen desteğin kalkması üzerine, kente daha otoriter bir sistemin getirilmesi gerektiğine inan Le Corbusier, 1930’da “İşyan Kent” (Ville Radieuse) adlı başka bir öneride bulunmuştur (Dostoğlu Türkün, 2002). Corbusier’in 1946-1952 yıllarında, Marsilya’da uygulama olanağı bulduğu, “Unite D’Habitation” önerisi, tek bir blok altında tüm fiziksel ve sosyal ihtiyaçlar karşılanacak şekilde tasarlanmıştır (Cohen, 2004).

Yirminci yüzyılda Frank Lloyd Wright “Yaygın Kent” adı altında, tekrar doğaya dönüşü destekleyen, özellikle Le Corbusier’in önerilerinde olduğu gibi dikey kent modellerine karşı bir tutumla, Broadacre kentini tasarlamıştır. İzgara planlı, uçan araçlarla ulaşımın sağlandığı ütopyik projede konutlar, konut sahibinin araç sayısına göre adlandırılmış (iki araçlı ev, üç araçlı ev gibi) ve genelde kır-kent anlayışı öngörülmüştür (Üçer Gürel ve Yılmaz, 2004; www.fbe.gazi.edu.tr).

1960 yılında Archigram grubu, ızgara sistemli “Plug In City” (Tak-Sök Kent) önerisini ileri sürmüş ve kent parçaları eskidikçe yenilenebilmesini sağlayarak sürdürülebilirliği amaçlamıştır. Teknolojiyi yapı sistemine dahil ederek, değişken ve devingen bir kent anlayışı geçerlidir. Grubun üyelerinden Ron Herron, aynı amaçlar doğrultusunda, kent kavramına yeni anlam getirme isteğiyle, Yürüyen Kent önerisini getirmiştir (Şekil 2.45) (Üçer Gürel ve Yılmaz, 2004; www.fbe.gazi.edu.tr).

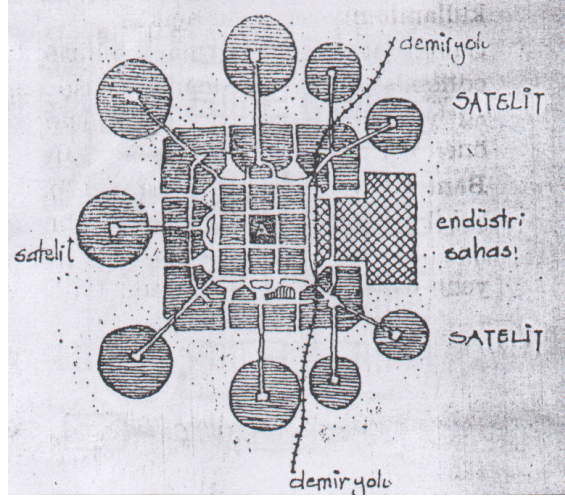

Şekil 2.45 Archigram grubunun Tak – Sök “Plug-in City” ve Yürüyen “Walking City” Kent önerileri (www.fabiofemiofantascience.org).

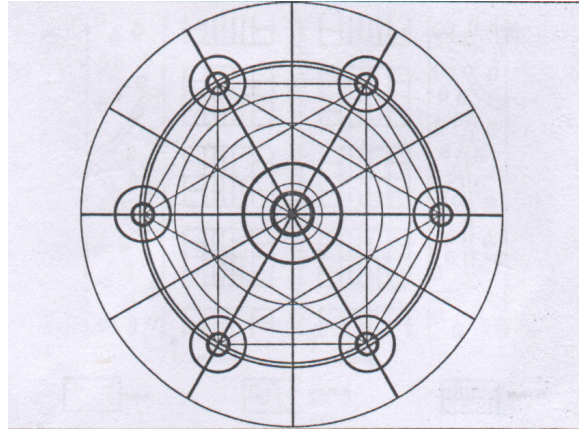
Sanayileşme süreci içerisinde çok sayıda kent önerisi getirilmiştir. Bu araştırmada bu önerilerin bir kısmından bahsedilmiştir. Yukarıda bahsedilen önerilerin çoğunda şehirler belirli bir nüfus sayısı ile kısıtlanmıştır. Fakat şehir nüfusu arttıkça yeni bir şehre taşınma gerekliliği özgürlüğü kısıtlayıcı olmuştur. “...İnsan ve doğa arasında kurulacak anlamlı ilişkiyle, doğaya dönülerek kentlerin sağlıksız yaşamından kurtulma arzusu ve kısıtlı ekonomik güce sahip geniş kitlelerin hayat koşullarını düzeltme arzusu; bu yaşam biçimini şekillendiren konutların ortak özellikleridir.” (Çelik, 1978; Üçer Gürel ve Yılmaz, 2004; www.fbe.gazi.edu.tr). Buna ek olarak genel olarak tek bir sınıfın hayatını düzeltmeye yönelik çalışmalar yapılmıştır. Her ne kadar sınıfları kaynaştırma anlayışı taşıyan öneriler olsa da kent bağlamında bütüncül bir yaklaşıma gidilememiştir. Ayrıca, çoğunda varolan kentlerin sorunlarının çözülmesi yerine, yeni kentler inşa ederek çözüm bulunmaya çalışılmıştır.

2.2.1 Kentlerin Biçimsel Analizi

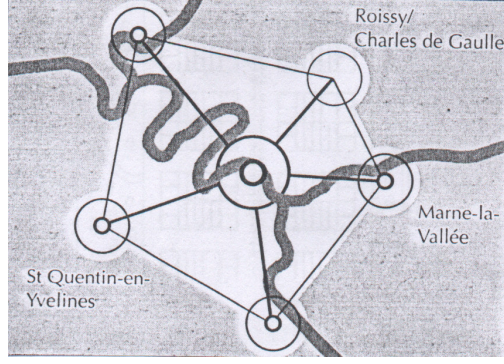
Ondukuzuncu yüzyıl sonunda ve yirminci yüzyılda üretilen kentleşme önerileri biçimsel açıdan satelit şehir olmuşlardır. Eski şehir etrafında konumlanmış, peyk şehirlerden oluşan sistem, bahçe şehir önerilerinin ana plan şeması olmuştur (Şekil 2.46). Kendi kendini kontrol edebilen, kendi kendine yetebilen, tarım alanlarıyla ayrılmış fakat merkezlerinden birbirlerine ve ana şehre bağlı şehirlerden oluşan bu sistemde şehir yeni peyk şehirlerin sisteme eklenmesiyle büyümektedir. Her şehir nüfus ve arazi açısından sınırlandırılmıştır. Bu sistemde, fabrikalar şehir merkezi dışına alınmıştır ve aynı zamanda kırsal yaşam ile kent yaşamını birleştirmeye yönelik bir çalışma olmuştur. Ebenezer Howard, Raymond Unwin, Barry Parker, Patrick Geddes'in bahçe şehir projeleri, Stretton'ın Avustralya şehirleri için önerdiği projeler, Patrick Abercrombie'nin Londra ve Paris için geliştirdiği projeler bu sistemi benimsemişlerdir (Şekil 2.47 ve 2.48) (Frey, 1999).

Şekil 2.46 Bahçe şehir satelit şehir plan şeması (Bayhan, 1969).

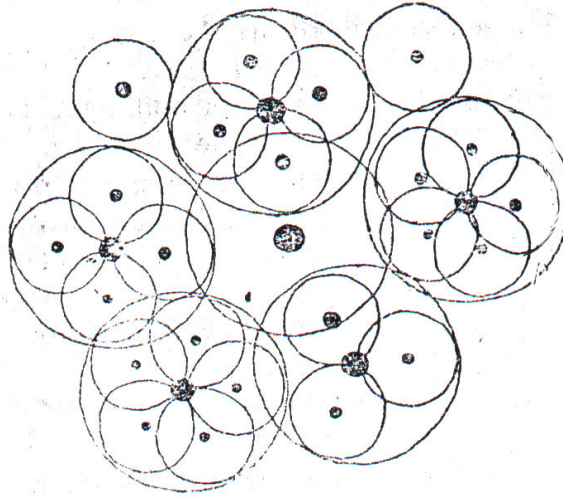

Şekil 2.47 Merkezi şehrin etrafında konumlanmış satelit şehirler (Howard'ın bahçe şehir tasarımı genel büyüme şeması) (Frey, 1999).

Şekil 2.48 Abercrombie satelit şehir tasarımı genel plan şeması (Frey, 1999).

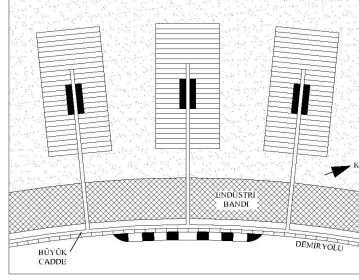
Satelit şehirler eğer kendi uydu şehirlerinin merkezi konumunda ise Salkım Şehirler oluşmaktadır. Yine tüm hepsi ana merkez etrafında toplanmışlardır. Bu sistemde organik bir yayılma söz konusudur. Peyklerin büyüklükleri ve özelliklerindeki farklılıklar, şehrin daha esnek bir büyüme sistemine sahip olduğunun bir göstergesidir. Merkezdeki yoğunlukların dışarıya kaydırıldığı sisteme, Gaston Bardet'in önerisi örnek olmuştur. Bardet'e göre şehri oluşturan birimler, 5-15 kişi arasında ise ailelik komşuluk birimi, 50-150 kişi arasındaysa ailelik komşuluk toplumu, 500-1500 kişi arasındaysa ailelik kartiye toplumu, 5000-15000 kişi arasındaysa ailelik şehir birimi, 50000-150000 kişi arasındaysa ailelik metropoliten birimi, 500000-1500000 kişi arasındaysa ailelik Dünya metropolü birimi olacak şekilde gruplanmaktadır (Şekil 2.49) (Bayhan, 1969).

Şekil 2.49 Gaston Bardet'in salkım şehir plan şeması (Bayhan, 1969).

Satelit şehirler, bir ana ulaşım hattından beslenecek şekilde biçimlendiğinde ise, bu biçimlenişi Tarak Şehir planı olarak adlandırılmaktadır. Her satelit şehir azami 60.000 nüfuslu şehir ünitelerinden oluşmuştur. Üniteler arası yeşil alanlar, okullar ve resmi binalar yer almıştır (Şekil 2.50) (Bayhan, 1969).

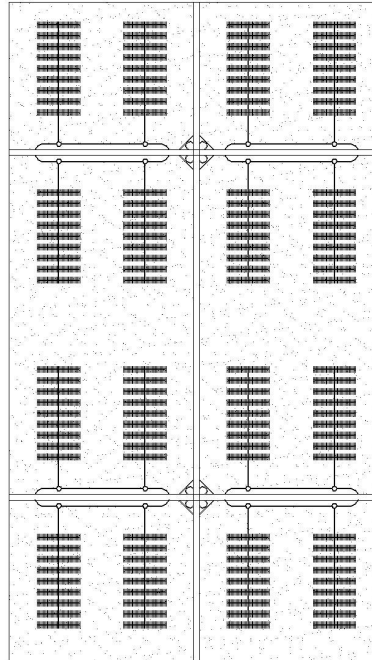
1924 yılında Ludwig Hilberseimer tarafından şehir planını kullanmıştır (www.zerog-autobahn.com). “Dikey Şehir” olarak tanımladığı bu öneride, lineer bir cadde ve endüstri şehrine dik olarak iskan ve idare ünitelerini bağlamıştır. İnsanların çalıştıkları yerlerin üzerinde konumlandırılmış konutlarda oturmasını öngörmüştür. Öneride, yaya yollarıyla bağlanmış yaşama birimleri, ana trafik hatlarının ve çalışma birimlerinin üzerinde konumlanmıştır (Şekil 2.51 ve 2.52).

Şekil 2.50 Tarak şehir plan şeması (Bayhan, 1969).

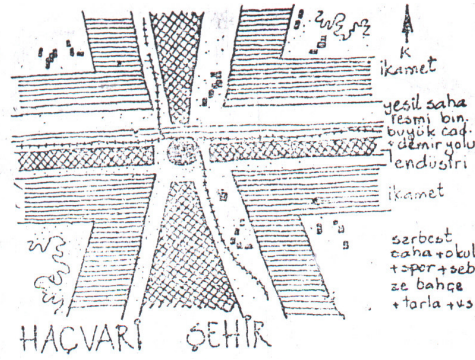

Şekil 2.51 Ludwig Karl Hilberseimer'in dikey şehri (www.zerog-autobahn.com).

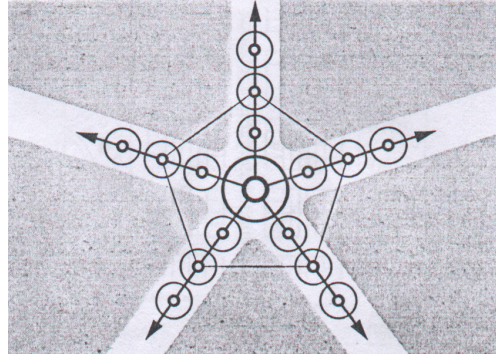

Şekil 2.52 Hilberseimer'in dikey şehir plan şeması (Deckker, 2000).

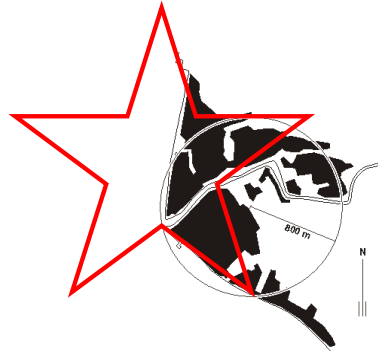
Haçvari plan şeması (Şekil 2.53) (Bayhan, 1969), Yıldız Şehir (Star City) ve Parmak Şehir (Finger City) plan şemaları ise satelit şehirlerin tek bir merkezden ışınsal olarak yayılması ve her bir kolun lineer oluşum göstermesiyle oluşmuştur (Şekil 2.54 ve 2.55). Şehir büyüdükçe ana merkezden uzaklaştığı için yeni merkezlerin ve bu merkezden çıkan ışınsal kolların olması ile çok-çekirdekli bir sisteme varılmıştır (Şekil 2.56). Ulaşımın önemli olduğu bu sistem, gelişmiş ulaşım sistemleri ve geniş yeşil alanlar sağlamaktadır. Hans Blumenfeld 1949 yılında Washington'da, Moskova'da ve Copenhagen'da 1947'de parmak şehir şeması kullanmıştır (Şekil 2.57 ve 2.58) (Frey, 1999). Bu şema, Dominika, Roseau Şehir planında da görülmektedir (Frey, 1999).

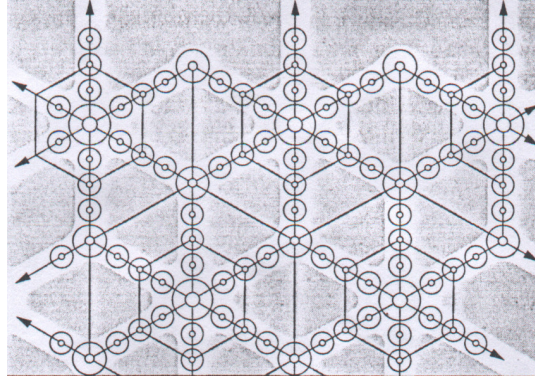
Şekil 2.53 Haçvari şehir (Bayhan, 1969).

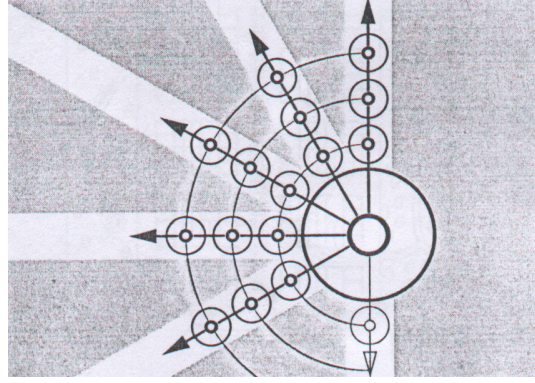
Şekil 2.54 Star city – Yıldız şehir (Frey, 1999).

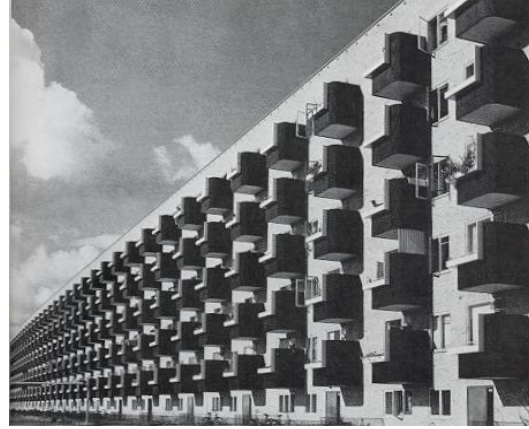
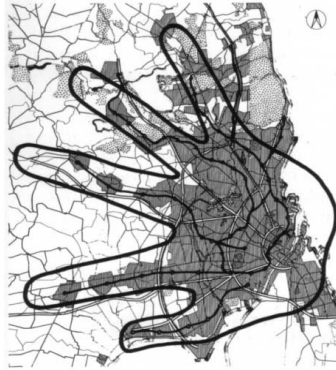
Şekil 2.55 Dominika, Roseau şehri yıldız plan şeması (ethesis.helsinki.fi).

Şekil 2.56 Yıldız şehirlerin birleşmesiyle oluşan çok merkezli sistem (Frey, 1999).

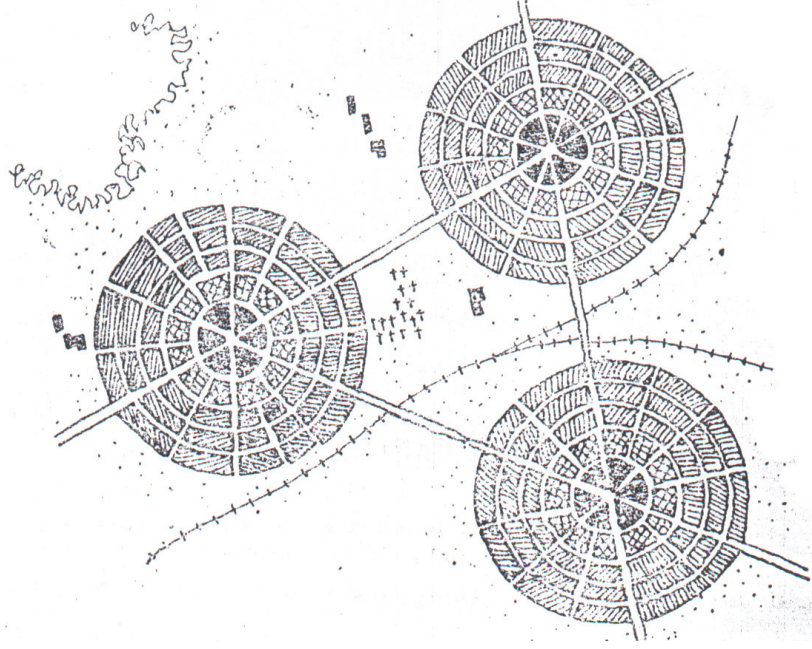

Şekil 2.57 Ana merkezden dağılan parmak şehir şeması (Frey, 1999).

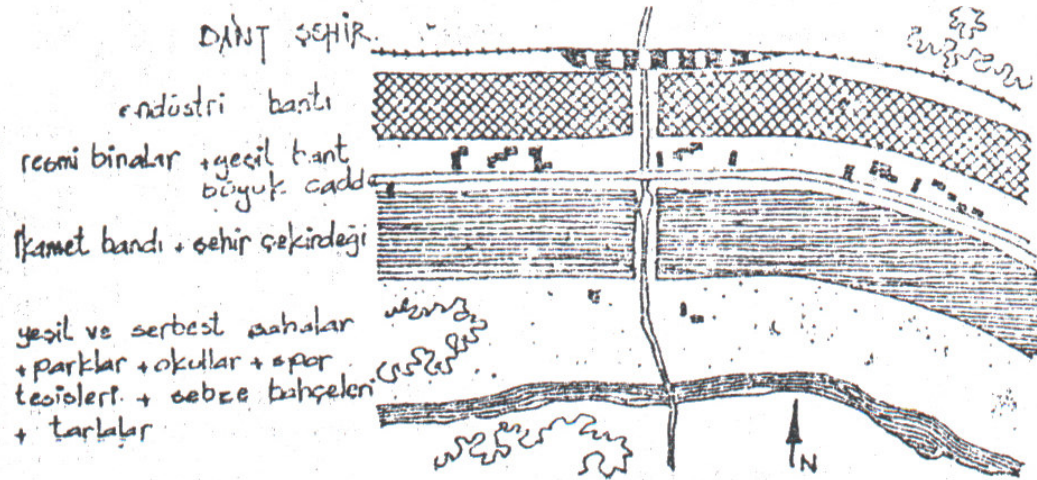
Şekil 2.58 Copenhagen şehrinin yıldız şehir plan şeması ve oluşturulan lineer bloklar (www.locations.copcap.com).

100.000 nüfuslu moleküllerin birbirleriyle bağlanmasından oluşan Molekül şehir plan şemasında ise, eski şehir terk edilerek yerine yeni şehir sisteminin yaratılması, ve aralarının yeşille donatılmasından meydana gelmiştir. Bu plan şemasında belirli bir merkez şehir bulunmamaktadır. Kent içi yoğunluğunun kent dışına kaydırıldığı şehir, dengi bir şehre göre daha fazla yer kaplamıştır. Az yoğunluklu birimler içerisinde ulaşım özel arabalar ve otobüslerle yapılmıştır (Şekil 2.59) (Bayhan, 1969).

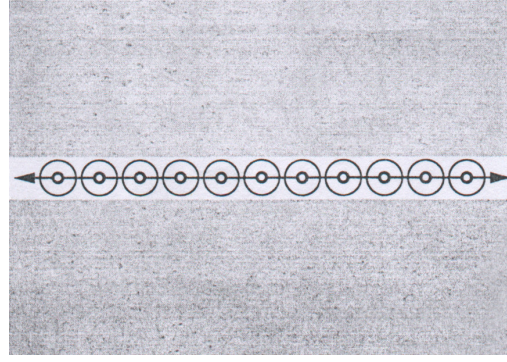

Şekil 2.59 Molekül şehir plan şeması (Bayhan, 1969).

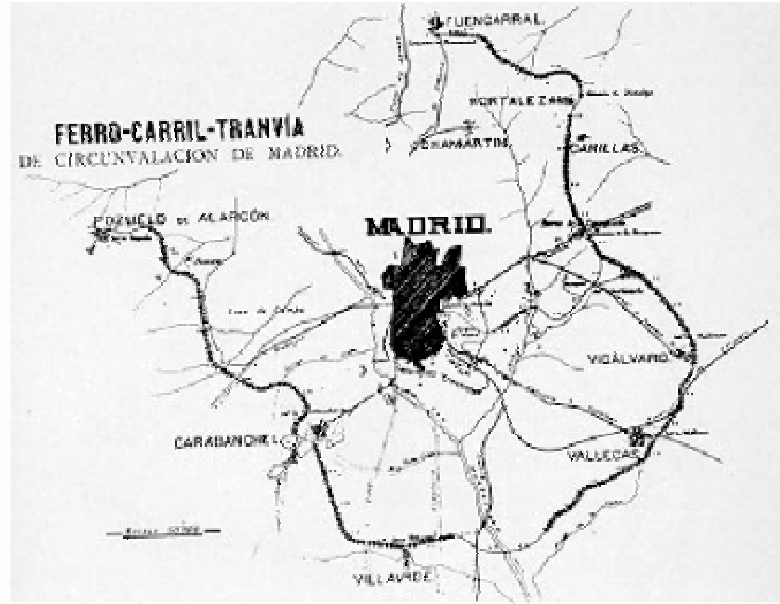
Lineer Kent plan şemasında şehirler bir ulaşım hattı üzerinde konumlanmıştır. Merkezi bir şehir yer almamaktadır. Tüm şehir kompakt bir forma sahiptir ve bir merkez yoktur. Bu sayede km'lerce uzayabilme imkanı vardır (Şekil 2.60, 2.61, 2.62 ve 2.63). Bu sistemin örneklerinin başında başında Arturo Soria Y. Mata ismi gelmektedir. Soria, geniş şehirlerin daha iyi yaşam standartları sağlayacağını savunmuştur. Ulaşım özellikle bu sistemde çok önemli bir faktördür. Soria bu önerisini Madrid'de uygulama imkanı bulmuştur. Raymond Unwin, Robert Whitten, Arturo Soria Y. Mata, Kenzo Tange, Edgar Chambless, Clarence Stein, Mars Grubu gibi isimler de bu sistemi kullanmışlardır.

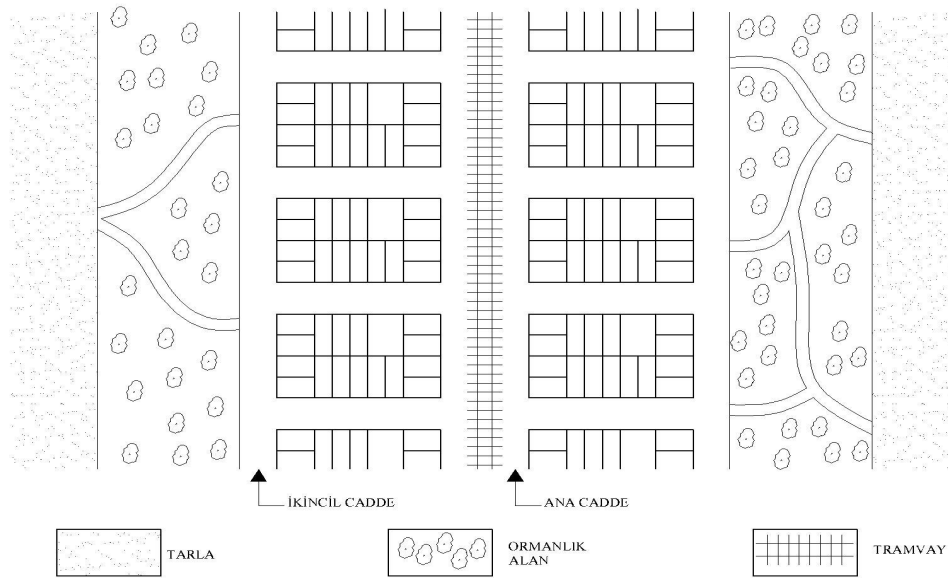
Şekil 2.60 Lineer (Bant) şehir kuruluş şeması (Bayhan, 1969).

Şekil 2.61 Linear şehir plan şeması (Frey, 1999).

Şekil 2.62 Madrid linear şehri (online.sfsu.edu).

Şekil 2.63 A. Soria Y. Mata'nın Madrid linear şehri (Hall, 2002).

Sanayileşme sürecinde meydana gelen çarpık kentleşmeleri iyileştirmek için bir çok kent önerisi geliştirilmiştir. Bunların bir kısmı uygulanma imkanı bulabilmişse de bir kısmı öneri olarak kalmıştır. Sanayi Devrimi ile kentlerde oluşan yetersizlikleri giderme, işçi sınıfının sağlıklı yaşam standartlarını iyileştirme ve yeşil alanları tekrar şehre kazandırma amacını taşıyan kent önerileri, genel olarak toplu konut oluşumlarının düzenlenmesi ve diğer kent mekanlarıyla ilişkilerinin belirlenmesi üzerine kurulmuştur. Örneğin Ebenezer Howard'ın bahçe şehir önerisinde, işçi sınıfının yaşam şartlarını iyileştirmek amaçlı oluşturduğu konut bölgesi, tüm projenin en can alıcı kısmını oluşturmuştur. Bu bölümde sanayileşme süreci ardından ileri sürülen bazı kentleşme önerileri hakkında genel bilgiler verilmiştir. Bundan sonraki bölümde, yirminci yüzyılda üretilmiş bazı toplu konut projelerinin plansal analizleri yapılmıştır.

3. SANAYİ DEVRİMİ SONRASINDA ÜRETİLEN TOPLU KONUT PROJELERİNİN PLANSAL AÇIDAN İNCELENMESİ

Sanayi Devrimi sonrasında, kentlerin sağlıklı koşullarını düzeltmek için üretilen kentleşme projelerinin konut yerleşmelerine, işçi sınıfının yaşam standartlarını iyileştirmek için tasarlanan toplu konut yerleşmelerine ve orta sınıf toplu konut yerleşmelerine ait örnekler bu bölümde plansal açıdan analiz edilmiştir. İşçi sınıfı için tasarlanmış olan toplu konut yerleşmeleri “18. Yüzyıl Sonu ve 19. Yüzyıl Konutlaşmaları” ve “Yirminci Yüzyıl Konutlaşmaları” olarak iki başlık altında incelenmiştir. Bu araştırmada, asıl olarak yirminci yüzyıl işçi sınıfı toplu konut yerleşmeleri üzerinde durulmuştur. Bu bölümde, 19. yüzyılda inşa edilen, kiralama yöntemiyle kullanılan apartman binaları, sırt-sırta konutlar ve sıra-konutların planları hakkında genel bilgiler sunulmuş, 19. yüzyıl ve 20. yüzyıl başlarında üretilen önceki bölümde bahsedilen kentleşmelerden örnekler verilerek, konut planları incelenmiştir. Son olarak da 20. yüzyıl Avrupa kentlerinde ortaya çıkan sıra-konut projelerinin ve blok sistemlerin secilen örneklerinin planları irdelenmiştir. Bu bilgiler daha sonraki bölümde toplu konut tasarımından kullanıcı beklentileri üzerinde değerlendirilmiştir.

3.1 İşçi Sınıfına Yönelik Üretilen Toplu Konutlar

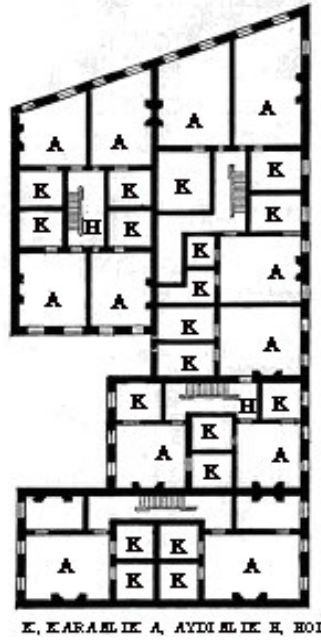
Sanayi Devrimi sonucunda ortaya çıkan düzensiz kentlerin yetersizlikleri dönemin işçi sınıfını olumsuz etkilemiştir. Dolayısıyla işçi sınıfının yaşam standartlarını iyileştirmek amacıyla yeni konut sistemleri geliştirilmiştir. 18. yüzyıl sonunda ve 19. yüzyılda üretilen apartman binalarının, sırt-sırta konutların ve sıra-konutların planları, daha önceki bölümde anlatılan işçi sınıfının zor yaşam standartlarını iyileştirmek üzere geliştirilen kent projelerinden seçilen örneklerin konut planları ve 20. yüzyılda üretilen sıra-konut sistemlerinin, blok konut sistemlerinin planları bu bölümde üretilme tarihlerine göre, iki alt başlık altında incelenmiştir.

a) 18. Yüzyıl Sonu ve 19. Yüzyıl İşçi Sınıfı Konutlaşmaları

18. yüzyıl sonlarında hızla büyümeye ve yoğunlaşmaya başlayan kentlerin konut bölgeleri 19. yüzyılda sağlıklı ve düzensiz bir hal almıştır. Bu dönemde kentlerde kullanıcıların nefes alabileceği mekanlar kalmamıştır. Özellikle işçi sınıfının ikamet ettiği bölgelerde suç oranı yüksek ve nüfusu yoğun konutlaşmalar oluşmuştur. Bazı kentlerde kiralama sistemiyle kullanılan apartman binaları yükselirken, bazı kentlerde sıra-konutların ve sırt-sırta konutların yaygın olarak uygulandığı görülmüştür. Aynı zamanda 19. yüzyılda iyileştirme projeleri geliştirilmeye başlanmıştır. Bu bölümde, sonraki bölümlerde değerlendirilmeye alınan yirminci yüzyıl konutlaşmalarının değişimlerini daha iyi anlayabilmek için 18. yüzyıl sonu,

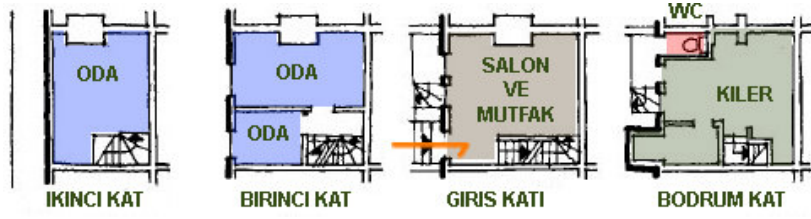
19. yüzyıl konutları ve planları hakkında genel bilgiler sunulmuştur. 19. yüzyıl sonunda geliştirilen iyileştirme projelerinden örnekler verilmiştir. Sonraki bölümde yirminci yüzyıl konutlarında örnekler verilerek, bu konutlar plansal açıdan incelenmiştir.

Ondokuzuncu yüzyılda, Avrupa kentlerinde, bazı orta sınıf ve tüm işçi sınıfı tarafından ekonomik olduğu için iş yerlerine yürüme mesafesinde konumlanan apartman binaları tercih edilmiştir. Orta sınıfın yaşadığı bölgelerde apartmanlar arasında yeşil alanlar bırakılırken, işçi sınıfının yaşadığı bölgelerde aşırı yoğunluğa yetebilmek için, apartman aralarına yine apartmanlar yapılmıştır (Hall, 2002). Böylece aşırı yoğun bir konutlaşma bölgesi, bakımsız dar sokaklar, ışıksız, havasız hacimlere sahip binalar ortaya çıkmıştır. Şekilde 1863 yılında yapılmış kiralama yöntemiyle kullanılan 12 ailelik bir apartman binasının kat planı gösterilmiştir (Şekil 3.1). Salonlar ışık alırken odalar ve holler karanlık kalmıştır. Konutlarda yaşayan aileler kalabalık nüfuslu olunca, konut mekanları yetersiz gelmiştir. Tuvalet hacimleri önceleri konut dışında çözülürken, sonradan konut içinde bir hacim olarak tasarlanmış, banyo hacimleri ise 20. yüzyılda konut içine girebilmiştir (Schneider, 1997). Bu döneme kadar da doğal olarak hijyenik problemler, salgın hastalıklar ortaya çıkmıştır.

Şekil 3.1 Ondokuzuncu yüzyıl apartman binası plan tipi (www.authentichistory.com).

Üst sınıfın konutlarında ise önemli olan heybetli bir görünüm olmuştur. Bu konutlarda işçi konutlarında görülen fonksiyonel kat planlarına gerek duyulmamıştır. İşçi konutlarında ekonomik olması açısından koridor, hol boyutları azaltılmaya çalışılırken, burjuva konutlarında uzun ve dolambaçlı koridorlar yapılmıştır (Schneider, 1997).

Şekil 3.2 Londra, Leeds bölgesindeki sıra-konutlara örnek (www.leedscivitrust.org.uk).

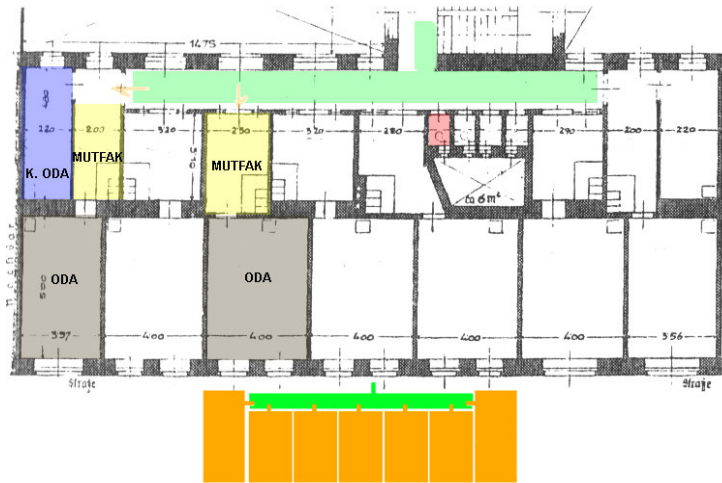

Şekil 3.3 Keats Grove, Haempstead'de 1820'lerde yapılmış sıra konutlar (Paulhans, 1978). 18. yüzyılda ve 19. yüzyıl başlarında yapılan konutların genel olarak maliyetinin düşük olmasına önem verildiği için, apartman binalarından başka, bu dönemde sırt-sırtta yapılmış bitişik nizam konutlar ve sıra-konutlarla sıkça karşılaşılmaktadır (Paulhans, 1978). Sırt-sırtta yapılmış konutlar tek cepheli oldukları için cephe maliyeti düşük olmuştur. Ancak tek cepheden dış dünya ile bağlantı kurabilen bu konutlar, hava sirkülasyonu sağlanamadığı ve güneş ışığı yeterli derecede konutun içine girmediği için sağlıklı yaşam koşulları sunamamıştır (kolera gibi salgın hastalıkların bu dönemde yayılması bu sağlıksız koşullar nedeniyle olmuştur). Sıra-konutlarda ise, iki cephe söz konusudur ve önemli cephe sokak cephesi olarak kabul edilerek, yaşama mekanları cadde yönünde konumlanmıştır. Kötü görüntü oluşturan arka cepheler genelde bakımsız ve malzeme açısından ön cepheye göre daha kalitesiz yapılmıştır. Aşağıda Londra'nın Leeds bölgesinde bulunan sırt sırta yapılmış konutlardan biri görülmektedir (Şekil 3.2). Bu bölgedeki konutlar farklı tiplerde yapılmışlardır. Genel olarak bu konutlarda giriş katında mutfak ve salon, birinci katta iki adet oda ve ikinci katta bir çatı odası yer almıştır. Farklı olarak bazılarında bir ön bahçe ve bodrum katta ön bahçeden ulaşılan bir tuvalet hacmi inşa edilmiştir. Konutun girişinde herhangi bir

karşılama yada hazırlık mekanı tasarlanmamış direkt olarak salon mekanı ile karşılaşmıştır. Tek cephe olduğu için odalar tek taraftan ışık alabilmiştir. Sıra-konutlar genel olarak, içerisinde merdiven hacminin bulunduğu bir hol ve buna bağlı odalardan oluşmuştur. Bazı sıra-konutlarda arka cephede mutfak veya tuvalet olarak kullanılan ve bina dışından ulaşılan ek bir yapı inşa edilmiştir. Konutların planları genel olarak basit bir dikdörtgen olmuştur (Şekil 3.3) (Paulhans, 1978).

Orta sınıf gelişince apartman binaları çoğalmıştır. Bunu sonucu olarak da arazilerden daha fazla yararlanabilmek için arkalı önlü binalar yapılmaya başlanmıştır. Berlin’de avlulu bloklar tasarlanmış fakat avluların köşelerinde yer alan odalar iyi aydınlanmamıştır. “Berlin Odaları” olarak bilinen bu odalar yatak odalarına geçiş olarak kullanılmışlardır (Schneider, 1997).

Berlin duvarında konumlanan kapılardan Rosenthaller ile Oranienburger kapıları arasındaki bölgenin kuzeyinde, adını buraya ikamet eden Saxon Voigtlandlı marangoz ve duvarcılardan oluşan topluluktan alan Voigtland Bölgesi yer almıştır (storm.simpson.edu). İlk çok kiracılı ucuz konutların (Familienhäuser) olduğu bu bölgede ikamet eden kimi kullanıcıların geçmişlerinde işledikleri suçlardan ve fakirliklerinden dolayı, Berlin halkının uzak durduğu bir bölge olmuştur. Yaşam şartları oldukça kötü olan bu yerde bina başına 2500 kişi düşmekte ve 400 küçük odadan oluşan bu bölgede yaşayan 496 ailenin bazıları odalarını başka bir aile ile paylaşmak zorunda kalmıştır (storm.simpson.edu). Bu odaların % 25’i yere tebeşirle çizilen bir çizgi ile farklı aileler için bölünmüştür (Schneider, 1997). 1875’te Berlin halkının % 8.4’ü kiracı apartmanlarından sadece yatak kiralamak suretiyle bir uyuma yerine sahip olabilmıştır (Schneider, 1997). Berlin’in içi 1890 yılında kiracı apartmanlarıyla dolduğu için apartmanlar şehir dışına taşmaya başlamıştır.

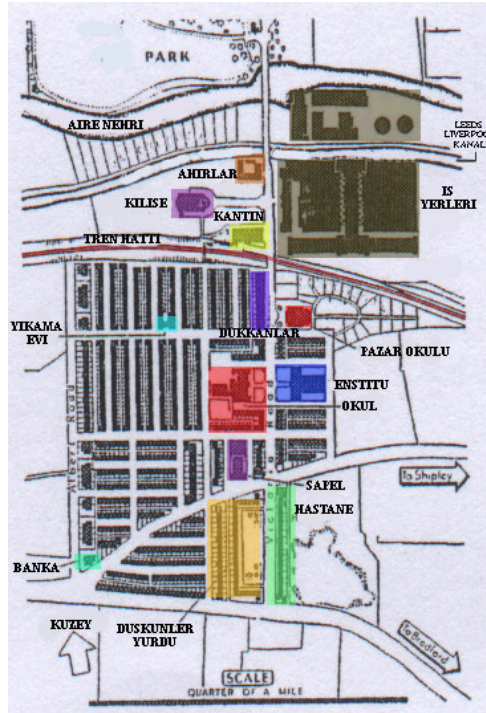

Şekil 3.4 Viyana’daki Bassenahauser kat planı (Schneider, 1997).

Viyana’da imar kanunu arazinin %85’ine inşaat yapma izni vermiştir. Yapılan 1-2 odalı konutlarda ortak bir koridora açılan dairelerin mutfakları, aynı zamanda giriş holü görevi yapacak şekilde tasarlanmıştır. Daire içlerinde tuvalet konulmamıştır. Bunun yerine apartman koridorlarına ortak kullanıma açık tuvaletler yerleştirilmiştir (Şekil 3.4) (Schneider, 1997). Bu dönemde özellikle alt sınıfın yaşam koşulları oldukça kötü durumda olmuştur.

Ondokuzuncu yüzyıl sonlarında düzensiz konutlaşma sonucu, devletler yasalarla bu durumu kontrol altına almaya çalışmışlardır. Örneğin Berlin’de 1853’te yürürlüğe giren ilk imar kanunu yolların döşenmesi, içme suyu kaynağı ve bir atık sistemi getirilmesini içermiştir (Schneider, 1997). Bununla birlikte, bu kanununda oda boyutları hakkındaki kısıtlamada, 15-30 m²’lik bir odada 1.5-3 kişi kalması öngörülmüştür (Schneider, 1997).

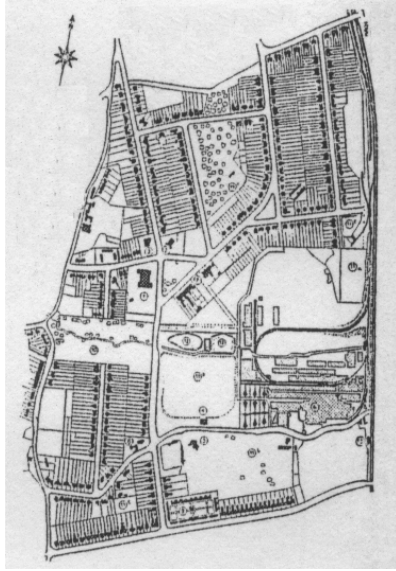
19. yüzyılın sonlarında sağlıksız büyümeye karşı geliştirilen projelerin bir kısmından daha önce “Sanayi Devrimi’nin Gerekletirdiği Konut Tipleri” başlığı altında bahsedilmiştir. Bu bölümde adı geçen projelerden, Titus Salt yerleşmesinin vaziyet planı ve Bournville yerleşiminin konut planları hakkında bilgiler sunulmuştur.

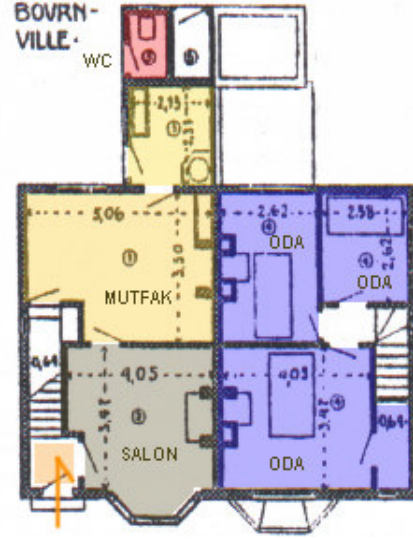
Şekil 3.5 Titus Salt yerleşmesinin vaziyet planı (Schneider, 1997).

Şehirlerin, sanayileşme süreci içerisinde hem görüntü, hem de hijyen açısından kirlenmesi üzerine ortaya çıkan ve doğaya geri dönüş maksadıyla tasarlanmış bahçe şehir önerilerinden biri olan, Titus Salt yerleşmesinde fabrika konut topluluğunun kuzeyine yerleştirilerek batı rüzgarı ile zehirli gazların konutlara ulaşması engellenmiştir (Schneider, 1997). 1853-1863

yıllarında geliştirilmiş olan bu projede, hastane, kilise, okul, park, banka, düşkünler yurdu, ahır, kantin, çamaşırhane, tren istasyonu gibi birimler konumlandırılmış ve konutlar iki katlı sıra-konut biçiminde tasarlanmıştır. Köşe konutlar üç katlı yapılar, daha kalabalık aileler için düşünülmüştür (Şekil 3.5) (Schneider, 1997). Konutların yerleşimleri açık sistemde yapılmıştır. Konutlar yerleşmenin batı kısmında yoğunlaşmış, diğer sosyal birimler ise , yerleşmenin doğu tarafında konumlandırılmıştır. Sosyal birimler konumlandırılırken bir ana cadde oluşturulmuş ve bu cadde üzerine yerleştirilmişlerdir. Bu cadde fabrikaları ve diğer birimleri birbirine bağlamıştır. Tren hattı yerleşmenin kuzeyinden geçerken konut bölgesi ve fabrika bölgesini birbirinden ayırmıştır. Aynı zamanda diğer yerleşmeler ile ulaşım kolaylığı sağlamıştır.

Yerleşim planı

Örnek kat planı

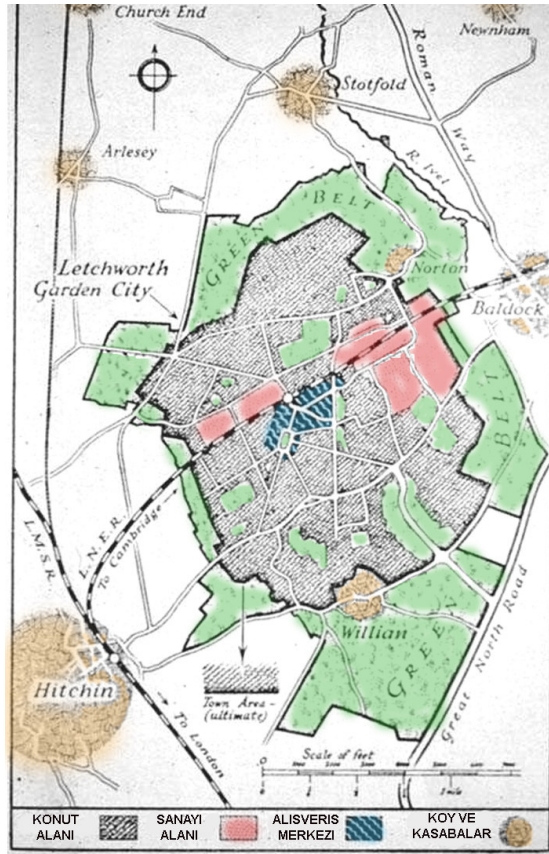
Şekil 3.6 Bourneville yerleşmesi konutları (Schneider, 1997).

Bourneville yerleşiminde kıvrımlı sokaklar ve daha geniş parseller yapılmış ve konutlar yine sıra-konut mantığıyla tasarlanmıştır. İki katlı olan bu konutlara küçük kare bir holden giriş sağlanmıştır. Giriş katında salon ve mutfak, üst katta da odalar yer almıştır. Salon genişliği 4.05 m ve mutfak genişliği 5.06 m olarak tasarlanmıştır (Schneider, 1997). Tuvalet hacmi binanın dışından ulaşılan ek yapı içerisinde yapılmıştır. Farklı olarak salon penceresi dışa çıkma yapmıştır (Şekil 3.6).

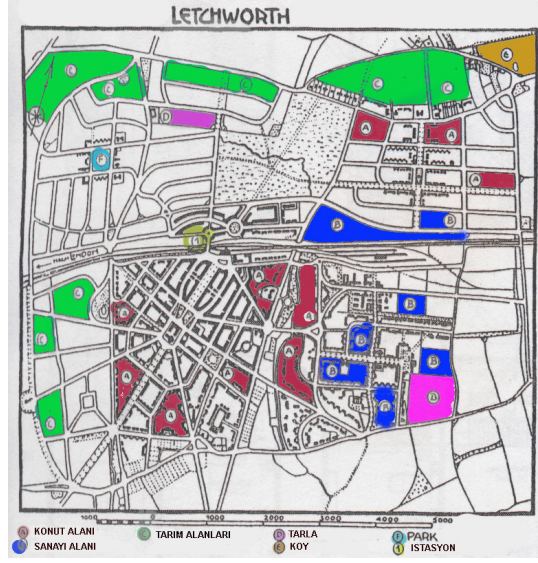
18. yüzyılın karanlık, havalandırmasız konutlarından sonra 20. yüzyılda her odanın ışık alabildiği, havalandırılabilirdiği konutlar yapılmıştır. Apartmanlarda sıkışık yaşam süren işçi sınıfı için daha geniş konutlar tasarlanmıştır. Bahçe imkanı sunularak, köy hayatının kente getirilmesi ve doğayla ilişkilerin artırılması amaçlanmıştır.

b) Yirminci Yüzyıl İşçi Sınıfı Konutlaşmaları

19. yüzyılda geliştirilmeye başlanan kentleşme projeleri, 20. yüzyılda da artarak devam etmiştir. Üretilen kentlerin önemli bir parçasını konut bölgeleri oluşturmuştur. Özellikle işçi sınıfı için tasarlanan kimi konutlaşmalar, kent tarihinde önemli izler bırakmıştır. Maliyeti düşürmek ve kalabalık işçi sınıfına yetebilmek adına yeni yapım teknikleri geliştirilmiştir. Konut bölgeleri, işçi sınıfının mali gücünün yetmediği olanakları işçi sınıfına sunarak daha kaliteli bir yaşam oluşturmak amaçlamıştır. Bu konutlaşmalar, sahip oldukları olanaklar itibariyle “kent içinde kent” olarak tanımlanmıştır. Bu araştırma kapsamında işçi sınıfı için oluşturulmuş konut bölgeleri incelenmiştir. Bu bölümde, öncelikle yirminci yüzyılda işçi sınıfı için yapılmış olan bahçe şehir projelerinden seçilen örneklerin konutları hakkında bilgiler sunulmuştur. Ardından, yirminci yüzyılda değişik şehirlerde işçi sınıfı için oluşturulmuş toplu konut sistemleri hakkında bilgiler yer almıştır. Bu sistemler arazide yerleşim durumlarına göre açık ve kapalı sistemler olarak sınıflandırılarak alt başlıklar altında sunulmuştur. Sonraki bölümde ise bu sistemler günümüz toplu konutları için tasarimsal ve mekansal çıkarımlar sağlayabilmek adına toplu konutlardan beklentiler ve projelerin sundukları olanaklar kapsamında incelenmiştir.

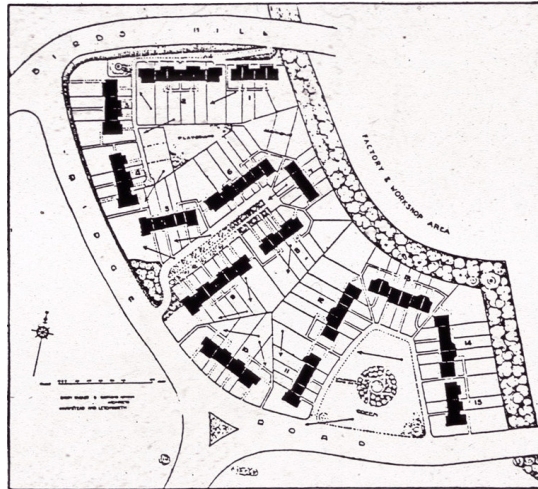
Şekil 3.7 Letchworth bahçe şehri genel vaziyet planı (www.lib.umd.edu).

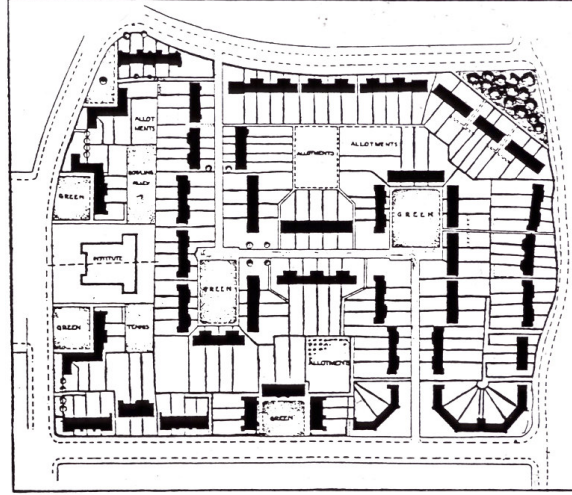
Şekil 3.8 Letchworth bahçe şehri vaziyet planı bölgelemesi (Schneider, 1997).

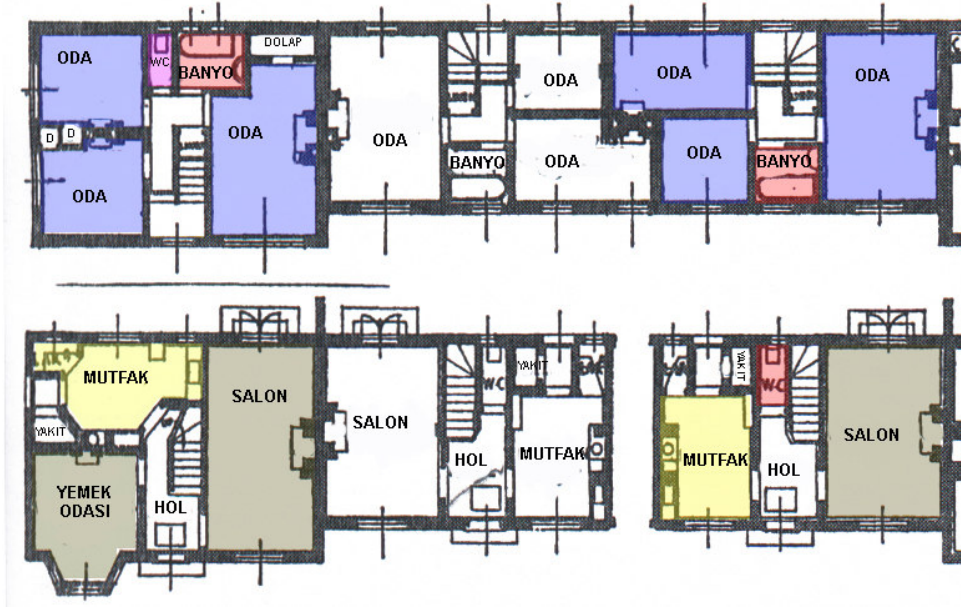
Şekil 3.9 Letchworth bahçe şehri vaziyet planı (ocw.mit.edu).

Şekil 3.10 Letchworth Bird's Hill konutları vaziyet planı (ocw.mit.edu).

Şekil 3.11 Letchworth Pixmore konutları vaziyet planı (ocw.mit.edu).

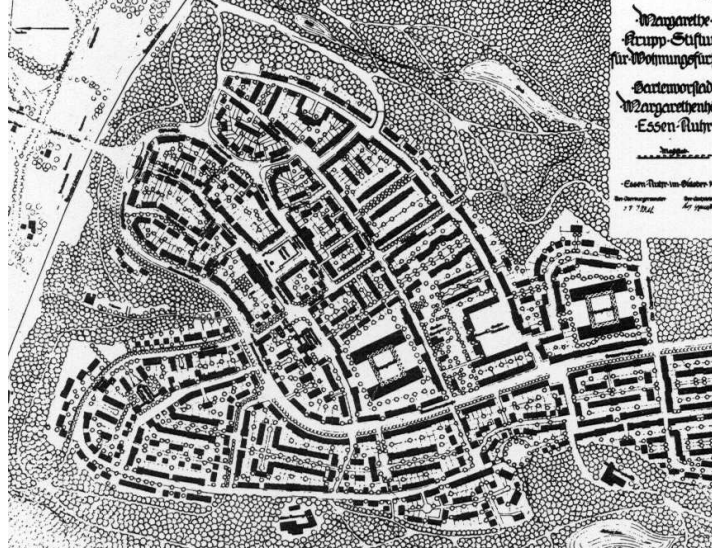

Şekil 3.12 Letchworth üst kat ve alt kat planı (Schneider, 1997).

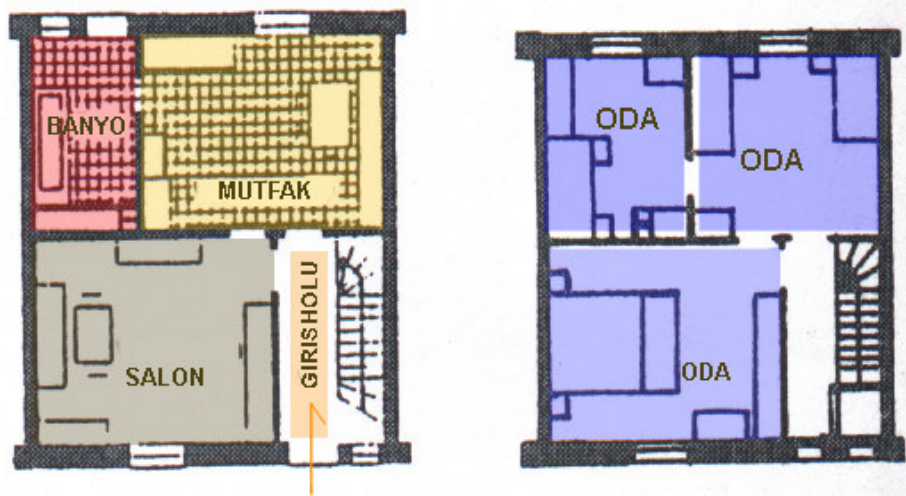
1903 (Howard, 1945) yılında Raymond Unwin ve Barry Parker'ın tasarladığı ilk bahçe şehir, Letchworth yerleşiminde, konutlar bitişik nizam, fakat aralarından geçişler bırakacak şekilde tasarlanmıştır (Şekil 3.7, 3.8 ve 3.9) (Schneider, 1997). Her konut bloğu en az 3 konuttan oluşarak, sıra-konut mantığı yerine aralarında yeşil alanlar bırakacak şekilde sıralanmıştır. Konutlar sokaklara paralel olarak tasarlanırken, kimi yerlerde çıkmaz sokaklar yapılarak tablosal bir görüntü oluşturmak amaçlanmıştır (Şekil 3.10 ve 3.11). Kat planları geniş ve basit tasarlanan konutların oda sayısının daha fazla olduğu görülmüştür. Salona ek olarak, bazı konutlarda bir de yemek odası tasarlanmış ve bu oda dışarı çıkma yapmıştır. Konut içinde hem banyo hem de tuvalet hacmi yer almış ve mutfağa bağlı bir yakıt odası yapılmıştır (Şekil 3.12).

Şekil 3.13 Margarethenhöhe havadan görünüm (luftbild-archiv.de).

Şekil 3.14 Margarethenhöhe vaziyet planı (www.tu-cottbus.de).

Şekil 3.15 Margarethenhöhe yerleşmesi sıra-konutlarının kat planları (Schneider, 1997).

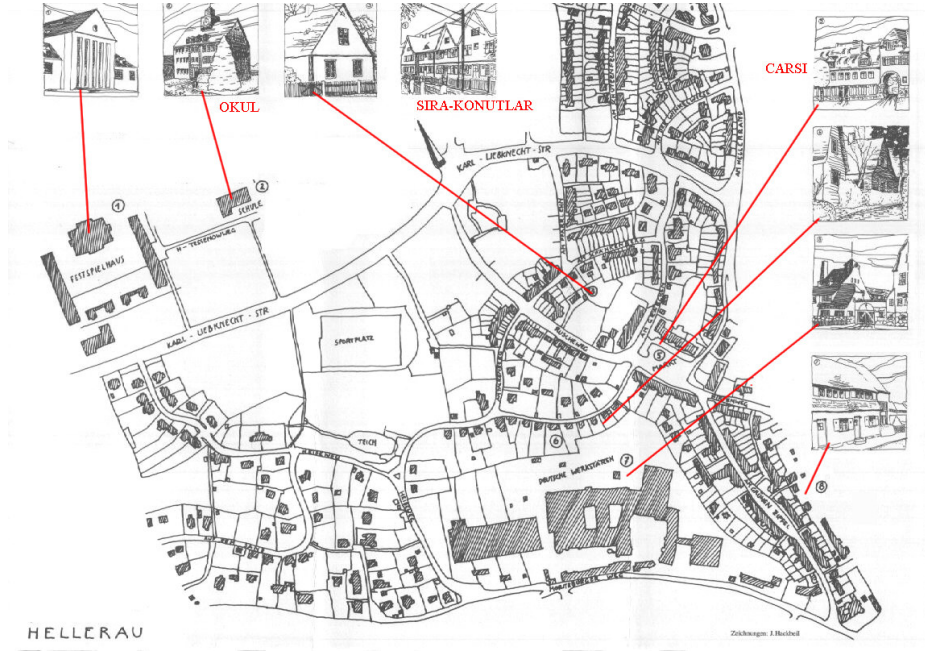

Şekil 3.16 Margarethenhöhe konutları plan örneği (www.tu-cottbus.de).

1906'da yapılan Margarethenhöhe yerleşmesinde, konutlar sıra-konut şeklinde yapıldığı için iki cephesi vardır (Şekil 3.13 ve 3.14). Tüm mekanlar ışık alabilmiş ve havalandırılabilmiştir. Banyo hacmine mutfak içerisinden ulaşılmıştır. Farklı plan tipleri yapılmıştır. Birinci plan örneğinde giriş holü merdiven kovanını da içermiştir. Üst katta üç oda, alt katta giriş holü, salon, banyo ve geniş bir mutfak yerleştirilmiştir (Şekil 3.15). İkinci plan örneğinde plan örneğinde giriş holü merdiven kovanından ayrı yapılmıştır. Giriş katında, odalar, mutfak banyo ve WC bulunmaktadır (Şekil 3.16).

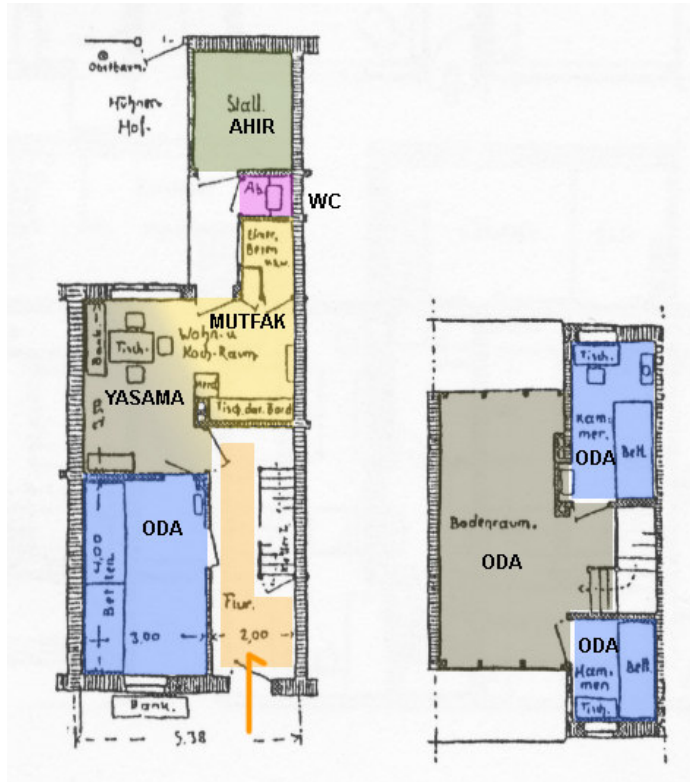

Şekil 3.17 Hellerau bahçe şehriden bir görünüm (www.dresden-und-sachsen.de).

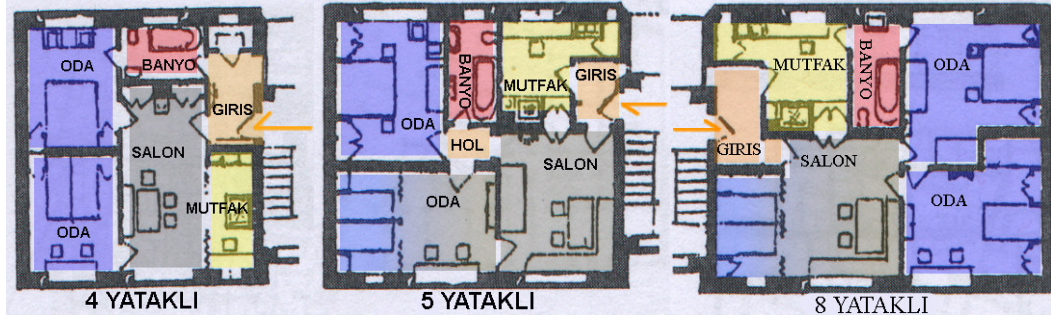
Şekil 3.18 Dresden Hellerau vaziyet planı (home.debitel.net).

Almanya Dresden’de 1906 yılında Karl Schmidt tarafından kurulan Hellerau bahçe şehrindeki konutlarda (Şekil 3.17 ve 3.18), giriş holü, oturmalı mutfak ve odalar, ayrıca hayvanlar için bir hacim yer almıştır (Schneider, 1997). Tuvalet hacmine yine dışarıdan ulaşılan konutlar iki katlı olup, üst katlarda odalar konumlandırılmıştır (Şekil 3.19).

Şekil 3.19 Dresden Hellerau bahçe şehri konutlarının kat planı (Schneider, 1997).

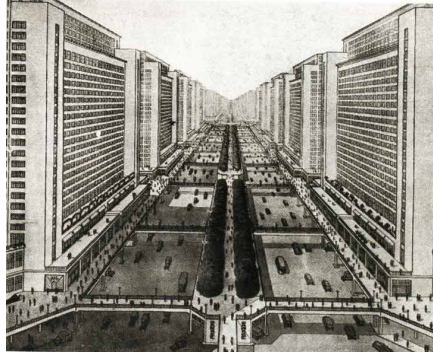
1925'te Alexander Klein toplu konut daire planı için yeni bir anlayış getirmiştir. Bu anlayışa göre, mekanlar fonksiyonlarına göre gruplara ayrılmıştır (Schneider, 1997). Yaşama-Uyuma-Fonksiyonel Aktivite alanları olmak üzere üç grupta toplanarak, özel mekanlar ile genel mekanlar birbirlerinden ayrılmıştır. Klein ilk çalışmalarında giriş holünün de aydınlanmasına önem göstermiştir (Şekil 3.20 ve 3.21).

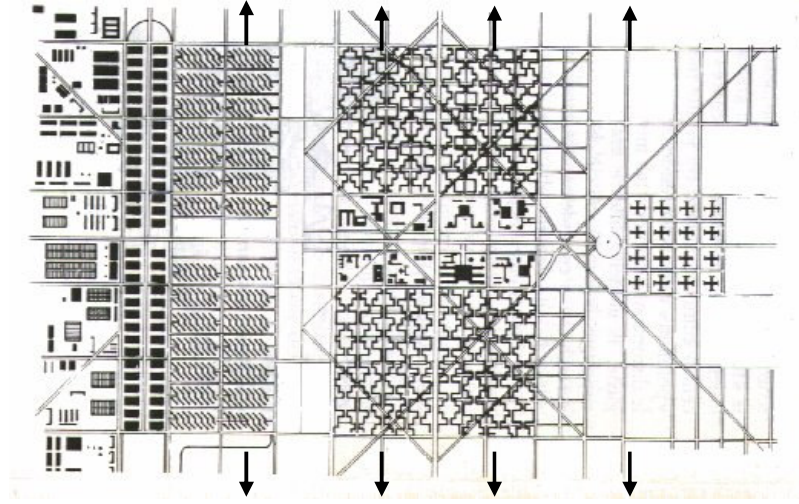
Şekil 3.20 Alexandre Klein'in Moskova'daki yarışma için hazırladığı, minimum hacimli kat planları (Schneider, 1997).

Şekil 3.21 Alexander Klein'in konut planları (Schneider, 1997).

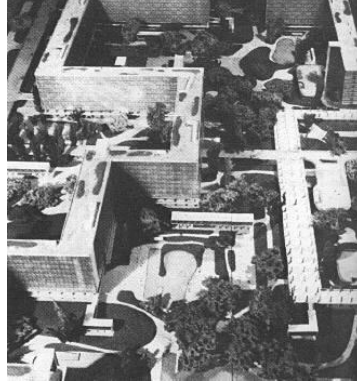

Şekil 3.22 Ville Radieuse (drwagnernet.com).

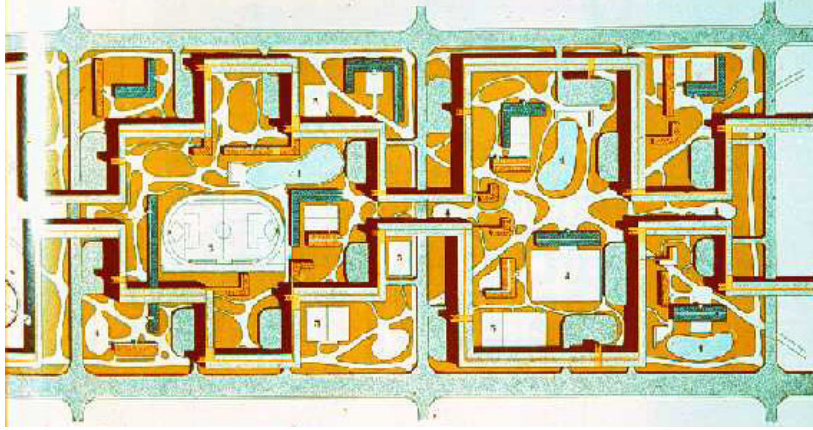

Şekil 3.23 Ville Radieuse planı (www.generativedesign.com).

1930 yılında Le Corbusier ve Jeanneret Ville Radieuse'ü tasarlamışlardır. Çift yönlü ulaşım hatları yapılmıştır. Tasarlanan bu yeni şehir, ağır sanayi bölgesi, sanayi bölgesi, konutlaşma bölgesi, iş merkezleri bölgesi olarak bölgelere ayrılmıştır (Şekil 3.22 ve 3.23). Buna ek olarak yeşil bölge, ulaşım hattı, otel ve elçilik bölgesi, depo bölgesi ve nakliye hattı yerleştirilmiştir. Sistem bir insana benzetilerek, baş kısmında iş merkezleri, akciğerlerde konut alanları ve konutların arasında sistemin kalbi olarak görülen kısımda kültürel aktiviteler yer almıştır. Bu projede bir hat üzerinde sıralanmış bir konut dizisi yer almıştır. Konutlar kimi zaman cadde hizasında kimi zaman caddenin biraz gerisinde konumlanmışlardır (Şekil 3.24). Araların yeşil alanlara ayrılmıştır. Konut bölgesinde kullanıcı tipinde sınıf ayrımı yapılmamıştır. Bu konut sistemiyle Le Corbusier, organik büyüme ve biyolojik gelişmeyi mümkün kılmak istemiştir. Tüm bölgeler birbirine paralel hatlar üzerinde birbirinden bağımsız olarak gelişme gösterebilecek şekilde tasarlanmıştır. Dolayısıyla bu bağlamda esnek bir proje olmuştur. Bununla birlikte, konut bölgesinde blokların biçimlenişindeki kırıklıklar ile avlular oluşturulmuş. Bu alanlarda yeşil alanlar, sosyal tesisler yerleştirilmiştir (Şekil 3.25).

Şekil 3.24 Ville Radieuse havadan maket görüntüsü (home.worldonline.dk).

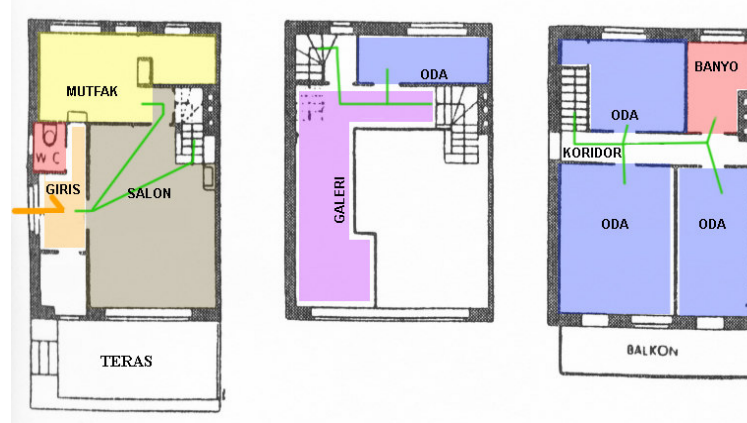
Şekil 3.25 Ville Radieuse konut bölgesi (parole.aporee.org).

Le Corbusier konutun disiplinli bir makine olması halinde daha özgür bir toplum oluşturulabileceğini ve toplumun mimar tarafından eğitilebilip, şekillendirilebileceğini savunmuştur. Konut planlarında gece ve gündüz kullanımında esneklik sağlamak amacıyla uyuma kabinlerine kayar kapılar yerleştirilmiştir. Böylece gündüz kapılar açılarak, salon ile bütünleşen yatak odalarının çocukların oynayabileceği, kesintisiz mekanlara dönüşmesi sağlanmıştır. Mutfak banyo gibi ikincil mekanların boyutları minimumda tutulmuştur. Bu projeden sonra Le Corbusier, 1942’de genel şemayı takip eden, fakat ulaşım hatlarının da karayolları, su yolları, demiryolları ve havayolları olarak ayrımını yapan yeni bir sistem önerisinde daha bulunmuştur. Bu proje, endüstriyel lineer kent olarak adlandırılmıştır. Tarımsal, ticari ve endüstriyel bölgelerin birleştirilmesinden oluşmuştur. Bu kavramlar insana benzetilerek, “Üç İnsan Yerleşmesi” olarak nitelendirilmiştir. Tarımsal kısım tarlalar ve köylerden oluşmuştur. Yeşil alanlara yakınlıklarından dolayı fabrikalar, yeşil fabrikalar olarak adlandırılmıştır. Bu fabrikalar ile konut bölgesinin ayrımı otoyol ve yeşil alanlarla yapılmıştır. Konut bölgesi, yatayda gelişim göstermiş, bahçe şehir havasında tekil konutlar ile düşeyde gelişim göstermiş apartman binalarından ve sosyal tesislerden oluşmuştur. Spor salonu, eğlence merkezi, alışveriş merkezi, ofis alanları gibi mekanlar sosyal tesisleri oluşturmuştur.

1932’de Hugo Haring Viyana Werkbund yerleşmesinde ekolojik sıra konutlar inşa etmiştir (Schneider, 1997). Bu konutlar güneş enerjisinden yararlanacak ve cepheleri güneye bakacak şekilde konumlandırılmıştır. Güneye bakan geniş açıklıklı cephede ahşap ve cam malzemeleri kullanılırken, küçük açıklıklı kuzey cephesinde ise taş kullanılmıştır. Ekolojik tasarım anlayışına göre tasarlanmış bu konutlarda ikincil mekanlar kuzeyde, birincil mekanlar güneyde konumlandırılmıştır. Bunun dışında konutlarda salon ve oda arasında kayar kapı kullanılarak plansal açıdan bir esneklik sağlanmıştır (Şekil 3.26).

Şekil 3.26 1932’de Hugo Haring’in tasarladığı ekolojik yaklaşımli konutların kat planı (Schneider, 1997).

Şekil 3.27 Adolf Loos’un kat planları (Schneider, 1997).

Adolf Loos’un Werkbundsiedlung’da 1932’de tasarladığı üç katlı sıra konutlarda ise salon hacminde bir galeri görülmektedir (Schneider, 1997). Odalar katında banyo ve buna ek olarak giriş karında WC hacmi yerleştirilmiştir. Giriş holünden sonra, diğer katlara ve giriş katındaki diğer mekanlara salondan dağılım yapılmasıyla salon hacminin sirkülasyon tarafından bölünmesi söz konusu olmuştur (Şekil 3.27).

Yirminci yüzyılda Avrupa’da, yeni kent modelleri geliştirildiği gibi mevcut kentler içerisinde veya yakınlarında, işçi sınıfı için birçok toplu konut bölgesi inşa edilmiştir. Sıra-konut sistemiyle oluşmuş bahçeli konutlar, blok sistemler geliştirilmiştir. Bu sistemler, sosyal tesisler ile şehrin bazı fonksiyonlarını konut bölgesi içerisine getirmiş ve işçi sınıfının yol masrafını azaltmıştır. Viyana’da 1920’lerde üretilen blok konut sistemlerinin biçimlenişlerinde Viyana’daki genel politik anlayışın etkisi olmuştur. Daha içe dönük, kale gibi etrafı koruyucu duvarlar ile çevrilmiş ve bu duvarların ardında bloklarda yaşayan halka dış dünyadan yalıtılmış, özel bir dünya sunmuşlardır. İçe dönük olmalarının da etkisiyle bu yerleşmeler, küçük bir şehir gibi donatılmışlardır. Kendi kendilerine yetebilen “şehir içinde şehir” sistemine sahip olmuşlardır. Araştırmanın bu bölümünde, yirminci yüzyılda üretilen toplu konut projelerinden seçilen örnekler yerleşim durumlarına göre “Açık Sistemler” ve “Kapalı Sistemler olarak sınıflandırılmış ve toplu konutlar hakkında genel bilgiler sunulmuştur.

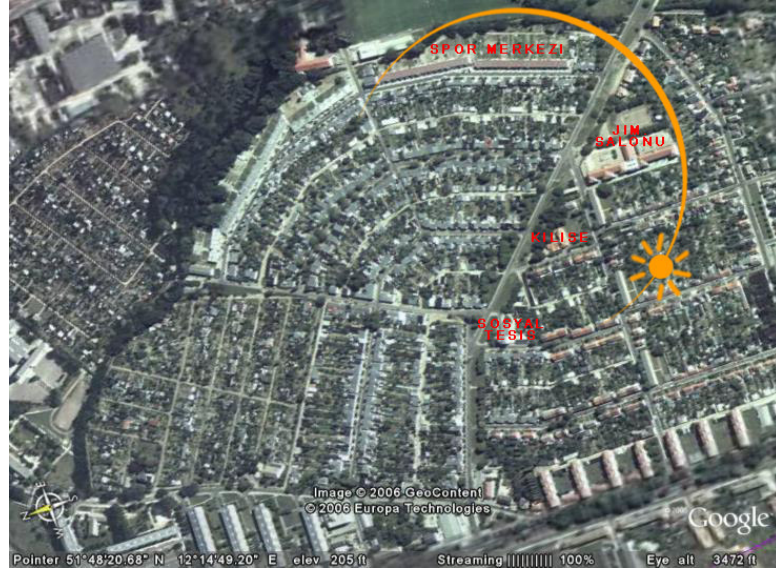
3.1.1 Açık Sistemler

İşçi sınıfı için daha kaliteli yaşam standartları sunan yirminci yüzyıl yerleşmeleri için farklı anlayışlar geliştirilmiştir. Bu bağlamda, geliştirilen toplu konut projeleri yerleşme şekillerine göre incelendiğinde, açık sistemde yapılan projeler, şehir ile bütünleşmiş, şehrin bir parçası halinde yapılmış yerleşimler olmuşlardır. Diğer sistemler ile ilişkilerinde de açık olmuşlardır. Örneğin, toplu konut içi ulaşım sistemi aynı zamanda şehir ulaşım sisteminin bir parçası şeklinde tasarlanmıştır. Bu sistemlerde aitlik hissi zayıf kalmıştır. Örneğin, sosyal tesisler toplu konut sistemine ait hissi vermemiştir. Bu alt başlık altında, yirminci yüzyılda “Açık Sistem” anlayışı ile işçi sınıfı için tasarlanmış toplu konut projelerinden örnekler hakkında genel bilgiler sunulmuştur. Bu kapsamda, Dessau-Törten, Dammerstock, Praunheim, Siemensstadt, Ville Radieuse, Byker Wall konutları irdelenmiştir.

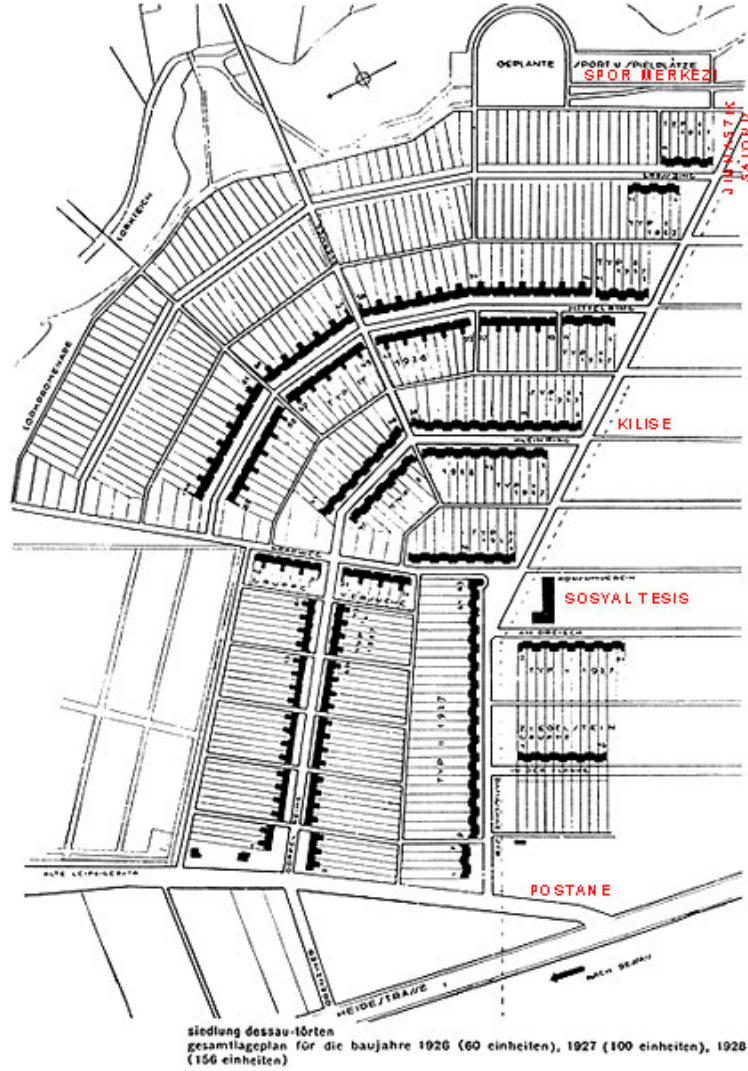
3.1.1.1 Dessau-Törten

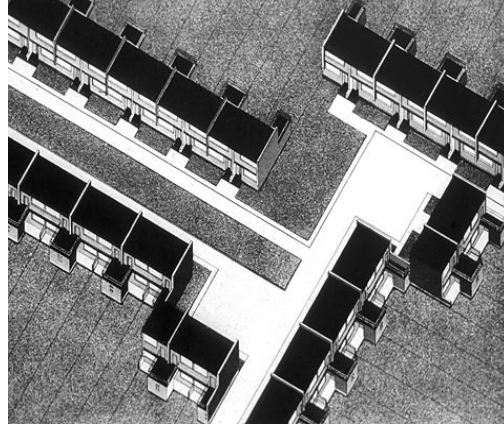
Şekil 3.28 Dessau, Törten yerleşmesinden bir sokak (www.cultuurnetwerk.org).

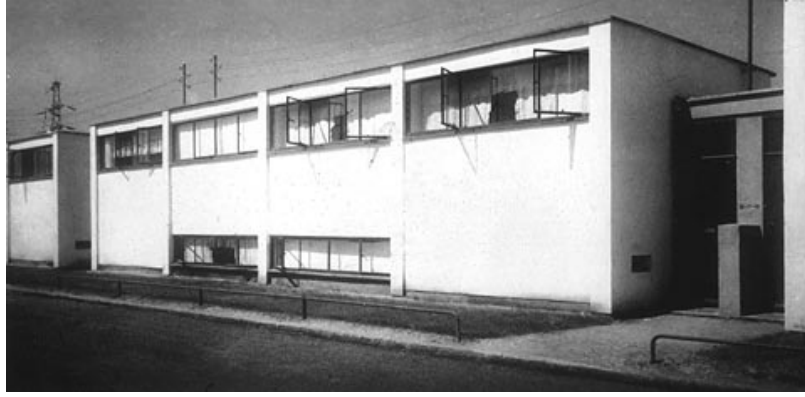
Şekil 3.29 Dessau, Törten yerleşmesi uydu görüntüsü (earth.google.com).

Şekil 3.30 Dessau, Törten yerleşmesi vaziyet planı (www.dessau.de).

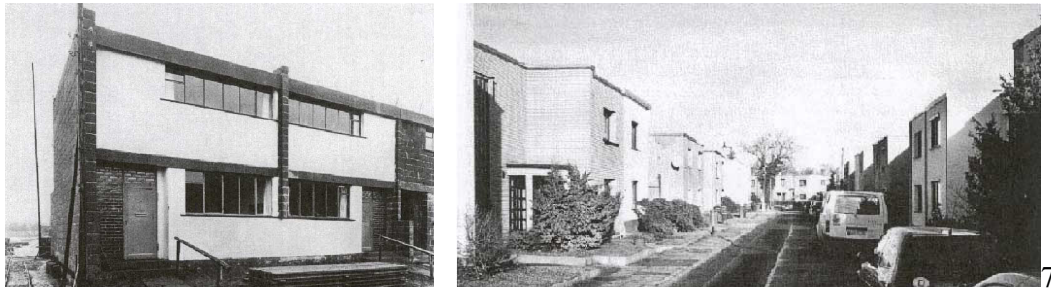

Şekil 3.31 Konutların ve yerleşimin bir parçasından perspektifi (www.mcah.columbia.edu).

Şekil 3.32 Törten yerleşmesi uzun bant pencereli konutlar (www.mcah.columbia.edu).

Walter Gropius'un mimari ofisinin 1926 yılında tasarladığı, 314 konutluk (www.baufachinformation.de) Dessau-Törten yerleşimi (Şekil 3.28), sanayileşmiş konut yapım teknikleri kullanılarak, prefabrikasyon yöntemiyle yapılmıştır (Dunster, 1990). Böylece yapım maliyeti daha düşük olmuştur. Bu durumun doğal bir sonucu olarak buradaki konutların kira bedelleri de düşük olmuştur. Yerleşmeye sonradan Hannes Meyer'in tasarladığı konutlar eklenmiştir. Spor merkezi, jimnastik salonu, kilise, içinde restoran, alışveriş merkezi, çamaşırhane, kurutma odası gibi hacimleri barındıran teraslı bir sosyal tesis yapılmıştır (1928) (Şekil 3.29 ve 3.30) (www.bauhaus-dessau.de). Sıra-konut biçiminde tasarlanmış, bahçeli, iki katlı düz çatılı konutlar yapılmıştır (Şekil 3.31, 3.32 ve 3.33).

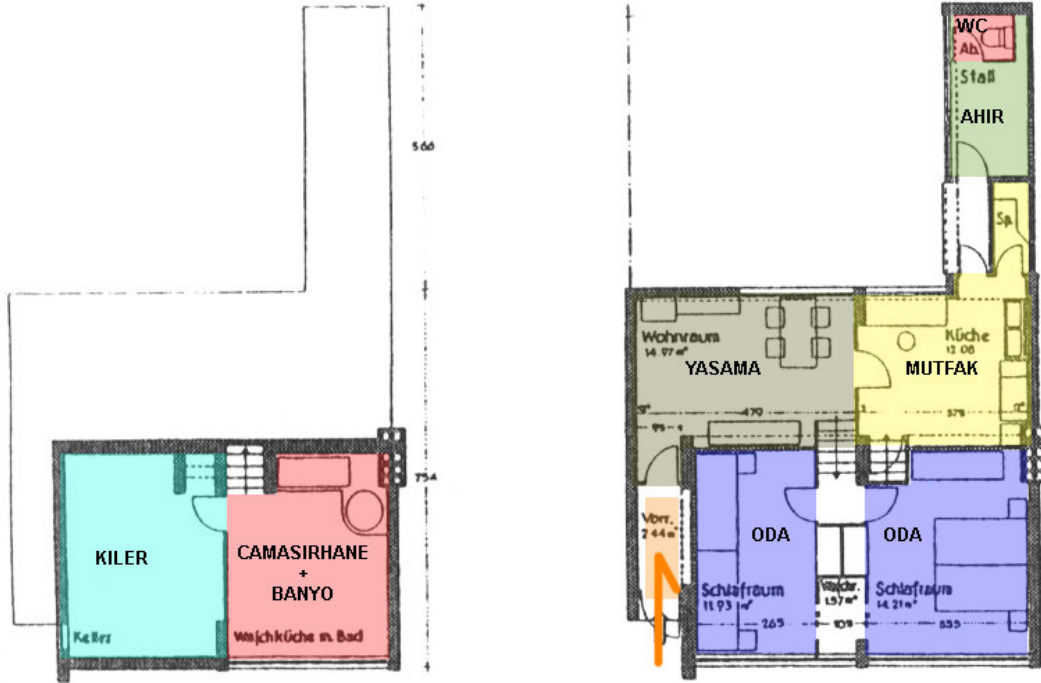
Şekil 3.33 Dessau, Törten yerleşmesi (www.baufachinformation.de).

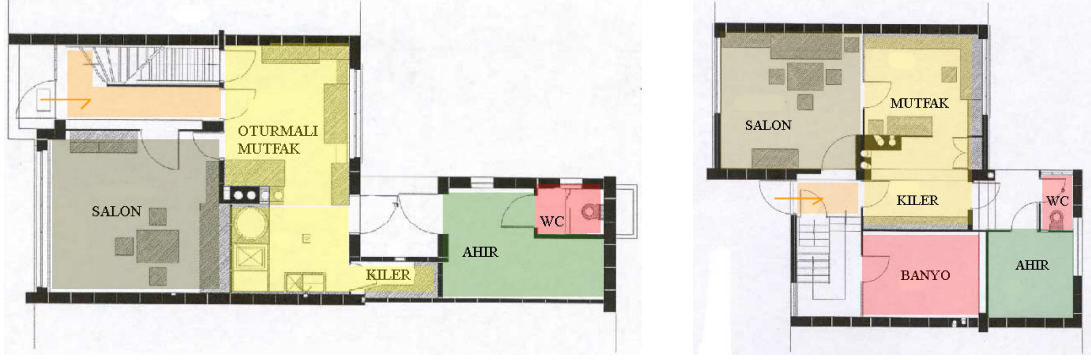
Şekil 3.34 Konutların havadan görünümü (www.bauhaus-dessau.de).

Şekil 3.35 Törten konutları (www.dessau.de).

Şekil 3.36 Dessau, Törten yerleşmesi kat planları, tip 1 (Schneider, 1997).

Şekil 3.37 Dessau, Törten yerleşmesi kat planları, tip 2 ve tip 3
(www.baufachinformation.de).

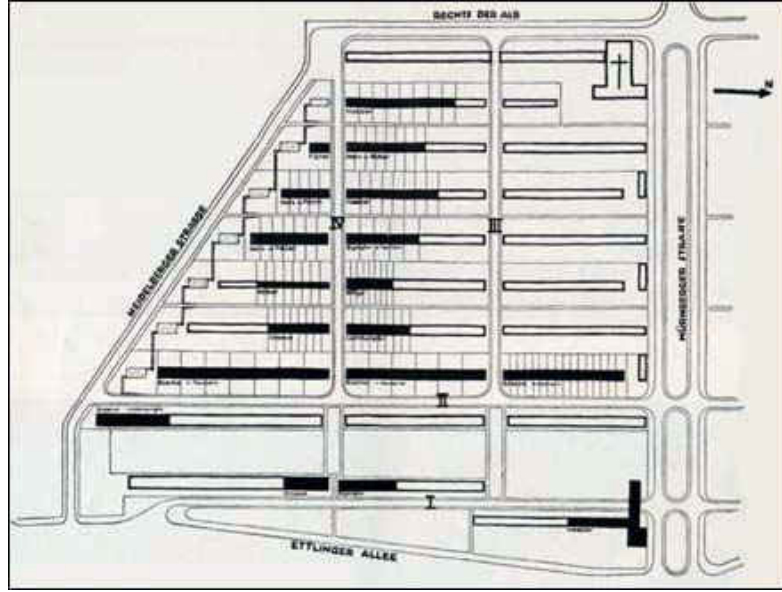
Bu yerleşimdeki konutlar ihtiyaçları yeterince karşılayamamıştır (Şekil 3.34 ve 3.35). Farklı plan tipleri yapılmıştır. Üst kat pencere parapetleri yüksek, odalar arasındaki hol alçak tutulmuş, dar bir giriş holü ve fonksiyonel olmayan bir mutfak hacmi yapılmış, ayrıca ısıtma sistemi yetersiz olmuştur (Gössel, 1991). Konutta banyo hacmine ek olarak girişi binanın dışından olan bir tuvalet hacmi tasarlanmıştır. Bu konutlarda, yaşama hacminin yarım kat yukarısında yer alan oda birimlerinin alt katında kiler ve banyo-çamaşırhane olarak kullanılan hacimler yerleştirilmiştir. Dikdörtgen bir giriş holünden yaşama bölümüne geçiş yapılan konutta bir dağılım holü yer almamıştır, fakat odalara giriş öncesinde bir ara hol yerleştirilmiştir. Konutlara ayrıca bir ahır hacmi konumlandırılmıştır (Şekil 3.36). Bazı konut tiplerinde banyo mekanı da yapılmıştır (Şekil 3.37).

3.1.1.2 Dammerstock

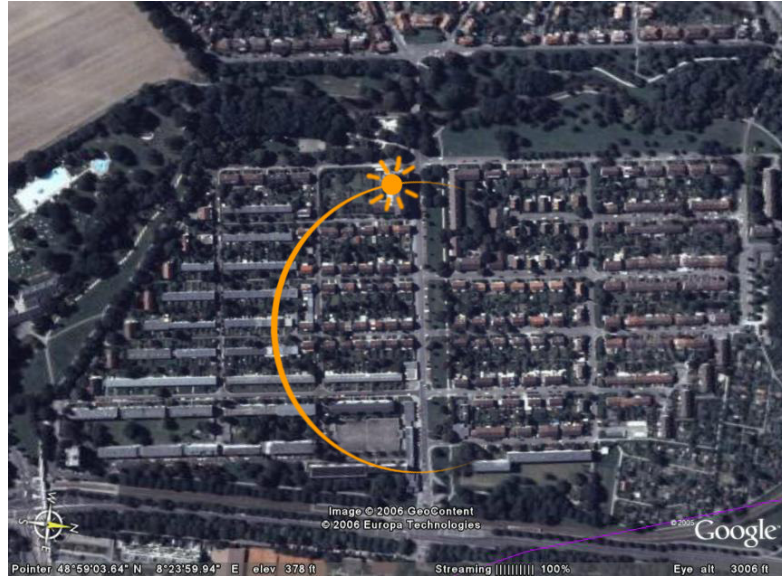

Şekil 3.38 Dammerstock konutlarından bir görünüm (solaris.hfg-karlsruhe.de).

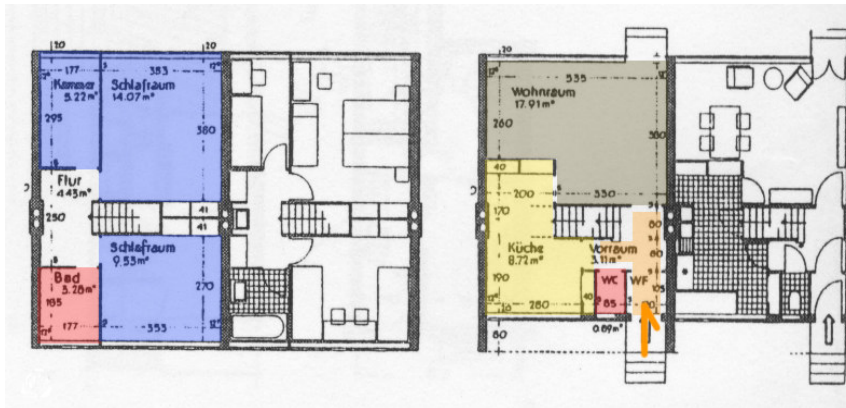
Almanya Karlsruhe’de 1927-1928 yıllarında Walter Gropius’un tasarladığı Dammerstock yerleşmesinde arazinin bir kısmında sıra-konutlar yer alırken bir kısmında da apartman blokları yer almıştır (Şekil 3.38). Walter Gropius daha önce Stuttgart ve Frankfurt’ta yapılanlardan farklı olarak burada inşaat alanının daha verimli olacağını savunarak, kuzey-güney yönünde konumlanmış sıra-konutlar tasarlanmıştır (Şekil 3.39 ve 3.40) (Schneider, 1997). Arazinin %22’si ortak rekreasyon alanları olarak bırakılan yerleşimde, konut başına 149 m²’ik alan ayrılmıştır.

Şekil 3.39 Dammerstock yerleşmesi vaziyet planı (www.luoghi.net).

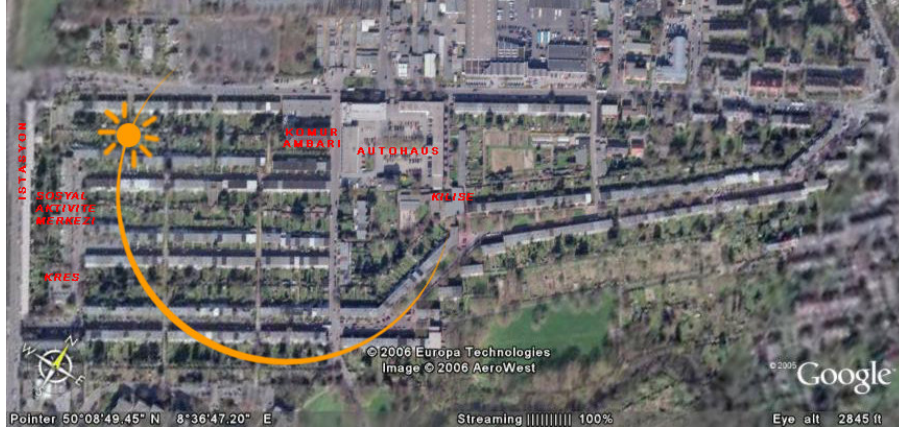
Şekil 3.40 Dammerstock yerleşmesi uydudan görüntüsü (earth.google.com).

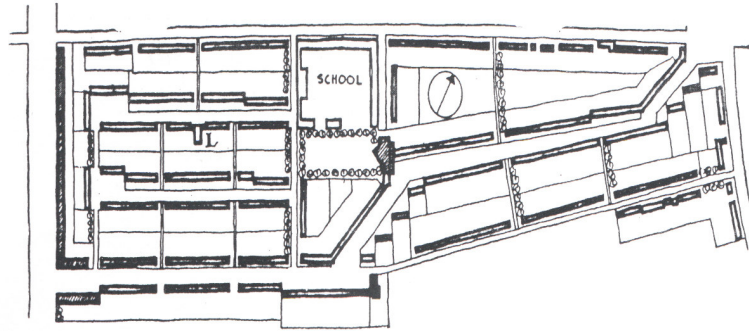
Şekil 3.41 Dammerstock yerleşmesi konut planlarından örnek (Schneider, 1997).

Dammerstock yerleşmesinde yer alan sıra-konutlar iki katlı inşa edilmiştir. 5,60 m genişliğinde tasarlanan 671 konutun yarısına yakını sıra-konut sisteminde yapılmıştır (Schneider, 1997). Hem WC hem de banyo hacimlerinin yer aldığı konutlarda, odalar üst kata, salon ve mutfak alt kata yerleştirilmiştir. Tüm odalara ulaşımı sağlayan bir giriş holü ve üst katta da yine odalara ulaşımı sağlayan bir hol yapılmıştır. Oda genişliklerinde asgari boyutlar düşünülmüş ama yatak yanında çalışma masası yada dolap sığacak şekilde düşünülmüştür. Mutfakta kiler hacmi için yer ayrılmıştır (Şekil 3.41).

3.1.1.3 Praunheim

Şekil 3.42 Praunheim yerleşmesi uydu görünümü (earth.google.com).

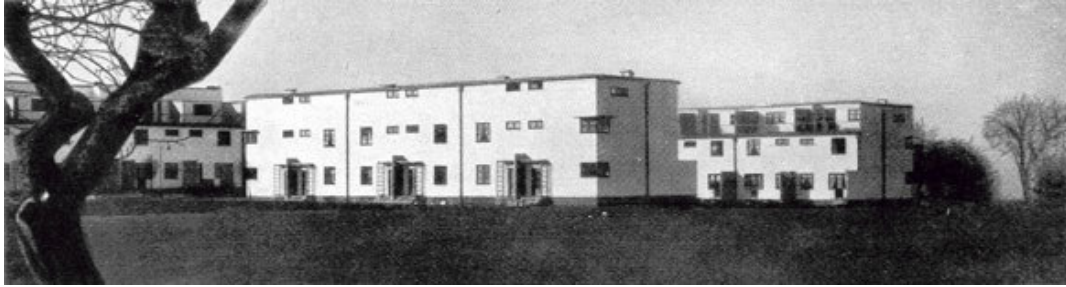
Şekil 3.43 Praunheim yerleşmesi vaziyet planı (Paulhans, 1978).

Ernst May Frankfurt'ta 1926-1930 yılları arasında (www.ifa.de) 1441 konutluk (Hall, 2002) Praunheim yerleşmesini inşa etmiştir (Şekil 3.42 ve 3.43). Yine sıra-konut mantığıyla, iki veya üç katlı konutlarda, maliyeti düşürmek amacıyla standartlaşmaya gidilmiştir. Prefabrike elemanların kullanılmasının yanı sıra, hazır mutfaklar, hazır dolaplar, standart pencere ve kapılar kullanılmıştır. Bahçeli tasarlanan bu konutların hepsi iyi ışık alabilecek şekilde ve topografyaya uygun biçimde, Nida nehri boyunca sıralanmıştır. Şehirle konutlar arasında yeşil bir şerit bırakılan yerleşmenin düzlük alanında, okul ve çocuk parkı yapılmıştır. Bu yeşil alan spor sahaları, yüzme havuzları, fuar alanları, çocuklar için kum havuzları ve sığ havuzlar gibi

kullanıcıların sosyal aktivitelerde bulunabilecekleri alanlara tahsis edilmiştir. Böylece işçi sınıfının ekonomik gücünün yetmeyeceği aktivitelere kendi bahçelerinden katılabilmeleri sağlanmıştır. May iyi planlanmış bir konut muhiti için iş hayatında verimliliği arttıracığına inanmıştır (Şekil 3.44) (Hall, 2002). Konutlarda salon, banyo, odalar, mutfak mekanları yer almıştır. Üzerinde yürünebilen düz çatılı yapılmasıyla, kullanıcıların kendilerine ait, isterlerse bitki yetiştirebilecekleri, isterlerse güneşlenebilecekleri, isterlerse kahvaltı yapabilecekleri bir aktivite mekanları olmuştur (Şekil 3.45).

Şekil 3.44 Praunheim yerleşimi havadan görünümü (www.vereinsring-praunheim.de).

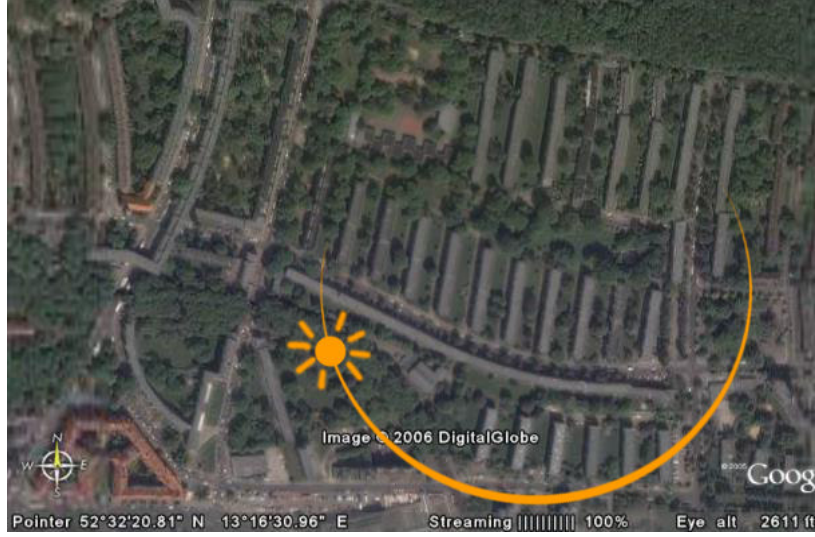
Şekil 3.45 Praunheim yerleşmesinden bir görünüm (www.ifa.de).

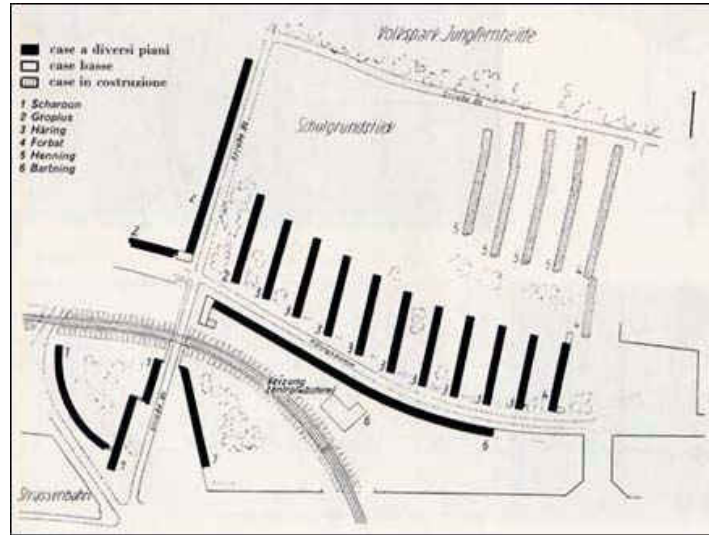
Şekil 3.46 Praunheim yerleşmesi konutları kat planları (Schneider, 1997).

Planları 5-5,15 m genişliğinde tasarlanan Praunheim konutlarında, küçük bir holden sonra salona ulaşım sağlanacak şekilde tasarlanmıştır (Schneider, 1997). Odalar üst kata yerleştirilmiş ve konut içinde banyo hacmi düşünülmüştür (Şekil 3.46). Ebeveyn odası genişliği neredeyse salon genişliğinde yapılmıştır. Diğer oda ise iki kişi için biçimleniş açısından fonksiyonel olmamıştır.

3.1.1.4 Siemensstadt

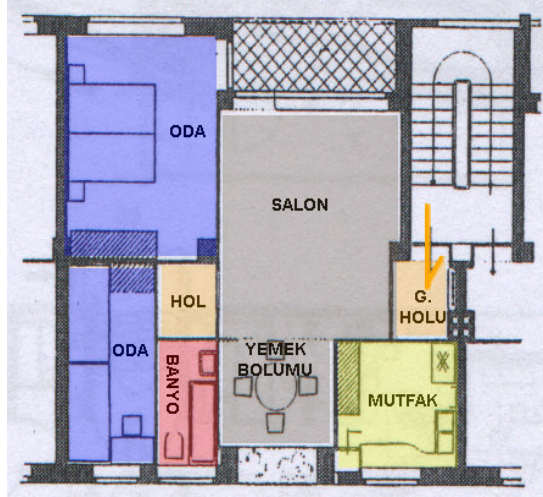
Şekil 3.47 Siemensstadt uydudan görünümü (google-earth.com).

Şekil 3.48 Siemensstadt yerleşmesinin vaziyet planı (www.luoghi.net).

Vaziyet planı Hans Scharoun tarafından yapılan ve Walter Gropius, Fred Forbat, Hugo Haring, Paul Rudolf Henning ve yine Hans Scharoun gibi mimarlar tarafından yapılan Siemensstadt konutları, 1930'da Jungfernhöhe Parkı'nın yanında kurulmuştur (Şekil 3.47 ve 3.48). Arazinin yanı başında yer alan Siemens fabrikasının işçileri için yapılmıştır. Arazi

içerisinden tren hattı geçmiştir. Şehir merkezindeki yoğunluğun azaltılmasının amaçlandığı yerleşmede, düşük gelirli kullanıcı tipine hitap ettiği için ve 1929'da yaşanan ekonomik kriz nedeniyle, konutlarda tek ailelik konut tipi bulunmamaktadır (Swett, 2004). Yerleşmede işçilerin kendilerine ait bahçelerinin olması durumu lüks olarak sayıldığı için, kişisel bahçe alanları yer almamıştır. Bununla birlikte toplu konut alanında restoran, toplantı salonu, çamaşır yıkama tesisi gibi sosyal tesisler ve az da olsa yeşil alan yer almıştır. Konutlar, yasaların izin verdiği kadar fazla olmak üzere, beş kata kadar çıkmıştır ve genelde yatay bir gelişme göstermişse de, binaların arazide yönelişleri çeşitlilik göstermiştir. Uzun sıralara kısa sıralar, düz bloklara kıvrımlı bloklar, caddeye bakanlara caddeye bakmayanlar, kuzey-güney yönünde uzananlara doğu-batı yönünde uzananlar alternatif olarak getirilmiştir. Hans Scharoun yerleşmede uygulanan sistemle sıkıcı hiçbir odanın bulunmayacağını savunmuştur.

Şekil 3.49 Hans Scharoun'un Siemensstadt'da uyguladığı plan tipi (Schneider, 1997).

Hans Scharoun'un Siemensstadt'ta yaptığı konutları her iki yönden de güneş ışığı alacak şekilde tasarlanmıştır (Şekil 3.49). Salonunda balkon, çiçek penceresi ve yemek bölümü düşünülmüş, giriş holü, odalar ve banyo önünde bir ara hol yerleştirilmiştir. Böylece özel mekan, genel mekan ayrımı olmuş fakat, iki hol arasındaki geçiş salonun içinden yapılmıştır. Hans Scharoun'un binalarında uyguladığı ikinci plan tipinde, mekanların yerleşimleri farklı olmuş ve bu sefer salon tek taraftan aydınlanmıştır. Yemek bölümü ayrımı yapılmamış, çiçek penceresi konmamıştır (Şekil 3.50). Üçüncü plan tipinde ise, giriş holü ile ara hol birleşerek "L" şeklinde bir hol oluşturulmuş ve diğer mekanlara ulaşımı sağlayarak, salon alanının sirkülasyon tarafından bölünmesi engellenmiştir (Şekil 3.51). Hans Scharoun'un konutlarında mutlaka yer alan balkonlar cepheye hareketlilik ve canlılık katmıştır (Şekil 3.52, 3.53, 3.54 ve 3.55).

Şekil 3.50 Hans Scharoun'un uyguladığı ikinci plan tipi (Kostof, v.d., 1995).

Şekil 3.51 Hans Scharoun'un uyguladığı üçüncü plan tipi (Kostof, v.d., 1995).

Şekil 3.52 Hans Scharoun'un üçüncü plan tipine sahip konut bloğu (www.docomomo.de).

Şekil 3.53 Hans Scharoun'un binasının balkonları (jemolo.com).

Şekil 3.54 Hans Scharoun'un binaları (www.siemens-stadt.de).

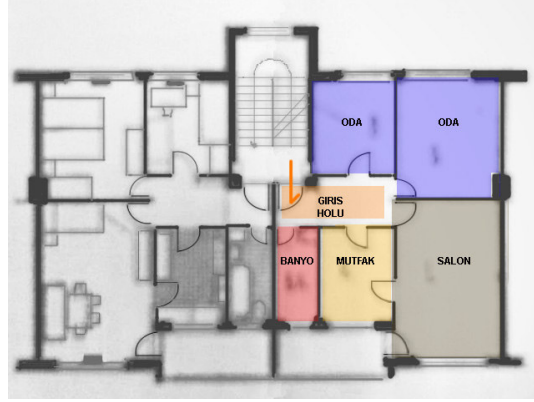

Şekil 3.55 Hans Scharoun'un binası (www.siemens-stadt.de).

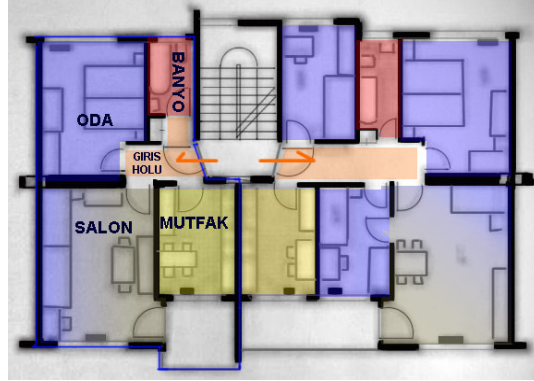
Fred Forbat'ın konut planlarında merkezi bir giriş koridoru ve bu koridora açılan konutun diğer mekanları yer almıştır. Her katta iki daire olmak üzere, konut tipleri oda sayısına göre çeşitlenmiştir. Konutlarda banyo, mutfak, salon ve oda mekanları yer almıştır. Ebeveyn odası diğer odalar göre daha büyük bir alana sahip olmuştur. Her daireye yapılan birbirini görmeyen balkonlar konut mekanı ile dış mekanı ilişkilendirmiştir (Şekil 3.56, 3.57, 3.58, 3.59 ve 3.60).

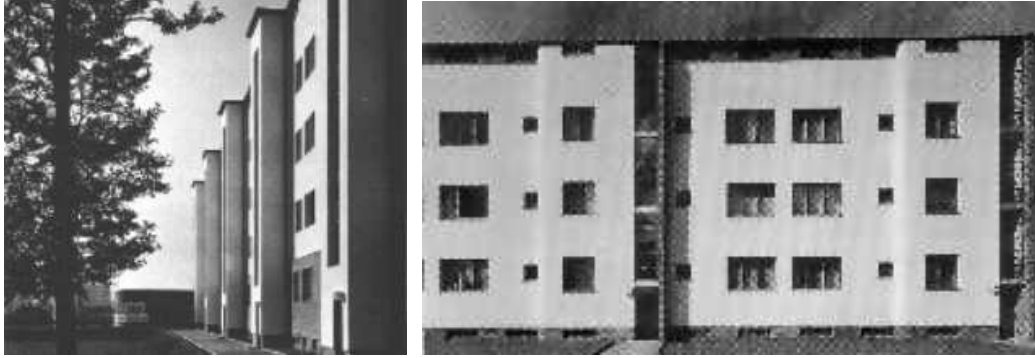
Şekil 3.56 Fred Forbat'ın tasarladığı bir oda-salon tipinin kat planı (Kostof, v.d., 1995).

Şekil 3.57 Fred Forbat'ın tasarladığı iki oda-salon tipinin kat planı (Kostof, v.d., 1995).

Şekil 3.58 Fred Forbat'ın tasarladığı üç oda-salon tipinin kat planı (Kostof, v.d., 1995).

Şekil 3.59 Siemensstadt Fred Forbat konutları (www.docomomo.de).

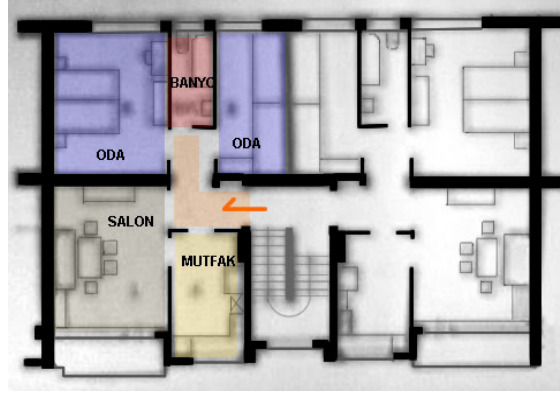

Şekil 3.60 Siemensstadt Fred Forbat konutları (baugeschichte.a.tu-berlin.de).

Walter Gropius'un Siemensstadt'da tasarladığı konutlar da oda sayısına göre çeşitlenmiştir. Oda hacimlerine geçişte bir ara hol yapılarak odaların mahremiyeti sağlanmıştır. Ayrıca bu ara holün giriş holüyle bağlanması sonucunda "L" şeklinde bir koridor oluşmuştur. Konutlarda balkon, banyo, mutfak, salon ve oda mekanları yer almıştır. Sıra konut sistemlerine benzer şekilde, konut sisteminin ön cephesi hareketli iken arka cephesi daha sade tasarlanmıştır (Şekil 3.61, 3.62, 3.63 ve 3.64).

Şekil 3.61 Walter Gropius'un tasarladığı konut tipi (Kostof, v.d., 1995).

Şekil 3.62 Walter Gropius'un tasarladığı konut tipi (Kostof, v.d., 1995).

Şekil 3.63 Siemensstadt Walter Gropius konutlarının ön cephesi (www.bauhaus.de).

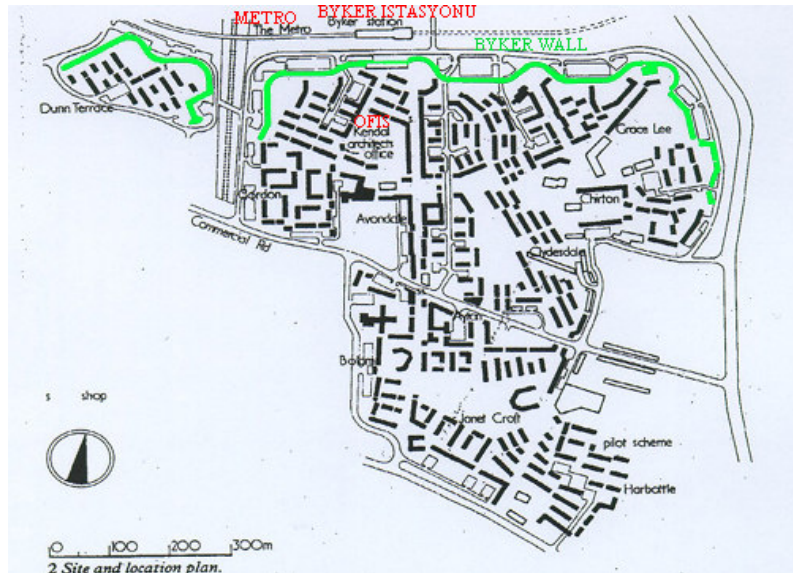

Şekil 3.64 Walter Gropius konutlarının arka cephesi (www.docomomo.de).

3.1.1.5 Byker Wall

Şekil 3.65 Byker Konutları ve Byker Wall konut bloğu uydu görüntüsü (earth.google.com).

Şekil 3.66 Byker Wall vaziyet planı (carbon.cudenver.edu).

1960'larda Byker bölgesinin gecekondulardan temizlenmesi ve yeniden konut alanı olarak düzenlenmesi için yapılan projede yer alan Byker Wall kıvrımlı bir konut bloğu olarak tasarlanmıştır (Şekil 3.65 ve 3.66). Kullanıcıları daha önceden bu varoшта ikamet eden kullanıcılar olmuştur. Konut sistemi, incelenen diğer sistemlerden farklı olarak ekolojik yaklaşım ile tasarlanmıştır. Güneye bakan cephede ise geniş pencereler ve balkonlar yerleştirilmiş, salon, yatak odaları gibi mekanlar güney cephesinde konulmamıştır (Şekil 3.67 ve 3.68). Komşuluk idare ofisi, piknik alanları, oyun alanları yapılmış, projeye daha sonradan havuz, kütüphane, Metro istasyonu, dükkan gibi birimler eklenmiştir. Sistemin çalışması sırasında alt yapıdaki kalitesizlikler yüzünden sorunlar yaşanmıştır.

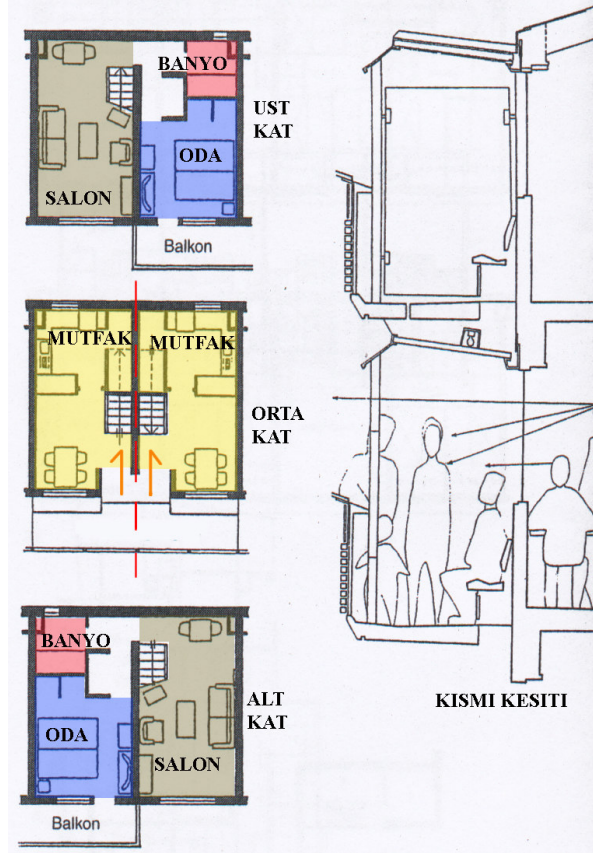

Şekil 3.67 Byker Wall'dan bir görünüm (www.geocities.com).

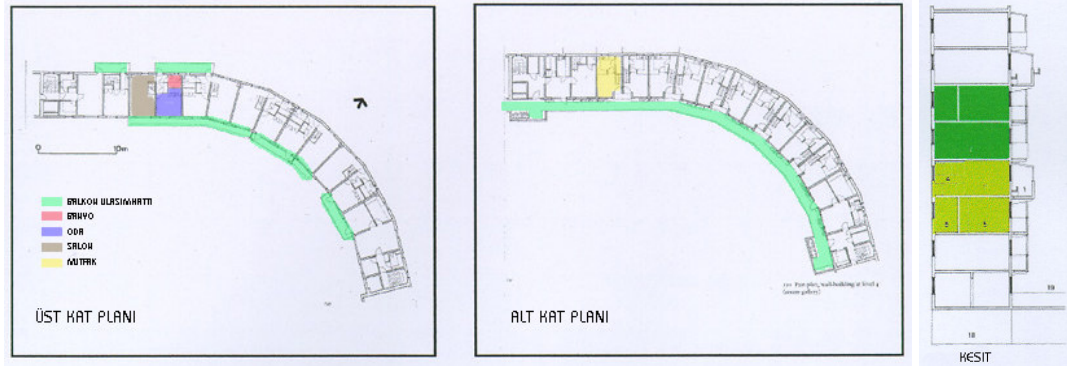

Şekil 3.68 Byker Wall geçit (home.freeuk.net).

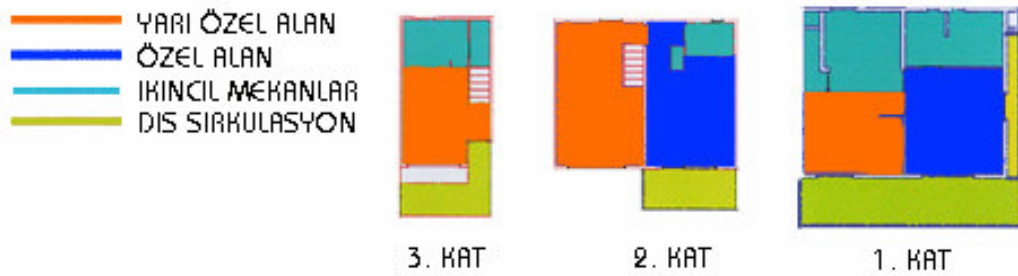
Blok şeklinde yapılmış olan Byker Wall konutları doğu batı doğrultusunda yönlendirilmiştir. Konutların cadde cephesi kuzeye, ön cephesi de güneye bakmıştır. Konutların mutfak, tuvalet gibi ikincil mekanları kuzeyde, yaşama odaları gibi mekanları güneyde yer almıştır (Şekil 3.69). Dairelerin bazıları dubleks olarak tasarlanmıştır. Merdivenler yarı özel mekanları birbirine bağlamıştır. Özel mekan yarı özel mekan ayrımı net bir şekilde algılanabilmiştir (Şekil 3.70 ve 3.71). Fakat balkonlar bu özel mekanları birbirine bağladığı için bu mekanların özel alan nitelikleri azalmıştır. Konutlara girişlerin balkonlardan yapıldığı Byker Wall bloğunda (Şekil 3.72), oturma alanı bulunan bir mutfak yapılmıştır. Giriş katı konutları önlerindeki bahçelerden yararlanabilmiştir.

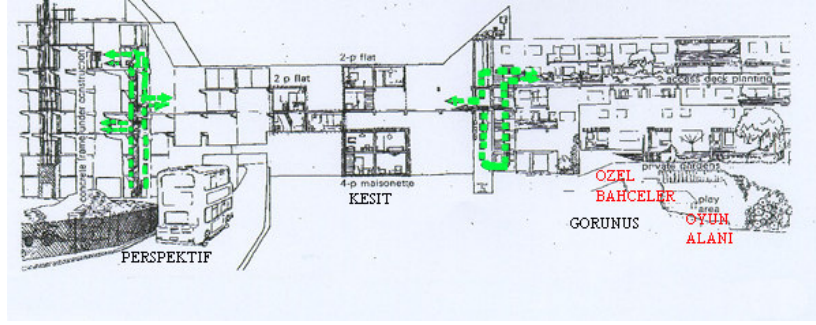
Şekil 3.69 Byker Wall konutları kat planları (Schneider, 1997).

Şekil 3.70 Byker Wall kat planları ve kesiti (carbon.cudenver.edu).

Şekil 3.71 Byker Wall plan analizi (carbon.cudenver.edu).

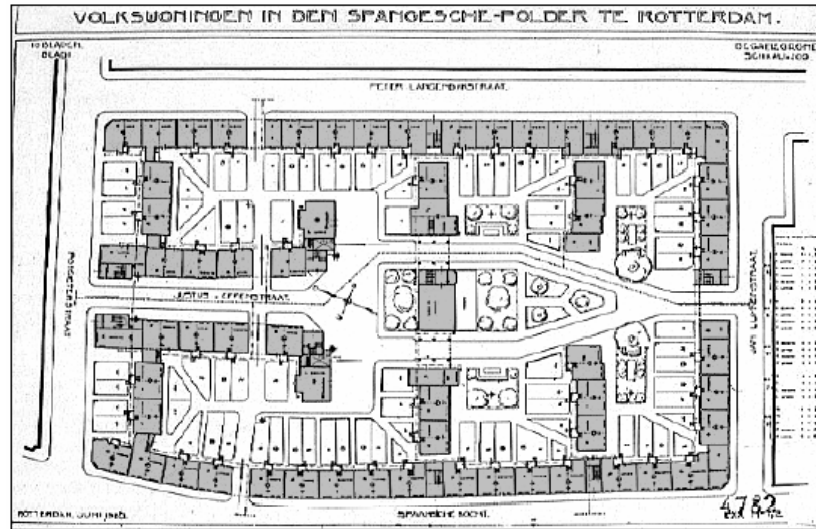

Şekil 3.72 Byker Wall konut bloğu (carbon.cudenver.edu).

3.1.2 Kapalı Sistemler

Yirminci yüzyılda üretilen bazı toplu konut projeleri içe kapanık ve bünyelerinde kullanıcılarına daha korunaklı, kendilerine ait bir dünya sunan konut sistemleri olmuşlardır. Bu sistemler genelde bir yada birkaç avlunun etrafını çevreleyen konut bloğundan oluşmuştur. Sistemin kendi içine dönmesiyle kapanan sistemlerdir. Sosyal tesisler, konutlar, sistem içinde, daha bütüncül sistemlerdir. Genelde dışarıdan bakıldığında tüm sistemin tek bir parçadan oluştuğu izlenimi vermiştir fakat bazılarında sosyal tesislerin ayrı binalar halinde avlular içerisinde çözüldüğü de olmuştur. Bu sistemlerin içine girildiğinde bir topluluğa ait olma hissi duyulmuştur. Viyana'da genel politik anlayışın etkisi ile girişlerin avlular içerisinde sağlandığı konut bloklarının yaygın olarak uygulandığı görülmüştür. Kendi kendilerine yetebilen “şehir içinde şehir” sistemine sahip olmuşlardır. Bu alt başlık altında, yirminci yüzyıl işçi sınıfı konutlarından, Spangen (Justus van Effenstraat), De Dageraad, Rabenhof, Karl Seitz Hof, George Washington Hof, Karl Marx Hof toplu konut sistemleri incelenmiştir.

3.1.2.1 Spangen Konutları (Justus van Effenstraat)

Şekil 3.73 Spangen konutları yerleşim planı, 1939 (architronic.saed.kent.edu).

Michiel Brinkman Hollanda Rotterdam'da Spangen bölgesinde, Justus van Effenstraat olarak bilinen, blok şeklinde 244 konut ve 17 farklı konut tipinden oluşan içe dönük bir yerleşme inşa etmiştir. 1921'de yapımına başlanan konutlarda Brinkman, Spangen'de daha önce uyguladığı sistemden farklı bir sistem uygulamıştır (architronic.saed.kent.edu). Bazı yerlerinden, içeride oluşturulan avlulara giriş sağlayan geçişlerin olduğu iki çevre blok inşa etmiştir (Şekil 3.73). Kale duvarları gibi tüm yerleşmeyi bu blok çevrelemiştir. Konutların girişleri iç taraftan yapılmıştır. Bu yerleşmede belirgin olan bir diğer özellik olarak, içeride yükseltilmiş bir galeriyle yerleşmeye ait bir sokak oluşturulmuştur. 1000 m uzunluğundaki bu galeri tüm binaları birbirine bağlamıştır (architronic.saed.kent.edu). Zevkli mekanlar oluşturulmuş, kimi zaman açık, kimi zaman kapalı, kimi zaman dar, kimi zaman geniş ama her zaman dağıtım ve çocukların oyun oynayabilecekleri kadar yer sağlanmıştır (Şekil 3.74). Bu galerinin varolan şehirle yeni mahallelerin kaynaşmasını engelleyeceği, buradaki yaşamı kontrol altında tutmanın zorluğu hakkında ve galerinin tüccarların arabalarının geçemeyeceği kadar dar olduğu konusunda eleştiriler gelmiştir. Ayrıca düz çatılı bu blokların Hollanda kültürünü yansıtmadığı ve hatta barakalara benzediği şeklinde eleştiriler de yapılmıştır.

Şekil 3.74 Spangen konutları havadan görünüm ve galeri sokak (architronic.saed.kent.edu).

Şekil 3.75 Avluya giriş ve merkezdeki dükkanlardan bir görünüm (www.super8.nl).

Spangen konutlarında asansörler ve merdivenler ile katlar arası ulaşım sağlanmıştır. Ayrıca yerleşmenin merkezinde yer alan binada, ortak kullanılan çamaşırhane, ortak banyo, dükkanlar yapılmıştır (Şekil 3.75). Yerleşmede merkezi ısıtma sistemi, çöp olukları, ön kapıya süt ve sebze servisi gibi hizmetler yapılmıştır. Pencere tipi olarak giyotin pencere kullanılmış, pencerelerin boyutları ve yükseklikleri konutların maksimumunda güneş alabilmelerini sağlayacak şekilde tasarlanmıştır. Fakat galerinin hemen altında kalan kat galeri sebebiyle gölgede kalmıştır (Şekil 3.76). Her konutta bir balkon mekanı yer almıştır. Brinkman bu konutlarla fiziksel değişikliklerle toplumda değişikliklerin olabileceğini göstermiştir. Blok içindeki tesisler sürekli kullanım içerisinde olmuşlardır. Örneğin, çevredeki rıhtım işçileri, fabrika işçileri ortak banyoyu her Cumartesi mutlaka kullanmışlardır. Böylece konut sistemi devamlı canlı kalmıştır (architronic.saed.kent.edu).

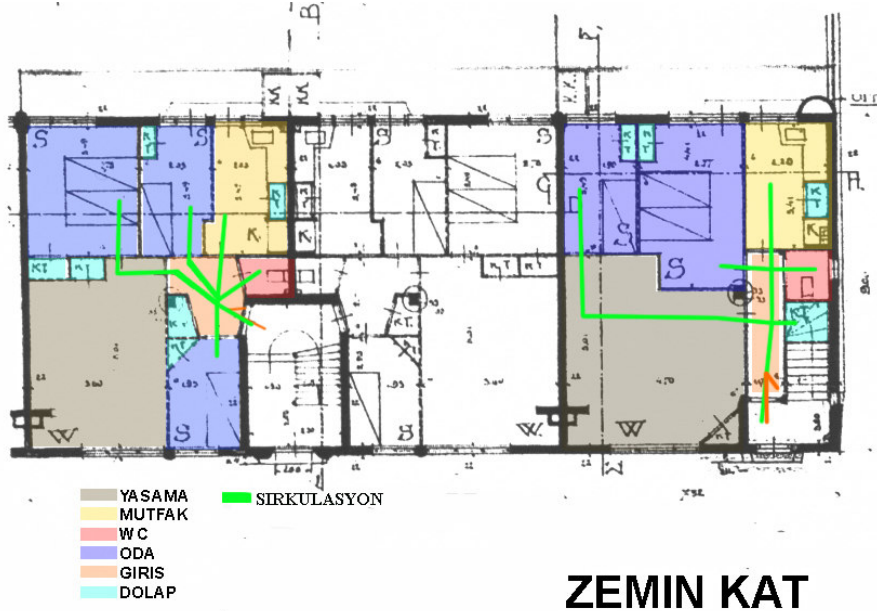

Şekil 3.76 İç avludan görünüm (mather.ar.utexas.edu).

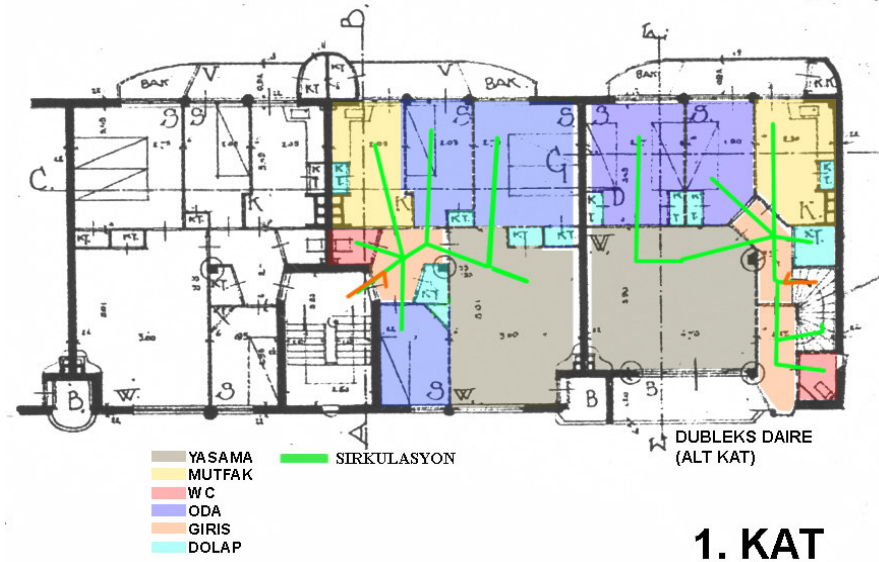

Şekil 3.77 Spangen konutları kat planı (architronic.saed.kent.edu).

1919-1923 yıllarında M. De Klerk ve P. L. Kramer tarafından 294 daire olarak inşa edilmiştir (Şekil 3.78, 3.79, 3.80) (www.bmz.amsterdam.nl). 1600 konut 12 hektarlık araziye, 8 mimarın katılımıyla, 6 bölüm olarak yerleşmiştir (Casciato, 1996). De Dageraad bu bölümlerden 6 numaralı bölümü oluşturmuştur. Bünyesinde 6 dükkan, 2 meydan, iki okul, kütüphane, genel banyo ve kooperatif binası içermiştir (Casciato, 1996). Genel şehir planlamasına uyulmakla beraber farklı olarak “Y” biçimini alan açılı yollar tasarlanmıştır. Genelde pembe ve sarı tuğlalı, altta kahverengi bantlı ve beyaz pencereci cepheleriyle, turuncu çatılarıyla, çiftlik evlerine benzetilmişlerdir. Konut planları çeşitlilik göstermiştir.

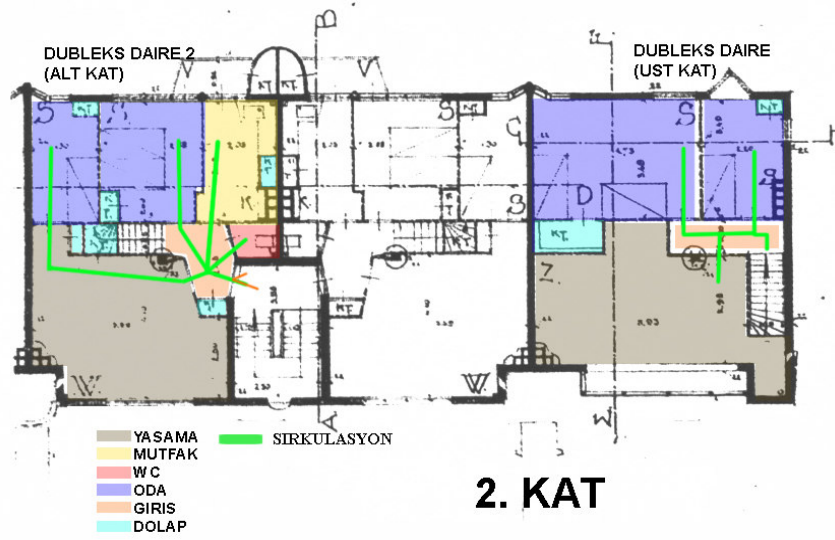

Şekil 3.81 De Dageraad konutları zemin kat planı (Casciato, 1996).

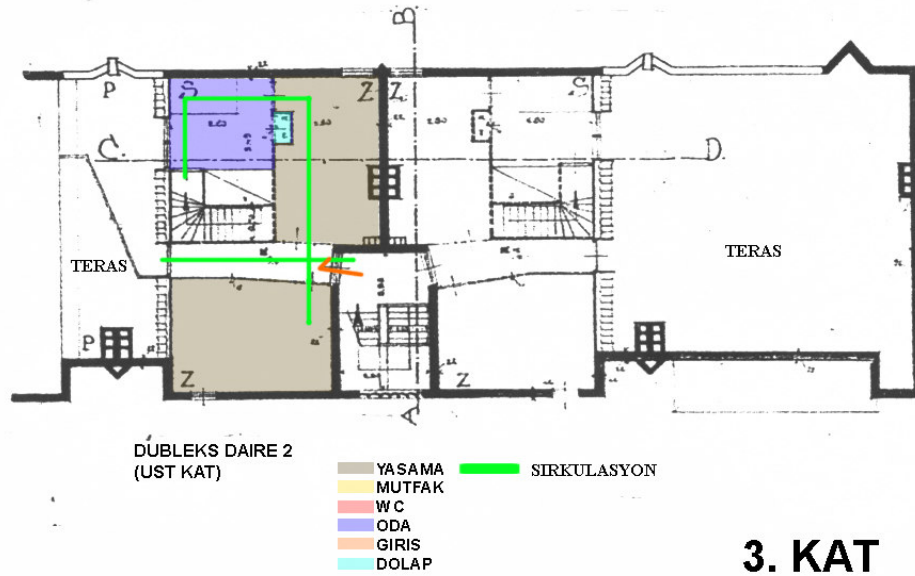

Şekil 3.82 De Dageraad konutları 1. kat planı (Casciato, 1996).

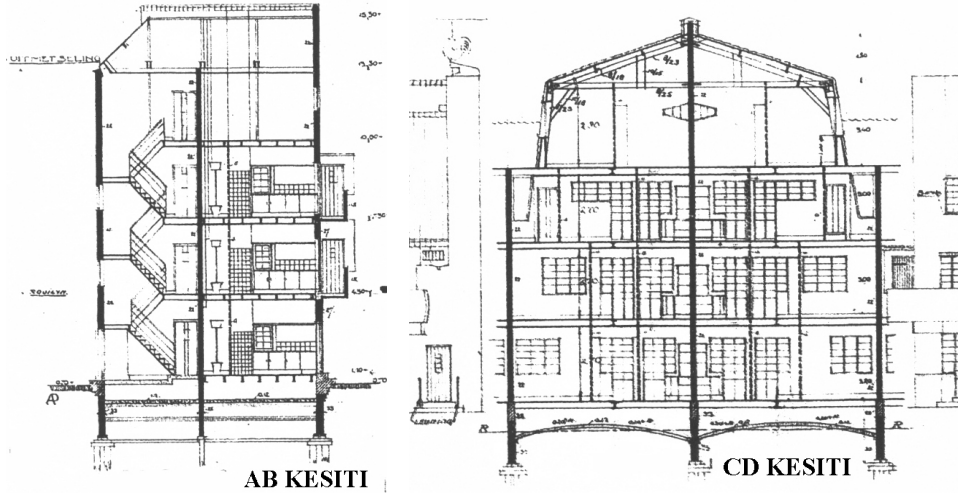
De Dageraad konutlarında genel olarak merkezi bir koridordan diğer odalara ulaşım sağlanmıştır. Bazı tiplerde salon içerisinden ulaşılan bir oda alanı da yapılmıştır. Oda boyutları diğer işçi sınıf konutlarına göre daha geniş tasarlanmıştır. Örneğin salonlardan birinin boyutları 3.00-10.8 m, yani yaklaşık 30m² olarak yapılmıştır. Toplu konut geneli için ortak bir banyo tesisi yapılarak, konutlarda tuvalet hacmi konulmuş fakat banyo hacmi yer almamıştır. Konutun her odasında dolap mutlaka yerleştirilmiştir. Tek katlı daireler olduğu gibi dubleks daireler de tasarlanmıştır. Çatılardaki teraslara bu dubleks dairelerden ulaşılmıştır (Şekil 3.81, 3.82, 3.83, 3.84 ve 3.85).

Şekil 3.83 De Dageraad konutları 2. kat planı (Casciato, 1996).

Şekil 3.84 De Dageraad konutları 3. kat planı (Casciato, 1996).

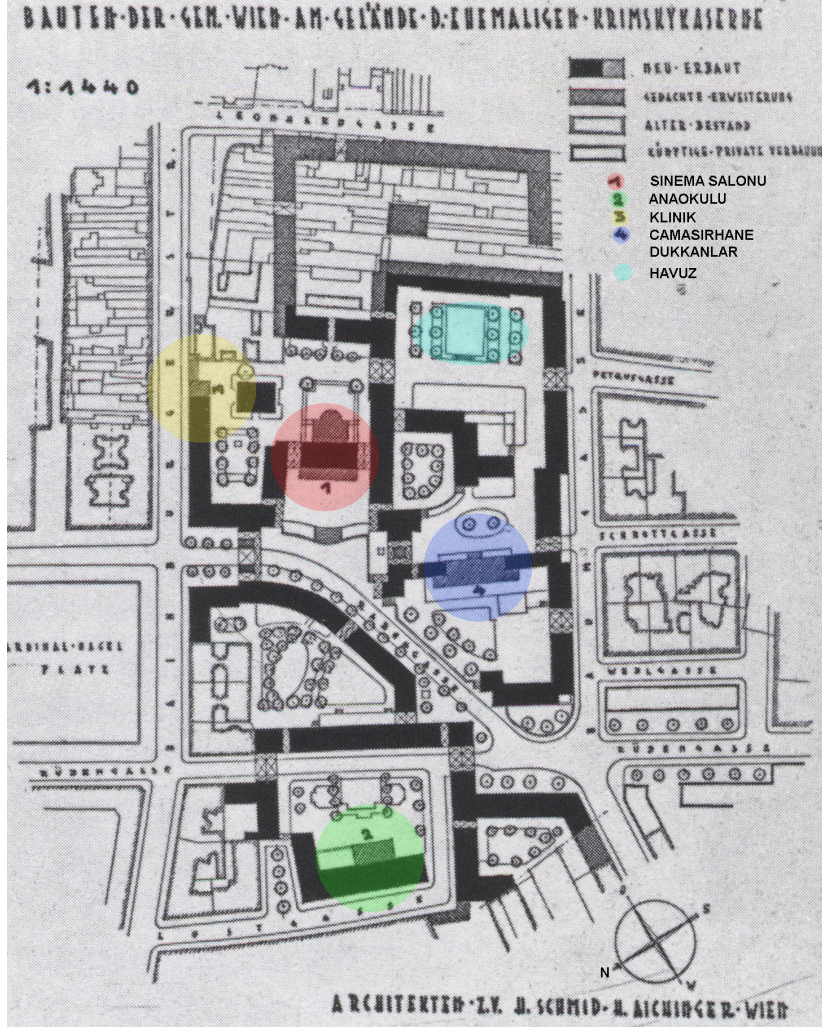
Şekil 3.85 De Dageraad konutları AB ve CD kesitleri (Casciato, 1996).

3.1.2.3 Rabenhof

Rabenhof, mimarlar Hermann Aichinger ve Heinrich Schmid tarafından 1925-1928 yıllarında, 50.000 m² üzerinde 1100 daire olarak inşa edilmiştir (Şekil 3.86). Bünyesinde 38 dükkan, ortak salon, anaokulu, toplantı odası, birçok küçük büyük çok amaçlı salon, sinema salonu (1990'da tiyatro salonuna dönüştürülmüştür), sağlık birimi, kütüphane, çamaşırhane gibi birimler içermiştir (Şekil 3.87, 3.88, 3.89 ve 3.90). Projenin biçimlenişinde araziyi köşgensel olarak bölen caddenin ve mevcut bazı binaların etkisi olmuştur. Avlular içerisinde yaya ulaşımı düşünülerek, pergolalı yollar tasarlanmıştır (Şekil 3.91). Düşük gelirli aileler için tasarlanan Rabenhof'da, Viyana'daki genel politik anlayışın etkisiyle bina girişleri avlu içerisinden sağlanmıştır. Küçük avlular, meydanlar, ve anıtsal dar bir sokak yapılmıştır. Sosyal tesisler dağınık bir şekilde yerleştirilmiştir. Yerleşme kendi içinde de avlular etrafında bölgelere ayrılmıştır. Böylece her bölgede, bölge sakinlerine ait özel ortak alanlar oluşturulmuştur. Bölgeler, başka bir deyişle avlular arasında geçişler yapılarak yerleşmenin bütünlüğü sağlanmıştır.

Şekil 3.86 Rabenhof yerleşmesindeki konut bloklarından bir görünüm (www.dasrotewien.at).

Şekil 3.87 Rabenhof vaziyet planı (Schneider, 1997).

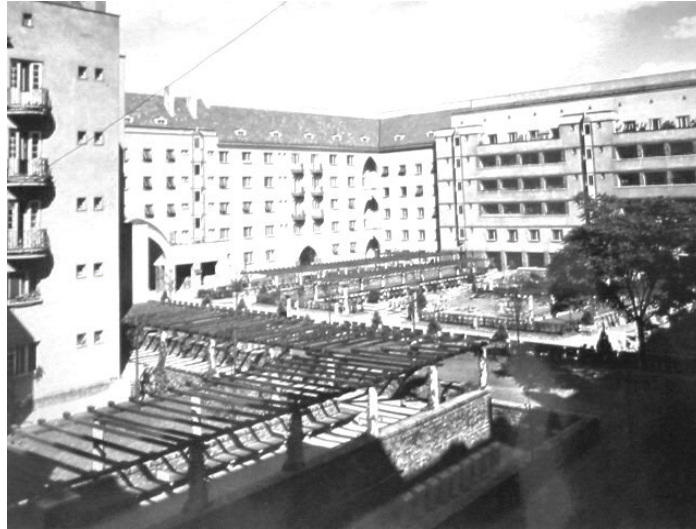
Şekil 3.88 Rabenhof yerleşmesindeki dükkanlar (Tafari, 1981).

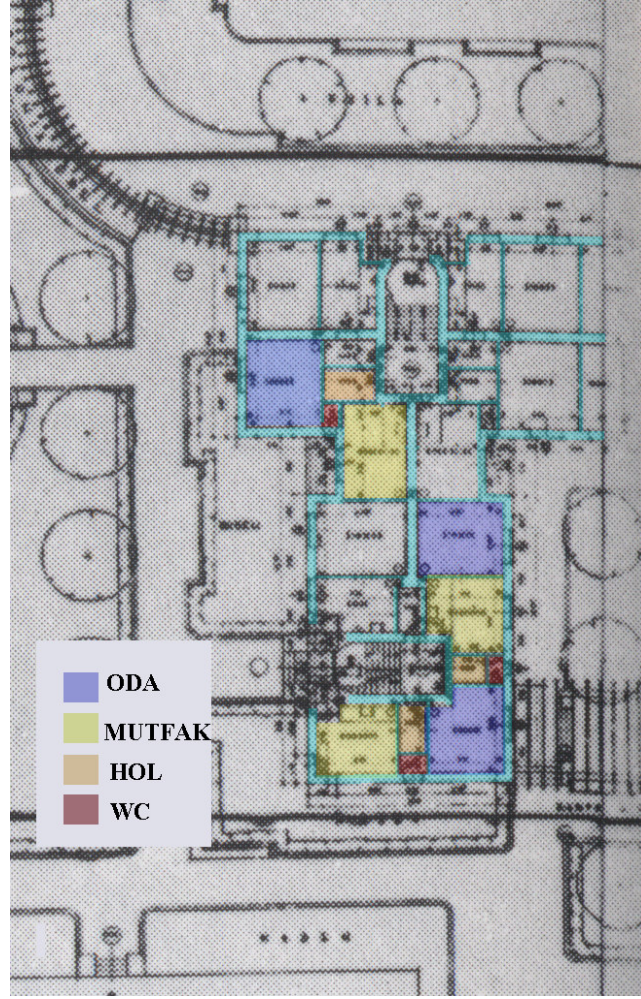
Şekil 3.89 Ortak banyo tesisi önden görünüm (Tafuri, 1981).

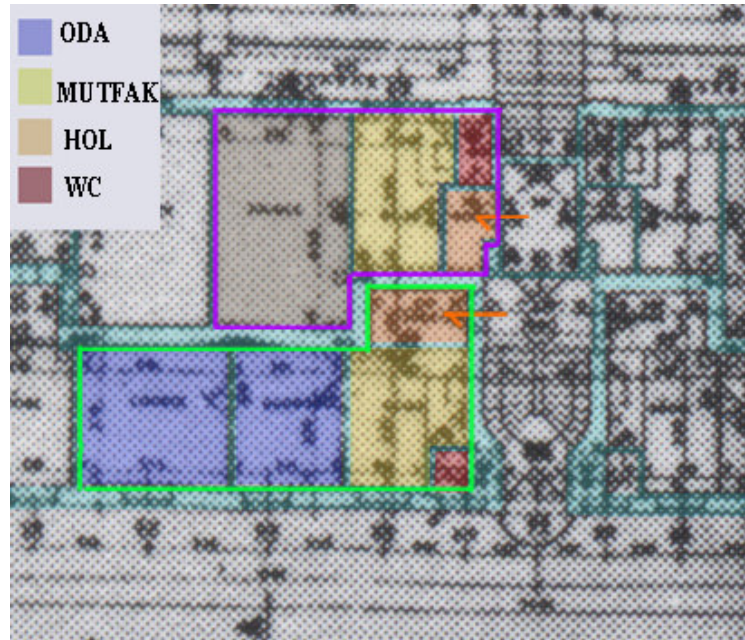
Şekil 3.90 Ortak banyo tesisi yandan görünüm (Tafuri, 1981).

Şekil 3.91 Pergolalı yaya yolları (Tafuri, 1981).

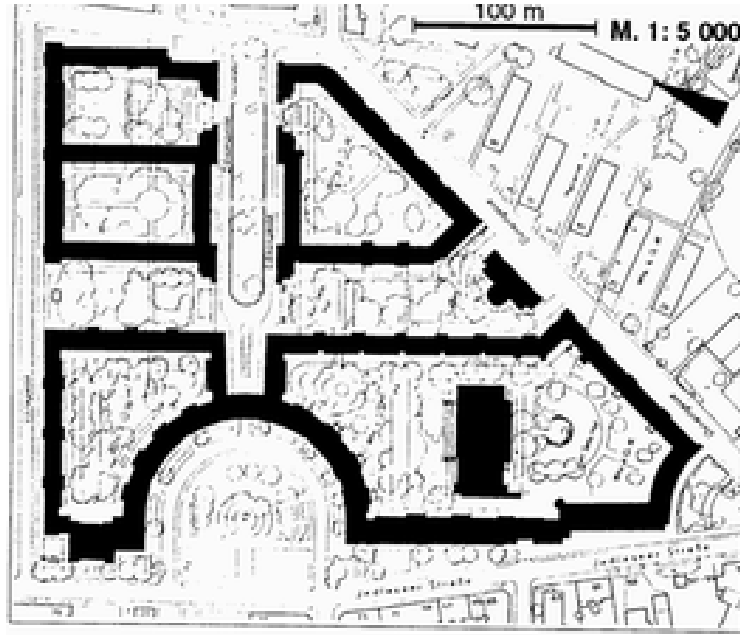
Şekil 3.92 Rabenhof konutları kat planı (Tafari, 1981).

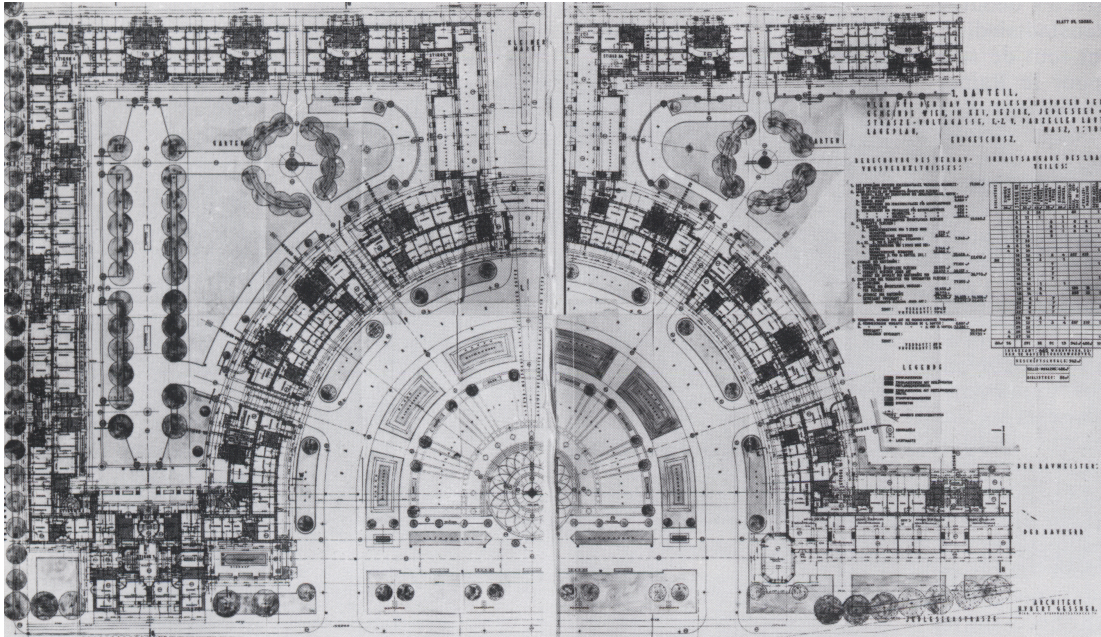
Şekil 3.93 Rabenhof konutları giriş katı planı (Tafari, 1981).

Raabenhof konutlarında merkezi bir giriş holünden diğer odalara dağılım yapılmıştır. Konutlarda tuvalet hacmi yer almış fakat ortak banyo dolayısıyla banyo hacmi yer almamıştır. Tuvalet hacimleri incelenen diğer konutlaşmalardan farklı olarak bir duvarı binanın dış cephesine gelecek şekilde konumlanmıştır. Daireler oda sayısına göre çeşitlilik göstermiştir (Şekil 3.92 ve 3.93).

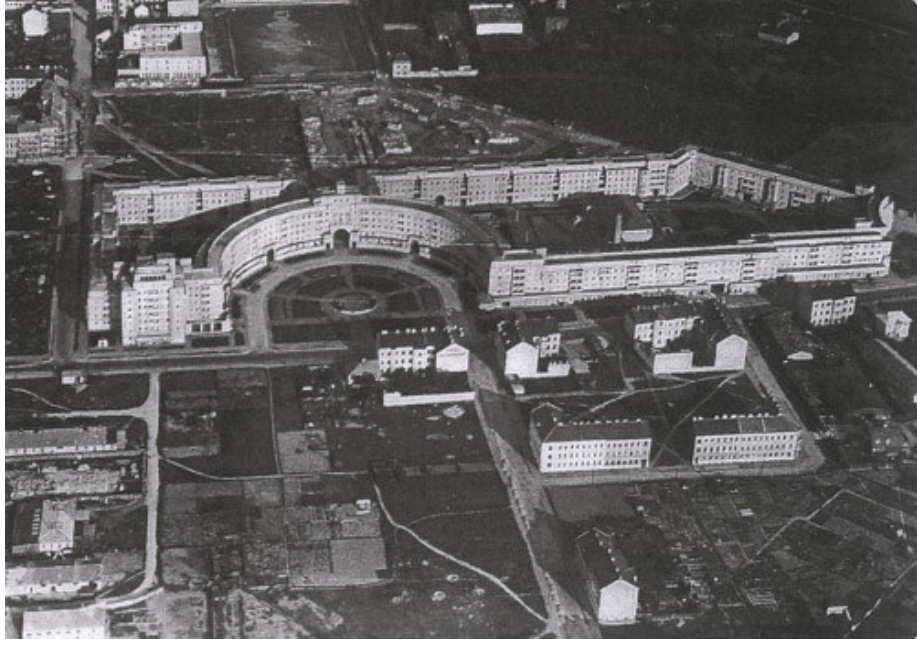
3.1.2.4 Karl Seitz Hof

Şekil 3.94 Karl Seitz Hof vaziyet planı (www.tu-cottbus.de).

Şekil 3.95 Karl Seitz Hof konutları kısmi kat planı (Tafari, 1981).

Şekil 3.96 Karl Seitz Hof konutları havadan görünüm (Tafari, 1981).

Karl Seitz Hof, 1926-1927 yıllarında mimar Hubert Gessner tarafından, 117.000 m² üzerinde 1800 daire olarak inşa edilmiştir (Şekil 3.94 ve 3.95). Bünyesinde dükkanlar, ortak banyo, anaokulu, çamaşırhane, jimnastik salonu, toplantı salonu, çok amaçlı salon, süpermarket gibi birimler içermektedir. Şehir içinde şehir olarak tanımlanmıştır. İki avlu, konut bloğuna saray havası veren bir meydan ve bu meydana bağlı bir ana cadde yapılmıştır (Şekil 3.96 ve 3.97). Ayrıca bu konutlarda mutfak ile yaşama odası birleştirilerek oturmalı mutfak (Wohnküche) hacmi oluşturulmuş, odalar ise yüksek tavanlı yapılmıştır. Konut planlarında merkezi bir koridordan odalara dağılım gerçekleştirilmiştir. Tuvalet, salon, mutfak ve odalardan oluşmuştur (Şekil 3.98).

Şekil 3.97 Karl Seitz Hof yerleşiminden görüntüler (www.dasrotewien.at).

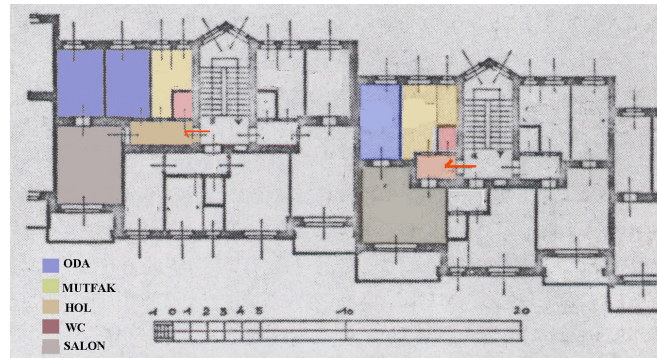
George Washington Hof, 1927-1930 yıllarında mimarlar Karl Krist ve Robert Örley tarafından 1085 daire olarak inşa edilmiştir (Şekil 3.99 ve 3.100). Bünyesinde kütüphane, iki çamaşırhane, anaokulu, annelik danışma merkezi, postane, misafirhane, kreş, havuz gibi birimler içermektedir. Konut topluluğunun bir çok yerinden giriş yapılmıştır. Avlulardan Birkenhof'da kütüphane, Ulmenhof'da anaokulu (Şekil 3.101), Akazienhof'da çamaşırhane ve park, Triester Strasse üzerinde annelik danışma merkezi, Wienerbergstrasse üzerinde iki çamaşırhane ve kreş konumlanmıştır. Konut bölgesi avlular oluşturularak bölgelere ayrılmış ama, halka oluşturan bir yolla birbirlerine bağlanarak bütünlük sağlanmıştır (Şekil 3.102). Genel olarak bakıldığında avluların bir hat üzerinde yan yana dizilmesinden oluşturulmuştur. Aralarda oluşturulan sokaklar ile parçalanmış bir büyük blok görünümünde olmuştur. Her avluda sosyal bir birim yerleştirilmiştir.

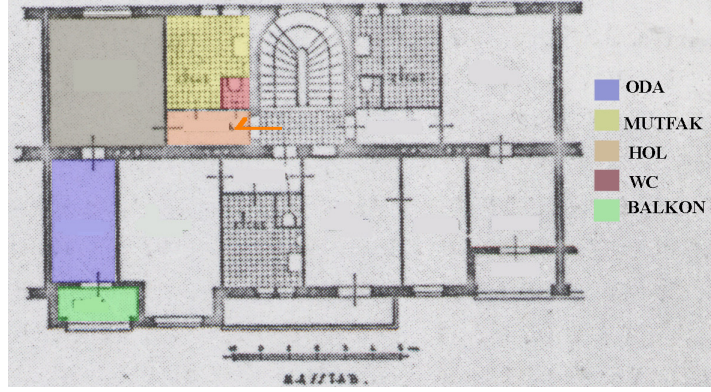
Şekil 3.101 Ulmenhof avlusundaki anaokulu (www.dasrotewien.at).

Şekil 3.102 George Washington Hof vaziyet planı (Tafari, 1981).

Şekil 3.103 Washington Hof kat planı (Tafari, 1981).

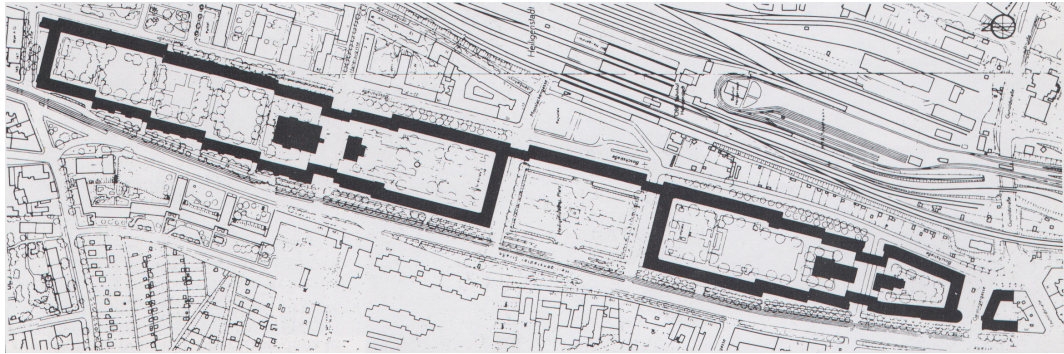

Şekil 3.104 George Washington Hof kat planı (Tafari,1981).

George Washington Hof Yerleşmesi'nde apartmanlardan oluşan bir blok sistemi söz konusu olmuştur. Kat planlarında, hol, mutfak, WC, balkon, salon ve oda hacimleri tasarlanmıştır. Boyutlar ve dizilişleri çeşitlilik göstermiştir. Salon, mutfak ve tuvalet hacimleri giriş holüne açılmış, odaya ulaşım kimi planlarda salon içerisinden, kimi planlarda ise yine giriş holünden gerçekleştirilmiştir. Hol ve WC hacimleri dışındaki tüm hacimler ışık alabilecek şekilde konumlanmıştır (Şekil 3.103 ve 3.104).

3.1.2.6 Karl Marx Hof

Karl Marx Hof, 1930'da Mimar Karl Ehn tarafından 1400'e yakın daire olarak inşa edilmiştir (Şekil 3.105). Sadece bir konut değil, aynı zamanda işçi sınıfının politik dayanışmasının sembolü olmuştur. İçeride dönük, kendi kendine yetebilen bu konutlar, işçi sınıfının kalesi haline gelmiştir. Konut sistemi, tren hattı boyunca 1 mil uzunluğunda kuzey-güney yönünde uzanmıştır (Şekil 3.106 ve 3.107). Büyük avluları ve bu avlularda sosyal tesisleri yapılmıştır (Şekil 3.108 ve 3.109). İki ana okulu, annelik danışma merkezi, doğum kliniği, dişçi kliniği, genel banyo, kütüphane, iki çamaşırhane, eczane, postane, doktor ofisi, kahve evi, politik organizasyonlar için bir bina ve 25 dükkan bünyesinde barındırmıştır. Birbirini tekrarlayan haşmetli cepheleri monotonluk göstermiştir (Şekil 3.110 ve 3.111).

Şekil 3.105 Karl Marx Hof vaziyet planı (Tafari, 1981).

Şekil 3.106 Konut bloğu ve tren hattı (www.pbase.com)

Şekil 3.107 Karl Marx Hof uydu görünümü (earth.google.com).

Şekil 3.108 Konut sistemi içi ulaşımı (www.greatbuildings.com).

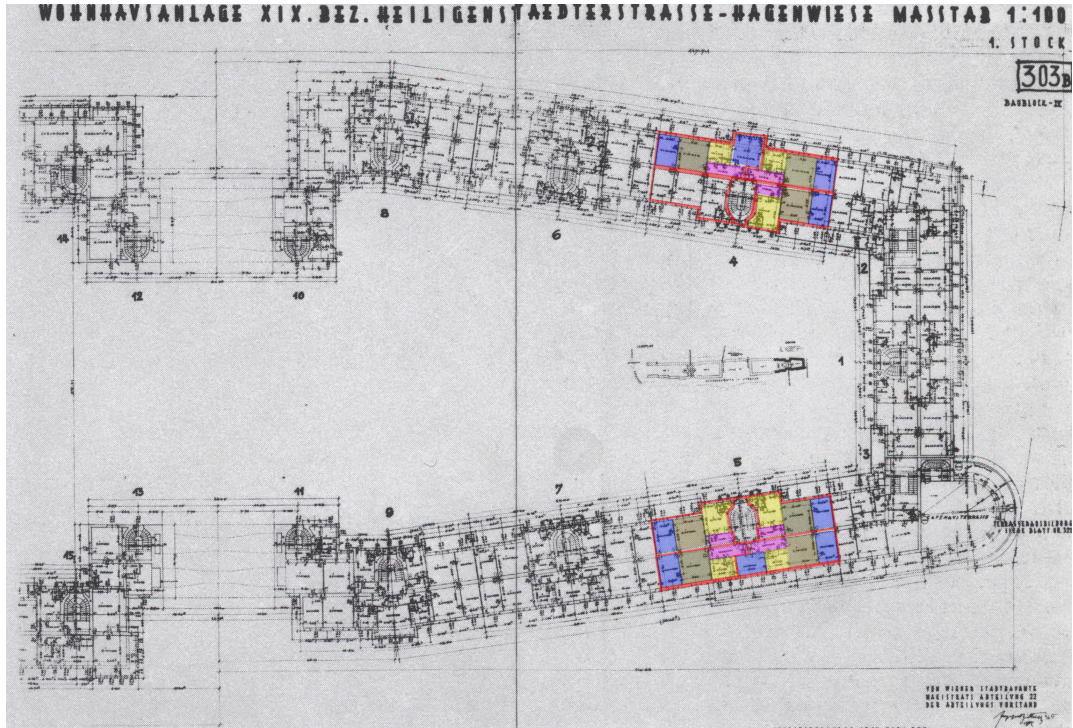
Şekil 3.109 Karl Marx Hof'un avlusu (www.stipvisiten.de).

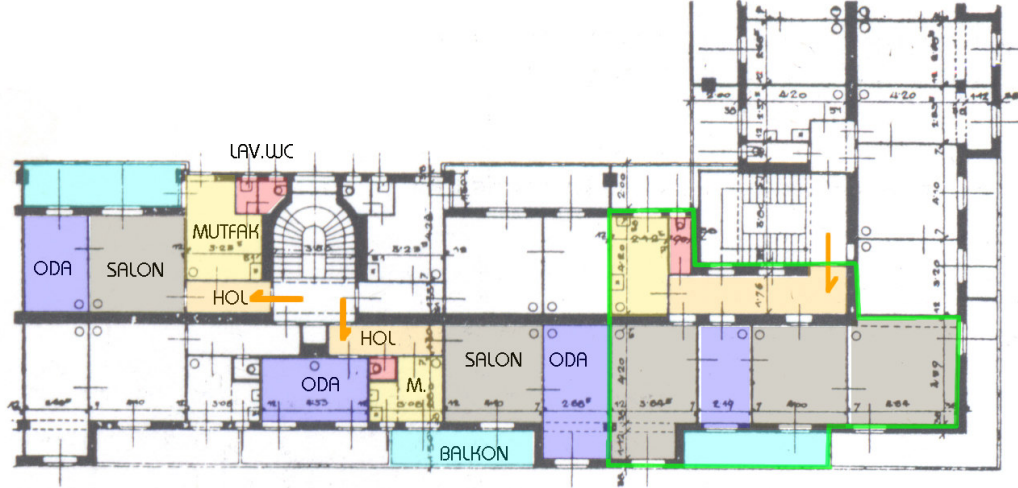
Şekil 3.110 Karl Marx Hof konutları cephesi (www.vitruvio.ch).

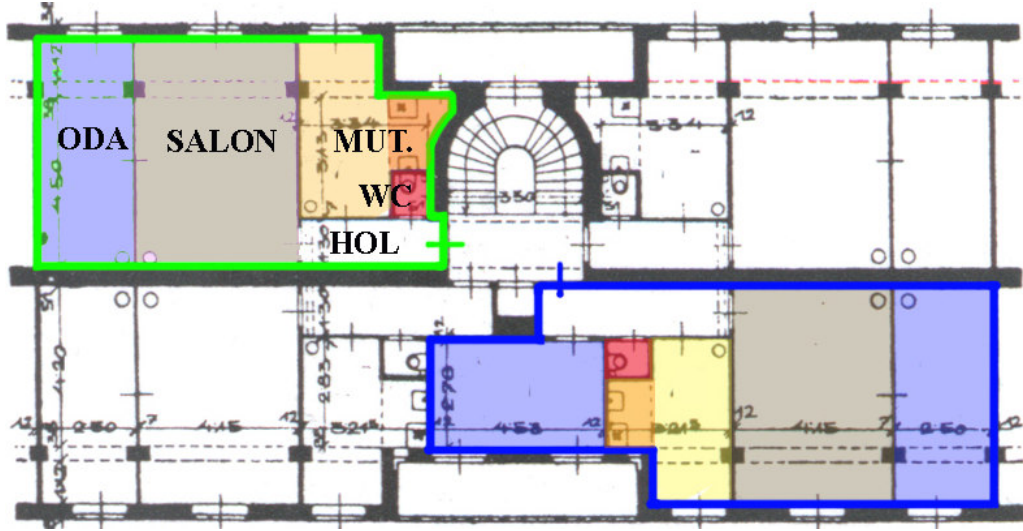
Şekil 3.111 Karl Marx Hof konutlarından bir görünüm (www.greatbuildings.com).

Şekil 3.112 Karl Marx Hof konut bloğu kısmi kat planı (Tafari, 1981).

Şekil 3.113 Karl Marx Hof konutları kat planı (Tafuri, 1981).

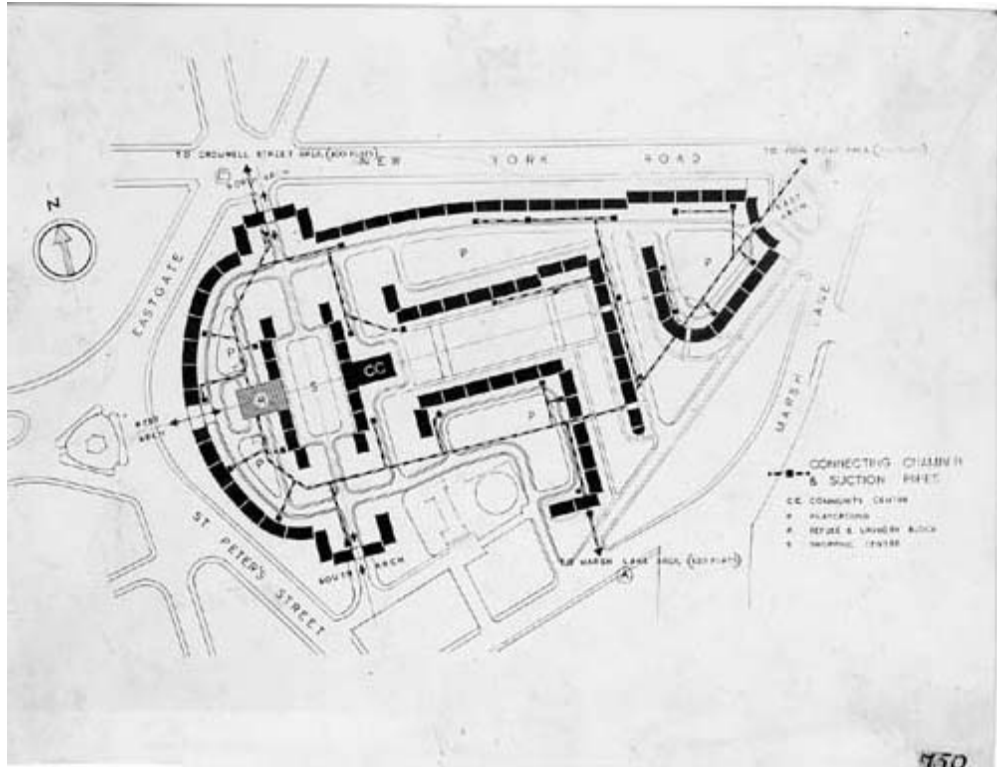
Şekil 3.114 Karl Marx Hof konutları kat planı (Tafuri, 1981).

Viyana'daki diğer blok-konutlarda olduğu gibi Karl Marx Hof'da da apartmanlardan oluşmuş bir blok sistem olarak tasarlanmıştır (Şekil 3.112). Konutlarda salon, odalar, mutfak, WC, giriş holü hacimleri yer almıştır. Bazı planlarda lavabo için ayrı bir mekan oluşturulmuş ve oda sayısı, odaların yerleşimleri, büyüklükleri çeşitlilik göstermiştir. Salon, mutfak, WC hacimleri, aynı zamanda giriş holü görevi üstlenen merkezi hole açılmıştır. Mutfaklarda pişirme bölümü gerektiğinde bir bölücü ile ayrı bir hacim haline getirilebilecek şekilde tasarlanmıştır. Tek odalı konutlarda büyük olan oda salon niteliği taşımışsa da çok odalı planlarda salon hacminin ayrımı yapılmamış, birbirlerine açılan boyutları farklı odaların yerleşmesiyle planlar oluşturulmuştur. Çok odalı planlarda duruma göre bazı odalar giriş holüne de açılmıştır. Giriş holü ve WC hacmi haricindeki tüm odalar direkt güneş ışığı alabilmiştir (Şekil 3.113 ve 3.114). Her dairede tuvalet, soğuksu sistemi ve balkon yapılmıştır.

3.1.2.7 Quarry Hill

Şekil 3.115 Quarry Hill havadan görünüm (www.leeds.gov.uk).

Şekil 3.116 Quarry Hill vaziyet planı (www.leeds.gov.uk).

1934 yılında yapılmaya başlanan Quarry Hill konut sistemi, mimar R. A. H. Livett tarafından tasarlanmıştır. Belirgin bir avlu olmaması bu yerleşmenin açık sistem gibi algılanmasına sebep olmuştur. Karl Marx Hof örneği alınarak yapılan, Quarry Hill projesinde oyun alanları, anaokulları, çamaşırhaneler, dükkanlar içermiştir. Ayrıca avlulara, çocuklar için oyun alanları, yeşil alanlar yerleştirilmiştir (Şekil 3.115 ve 3.116). Tıpkı Karl Marx Hof 'da olduğu gibi işçi sınıfı için yapılan bu konutlarda da balkon hacmi yer almıştır. Çelik iskelet üzerine prefabrikasyon elemanların yerleştirilmesiyle inşa edilmiştir (Şekil 3.117). Toplu konut sistemi bünyesinde, 520 kişilik, sahnesi ve giyinme odaları olan bir ortak salon, 20 dükkan, açık kapalı yüzme havuzları, sığ havuz, avlu ve bahçeler, kreş, oyun alanları, kurutmalı çamaşırhane, hatta morg yer almıştır (Şekil 3.118 ve 3.119). Son tasarımda havuzların, tenis kortları ve bowling alanlarına dönüştürülmesi düşünülmüş ama hiç yapılamamıştır. Çöp imha merkezi olan yerleşmede, buradan elde edilen ısı ile havuz ısıtılmıştır. Fakat, çöp sistemi mutfığa kötü koku yayılmasına neden olmuş, çelik sistemde paslanmalar oluşmuş, kalıplar düşmüş, Vandalizm gibi sorunlar ortaya çıkmış ve 1973'te alınan karar üzerine yıkılmıştır (www.leeds.gov.uk).

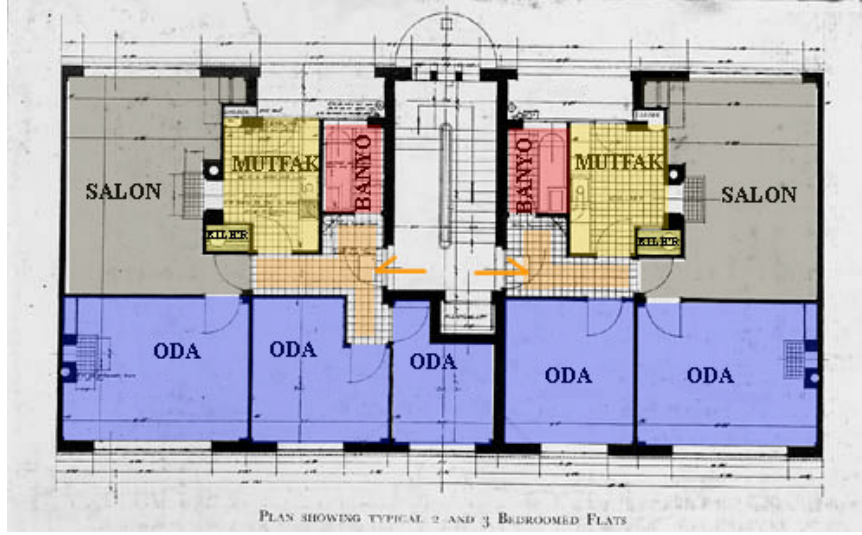
Şekil 3.117 Quarry Hill konutlarının inşaat aşaması (www.leeds.gov.uk).

Şekil 3.118 Quarry Hill konutlarından görüntüler (www.leeds.gov.uk).

Şekil 3.119 Quarry Hill konutları çamaşırhane tesisi (www.leeds.gov.uk).

Şekil 3.120 Quarry Hill konut sisteminde iki ve üç odalı konutların kat planı (www.leeds.gov.uk).

Konutlarda salon, banyo, mutfak, iki yada üç yatak odası, balkon, havalandırılmalı kiler gibi mekanlar yer almıştır. Balkonlara çöp çukuru konulmuş ve çamaşırların balkonlarda kurutulması yasaklanmıştır. Salonda hazır dolaplar yerleştirilmiştir. Mutfağa yerleştirilmiş fırın salondaki kömür ızgarasıyla bağlantılı tasarlanmıştır. Ebeveyn yatak odasında da kömür ızgarası yapılmıştır. Banyoda tuvalet ve lavabo konulmuştur. Her konutta radyo için priz ve elektrikli aydınlatma sistemi döşenmiştir (Şekil 3.120 ve 3.121) (www.leeds.gov.uk).

Şekil 3.121 Quarry Hill konut içinden görüntüler (www.leeds.gov.uk).

20. yüzyıl boyunca işçi sınıfının hayat kalitesini artırmak amacıyla yapılan denemeler ve inşa edilen projeler arasında blok şeklinde oluşturulmuş projelerden bazıları bu bölümde incelenmiştir. Çalışma sistemleri, yapılış nedenleri gibi konularda genel bilgiler sunulacak plansal açıdan analiz edilmiştir. Bu bölümde, orta sınıf konutlarına örnekler de verilmiştir. Bir sonraki bölümde ise gelecekte yapılması düşünülen toplu konut oluşumlarında olması gereken genel özellikler ve bu özelliklerin daha önce yapılmış projelerde nasıl uygulandığı hakkında bilgiler yer almıştır. Böylece daha sağlıklı toplumlar ve daha temiz bir çevre oluşturmak için nelere dikkat edilmesi gerektiği hakkında bir fikir oluşturulabilecektir.

3.2 Orta Sınıfa Yönelik Üretilen Toplu Konutlar

Sanayi Devrimi'nden sonra orta sınıf için de toplu konut önerileri geliştirilmiştir. Yirminci yüzyılda yapılan orta sınıfa yönelik toplu konutların malzeme kalitesi daha iyi ve işçi sınıfı konutlarına göre daha büyük olmuştur. Üst sınıflara doğru fonksiyonelliğin yerini ihtişamın aldığı görülmüştür. Konut birimlerinde bahçeler ve otopark alanları uygulanmıştır. Yirminci yüzyılda işçi sınıfı ve orta sınıfın karıştırıldığı toplu konut önerileri de uygulanmıştır. Bu bölümde yirminci yüzyılda orta sınıfa yönelik yapılmış toplu konutlara iki örnek verilmiştir. Weissenhof yerleşmesi, Werkbund'da yapılan fuar için tasarlanmış, deneysel ve gösteri amaçlı bir yerleşme olmuştur. Borneo Sporenburg konutları ise, Hollanda'da belirli müşterilere özel tasarlanmış sıra-konutlardan oluşan bir yerleşme olmuştur. Bu yerleşmede daha düşük gelirli kullanıcılar için yerleşmenin %30'unda heykelsi apartman binalarına da yer ayrılmıştır.

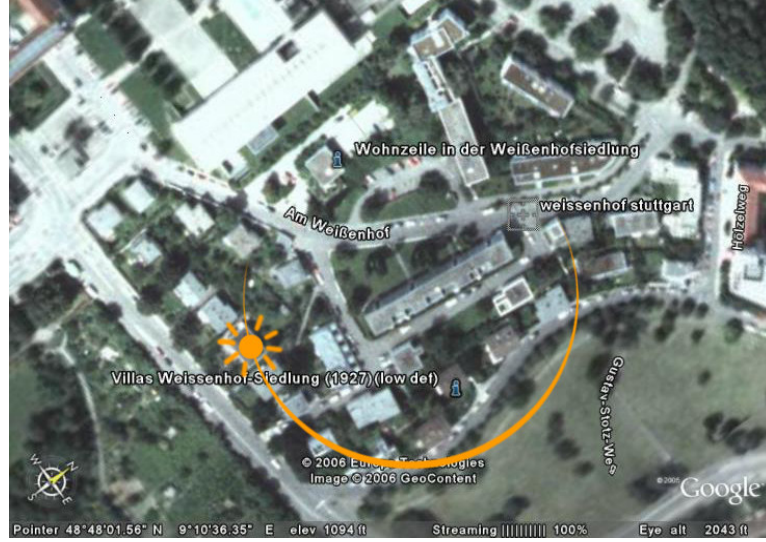
3.2.1 Weissenhof Yerleşmesi

Şekil 3.122 Weissenhof yerleşmesi vaziyet planı (www.cultuurnetwerk.org).

Şekil 3.123 Weissenhof yerleşmesi havadan görünüm (www.weissenhof.de).

Şekil 3.124 Weissenhof yerleşmesi uydudan görünüm (earth.google.com).

Werkbund'da 1927'de "Konutlaşma" (The Wohnung) adı altında bir fuar düzenlenmiştir. Bu fuarda sergilenen projelerden Weissenhof yerleşmesinde birçok önemli mimarın imzası olmuştur (Şekil 3.122, 3.123 ve 3.124). Bu yerleşme daha çok mimarların gösterisi niteliğinde olmuştur. Mies Van Der Rohe'nin başkanlığındaki bu yerleşmede, minimum maliyet ile maksimum kalite elde etmek için yeni sistemler ve yapım teknikleri geliştirilmiştir. Böylece kiralardan ucuzlaşmasının sağlanmasına çalışılmışsa da, yerleşme tamamlandıktan sonra sadece küçük daireler ucuz olabilmıştır. Bu yerleşme; işçilerden, eğitilmiş orta sınıfa kadar çeşitlenen karışık kullanıcı gruplarına hitap ederek farklılaşmıştır. Bağımsız gelişebilir plan, iç açıklık, ayarlanabilir kayar duvarlar, geniş cam kullanımı bu yerleşmede uygulanan stilin belirgin özellikleri olmuştur. Ayrıca kitle yerine hacim vurgulanmış, simetri yerine denge sağlanmış ve süsten kaçınılmıştır (everything2.com)

Bu yerleşmenin önemli özelliklerinden biri de çeşitlilik olmuştur. Konut tipi, boyutu ve planları açısından çeşitlilik sunmuştur. Konutlar apartman, teras-ev, müstakil yada yarı müstakil formlarında çeşitlenmiştir. Esnek plan anlayışı ile her tür kullanıcı tipinin ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamıştır.

Weissenhof yerleşmesinde belirgin bir odak noktası, meydan düşünülmemiştir. Konutlar tepenin eğimine uyacak şekilde konumlandırılmıştır. Bu konuda bazı olumsuz eleştiriler getirilmiştir. Örneğin, Prof. Wetzel konutların tesadüfi bir biçimde konumlandığını ve yabancı olduklarını savunmuştur (everything2.com). Hans Schmidt ise, konutlarda güvenlik ve uzun ömürlülük kavramlarının dikkate alınmaması konusunda eleştirmiştir (everything2.com). Konutların fiziksel özellikleri hakkında yapılan eleştirilerden bir tanesi, konutların Alman Ulusal kimliğini yansıtmadığı olmuştur (everything2.com).

Yerleşme içi arabasız ulaşım düşünüldüğü için yerleşmenin bir kenarına otopark yapılmıştır. Tüm konutların yolla bağlantısı sağlanmış, ayrıca şehre inen ana artere yakın olan Weissenhof yerleşmesinde bir de tramvay durağı konulmuştur.

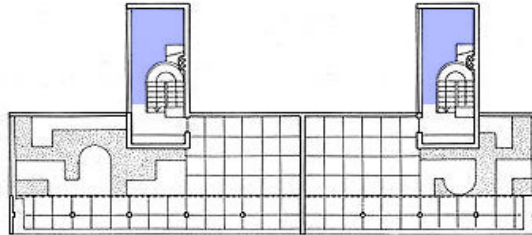

Şekil 3.125 Le Corbusier'in tasarladığı ikiz apartman (www.weissenhof.de).

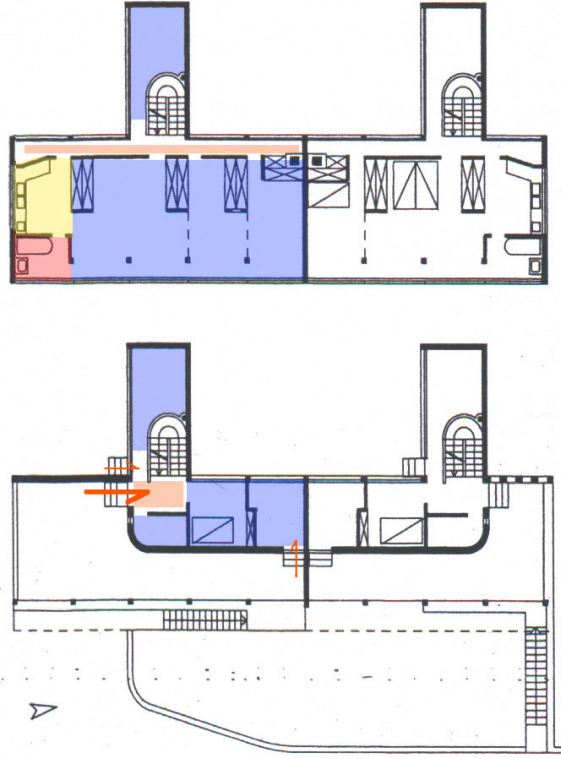

Şekil 3.126 Le Corbusier'in iç mekanlarından görünüm (www.weissenhof.de).

Le Corbusier ve Pierre Jeanneret, Weissenhof yerleşmesi için iki bina inşa etmişlerdir (NO:13 ve NO:14-15) (Şekil 3.125). Eğitilmiş orta sınıf için tasarlanan Weissenhof yerleşmesinde, "Yaşamak için bir makine" ana fikriyle yola çıkılmıştır. Pencere ve çatıda standartlaşmaya gidilmiş ve çelik kolonlar sayesinde esnek bir plan oluşturulmuştur. Salon bölümü kayar duvarlarla uyuma fonksiyonlu kabinlere dönüşebilir bir biçimde düşünülmüştür (Şekil 3.126). Düz çatılı bu konutlarda, güneşlenme terası ve ayrıca bir çatı bahçesi oluşturulmuştur. Konutun teras katında bir çalışma odası ile kütüphane, güneşlenme terası ve çatı bahçesi tasarlanmıştır (Şekil 3.127). Alt katında ısıtma odası, kömür deposu, giriş katında giriş holü, hizmetli odası, biri ayrı girişli iki depo hacmi, çamaşırhane, 1. katta dar bir koridor ve bu koridora açılan lineer odalar dizisi yapılmıştır (Şekil 3.128). Bu bina dışında Le Corbusier ve Pierre Jeanneret Weissenhof yerleşmesi içinde bir bina daha inşa etmişlerdir.

Şekil 3.127 Le Corbusier'in ikiz apartmanın çatı katı planı (caad.arch.ethz.ch).

Şekil 3.128 Weissenhof’da Le Corbusier’in birinci ve giriş katı planları (Cohen, 2004).

Şekil 3.129 Mart Stam konutları (www.weissenhof.de).

Weissenhof yerleşmesinde yer alan mimarlardan en genci olan Mart Stam, Rohe’nin isteğiyle üç adet tek ailelik konut inşa etmiştir (Şekil 3.129). Bu konutlarda, “Makinenin diktatörlüğü” ana fikri savunulmuş, konutun mantıklı ve ekonomik olması için standartlaşmaya gitmiştir. Mart Stam konutları sembolik bir obje olmak yerine günlük kullanıma uygun olarak tasarlanmıştır. Mart Stam, konutlarında yaşayan ev hanımının parmağını hiçbir işe sürmemesi, bununla birlikte eşine ve çocuklarına daha fazla zaman ayırması gerektiğini savunmuştur.

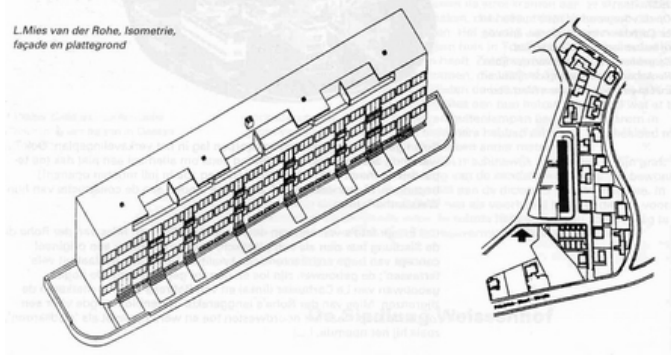

Şekil 3.130 Mart Stam konutları kat planları ve kesiti (Dunster, 1990).

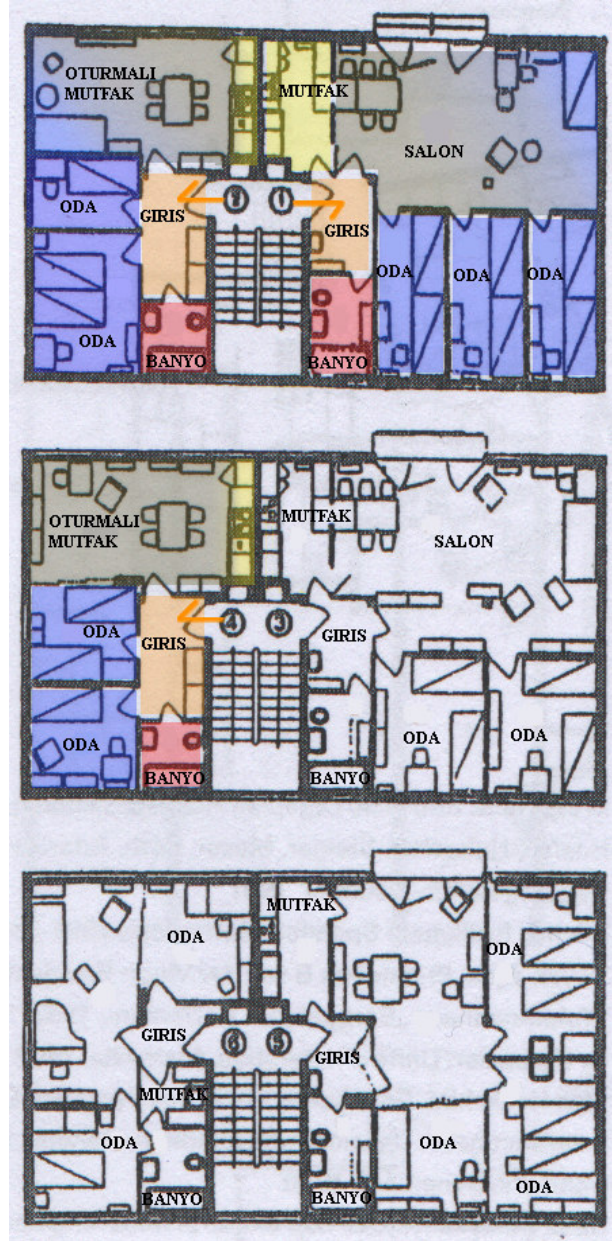
28 numaralı konuttun alt katında ısıtma sistemi odası, kiler, kömür çukuru, çamaşırhane, depo, giriş katında birbirine bağlı iki oda, mutfak, WC ve teras, üst katta teraslı iki oda, hizmetli odası, WC, banyo ve bahçeye inen spiral bir merdiven yapılmıştır. 29 ve 30 numaralı konutlarda ise; alt katta ısıtma sistemi odası, kömür çukuru, depo, çamaşırhane, çalışma odası, giriş katında çalışma odasına inen merdiveni olan bir salon, mutfak, WC, üst katta iki oda, hizmetli odası, banyo ve WC yapılmıştır (Şekil 3.130). Konutlarda bir giriş hacmi ve bu hacmin açıldığı bir hol tasarlanmıştır. Diğer mekanlara ulaşım bu holden sağlanmış, diğer katlarda da bir holden dağılım yapılmıştır.

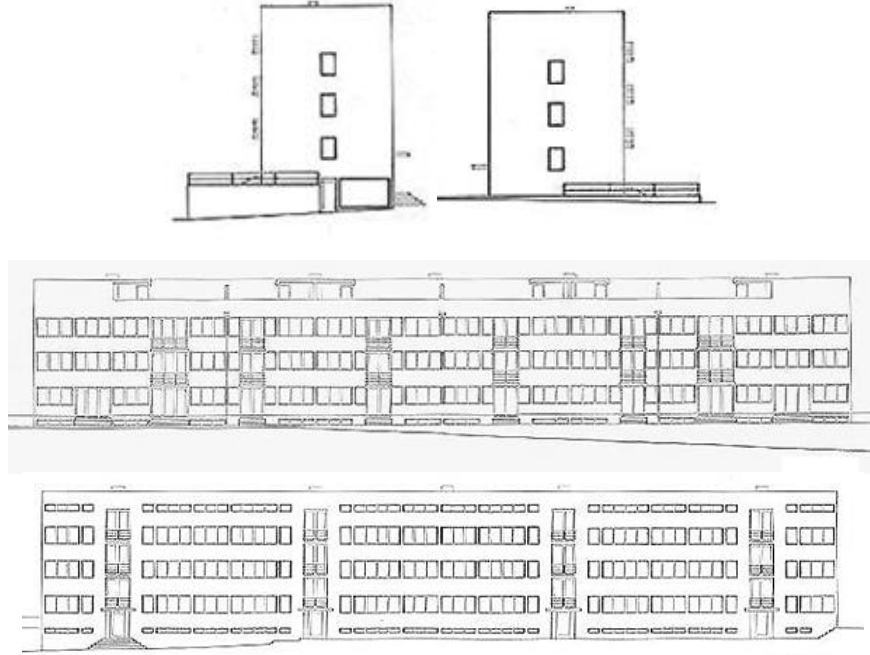
Şekil 3.131 Apartmandan bir görünüm (www.weissenhof.de).

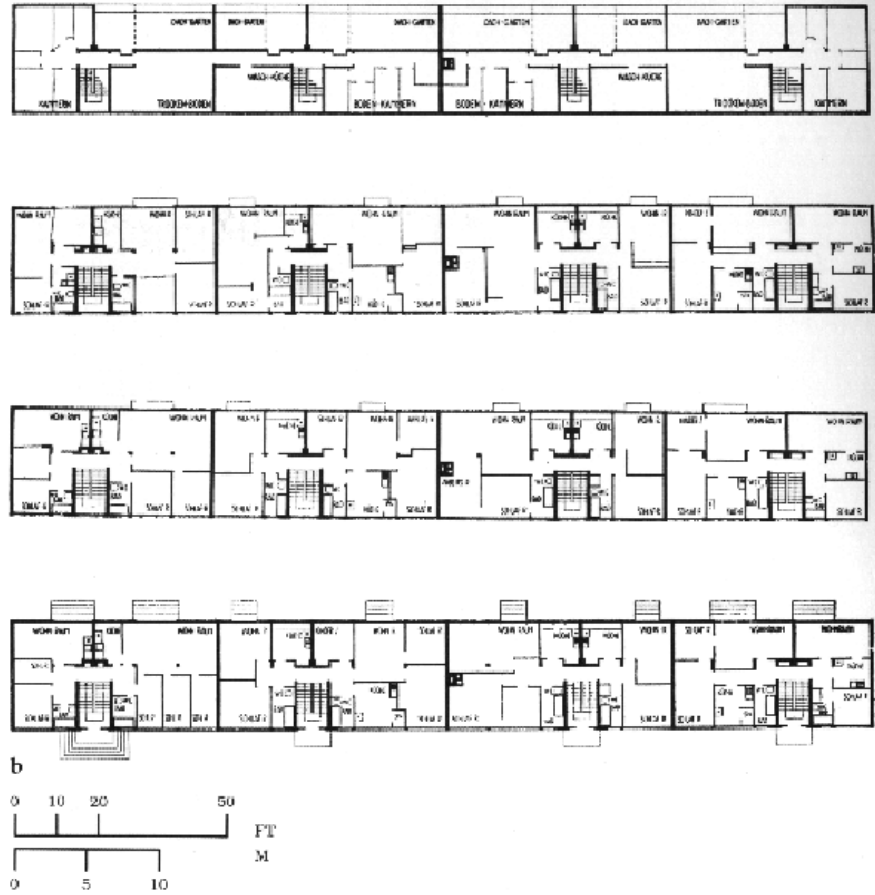
Şekil 3.132 Rohe'nin apartmanı perspektif çizimi (www.cultuurnetwerk.org).

Şekil 3.133 Mies Van der Rohe'nin arazinin hakimi gibi konumlanmış apartman binası (Schneider, 1997).

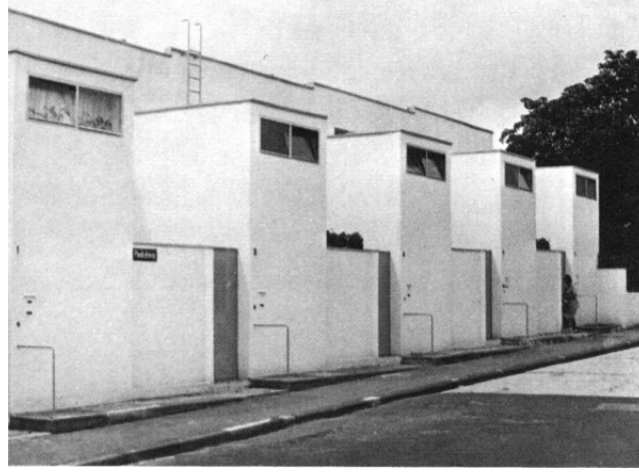

Şekil 3.134 Rohe'nin apartman binasının görünüşleri (caad.arch.ethz.ch).

Şekil 3.135 Rohe'nin apartmanının planları (soa.syr.edu).

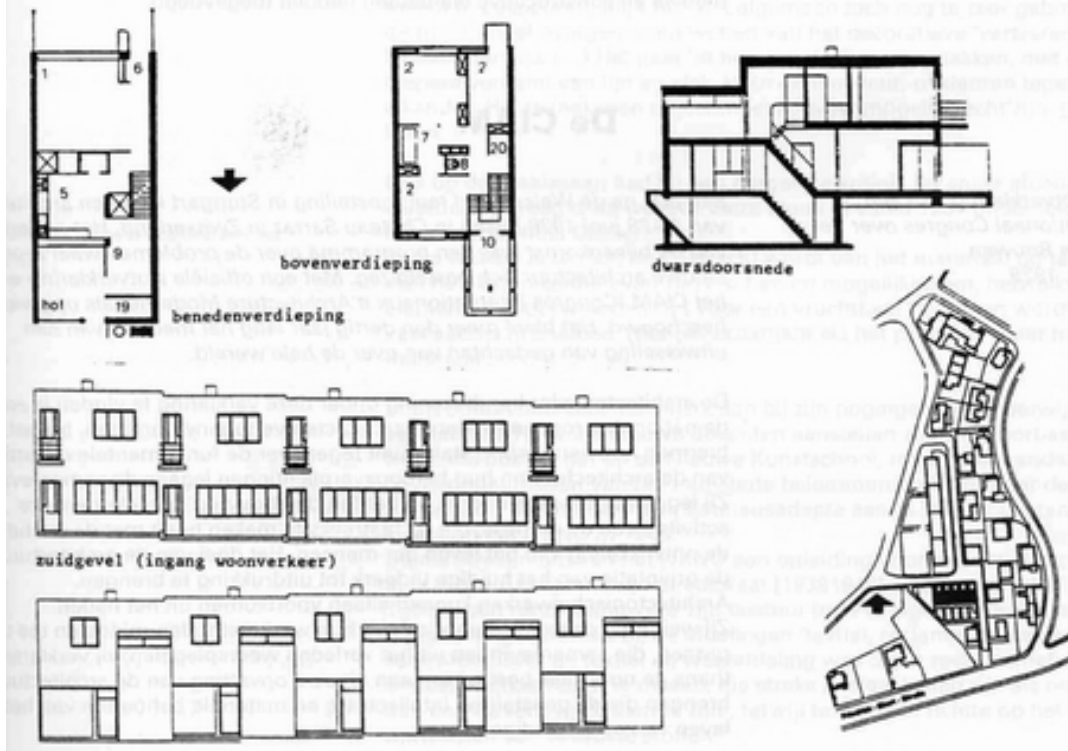
Rohe'nin Weissenhof yerleşmesindeki binası apartman biçiminde olmuştur (Şekil 3.131 ve 3.132). Bu bina bitişik nizam dört apartmanın birleşiminden oluşmuştur. Her apartmana ayrı giriş yapılmış, esnek plan sistemi geliştirmiştir. Sabit tek bölüm mutfak ve banyo olarak tasarlanmış, kalan alanlar kayan duvarlar ile ayarlanabilir olarak oluşturulmuştur. Böylece kullanıcıların değişken ihtiyaçlarına göre şekillenen mekanlar, kullanıcıların beklentilerine uyum sağlayabilmiş ve kullanıcılara kendi mekanlarını yaratabilmeleri özgürlüğünü sağlamıştır. Binanın alt katında merkezi sıcak su ısıtma sistemi, dükkan; giriş katı, 1.kat ve 2. katta 24 daire ve birkaç küçük büyük olmak üzere 1 odalı, ayrıca 2-3-4 odalı daireler yer almıştır (Şekil 3.133, 3.134 ve 3.135). En üst katta ise, çatı bahçesi, çamaşırhane, kurutma odası, depo hacimleri yer almıştır. Konutlardaki odalar, bazılarında merkezi bir hole açılırken, bazılarında salon içine açılmıştır.

Şekil 3.136 Weissenhof yerleşmesinde Oud'un tasarladığı sıra konutlar (soa.syr.edu).

Şekil 3.137 Weissenhof yerleşmesindeki J.J.P. Oud'un sıra-konutlarının kat planları (Schneider, 1997).

Şekil 3.138 Görünüşler (www.cultuurnetwerk.org).

Yine bu yerleşmede J.J.P. Oud dört-beş odalı üç katlı sıra-konut biçiminde konutlar tasarlamıştır (NO:5-9) (Şekil 3.136). Konutun; “Yaşamak için bir makine” ana fikrinden daha fazlasının olması gerektiğini düşünerek, aynı zamanda konfor koşullarını da karşılaması gerektiğini savunmuştur. Farklı olarak, bu konutlarda etrafı duvarla çevrili bahçe, ev hanımının yükünü hafifletmek amacıyla yapılmıştır. Ayrıca estetik bir değer de katmıştır. Banyo hacmine ek olarak bu konutlarda bir tuvalet hacmi, bir çamaşır odası yapılmıştır. Alt katta, kiler, kömür çukuru, depo yapılmış, giriş katında bahçeden giriş sağlanmış, portmanto, salon, mutfak ve avlusu, çamaşır odası, elektrik odası, ısıtma sistemi, merdiven altında çok amaçlı bir oda, üst katta ise, üç oda, banyo, WC ve her odada hazır dolaplar yapılmıştır (Şekil 3.137 ve 3.138).

3.2.2 Borneo Sporenburg Yerleşmesi

Günümüze daha yakın projelerde de sıra-konut uygulamalarını hala görülmektedir. Hollanda’da 1993-1997 yıllarında Adriaan Geuze ve birçok mimar ile ortaklaşa yapılmış, Borneo sıra-konutları buna örnektir (Şekil 3.139, 3.140 ve 3.141). Burada mimarlardan az katlı hektar başına 100 hane inşa edilmesi istenmiştir. Alandan maksimumda yararlanmak için, üç katlı, üç tarafında komşusu bulunan konut dizisi tasarlanmıştır. Avlu, otopark, iki yatak odası ve üstte teras çatıdan oluşan bu konutlar plansal ve fiziksel açıdan çeşitlik göstermiştir (Geuze, 2004). Bu anlamda, yirminci yüzyıl başlarında yapılan cephelerin

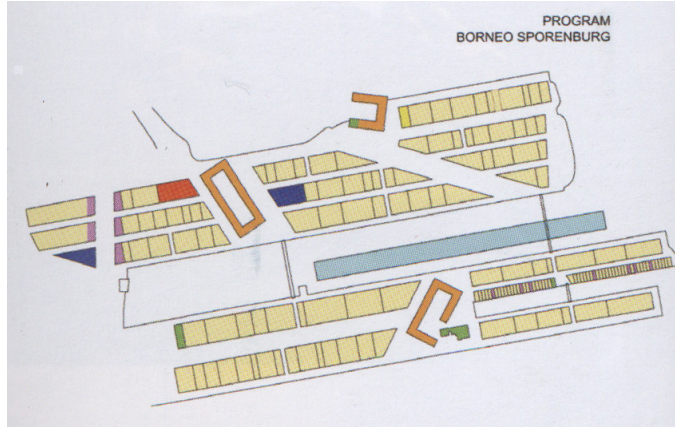
birbirinin aynısı olan sıra-konutlardan farklı olarak çeşitlilik gösteren, monotonluktan uzak sıra-konutlar gerçekleştirilmiştir. Tüm bunlara ek olarak, tek bir binadan oluşan lineer şehir tasarımlarında genel bir eleştiri olarak sunulan, şehrin tek bir elden çıkması ve bu yüzden mimara gerek kalmayacağı fikrine zıt olarak, farklı mimarların farklı konutlar yaparak bunların tek bir sistemde toplanabileceğinin bir örneği olmuştur. Konut planları özel müşterilere yapıldığı ve farklı mimarlar tarafından tasarlandığı için çeşitlilik göstermiştir. Fakat her konutta mutlaka avlu yer almış, yatak odalarının mahremiyetine önem verilmiştir (Şekil 3.142).

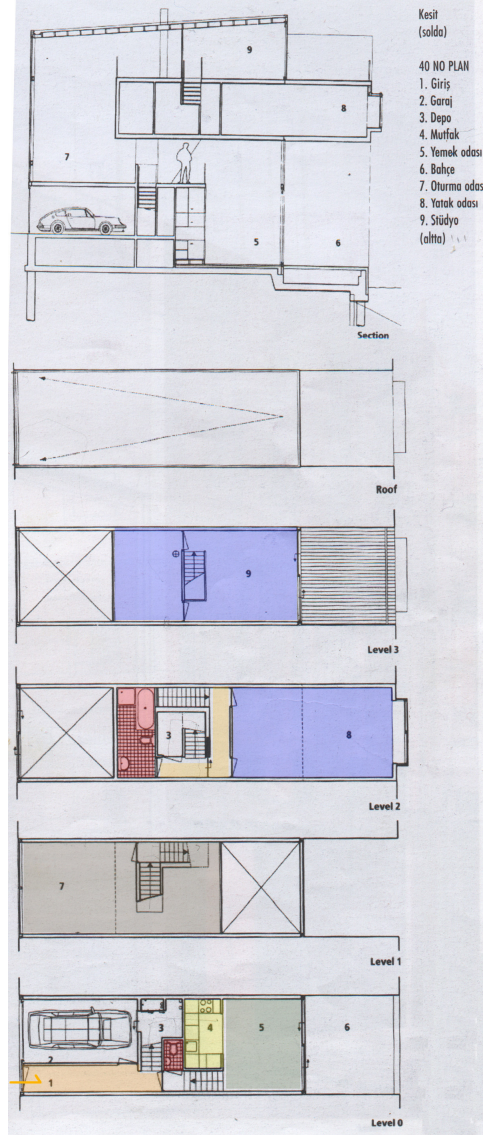
Şekil 3.139 Borneo Sporenburg konutlarından bir görünüm (Geuze,2004).

Şekil 3.140 40 numaralı ev (Büyükbaş, 2000).

Şekil 3.141 Yerleşim planı (Geuze, 2004).

Şekil 3.142 40 numaralı konutun kat planı (Büyükbaş,2000).

Adriaan Geuze'nin limanda birçok mimari ofis ile birlikte alışarak tasarladığı Borneo Sporenburg sıra-konutları, sundukları çeşitlilik açısından göze çarpmıştır. Özel müşteriler için tasarlanan konutlarda, kullanıcılarının sosyalleşebilmesi ve aile için ilişkilerinin güçlendirilebilmesi için bireysel avlular tasarlanmıştır. Sokak kamusal alan olarak düşünülerek, sosyal faaliyetlerin sokaklarda gerçekleştirilmesi düşünülmüştür. İstenildiğinde avlular kullanıma açılarak kullanıcıların, hobilerini gerçekleştirme, güneşlenmesi, aileleri ile yada arkadaşları ile yemek yemesi gibi aktivitelere, çocukların güvenle oyun oynamasına izin vermiştir. Yoğun yapılaşma avluları kaynaştırmış ve sosyalleşmeyi üst düzeye çıkarmıştır (Geuze, 2004). Her konuta bir avlu yapılması Weissenhof yerleşmesinde J. J. P. Oud'un sıra-konut sisteminde de gerçekleştirilmiştir. Fakat bu avlular dışarıya kapalı olduğu için aynı etkiyi verememiştir.

Borneo Sporenburg konutlarında yaratılan çeşitlilik ile uzun blokların mootonlaşması engellenmiştir. Oluşturulan detay çözümleriyle kullanıcıların kendilerini şımartabilecekleri mekanlar sunmuştur. Liman bölgesinde inşa edilen konutların bir kısmı hem su hem toprakla ilişkili olacak şekilde konumlandırılmıştır. Bir tarafı suyla ilişkili olan konutlarda ikamet eden kullanıcılar, Venedik'te olduğu gibi konutlarının önüne deniz araçlarıyla yanaşabilmektedirler. Yerleşmedeki avlular ve yoğun yapılaşma ile sosyalleşme artırılmıştır. Weissenhof'da Oud'un yaptığı sıra konutlarda da avlu sistemi çözülmüştür. Fakat dışa kapalı olması nedeniyle aynı sosyalleşmeyi gösterememiştir.

Bu bölümde Sanayi Devrimi'nden sonra üretilen konutlaşmalar, önce işçi sınıfına yönelik yapılmış olan toplu konutlar bazında, sonra da orta sınıfa yönelik toplu konutlar bazında örneklendirilmiştir. Bu araştırmada yirminci yüzyılda işçi sınıfı için yapılan toplu konut örnekleri asıl olarak alınarak incelenmiş, plansal analizleri yapılmıştır. İnşa edilen toplu konut sistemleri, üretildikleri zamanın koşullarına göre değişen özellikler taşımıştır. İncelenen toplu konut sistemlerinin büyüklükleri ve politik anlayışlar farklılık göstermiştir. Bu bağlamda incelenen toplu konut sistemlerinin belirtilen genel özellikleri ışığında, 12 tasarım kriteri açığa çıkmıştır. Bir sonraki bölümde, açık sistemler; Dessau-Törten, Dammerstock, Praunheim, Siemensstadt, Byker Wall, kapalı sistemler; Spangen, DeDageraad, Rabenhof, George Washington Hof, Karl Seitz Hof, Karl Marx Hof, Quarry Hill toplu konut yerleşmelerinin bu bölümde sunulan bilgileri, açığa çıkan tasarım kriterleri bağlamında sağladıkları olanaklar irdelenmiştir.

4. YİRMİNCİ YÜZYIL TOPLU KONUT ÖRNEKLERİ ÜZERİNDE TOPLU KONUT TASARIMINDAN BEKLENTİLERİN İRDELENMESİ

Kullanıcıların mekanları etkilediği, mekanların da kullanıcıları etkilediği gerçeği, Sanayi Devrimi'nin gerçekleşmesi ardından yaşanan süreçte net olarak algılanabilmiştir. Sanayi Devrimi'nin oluşturduğu yeni koşullar kentlerin ve toplu konutların biçimlenişini etkilemiştir. Yirminci yüzyılda işçi sınıfının beklentilerini karşılamak ve daha verimli bir toplum oluşturmak için yeni toplu konut projeleri geliştirilmiştir. Projeler dönemin kullanıcı topluluğunun ihtiyaçları ve beklentileri doğrultusunda şekillenmiştir. Tüm projeler olanakları kapsamında bu beklentileri karşılamaya çalışmıştır.

Toplu konut sisteminden kullanıcı beklentileri kullanıcı tipine, sistemin büyüklüğüne, politik anlayışlara ve toplu konutun bulunduğu yerin özelliklerine göre değişim göstermiştir. Bu araştırmada, bir önceki bölümde incelenen yirminci yüzyıl işçi sınıfına yönelik toplu konut sistemleri hakkındaki bilgilerin ışığında, bu sistemlerin aşağıdaki tasarım kriterleri bazında irdelenmesine karar verilmiştir:

- Komşuluk İlişkileri
- Toplumsal paylaşım mekanları ve sosyal tesisler
- Mekansal ilişkiler
- Barınma mekanları
- Yeşil alanlar
- Ulaşım sistemi
- Psikolojik açıdan beklentiler
- Ekolojik beklentiler
- Teknolojik gelişmeler ile gelen yeniliklere uyum
- Sosyal statülerin mekanlara yansımaları
- Kullanıcıya hizmet eden organizasyon

Bu araştırmada, toplu konut kullanıcılarının, günümüze kadar yapılan konut projelerini sonucunda, yalnız, içe kapanık, güvensiz ve mutsuz bir hale geldiklerine inanılmaktadır. Dolayısıyla, yapılmış projeler üzerinde, konut sistemlerinin kullanıcıların sosyal ilişkilerini nasıl etkilediği incelenmiştir. Bu bağlamda konut dışı mekanların kullanıcıları ile sağladıkları

ilişkiler, konut içi komşuluk ilişkileri irdelenmiştir. Daha sonra, bu ilişkilerin gerçekleşebileceği toplumsal paylaşım mekanları olarak sundukları olanaklar verilmiştir. Üretilen projelerde, sosyal tesislerin değişkenlik gösterdiği görülmüştür. Toplu konut sisteminin kullanıcıya sunduğu mekanlar arasındaki ilişkiler, bloklar arasındaki bağlantılar hakkında bilgiler sunulmuştur. Toplu konutların en temel ihtiyacı karşılayan barınma mekanlarının kullanıcıya sunması gereken nitelikler konusunda birçok fikir ileri sürülmüştür. Yeşil alanlara verilen önem her projede öne çıkan bir unsur olmuştur. Ulaşım olanakları, enerji kullanımları, psikolojik beklentileri karşılayış biçimleri irdelenmiştir. Statü ayrımı hakkında öne sürdükleri fikirler ve bu durumun ilişkileri ve konut sistemini nasıl etkilediği incelenmiştir. Bu mekanlarda kullanıcıya sunulması beklenen hizmet durumunun derecesi ve yapılmış projelerdeki oranı araştırılmıştır.

Bu bölümde, önceki bölümde incelenen toplu konut önerilerinden, Dessau-Törten, Dammerstock, Praunheim, Siemensstadt, Byker Wall, Spangen, De Dageraad, Karl Seitz Hof, George Washington Hof, Karl Marx Hof ve Quarry Hill yerleşimleri değerlendirilmiştir.

4.1 Komşuluk İlişkileri

Komşuluk ilişkileri, toplumların kültürleri, geçmişleri, yaşam biçimleri ve inançlarına göre çeşitlilik göstermiştir. Dolayısıyla, mekanlar toplumların yaşam tarzlarına göre şekillenmiştir. Örneğin, bazı toplumlar mahremiyetine önem gösterdikleri için, daha içe kapanık, dışarıyla ilişkilerinde sınırlı bir tutum göstermişlerdir. Bunun sonucu olarak, konutlarında dışarıya kapalı, ancak kullanıcının izni ile mekanların paylaşıldığı sistemler yapılmıştır. Bir toplu konut projesi, bu farklılıklara karşı esnek olabilmelidir.

Toplu konut, öncelikle aile içi ilişkileri, sonrasında aileler arası ilişkileri ve ailelerin oluşturduğu mahalleler arası ilişkileri güçlendirecek şekilde oluşturulmalıdır. Öncelikle konut, ailenin her bireyinin kendine ait mekanını ve sonrasında ailenin tüm bireylerinin ortaklaşa kullanacağı mekanlar ile ilgili ihtiyaçları karşılayabilmelidir. Bir aileye ait konut birimi ile diğer aileye ait konut birimi arasında, her iki ailenin de paylaşacağı ve böylece komşuluk ilişkilerini geliştirebileceği mekanlar oluşturulmalıdır. Bu alanlar tüm sistemin kullanabileceği ortak paylaşım alanları ile bağlantılı olmalıdır. Böylece, sistem ile, başka bir deyişle kentin tümü ile olan ilişkilerin geliştirilmesi sağlanabilir.

Çok katlı konutlarda yaşayan ailelerin çocukları sokak dokusundan uzaklaştıkları için, dışarıda daha az zaman geçirmektedir. Dışarıda geçirdikleri zamanlarda ise yanlarında bir yetişkin bulunmadan oynamaktadırlar. Ebeveynlerin üst katlardan çocuklarını takip etmesi ve

zararlı olabilecek bir durumda yetişmeleri güç olmaktadır. Bu durumda büyüyen çocukların akranlarıyla iletişimlerinde, toplumun kalanı ile iletişimlerinde, hatta aileleri ile olan iletişimlerinde problemler oluşmaktadır. Yapılan bir çalışmada, yirmi katlı bir apartmanda yaşayan küçük çocuklar ile dört katlı bir binada yaşayan çocuklar yaşitlarına göre daha fazla evde oynadığı ortaya çıkmıştır (Van Vilet, 1983). Dolayısıyla sosyalleşememekte ve bencil toplumlar oluşmakta, Vandalizm baş göstermektedir. Bu durumda, az katlı tasarlanan sistemlerde yada belli bir kat yüksekliğinin üstündeki katlar için bir yapay ikinci zemin yapılması durumunda, toplumun sosyalleşmesi adına olumlu bir etki oluşturacaktır. Spangen konutlarında bu sistemin ilkel bir örneği görülmüştür. Havaya kaldırılmış sokak üst katları alt kat statüsüne getirmiştir. Mimar Adriaan Geuze'nin Hollanda'da yirminci yüzyıl sonlarında birçok mimarın katılımıyla gerçekleştirdikleri Borneo Sporenburg sıra-konutlarında, her aileye özel, bireysel mekanları dış dünyaya bağlayan avlular yaratılmıştır. Bu avlularda hafta sonları kullanıcılar, güneşlenmek, hobilerini gerçekleştirmek, partiler düzenlemek gibi sosyal aktivitelerde bulunabilmiş ve istedikleri zaman avluları, mahremiyetini sağlayarak, çocukları ve kendileri için keyifli mekanlar olarak kullanmışlardır (Geuze, 2004). Bu sistem apartman bloklarında balkonlarla çözülmeye çalışılmıştır. Fakat günümüzde balkonlar, içerideki mekanların fonksiyonel yetersizlikleri, balkon alanının küçüklüğü, balkon hacminin yönlenişi ile ilgili yapılan tasarım hataları, yükseklik nedeniyle sokak dokusundan kopukluğu gibi sebeplerle kendi fonksiyonlarını karşılayamayacak şekilde biçimlendiği için, anlamsızlaşmış ve önemini yitirmiştir. Kullanıcıların dış mekan kullanımlarının yok olması, özellikle zamanının çoğunu konutta geçiren kullanıcıları negatif yönde etkilemiştir. Kat yüksekliği arttıkça bu tarz mekanları oluşturmak güçleşmektedir. Bu durumda güvenliği sağlanmış, geniş, yükseklikten dolayı olumsuz hava koşullarına karşı korunaklı yarı özel mekanlar katlara yerleştirilebilir. Bu mekanlara açılan teraslar ile özel dış mekan hacimleri oluşturulabilir.

Avrupa'da yirminci yüzyılda, sanayileşme süreci ile gelen yeniliklerle konutun sadece barınma fonksiyonunu gideren bir hacim haline gelmesiyle birbirlerine yabancılaşmış halkın daha iyi şartlarda yaşamasını ve sosyalleşebilmesini sağlayabilmek için konutların tasarımlarına daha fazla özen gösterilmiştir. Örneğin, Bilgin'in belirttiği gibi (2002), Ebenezer Howard'ın bahçe şehir projelerinde "uyku şehri" yaratmamak için özen gösterilmiştir (www.arkitera.com). Yirminci yüzyılda çokça karşılaşılan, "süperblok" olarak da adlandırılan blok-konutlar, genel olarak benzer fakat çeşitli plan sistemine sahip apartman hacimlerinin bitişik nizam sıralanmasından oluşmuştur. Bu konutları, dizilişleri açısından, sıra-konut tanımlaması gibi sıra-apartman olarak da tanımlamak yanlış olmayacaktır. Ayrıca blokların

avlular ile bölgelere ayrılmasıyla, “şehir içinde şehir” olarak da adlandırılabilceğimiz bu konut sistemi, aynı zamanda kendi içinde mahalleler oluşturmuştur. Yirminci yüzyılın ilk yarısında genel olarak, konutların yapıldığı dönemin siyasi görüşlerini yansıttığı ve içinde buldukları savaşlar yüzünden korku ve acı duyan halkın korunma ve birlik olma duygularıyla içe dönük, koruyucu surlarla çevrilmiş bir kale izlenimi veren konut blokları içerisindeki avlularda, kendi kendine yetebilen bir sistemle yaşamaya çalıştığı görülmüştür. Fakat bu blokların çoğu, sosyal tesislerle donatılmışsa da geceleri uyanık kalan bir mekan anlayışını tam anlamıyla sağlayamamıştır. İncelenen konutların çoğunluğu işçi sınıfı için tasarlanmıştır. Dolayısıyla konutlar, benzer duyguları taşıyan kullanıcıların ihtiyaçlarına göre şekillenmiştir. Kendi içlerindeki sosyal ilişkileri açısından bu binalar başarılı olmuş, yapıma amacını gerçekleştirmiştir.

Açık sistemlerde kullanıcıların bir araya gelmelerini sağlayacak, yönlendirici bir sistem oluşturulmamıştır. Kullanıcılar ancak yakın çevreleriyle komşuluk ilişkilerini kurabilmişlerdir. Sosyal tesislere yönlendirme yapılmamıştır. Ancak kullanıcı isteğiyle bu mekanların kullanılması söz konusu olmuştur. Bu durumda kullanıcıların komşuluk ilişkileri kurmalarını güçleştirmiştir. Komşuluk ilişkileri sokak bazında kalmıştır. Açık sistem örnekleri aşağıda komşuluk ilişkileri açısından sundukları olanaklar bazında incelenmiştir.

Dessau-Törtten yerleşmesinde konutlar bahçeli sıra-konut biçiminde tasarlanmıştır. Bu tarz konut sistemlerinde kullanıcıya ait özel ve yarı özel mekanlar oluşmaktadır. Konut binası içi özel mekan, bahçe yarı özel mekan niteliği taşımıştır. Yarı özel mekanlar komşu kullanıcılar ile iletişimi güçlendirici bir etkide bulunabilmektedir.

(www.joepsmeets.nl)

(www.hans-engels.de)

Şekil 4.1 Dammerstock yerleşmesi.

Dammerstock yerleşmesinde konutlar sıra-konut sisteminde inşa edilmiştir. Konutların bahçe alanları sınırlandırılmadığı için bahçe alanının kullanımında komşuluk ilişkilerinin iyi olması gerekmektedir. Kullanıcılar bu tarz konutlarda bahçe alanını sınırlandırma gereği duymakta ve bu ortak bahçe alanını bitkilerle sınırlandırabilmektedirler. Bu konutlarda da bu sınırlandırmanın uygulandığı görülmüştür (Şekil 4.1). Tüm yerleşmenin kullanıcılarının ortaklaşa kullanacağı bir sosyalleşme mekanı yer almamıştır.

Praunheim yerleşmesinde konutların bahçeli sıra-konut biçiminde tasarlanması ve sosyal tesislerin yeşil alana yerleştirilmesiyle, ilişkileri geliştirebilecek mekanlar sunulmuştur.

Siemensstadt konutlarında konut sistemleri günümüzde sıkça karşılaşılan apartman sistemlerine benzemektedir. Bu tarz sistemlerin komşuluk ilişkilerinde başarısız olduğu bilinmektedir. Yapılan balkonlar kullanıcıların dış mekan ilişkilerini sağlasa da komşuluk ilişkilerine bir katkı sağlayamamıştır. Yerleşmede yer alan sosyal tesisler sayesinde kullanıcıların sosyalleşebileceği mekanlar oluşturulsa da yetersiz kalmıştır. Sosyal tesisler bu görevi ancak kullanıcının isteği ve çabası üzerine gerçekleştirebilmektedir. Konutlar, kullanıcıyı yönlendirmemiştir.

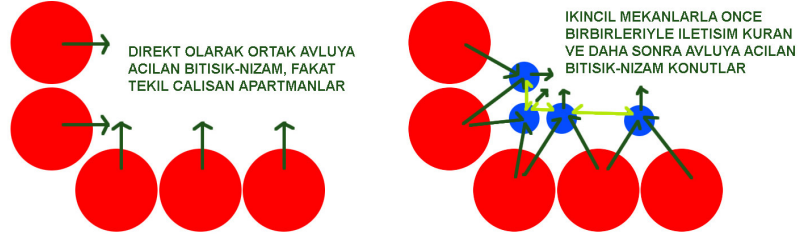
Byker Wall konut sisteminde yapılan statü ayrımı sayesinde, kullanıcıların birbirlerini rahatsız etmemeleri ve iyi anlaşmaları sağlanmaya çalışılmıştır. Konut sisteminde her katta farklı plan tipleri sunarak, kullanıcı tiplerine göre yerleştirme yapılmıştır. Çocuklu ailelerin zemin katında olması çocukların dış mekan ilişkileri kurmalarını ve dolayısıyla sosyalleşebilmelerini sağlamıştır. Giriş katında yerleşmeleri nedeniyle aileler çocuklarının dış mekan aktivitelerini takip edebilme ve acil durumda müdahale etme imkanı bulmuştur. Yaşlılar, çocuksuz aileler, bekarlar daha üst katlara yerleşmişlerdir. Böylece çocuk gürültüsü gibi konulardan çıkan anlaşmazlıklar engellenmiştir. Ayrıca kurulan komşuluk idare ofisi sayesinde komşuluk ilişkilerinin sorunsuz gitmesi sağlanmıştır (Symth, 1994).

Kapalı sistemlerde, sadece kullanıcıların kullanımına açık avlular oluşturulması ve bu alanların sosyal tesislerle donatılması ile kullanıcılar komşuluk ilişkiler geliştirmeye yönlendirilmiştir. Fakat avluların büyüklüğü artınca, algılama değişmekte ve avlu hissi ortadan kalkmaktadır. Sistem açık sistem etkisi yaratmaktadır. Aşağıda kapalı sistemde yapılmış toplu konut örnekleri komşuluk ilişkileri açısından sundukları olanaklar bazında incelenmiştir.

Sanayileşme süreci iyileştirme projelerinden, işçi sınıfı için tasarlanan Spangen konutlarında, tüm girişler blok sistemin kendi içine dönmesiyle oluşan avlulardan sağlanmıştır. Böylece avluya girildiği andan itibaren belli bir kullanıcı topluluğuna ait özel bir mülke girildiği anlaşılabilmiştir. Toplamda dört katlı olan bu konutlarda, sokak dokusu üçüncü kata yükseltilmiş, tüm bina boyunca devam etmiştir. Bu sokak kimi yerde daralıp, kimi yerde genişleyerek, çocukların oynayabileceği, konut kullanıcılarının iletişim kurabilecekleri, başka bir deyişle komşuluk ilişkilerini geliştirebilecekleri kadar geniş mekanlar sunmuştur (Şekil 4.2). Konut mekanları ile avlu mekanı arasında yaratılan ikincil mekanlarla konutları, dolayısıyla da aileleri birbirine bağlamıştır (Şekil 4.3).

Şekil 4.2 Spangen konutları galeri sokak (www.uni-weimar.de).

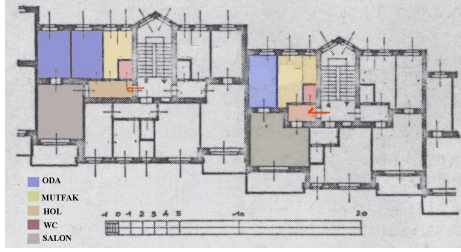

Şekil 4.3 Spangen konutlarında olduğu gibi, oluşturulan ikincil mekanlarla konutların ilişkileri.

De Dageraad yerleşmesinde sıra-apartman biçimindeki konut sistemi komşuluk ilişkilerini güçlendirici bir etkiye bulunmamıştır. Bununla birlikte, konut bloğunun kendine ait ve tek girişli avlusu, konut bloğuna ikamet eden kullanıcıların birlikte sosyal aktivitelerde bulunabilecekleri kısmen mahremiyeti sağlanmış bir alan sunmuştur. Bu alan kullanıcıların çocuklarının güvenle oynayabileceği bir mekan oluşturmuştur. Konutların hem avlu hem sokak cepheli olması olumlu bulunmuştur.

Rabenhof yerleşmesinde konut sistemi, aralarındaki geçişler ile bütünleşen avlu sistemlerinden oluşmuştur. Bu durum yerleşmeyi bölümlere ayırmıştır. Dolayısıyla, kendi içinde mahalleler kurmuştur. Viyana'daki birçok konut gibi kendi kendine yetebilecek şekilde sosyal tesislerle donatılmıştır. Kullanıcıların sosyalleşmesi için her türlü tesisi içinde barındıran Rabenhof yerleşmesinde bu tesisler avlulara serpiştirilerek yerleşmenin her bölümü önemli hale gelmiştir. Konut sisteminin içerisinden geçen ve kent kullanıcılarını içeriye davet eden ana cadde sayesinde bu tesisler sürekli canlı kalmıştır. Farklı kullanıcı tiplerinin bu yolla yerleşme imkanlarından faydalanması, sosyalleşme, sınıfların kaynaşması adına olumlu bulunmuştur.

George Washington Hof yerleşmesi konut bloklarından meydana gelmiştir. Bu konutlarda, konut birimi, günümüzdeki sistemlere benzer şekilde, içinde bulunduğu apartmandaki diğer konutlardan kopuk tasarlanmıştır. Sadece katlar arası ulaşımaya yarayan, açıldıkları merdiven sahanlığı dışında tek bağlantı, apartmanların açıldığı avlular sayesinde olmuş ve kullanıcılar blok sisteminde yaşayan diğer kullanıcılar ile sosyal ilişkilerini bu avlularda geliştirebilmiştir. Fakat, yerleşimin oldukça büyük bir alan kaplaması ve söz konusu avluların çok sayıda kullanıcının kullanımına açık olması, avluya çıkan herkesin birbirini tanımasını olanaksız kılmıştır. Dolayısıyla, George Washington Hof konutlarında, kullanıcılar çamaşırhane, anaokulu, havuz, kütüphane gibi sosyal tesisleri kullanarak sosyal ilişkilerini geliştirmiştir. Avluların her birinde en az bir sosyal tesis bulunmuş ve bloklar kimi yerlerde avlular arası geçişlere izin vermiştir. Konut ünitelerinde ise, dış dünya ile olan ilişki balkonlar sayesinde sağlanmıştır. Planlara bakıldığında, balkonların mahremiyeti sağlayacak şekilde biçimlenip, direkt olarak birbirlerini görmemesi dikkat çekici bir unsur olmuştur (Şekil 4.4). Ayrıca Şekil 4.1.4’te de görüldüğü gibi günümüz koşullarında bu balkonların çoğu kapatılmıştır.

(Tafari, 1981)

(www.dasrotewien.at).

Şekil 4.4 G. W. H. kat planı ve avlu cephesinden bir görünüm

Kırmızı cephesi ve kemerleriyle, işçi sınıfının gücünün ve sosyalist hükümetin sembolü olan Karl Marx Hof gibi Avrupa’da yapılmış bazı konutlarda, mevcut siyasi görüşlerin etkisiyle ve işçi sınıfının kendini korumak ve ayakta kalabilmek amacıyla, birlik oluşturacak ve dayanışma sağlayacak şekilde, kendi kendine yetebilen, koruyucu duvarlarıyla içe dönük, işçi sınıfının “aidiyet” hissi ile güven duyabilecekleri mekanlar oluşturulmuştur. Heybetli ve güçlü bir görünümü olan Karl Marx Hof monoton gibi gözükken ve birbirini tekrarlayan cephesiyle aslında askeri bir disiplini çağrıştırmaktadır. Bu bağlamda işçi sınıfının inandığı değerleri ve kendi halkını koruyan ve bu uğurda savaşmaya hazır bir ordu gibi dikilmiştir. Nitekim, 1934’te Başbakan Engelbert Dollfuss’un Hristiyan Sosyal Hükümeti’nin dört günlük kuşatmasına, açılan ateşlere rağmen dayanmış ve halkına uzun süre yetebilmiştir (query.nytimes.com). Bu konutlar, kullanıcıların birbirleriyle iletişim içinde olabilmeleri, bağların güçlenmesi adına toplayıcı, bir arada tutucu ve dış tehlikelerden koruyucu bir amaca uygun olarak tasarlanmışlardır. Aralarındaki iletişimi güçlendirebilecek, daha sağlıklı

yaşamalarını sağlayacak sosyal tesisler ile donatılmışlardır. Gerekğinde toplanabilecekleri, toplantı salonları yerleştirilmiştir. Yeni nesillerin sağlıklı gelişimi için, annelik danışma merkezi, kreş, anaokulu, oyun alanları gibi birimler yapılmıştır. Kültürel gelişim için aktiviteler düzenlenebilecek mekanlar tasarlanmıştır. Fakat hala konut olarak kullanılan Karl Marx Hof yerleşiminde, oturan kullanıcılar bu sosyal tesislerin yapılan restorasyonlarla yeni tesisler eklenmesiyle bile sosyalleşmek için yeterli olmadığını savunmaktadırlar. Bu konuda Fowler (1991) makalesinde, bu yerleşimde oturan Ipsen ailesinin, bir hafta sonu organizasyonu kurmaya çalıştıklarını ama ikamet eden 2500 kişiden sadece 5 ailenin katılımında bulunduğunu ve ilişkilerin eskisi gibi olmadığını savunduğunu yazmıştır (query.nytimes.com). Yine aynı makalede, çocukluklarından beri bu yerleşimde yaşayan Franziska Treml'in, sözleri dikkat çekici olmuştur; "Eskiden burada yaşamaktan gurur duyardık ama şimdi utanıyoruz." (query.nytimes.com). Yerleşimde eskiden paylaşılan duyguların yeni kullanıcılar ve geçen zamanla azaldığı görülmüştür. Makalenin yayınlandığı 1991 yılı koşullarında yapılan yeni konut projeleri daha fazla konfor sağlamıştır. Dolayısıyla, konut sisteminin sosyalleşme açısından yapıldığı dönemde başarılı olduğu fakat bu başarının uzun vadede sürdürülebilir olmadığı görülmüştür. Konut içi mekanları, sonradan konut sahipleri tarafından restore edilerek günümüz koşullarına uydurulmaya çalışılmıştır. Konutların küçüklüğü aile bireylerinin odaları paylaşmalarına neden olmuştur. Bu da özellikle çocukların gelişimi için olumsuz bir unsur olmaktadır.

Quarry Hill yerleşiminin tasarımında Karl Marx Hof örnek alınmışsa da aslında çok daha farklı bir proje olmuştur. Quarry Hill, Karl Marx Hof'un taşıdığı ve cephelerine yansıttığı ruhu taşıyamamıştır. Quarry Hill'in cepheleri Karl Marx Hof'a göre daha fazla monoton bir etki yaratmıştır. Bloklar sıra-apartman mantığıyla yapılmış, fakat birbirleriyle ilişkileri yoktur. Apartman içine yerleştirilen daireler, günümüzde kullanılan sisteme benzer biçimde, merdiven sahanlığına açılmıştır. Merdiven sahanlığı sadece ulaşım için kullanılmıştır. Bunlar dışında, sosyalleşmeyi güçlendirebilecek sosyal tesisler yerleştirilmiş, fakat çalışmalarında aksaklıklar çıkmıştır. Kullanıcıların çocukları için anaokulu, kreş, oyun alanları gibi sosyalleşebilecekleri alanlar sunulmuştur.

Bu araştırmada incelenmeyen, fakat bu başlık altında bahsedilmesi gereken, apartman sistemine değişik bakış açısıyla Le Corbusier'in "Immeubles Villas" projesinde, her konut birimi sıra-konutlar gibi yan yana dizilmiş ve bu diziler ortadan merdiven sahanlığı ve koridor aracılığı ile bağlanmıştır. Bu koridor, sıra-konutlarda olduğu gibi ön cephelerinin baktığı sokağı temsil etmiştir (www.arkitera.com). Bu koridor sisteminin bir benzerini Corbusier

Unite De L'habitation planında da kullanmıştır. Bu konutların dış cephesindeki balkonsal koridor sistemi de Spangen konutlarının galerili sokağını anımsatmıştır (Şekil 4.1.5). Bu şekilde komşuluk ilişkilerini geliştirilebileceği, konut ile dış mekan arası yarı özel bir mekan oluşturulmuştur.

Şekil 4.5 Immeubles Villas (cat2.mit.edu).

4.2 Toplumsal Paylaşım Mekanları ve Sosyal Tesisler

Bireylerin tekil ihtiyaçlarının birleşmesi ve ortak ihtiyaçların da eklenmesiyle bir konut oluşturulur. Konutların birleştirilmesi ve ortak ihtiyaçların da eklenmesiyle de konut blokları, konut bloklarının birleştirilmesi ve ortak ihtiyaçlarla da toplu konut sistemleri oluşturulur. Görüldüğü gibi en küçük birimden en büyüğüne tüm birimler birbirleriyle ilişki içindedir ve dolayısıyla da birbirleri ile etkileşim içerisinde olacaklardır. Bu sebeple, bir sistem içerisinde oluşturulmaları ve en küçük birime bile önem verilmesi gerekmektedir. Örneğin, ideal bir konut bloğunda, her bir konuttaki kullanıcıların diğerleriyle ortak kullanabileceği, birbirleriyle paylaşım ve etkileşim içinde bulunabilecekleri mekanlar söz konusu olmalıdır. Oyun salonu, bar, depo, otopark, yeşil alan, kreş, sağlık birimi gibi üniteler konumlandırılabilir. Aynı durum konut blokları arasında, hatta konut içerisindeki bireylerin ortak kullanım alanlarında da sağlanmalıdır. Sağlık birimi, teknoloji kullanılarak online iletişim araçlarıyla sağlanabilir. Yada kullanıcı isteği üzerine test uygulayan, sağlık durumu kontrolü yapan bir teknolojinin konutlara yerleştirilmesi söz konusu olabilir. Nasıl her konutta misafir odası bir ihtiyaç olarak görülebilirse, bir konut bloğu veya toplu konut sistemi için bir misafirhane düşünülmelidir. Konut sistemi bir otel gibi çalışmalıdır. Konut sistemi kullanıcıya hizmet eden bir organizasyon olmalıdır.

Yirminci yüzyıl toplu konut projeleri işçi sınıfının yaşam standartlarını yükseltecek şekilde, kullanıcıların birçok ihtiyacını karşılayacak tesislerle donatılmıştır. Özellikle kentlerden uzak konumlanan bu toplu konut sistemlerinin kendi kendilerine yetebilmeleri adına, “kent içinde kent” oluşturacak kadar özellikli olması amaçlanmıştır. Tasarlanan sosyal tesisler ihtiyaçları

karşılamanın yanı sıra konut bloklarını ilişkilendirmek, kullanıcıların sosyalleşmelerini sağlamak gibi yan fonksiyonları da gidermiştir. İşçi sınıfı, normal şartlarda ekonomik gücünün yetmediği hizmetlere bu tesislerde kolayca ulaşma imkanı bulmuştur. Sosyal tesisler aynı zamanda yeni iş imkanları da yaratmıştır. Bu tesislerde çalışan kullanıcıların konutlarına yakın olmaları hem ulaşım kolaylığı açısından, hem çocuklarıyla ilgilenebilmeleri açısından, hem de özellikle kadın işçilerin ev işleriyle ilgilenebilmeleri açısından olumlu sonuçlanmıştır. Bu tesislere konut sisteminin her yerinden ulaşımın sağlanacak şekilde konumlandırılması, konut sisteminin düzenli çalışmasına olanak tanımıştır.

Açık sistemlerde genelde sosyal tesisler ayrı binalar olarak inşa edilmiş ve sistemin uygun bir alanına yerleştirilmiştir. Herhangi bir yönlendirme oluşturulmamıştır. Aşağıda incelenen açık sistemde üretilmiş toplu konut örneklerinin sunduğu sosyal olanaklar verilmiştir.

- Dessau-Törten yerleşmesinde, sosyal tesisler bir arada tek bir bina bünyesinde toplanmıştır. Restoran, alışveriş merkezi, çamaşırhane, kurutma odası gibi hizmetler, bu bina bünyesinde sunulmuştur. Bunun dışında spor merkezi, jimnastik salonu ve kilise gibi tesisler ayrı olarak konumlandırılmıştır.
- Dammerstock yerleşmesinde arazinin kuzeyinde bir kilise yer almıştır.
- Praunheim yerleşmesinde konut sistemi ve şehir arasında bırakılan yeşil alan içerisinde, spor sahaları, yüzme havuzları, fuar alanları, çocuklar için kum havuzları ve sığ havuzlar yer almıştır. Konutlar arasındaki düzlük alanda da okul ve çocuk parkı yapılmıştır.
- Siemensstadt yerleşmesinde, restoran, toplantı salonu, çamaşırhane gibi tesisler yer almıştır. Konut blokları kullanıcıları tesislere yönlendirmemiştir.
- Byker Wall konutlarında kullanıcılar komşuluk idare ofisi kurmuşlardır. Piknik alanları, oyun alanları yapılmıştır. Bu projeye daha sonradan havuz, kütüphane, dükkan gibi birimler eklenmiştir.

Kapalı sistemlerde sosyal tesisler ya çevreleyen bloğun içimde yada oluşturulan avluların içerisinde çözülmüştür. Bu sistemlerde sosyal tesislerin konut kullanıcıları için olduğu izlenimi daha güçlü olmuş ve yönlendirme daha kolay gerçekleştirilmiştir. Aşağıda incelenen kapalı sistemde üretilmiş toplu konut örneklerinin sunduğu sosyal olanaklar verilmiştir.

- Spangen konutlarında çamaşırhane, ortak banyo ve dükkanlar blok içerisinde çözülmüştür.
- De Dageraad konutlarında iki okul, kütüphane, genel banyo ve kooperatif binası yer almıştır.

- Rabenhof yerleşmesinde 38 dükkan, ortak salon, anaokulu, toplantı odası, ortak banyo, küçük büyük çok amaçlı salonlar, sinema salonu, sağlık birimi, kütüphane, çamaşırhane gibi tesisler yer almıştır. Sosyal tesisler avlulara dağıtılmıştır. Böylece konut sisteminin “uyanık” kalması sağlanmıştır.
- Karl Seitz Hof yerleşmesinde dükkanlar, ortak banyo, anaokulu, çamaşırhane, jimnastik salonu, toplantı salonu, çok amaçlı salon, süpermarket gibi birimler yerleştirilmiştir.
- George Washington Hof yerleşmesi bünyesinde, kütüphane, iki çamaşırhane, anaokulu, kreş, annelik danışma merkezi, postane, misafirhane, ortak banyo içermiştir. Sosyal tesisler avlulara dağıtılmıştır.
- Karl Marx Hof yerleşmesi bünyesinde, iki anaokulu, annelik danışma merkezi, doğum kliniği, dişçi kliniği, genel banyo, kütüphane, iki çamaşırhane, eczane, postane, doktor ofisi, kahve evi, politik organizasyonlar için bir bina ve 25 dükkan barındırmıştır.
- Quarry Hill yerleşmesinde, 520 kişilik, sahnesi ve giyinme odaları olan bir ortak salon, 20 dükkan, açık kapalı yüzme havuzları, sığ havuz, avlu ve bahçeler, kreş, oyun alanları, kurutmalı çamaşırhane ve morg yer almıştır.

4.3 Mekansal İlişkiler Açısından Beklentiler

Günümüzde, konutların aşırı içe kapanıklılığı ve teknolojinin de gelişmesi ile bir çok işin evden çıkmadan halledilebilmesi, kullanıcıları a-sosyal bir hale getirerek birbirlerine yabancılaştırmış, komşuluk ilişkileri zayıflamıştır. Konut sistemi bu imkanı sunmadığı için, kullanıcıların bazıları sosyalleşmek için kendi imkanlarıyla bu ihtiyaçlarını gidermeye çalışmışlardır. İmkanları yetmeyen kullanıcılar ise, giderek toplumdan soyutlanmış ve toplumsal sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kullanıcıların, aidiyetlik duygusunu hissetmek, sıkıntılarını paylaşmak, dertlerine çare aramak arzusu ile gruplaşmaları kimi zaman çıkar sağlamak isteyen kişiler tarafından kullanılmalarına, kandırılmalarına neden olabilmektedir. Genç nesillerin çetelere katılmaları günümüzde çok rastlanan sorunlardan biri olmuştur. Dolayısıyla, konut tasarımında konutlar ile diğer mekanların ve kentin ilişkileri iyi irdelenmelidir. Kullanıcılara verilen değerlerin konut sistemine yansımaları, mekansal ilişkilerin iyi kurulmasıyla bağdaştırılabilir.

Apartmanlar sadece konutların toplandığı bir hacim olarak, apartman hacminde konut dışındaki alanlar da salt daireler arası ulaşımı sağlamak amacıyla minimum boyutlarda tasarlanmıştır. Sosyal tesisler ve ek mekanlarla toplu konutlarda sosyal ilişkiler dengelenmeye

çalışılmıştır. Fakat bazı projelerde bu ek mekanlar ile konut mekanlarının kopukluğu, kullanıcılardan beklenen sosyalleşmenin gerçekleşmesini sağlayamamıştır. Bunun dışında, dış ve iç mekan ilişkileri yirminci yüzyıl konut topluluklarında sadece görsel alanda kısıtlı kalmıştır. Konut içi hayatı ile konut dışı hayatı birbirlerinden ayrı ve kopuk olmuştur. Günümüzden bir örnek vermek gerekirse, güvenlik endişeleriyle, giderek artan içe kapanıklılığın etkisiyle balkon kullanımı azalmıştır. Ortaya çıkan bu alışkanlıklar yüzünden balkonlar kapatılarak, depo hacmi, oda olarak yada evin mevcut mekanlarına dahil edilerek konut mekanlarının genişletilmesi için sonradan yapılan müdahaleler ile kullanım değişikliği göstermiştir. Bu durum üzerine yapılan yeni binalarda balkon hacimleri tamamen kaldırılmaya başlanmıştır. Bununla birlikte araziden en üst düzeyde yararlanmak adına konut bloklarının yüksekliklerinin artırılması sonucu, yer kodundan kopuş yaşanmış ve yer kodunun algılanmasında azalma olmuştur. Dolayısıyla, bazı yeni projelerde, bir takım konut dışı mekanlar katlara yerleştirilerek oluşturulan ara mekanlarla, iç ve dış mekan ilişkileri kurulmaya çalışılmıştır.

Bunların dışında, sanayi devriminden sonra gerçekleştirilen tüm projelerde belli sayıda kullanıcı için şehirler ve konutlar tasarlanmıştır. Bunun sonucu olarak, yapılan şehrin yada konut topluluğunun kapasitesi dolduğunda, artan nüfus için yeni şehirler veya konut toplulukları inşa edilmek zorunda kalınmıştır. Yeni yapılan şehirler veya konut toplulukları arasında ulaşım hattı dışında bir ilişki bulunmamıştır. Her biri kendi içine kapanık ve bağımsız sistemler olmuşlardır. Blok sistemde ve açık sistemde tasarlanmış kentlerde, mekanların lineer bir hat üzerinde yerleşmesiyle, sistem değişikliği yapılması gerekmeksizin, sisteme eklemeler yapılabilmekte ve ihtiyaca göre boyutlanabilmektedir. Böylece fiziksel özellikleri değişkenlik gösterse de, mekanlar arasında ilişkiler rahat bir şekilde sağlanabilmiş ve mekanlar arasında iletişim kurabilmek kolaylaşmıştır. Bu sistemler, statü, ırk, ülke ayrımı yapılmaksızın sonsuza kadar uzayabileceği düşüncesini taşımıştır.

Kullanıcılar konut bölgelerinin kentin önemli bölgelerine yakın olmak ve böylece sunulan olanaklardan yararlanmak isteyebilmektedir. Kimi zaman ise, kentin kalabalık bölgelerinden uzak daha huzurlu alanlarda yaşamak istemektedirler. Kimi kullanıcılar, konut alanlarının sokak gibi hareketli bir kent mekanı ile görsel bağlantılı olmasını tercih etmekte, kimi kullanıcılar ise, yeşil alanlar ile görsel bağlantı kurmak istemektedirler. Kullanıcılar, istedikleri yerlere kolay ulaşabilmelerini sağlayan bölgelerde ikamet etmeyi tercih etmektedirler. Bir caminin, bir okulun, tren hattının yada otobanın yanında konumlanan konutlar işitsel açıdan rahatsızlık verici olabilmektedir. Daha önce de bahsedildiği gibi dar

gelirli kullanıcılar, konutlarının işyerlerine, çocuklarının okullarına, acil ihtiyaçlarını giderebilecekleri dükkanlara yakın olmasına, üst gelir grubu kullanıcılar ise, konutun yer aldığı bölgenin, prestiji ve bu bölgenin sunduğu olanakların kalitesine göre tercih yapmaktadırlar. Çocuklu kullanıcılar, kaliteli eğitim sunan okullara yakın olma, güvenli sosyalleşme mekanlarına yakın ve kolay ulaşılabilir olma durumlarına göre tercih yapmaktadırlar.

Konut ile kent mekanları arasında yarı özel bir mekanın yer alması güvenlik açısından olumlu olmaktadır. Kent içinde yer alan bir tekil apartman binasının sunduğu güvenlik olanakları, bir toplu konut içerisindeki bir apartman binasının sunduğu güvenlik olanaklarına göre daha düşük olmaktadır.

Yirminci yüzyılda inşa edilen blok konut sistemlerinde konutların bir kısmının cepheleri avlu tarafında, bir kısmının cepheleri ise cadde tarafında konumlanmıştır. Apartman girişleri avlular içerisinde yapılmış, fakat cepheleri caddeye bakan konutların güvenliği zayıf kalmıştır.

Açık sistemlerde konut sistemi şehrin bir parçası olarak algılanmıştır. Sokaklar şehrin sokaklarının devamı niteliğinde olmuştur. Konutların ilişkisi sokak bazında kalmıştır. Aynı sokağı paylaşan konutlar ve arka bahçelerin aynı duvarı paylaştığı konutlar birbirleri ile ilişkili olmuşlardır. Sosyal tesislerle dolaylı bir ilişki kurulmuştur. Aşağıda incelenen toplu konut sistemlerinde açık sistemde yapılmış örnekler mekansal ilişkileri bazında değerlendirilmiştir.

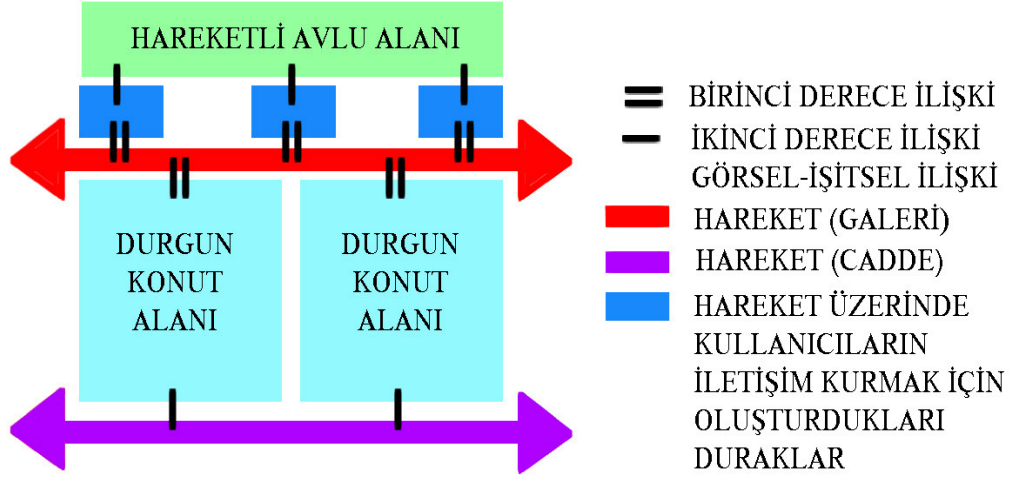
Dessau-Törten ve Dammerstock yerleşmeleri, konutların, oluşturulan sokaklar boyunca dizilmeleri ile meydana gelmiştir. Konutların şehrin diğer mekanlarıyla olan görsel, işitsel ilişkilerine dikkat edilmemiştir.

Praunheim yerleşmesinde konut bölgesi ile şehir arasına yerleştirilen yeşil alan ile mekansal ayırım yapılmıştır. Okul konut bölgesinin ortasına yerleştirilerek her yere yakın olabilmektedir.

Siemensstadt yerleşmesinde konut blokları birbirinden bağımsız yerleşmişlerdir. Konut sistemi içerisinde geçen tren hattı, hatta yakın olan konutlar için işitsel açıdan olumsuz bulunmuştur. Konut blokları arasında yeşil alanların yerleştirilmesi ve bazı konutların sokak cephelerinin olması ile kullanıcıya seçenek sunulmuştur.

Byker Wall konut bloğu ulaşım hattının yanında yer alan Byker yerleşmesinin gürültü bariyeri olarak görev yapmıştır. Konut bloğu kentin gürültüsü ve hareketine sırtını dönmüş ve iç bölgedeki sakin yeşil alana yönelmiştir.

Kapalı sistemlerde içe dönük bir ilişki söz konusu olmuştur. Avlu yaşamı ve şehir yaşamı birbirinden görsel açıdan kopuk olduğu için ilişkileri zayıf olmuştur. Sosyal tesisler ile konutların ilişkisi daha kuvvetlidir. Aynı avluya cephe alan konutlar birbirleriyle ilişkili olmuştur. Farklı avlular da olan konutlar arası ilişki, konut bloğunda açılan geçitlerle avluların bağlanmasıyla gerçekleştirilmiştir. Aşağıda kapalı sistemde yapılmış olan toplu konut örnekleri mekansal ilişkileri açısından incelenmiştir.

Şekil 4.6 Spangen yerleşimi mekansal ilişkileri.

Spangen yerleşiminde, konutlar ve sosyal tesisler yapılan havaya kaldırılmış sokak ile birbirine bağlanarak ilişkilendirilmiştir. Sosyal tesisler konut bloğunun içinde ve merkezde yer alacak şekilde konumlandırılarak tüm konutlara yakın olması sağlanmıştır. Konutlar avlulu sistem ile hem kent içinde, hem de kendi oluşturdukları dünya içerisinde yer almışlardır. Avlu ile konut ilişkisi, oluşturulan galerili sokak ile kademeli olarak sağlanmıştır. Kullanıcıların dış mekan ile ilişkileri için konutlarda özel kullanım için ayrı bir balkon yada mekan yapılmamıştır. Konutlar hareketli bir mekan olan galeri sokağa direkt olarak açılmıştır. Kullanıcılar galeri sokakta oturmak ve komşuları ile sosyal ilişki kurmak suretiyle hareketin üzerinde durgun alanlar oluşturmuşlardır (Şekil 4.6).

De Dageraad konut bloğundaki konutlar iki cepheli olacak şekilde tasarlanmıştır. Böylece kullanıcılar hem avlu hem de sokak ile görsel ve işitsel ilişki kurmuşlardır. Oluşturulan meydanlar konut sisteminin bu bölgelerde ferahlamasını sağlamıştır.

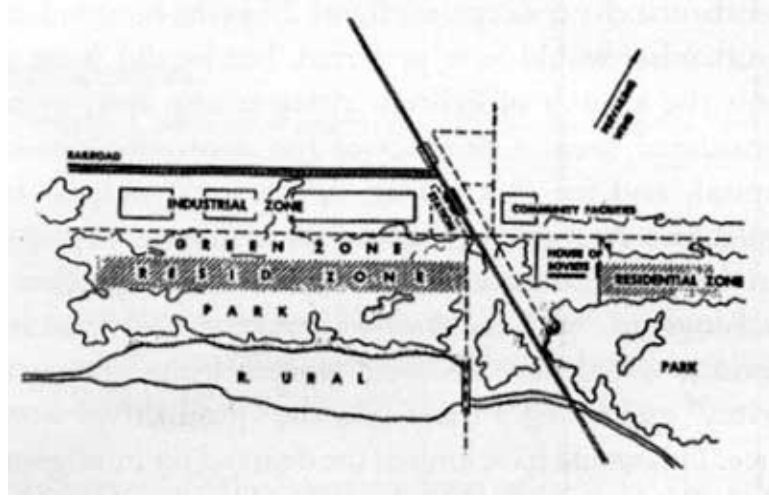
Rabenhof yerleşiminde konutlar ile sosyal mekanlar bir bütün olarak çözülmüştür. Sosyal mekanlar ayrı bir bina şeklinde yapılmak yerine, konut bloğunun bir parçası halinde tasarlanmıştır. Avlularda oluşturan yaya yollarıyla birbirine bağlanmış, dükkanlar, havuz gibi hareketli mekanlar ile iç içe olan konutlar, tıpkı kent içinde bir cadde üzerinde yer alan bir

apartman binasında olduğu gibi, yaşayan mekanlar içerisinde yer almıştır. Kent yaşantısından ayrı bir yaşantı sunarken, ana caddesiyle kent yaşantısını içeri buyur etmiştir. İncelenen diğer toplu konut projelerinden farklı olarak cadde cephele konutlar konut geneline göre daha az yoğunlukta olmuştur. Böylece diğer projelere göre daha dışa dönük mekanlar yaratılmıştır. Sosyal tesisler konut bloklarıyla direkt ilişkili olduğu için bazı kullanıcılar açısından, işitsel rahatsızlık yaratabilecektir, fakat konut sistemi daha sakin avlular da sunmuştur. Dükkanlar ve sinema konut sisteminin meydana özellik taşıyan bölgelerine yerleştirilirken, klinik cadde üzerinde daha sakin ve ulaşımı kolay bir alana yerleştirilmiştir. Anaokulu ise, tüm bu hareketliliklerden uzakta daha kapalı, korunaklı bir konuma sahip bir avlu içerisinde konumlanmıştır. Hareketli bir mekan olan havuz birimi de yaya yollarıyla hareketli mekanlarla bağlanarak, fakat etrafı konut bloğuyla çevrelenerek, konut sisteminin dışına kapalı, mahremiyeti diğer alanlara göre fazla olan bir konumda yerleştirilmiştir. Avlularda ulaşım yolları ve sosyal mekanlardan dışındaki alanlar yeşil alanlar olarak değerlendirilmiştir.

George Washington Hof yerleşmesinde, konutlar avlu ve cadde cephele olmak üzere çeşitlenmiştir. Cadde ile kurulan direkt ilişki güvenlik açısından olumsuz bulunmuştur. Yerleşme içerisinde yer alan anaokulu avlulardan Ulmenhof'un ortasına yerleştirilerek daha güvenilir bir mekan sunmuştur. Market gibi diğer sosyal tesisler, cadde üzerinde blok içerisinde çözülerek, şehirle bağlantı kurmuş ve böylece sosyal tesisler sadece yerleşme içinde ikamet eden kullanıcılara değil, şehir kullanıcılarına da hitap etmiştir. Bu durum yerleşmenin uyanık kalması açısından olumlu fakat güvenlik açısından olumsuz bulunmuştur.

Karl Marx Hof konut bloğunda konutların bir kısmı avluya bakarken, bir kısmı caddeye bakmıştır. Konut sistemi kent ile avlu arasında bir duvar görevi üstlenmiştir.

Quarry Hill yerleşmesinde sosyal tesisler merkezde konumlandırılarak tüm konutlara yakın olması sağlanmıştır. Konut bloğu bir duvar gibi tasarlandığı için, bu duvarın ardında asıl konut sisteminin yer aldığı izlenimi vermiştir. Fakat görülen şey tekrar bir duvar olmuştur. Konut sistemi caddeler tarafından çevrilmiş ve böylece konut sistemi ile şehir mekanları arasındaki ilişki kurulmuştur. Dört ana giriş yapılmışsa da konut bloğunun kapalı bir sistem olmaması dolayısıyla anlamsızlaşmıştır. Balkonlarının konut bloğunun içinde çözülmesi, bloğun tamamının aynı şekilde duvar gibi devam etmesi, dış mekanla ilişkisini zayıflatmıştır. Yerleşimi Siemensstadt yerleşmesinde olduğu gibi dağınık olunca, avlu etkisi oluşmamış ve sokak boyunca devam eden konut topluluğu hissi vermiştir.

Şekil 4.7 Milyutin, Magnitogorsk projesi (www.student.uu.se).

Sanayileşme süreci ile ortaya çıkan kentleşme önerilerinden Milyutin lineer şehir projesinde, konut bölgesini tarım bölgesi ve endüstri bölgesi arasına yerleştirmiş ve böylece genel lineer yöndeki etkileşime ek olarak bu yönde ikincil bir etkileşimin gerçekleşmesini istemiştir. Çiftçilerle, işçi sınıfının ortak sosyal mekanları paylaşmasını istemiştir (Şekil 4.7) (www.student.uu.se).

4.4 Barınma Mekanları

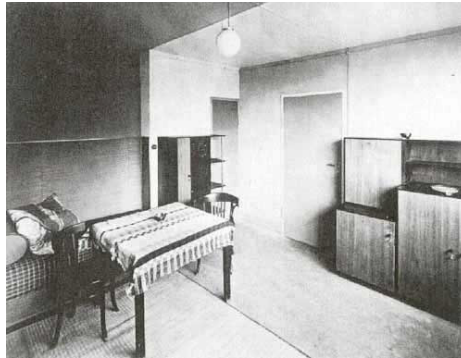
Sanayileşme sürecinde barınma mekanlarının sadece barınma ihtiyacını karşılayacak şekilde düşünülmüş olduğu görülmüştür. Sağlıklı yaşamak için elzem olan fonksiyonları sağlayacak kapasitede yapılmamışlardır. Hijyenden yoksun, tek odalı, sadece dört duvarıyla atmosfer etkilerinden koruyacak bir mağaradan belki biraz daha konforlu barınma mekanları inşa edilmiştir. Bu mekanlar tek bir kişinin ihtiyaçlarını bile karşılamaktan acizken, bu konutlarda 8-12 kişilik aileler bir arada kalmışlardır. Rusya'da 1930'lu yıllarda yapılmış olan Magnitogorsk kentinde uygulanan yerleşmede tuvaletler binanın bulunduğu caddenin karşısında konumlandırılmıştır. Bunun uygunsuzluğu anlaşıldığı zaman bina içine tuvalet mekanları konumlandırılmıştır fakat alt yapı olmadığı için gece karanlığında insanların içine düşebileceği derin çukurlarla bu sorunu çözmeye çalışmışlardır. İnsanın aklının almadığı bu çabalar nedeniyle barınma mekanı derken sadece korunma amacı güdülen yapılar kastedilmiştir. Oysa durum elbetteki bundan çok daha öte bir konumdur. Geleceğin kullanıcıları için bir barınma mekanından beklenen özellikler bu örneğe göre oldukça karmaşıktır. Günümüz yaşam tarzının bir sonucu olarak, kullanıcılara mekanların sadece tek bir fonksiyonla hizmet sunması yetmeyerek, ana fonksiyonun dışında kullanıcıların hayatlarını kolaylaştırmaya yarayacak ek hizmetler sunması beklenmiştir. Barınma mekanları

da kullanıcıyı dış etkenlerden koruma fonksiyonu dışında, zaman kısıtlılığı sorunu olan kullanıcının hayatını daha verimli hale getirmesini sağlayacak, dış mekanlarla iletişimini sağlayacak, kişisel ihtiyaçları karşılayabilecek, yeteri kadar esnek olup, değişikliklere ayak uydurabilecek, fiziksel ve psikolojik ihtiyaçları karşılayabilecek kapasitede olması beklenmiştir.

Blok toplu konut sistemlerinde, genel olarak konut hacimlerinin lineer biçimde sıralandığı, fakat konut birimlerinin merkezi bir plan sistemiyle tasarlandığı görülmüştür. Yirminci yüzyıl konutlarında esnek plan anlayışı ile, kullanıcı tipine göre, kayar duvar sistemi ile boyutları değişebilen odaların sunulması olumlu bulunmuştur. Genelde oda boyutlarının fonksiyonel açıdan yetersiz kaldığı görülmüştür.

“Frankfurt Mutfağı” kavramı işçi sınıfı kadınlarının hem ev işi hem de konut dışında başka işlerde çalışmaları, orta sınıf kadınlarının da mutfakta genelde yardım almadan uzun süre geçirmelerinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Plan tiplerinde çeşitlilik, kullanıcı tiplerine uyum için önemli bir unsurdur.

Konut sisteminin açık yada kapalı sistemde yapılması barınma mekanlarını etkilememiştir. Konutların mekanlarının ya avlu cephesine göre yada sokak cephesine göre konumlandığı görülmüştür. Bu bağlamda örneğin, salon mekanı kimi konutlarda avlu tarafında konumlanırken, kimi konutlarda sokak tarafında konumlandırılmıştır. Aşağıda önce incelenen konut sistemlerinden açık sistemde yapılmış olanlar, sonra da kapalı sistemde yapılmış olanlar barınma mekanları açısından incelenmiştir.

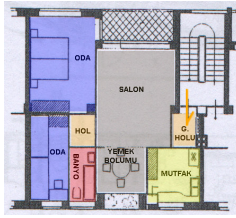

Şekil 4.8 Dessau-Törten salonundan bir görünüm (www.baufachinformation.de).

Dessau-Törten yerleşmesinin konutlarının salon alanı 14.97 m², mutfak alanı 13 m² olarak tasarlanmıştır. Fakat mutfak alanı içerisinden aynı zamanda kiler, ahır, banyo hacimlerine geçiş yapılmıştır. Salon alanı aynı zamanda diğer odalara ve mutfağa geçiş olarak da kullanılmıştır. Fonksiyonellik açısından Dessau-Törten yerleşmesindeki konut planları yetersiz kalmıştır (Şekil 4.8).

Dammerstock yerleşmesinde yapılan plan sistemi, Praunheim yerleşmesinin plan sistemine benzerlik göstermiştir. Salon genişliği 5.32 m, mutfak alanı 8.72 m², banyo 3.20 m² olarak tasarlanmıştır. Ayrıca konut bünyesinde sadece klozetten oluşan, bir tuvalet hacmi de yer almıştır. Oda alanları eşyaların fonksiyonel bir biçimde yerleşmesine uygun boyutlandırılmıştır.

Praunheim yerleşiminde konut mekanlarının boyutları asgari derecede tutulmuştur. 24.29 m² olan salon hacmi kareye yakın bir formda tasarlanmıştır (5.08 m – 4.92 m). Fakat, yaklaşık 6 m²'lik bir alanı 1.28 m²'lik giriş holünden diğer mekanlara geçiş için kullanılmış ve dolayısıyla salon hacminin kullanılabilir alanı küçülmüştür. Giriş holü fonksiyonun karşılayamayacak kadar küçük bulunmuştur. Ebeveyn yatak odaları neredeyse salon hacmi kadar yer kaplamıştır (21.54 m²). Mutfak hacmi asgari düzeyde tutulmuş fakat ek olarak kiler hacmi tasarlanmıştır. 2 oda 1 salon şeklinde tasarlanan konutlarda, 1. katta merdiven kovasının arkasında, salon ile mutfak arası geçişteki 8.25 m²'lik alan kahvaltı odası gibi bir fonksiyona imkan tanımıştır. Konutlarda 4.75 m²'lik banyo olumlu bulunmuştur.

1. Tip

2. Tip

3. Tip

Şekil 4.9 Hans Scharoun'un tasarladığı üç plan tipi (Schneider,1997; Kostof, v.d., 1995).

Siemensstadt yerleşmesinde, Fred Forbat'ın konutlarının odalarının boyutları eşya standartlarına göre uyumlu tasarlanmıştır. Fakat yatak odalarının giriş koridoruna direkt olarak açılması, bu mekanlarda genel olarak istenilen mahremiyetin sağlanmasını engellemiştir. Gropius'un tasarımlarında ise, yatak odaları ve banyo hacmine geçişte bir ara hol yaratılmıştır. Bu ara hol ile giriş holünün birleşmesiyle, "L" biçimli bir koridor oluşturulmuştur. Oda boyutları fonksiyonlara uyumlu ve asgari düzeyde tasarlanmıştır. Hans Scharoun bu yerleşmede üç tip çözüm önerisi sunmuştur. Birinci tip ve ikinci tip plan tasarımları benzer özellikler taşımış ve mekanların yerleşimleri açısından farklılaşmıştır. Üçüncü plan tipi ise daha başarılı bulunmuştur (Şekil 4.9). Planlarda genel ve özel mekan ayrımı yapılmışsa da bu mekanlar arası geçiş salon hacmi içerisinde gerçekleşmiştir. Sonuç olarak Siemensstadt'ta konut planlarının kullanışlı tasarlandığı kanaatine varılmıştır.

Byker Wall konut bloğunda barınma mekanları dış mekanlar ile olan ilişkileri açısından başarılı bulunmuştur. Konut sistemi, incelenen diğer sistemlerden farklı olarak ekolojik

yaklaşım ile tasarlandığı için, kuzey cephesindeki pencerelerin boyutları küçük tutulmuş ve bu tarafa ikincil mekanlar yerleştirilmiştir. Güneye bakan cephede ise geniş pencereler ve balkonlar yerleştirilmiş, salon, yatak odaları gibi mekanlar güney cephesinde konumlanmıştır. Dışarıya dönük tasarlanan kat planlarının girişlerinin balkonlardan yapılması, Spangen konutlarını anımsatmaktadır. Bir odalıdan dört odalıya kadar çeşitlilik gösteren konut tiplerinden zemin kattaki konutların önlerinde bahçe yapılmıştır.

Spangen konutlarında barınma mekanları 17 ayrı plan tipi ile çözülmüştür. 3 oda 1 salon olan plan tipinde, odalar arasında ve girişte birer hol tasarlanmış ve salon genişliği 4.20 m olarak ayarlanmıştır. 4.20–6.90 m'lik boyutlara sahip konut planları farklı fonksiyonlara bölünmesiyle oluşturulan kat planlarında, odaların mahremiyeti sağlanmışsa da odalara ulaşım salon hacmi içerisinde gerçekleşmiştir. Oda boyutları ise sadece bir yatak sığabilecek şekilde, salt uyuma fonksiyonunu gerçekleştirmek üzere tasarlanmıştır. Toplu konut içerisinde ortak banyo tesisi oluşturularak, konut içerisinde banyo mekanı yer almamıştır.

De Dageraad yerleşmesinde konutlarda ebeveyn odası diğer odalara göre daha büyük yapılmışsa da, bu mekana ulaşımın salon alanı içerisinde yapılması nedeniyle mahremiyet sağlanamamıştır. Diğer odalara ulaşım ise giriş holünden sağlanmıştır.

Rabenhof yerleşmesinde, ortak banyo birimi yapılarak konut içerisinde banyo hacmi çözülmemiştir. Konutlarda WC mekanları genelde konutun dış cephesine gelecek şekilde konumlandırılmıştır. Ayrıca mutfak mekanları ve WC mekanları yan yana yapılmıştır. Her konuta bir giriş holü yapılmış, mutfağa ulaşım bu giriş holünden sağlanmıştır. Odalara ulaşım ise çeşitlilik göstermiştir. Giriş holleri dışındaki tüm mekanlar ışık alacak şekilde konumlandırılmıştır. Konut mekanları genelde geniş tutulmuştur. Fakat çocuklu bir ailenin rahat yaşaması için yeterli alan sunmamıştır.

George Washington Hof yerleşmesinde, her katta üç daire olacak şekilde tasarlanan apartman binalarının bitişik nizam yerle

Quarry Hill konutlarında kilerli bir mutfak, banyo gibi mekanlar tasarlanmıştır. Hazır dolaplar düşünülmüştür. Bir odaya yine salon içinden ulaşılsa da, farklı olarak, salonun girişinde bir ara mekan oluşturulmuştur. Tüm odalar ışık almış ve konutlar çift manzara görmüştür.

4.5 Yeşil Alanlar

Sanayi Devrimi'nin gerçekleştiği dönemlerde meydana gelen düzensiz kentleşmeler sonucu, dönemin kentlerinde yeşil doku yok olmuştur. Yapılan estetikten yoksun çalışmalar ve inşa edilen fabrikalar nedeniyle, hava kirliliği ve görüntü kirliliği baş göstermiştir. Bu durum yoksulluk ve sefalet içinde yaşayan alt sınıfları psikolojik açıdan olumsuz yönde etkilemiştir. Hayat beklentilerini yitiren işçi sınıfı için temiz hava alabilecekleri, morallerini düzeltebilecekleri mekanlar yaratılmak istenmiştir. İşçi sınıfının yaşam standartlarını yükseltmek için yapılan yeni konutlaşmalarda, yeşil alan düzenlemelerine özellikle dikkat edilmiştir. Sanayi bölgeleri ile konut bölgelerinin ayrımı yapılarak, daha sağlıklı ortamlar oluşturulmaya çalışılmıştır. 1923 yılında Eric Gloeden'nin önerisinde fabrika bölgeleri de yeşil doku ile çevrilmiştir.

Yeşil alan düzenlemeleri açısından ön plana çıkan bahçe şehir yerleşimlerinde, tablo manzarası oluşturacak şekilde mekanlar yaratılmaya çalışılmıştır. Sanayileşme öncesinde köy hayatına alışık yaşayan işçi sınıfının, şehir hayatına uyum sağlayabilmesi için, köy ve kent yaşamını birleştiren, daha yeşil konut bölgeleri oluşturulmuştur. Daha sonra üretilen blok sistemlerde tasarlanan avlu ile konut kullanıcılarının doğa ile ilişkisinin güçlendirilmesi amaçlanmıştır.

Blok kent sistemlerinde genel amaç, konutları bir araya toplayıp, araziye en az derecede zarar vererek, doğayı bakir bırakmak olmuştur. Böylece daimi doğal manzaralı konutlar ile daha kaliteli yaşamlar sunmak hedeflenmiştir. Fakat bu alanların kendi haline bırakılması durumunda, sistem dışında kalmak isteyebilecek kimi insanların bu alanlarda, kontrolsüz olarak yerleşmelerinin önlenemesinin zorlaşacağını unutmamak gerekmektedir. Günümüzde üretilen projelerde yeşil dokunun çok katlı konutlarda kat aralarında yerleştirilmesi yaygınlaştırılmıştır. Yine günümüzde üretilen çok katlı konutlaşmalarda kullanıcıların doğa ile olan iletişimleri azalmıştır. Çok katlı apartmanlarda büyüyen günümüz çocukları, çocukluğunu bahçeli konutlarda geçiren ebeveynlerinin, ağaç üzerinde geçen anılarını masal gibi dinlemektedirler.

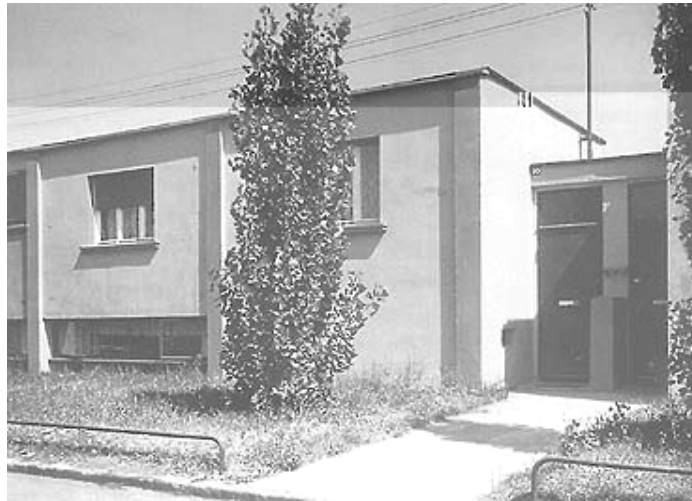
Yeşil alan düzenlemelerinin yapıldıktan sonra sürdürülebilirliği için, bakımının ve korunmasının sağlanması gerekmektedir. Toplu konut sistemlerinde yeşil alanların her türlü

bakım, onarım ve temizlik gibi ihtiyaçları, toplu konut yönetimi tarafından karşılanmalıdır. Özellikle, kat aralarına yapılacak yeşil alanlara daha fazla özen gösterilmelidir. Aksi halde bu alanlar, amacının aksine moral bozucu mekanlar haline gelecektir. Yeşil alanların güvenliğinin ve sürekli kullanımının sağlanması gereklidir.

20. yüzyıl toplu konutlarında yeşil alanlar, avlularda yada bireysel bahçelerde konumlanmıştır. Konut blokları tarafından çevrelenmiş olan yeşil alanlara birkaç yerden giriş verilmesiyle, kontrol altında tutulması kolaylaşmıştır. Ayrıca bu avlulara yerleştirilen sosyal tesisler sayesinde sürekli kullanım sağlanmıştır. Yeşil alanlarda, kullanıcıların spor yapabilecekleri, dinlenebilecekleri, sohbet edebilecekleri, evcil hayvanlarını dolaştırabilecekleri, eğlenebilecekleri, gölge alanlar sunan, su elemanları ile zenginleştirilmiş serinleyebilecekleri mekanların tasarlanması gerekmektedir. İyi derecede ışıklandırılması, güvenliğinin sağlanması gereken yeşil alanlar, konut sistemindeki tüm konutların görebileceği ve kullanıcıların doğa ile ilişkisini güçlendirecek şekilde tasarlanmalıdır. Aksi halde, çeşitli suçların işleneceği, kimsenin kullanmak istemeyeceği mekanlar haline gelecektir.

Yeşil alanlar genel şehir planlarında, konut bölgeleri gibi alanları, endüstriyel alanlar gibi sağlıklı ortamlar yaratabilecek mekanlardan korumak, bölgeleri birbirlerinden ayırmak, havanın temizlenmesini sağlamak, gürültü ve görüntü kirliliğini önlemek amacıyla ayırıcı bölge olarak yerleştirilmiştir.

Açık sistemlerde yeşil alanlar ya konutların bahçeleri şeklinde yada sistemin bir kenarında bir park halinde çözülmüştür. Konut blokları arasında az da olsa yeşillendirme yapıldığı da görülmüştür. Aşağıda incelenen açık sistem toplu konut örnekleri yeşil alan olanakları açısından incelenmiştir.

Şekil 4.10 Dessau-Törten konutlarının ön bahçeleri (www.baufachinformation.de)

Dessau-Törten yerleşmesinde, konutlar iki katlı bahçeli sıra-konutlar şeklinde tasarlanmıştır. Bahçeler sayesinde doğanın güzelliklerini taşıyan bir sokak oluşturulmuşsa da, yeşil alanların konutların bahçeleriyle sınırlı kalmasıyla, tüm konut sisteminde ikamet eden kullanıcıları bir araya toplayıp, kaynaştıracak mekanlar yaratılmamıştır (Şekil 4.10).

Dammerstock yerleşmesinde konutların bahçeleri sayesinde, yani kullanıcıların çabalarıyla sokaklar yeşil bir görüntü kazanmıştır. Konutların sokak tarafındaki bahçeleri ise sınırlandırılmamıştır. Bunun üzerine kullanıcılar diktikleri bitkiler ile sınırlandırmışlardır. Arazinin %22'si rekreasyon alanlarına ayrılmıştır, fakat bu alanlar konutların bahçeleri şeklinde tasarlanınca, ortak yeşil alan oluşturulmasına gerek duyulmamıştır.

Praunheim yerleşmesinde Nida nehri boyunca, topografyaya uygun bir biçimde yerleşen konutlar ile şehir arasında yeşil bir şerit bırakılmıştır. Bu yeşil alan, spor sahaları, yüzme havuzları, fuar alanları, çocuklar için kum havuzları ve sığ havuzlar gibi kullanıcıların sosyal aktivitelerde bulunabilecekleri mekanlarla donatılmıştır. Yeşil alanın şehir ile konut sistemi arasında olması güvenlik açısından sakıncalı olmasına karşın, şehrin gürültüsünü kesmesi açısından olumlu bulunmuş ve yeşil alanın şehre aitmiş izlenimi verdiği düşünülmüştür. Ayrıca konutların düz çatılı olması sayesinde, istenildiği takdirde bu mekanların çatı bahçesi olarak kullanılabilmesi sağlanmıştır. Konutların 3 katlı ve bahçeli olmaları, doğayla kurulacak ilişki açısından olumlu bulunmuştur.

Jungferheide parkı yakınlarında kurulan, Siemensstadt yerleşmesinde konut blokları parka dik biçimde konumlandığı için, görsel ilişki yetersiz kalmıştır. Yerleşmede kişisel bahçe alanları, işçi sınıfı için lüks olarak görüldüğünden tasarlanmamıştır. Binalar arasında az sayıda da olsa yeşil alan yerleştirilmiştir. Çatı terası olan dairelerde ikamet eden kullanıcıların, teraslarını yeşillendirerek, yeşil alan eksikliğini gidermeye çalıştıkları, fotoğraflardan anlaşılmaktadır.

Mevcut bir varoşun yıkılıp, yeniden yapılması sonucu oluşmuş olan Byker's Wall konutları, kıvrımlı iki bloktan oluşmuştur. Konut sisteminin ön cephesi olan güney cephesi ise, içerisinde dağınık biçimde düşük gabarili ve kasaba havasında konut topluluklarının yer aldığı yeşil alana bakmıştır. Bu duvar şeklindeki konut bloğu cadde gürültüsünün yeşil alana erişmesini bir bariyer gibi engellemiştir. İç tarafta oluşturulan bu sakin ortam, oturma ve piknik alanları, oyun alanları gibi rekreasyon alanları ile zenginleştirilmiştir.

Kapalı sistemlerde yeşil alanlar avlular içerisinde yerleştirilmiştir. Daha kontrollü olan bu alanlar konut sistemine ait olduğu izlenimi vermiştir. Aşağıda kapalı sistemde yapılmış toplu konut yerleşimleri yeşil alan olanakları açısından incelenmiştir.

Spangen konutlarında konut sistemini oluşturan iki blok arasında yer alan avlularda yeşil alanlar çözülmüştür. Bu alanın merkezinde sosyal tesisler konumlanmıştır. Avluya girişlerin dört adet ile sınırlanması, avlu güvenliğinin sağlanmasını kolaylaştırmıştır. Konut girişlerinin avludan sağlanmasıyla konutların avluya yönelmesi ve oluşturulan galerili sokak sayesinde üst katların avlu ile ilişkileri sağlanmıştır.

De Dageraad yerleşmesinde “Y” biçimini almış iki konut bloğunun oluşturdukları avlularda yeşil alanlar çözülmüştür. Kapalı bir avlu içinde çözülmesi ile yeşil alanların güvenliği kontrol altında tutulabilmiştir.

Rabenhof yerleşmesinde, küçük avlular, meydanlar ve anıtsal dar bir sokakla çevre düzenlemesi zenginleştirilmiştir. Avlulara dağıtılan sosyal tesislerle bu alanlar hareketlendirilmiştir. Konut sistemine çok fazla giriş olması nedeniyle güvenliğin sağlanmasında başarısız bulunmuştur. Anıtsal sokak, konut sistemi dışında yaşayan kent halkını sistem içine davet eder nitelikte olmuştur. Bu sokak üzerinde konumlanmış olan sinema salonu, sokağın geç saatlere kadar “uyanık” kalmasını sağlamıştır. Yerleşmedeki diğer avluların içe dönük olmaları nedeniyle, daha sakin mekanların oluşacağı düşünülmektedir.

Karl Seitz Hof yerleşmesinde farklı olarak büyük bir meydan ve ona bağlı bir cadde yapılmıştır. Bu caddenin yanlarında ve aynı zamanda meydanın arkasında olacak şekilde yer alan avlularda yeşil alan düzenlemeleri yapılmıştır.

George Washington Hof yerleşmesi benzer şekilde avlu sistemlerinden oluşmuştur. Yan yana sıralanmış avlular bir ulaşım hattıyla bağlanmışlardır. Ayrıca avluların çevre sokaklarla da bağlantısı kurulmuştur. Avlulardan Akazienhof avlusunda bir park yer almıştır. Avlulara yerleştirilen sosyal tesisler sayesinde bu yeşil alanların kullanılabilir olma durumu artırılmış ve böylece bu mekanların güvenliği yükseltilmiştir.

Karl Marx Hof yerleşmesinin avluları da kendi gibi çok uzun olmuştur. Merkeze yerleştirilen sosyal tesislerle ve yeşil alanlarla bu uzunluk dengelenmiştir. Bu konut sisteminde yeşil alanın etrafının konut bloğuyla çevrili olması, mekanı özelleştirmiştir. Böylece içeride oluşturulan ortam ile dışarıdaki şehir yaşamının oluşturduğu ortam arasında çok farklı bir atmosfer oluşturmuştur.

Quarry Hill konutlarında bloklar arasında yer alan kısımlar yeşil alanlar olarak düzenlenmiş ve bu alanlara çocuk oyun alanları yerleştirilmiştir. Fakat savaş yüzünden yapılması planlanan yeşil alanların bir kısmı yapılamamış ve bu alanlar çöplük halini almıştır. Yeşil alanlara ayrılan alanların büyüklüğü olumlu bulunmuştur.

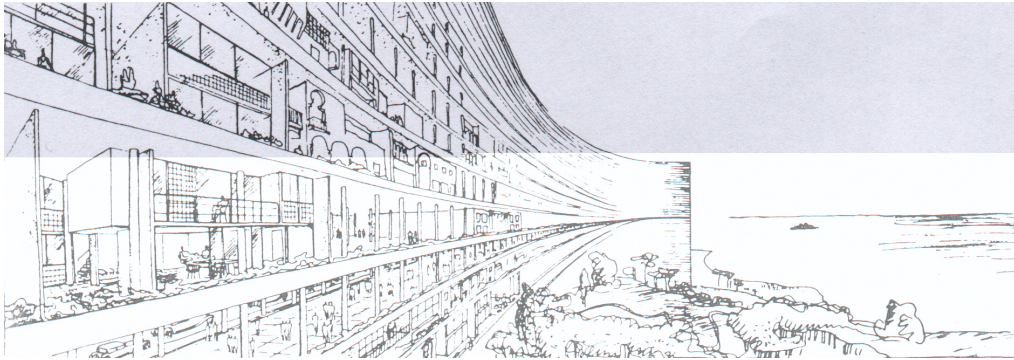
4.6 Konut Bölgesi Ulaşım Sistemi

Ulaşım sistemi kullanıcıların diğer mekanlarla ve diğer kullanıcılarla ile iletişim kurmalarını sağlamak için gerekli olan bir araçtır. Günümüzde birçok ihtiyaç konuttan çıkmadan halledilebilse de, sosyal ilişkiler kurabilmek, üretmek, çalışmak için, diğer kullanıcılar ile karşılaşmak ve dış mekanlarda zaman geçirmek gerekmektedir. Ulaşım sistemi bu noktada çok kritik bir yer teşkil etmektedir. Kentin yaşayabilmesi için gereken nakliyat yapılabilmesi açısından ayrı bir önem taşımaktadır. Acil durumlar söz konusu olduğunda, yardımın çabuk ulaşabilmesi için iyi planlanmış bir ulaşım sisteminin bulunması kent kullanıcıları için zorunlu olmaktadır. Ayrıca acil durumlar için ana ulaşım hattından ayrı ama ilişkili bir ulaşım hattının yapılması, yardımın daha kolay ve çabuk bir şekilde ulaşması sağlanabilecektir.

Rusya’da yapılmış olan Magnitogorsk yerleşmesinde tüm mekanlar bir ana ulaşım hattı ile ilişkilendirilmiştir. Böylece sistem kontrol altında tutulabilmiştir. Fakat yerleşmede madenler gibi yeri değiştirilemeyen bölgeler sistem dışında kalmıştır. Bu bölgelere yapılan ayrı ulaşım hattı boyunca farklı fonksiyonlara hizmet edecek binaların inşa edilmesine yol açacak böyle bir durum istenmeyen düzensiz bir kentleşme ile sonuçlanacağı için, yeri değiştirilemeyen kentsel mekanlara ulaşımın ana ulaşım sistemi içerisinde çözülmesi gerekmektedir.

Fayton ve bisiklet gibi ulaşım sistemlerinin günümüzde de kullanılması durumunun, otomobil gibi araçların gelecekte de kullanılmasının istenmesi olasılığını doğurmaktadır. Bu sebepten, eski sistemlerin de gerektiğinde sistem içinde kullanılabilirliğini sağlamak gerekmektedir.

Bazı kent projelerinde tüm sistem çok fonksiyonlu tek bir bloktan oluşmuştur. Bu durumda ana ulaşım hattı da bu binanın bir parçası halinde inşa edilmiştir (Şekil 4.11). Le Corbusier, Rio de Janeiro’nun kendiliğinden oluşmuş lineer formundan etkilenerek, bir viyadük şehir tasarlamıştır. 6 km uzunluğunda, 100 metre yüksekliğindeki bu binada, 6 kat üzerinden ana ulaşım hattı ve ana ulaşım hattının üzerinde de 12 kat yer almıştır (Şekil 4.12).

Şekil 4.11 Le Corbusier ve Jeanneret, “Plan Obus” , Algiers. (Frampton, 1992).

Şekil 4.12 Plan Obus (www.bidoun.com).

Tek bir bloktan oluşan kent modellerinde ulaşım hattı sistemin omurgasını oluşturmuştur. Gelişen teknolojiler sayesinde giderek hızlanan araçlar ile blok sistemlerin uzunlukları ve buna bağlı olarak ulaşım süresi konusunda sorun yaşanmayacağı öngörülmüştür. Blok sistemlerde toplu ulaşım sistemi, bireysel kullanımların azalmasını sağlamaktadır. Benzine ve arabalara olan ihtiyacın azalmasıyla, daha temiz bir çevre oluşturulabilmekte, trafik sorunu ve trafik kazaları önlenabilmektedir. Kullanıcıların iş yerlerine daha çabuk ve sorunsuz ulaşmasının sağlanması ile şehrin depoladığı stersin azaltılması ve daha mutlu bir yaşam geçirileceği öngörülmüştür.

Blok sistemin birbirini tekrarlaması prefabrikasyona ve seri üretime olanak kılmuştur. Böylece daha çabuk, güvenilir ve daha konforlu yolculuklar sunan ulaşım hatları yapılabilmektedir. Blok sistemde ana ulaşım hattı gibi düşey ulaşım hatlarının da sistemli bir şekilde yapılması, yapım ve kullanım maliyetini düşürecek ve sistemin idaresinin, işleyişinin kolaylaşmasını sağlayacaktır.

Yirminci yüzyıl toplu konut projelerinde konutlar ulaşım hattı boyunca sıralanmıştır. Bu ulaşım hattı, konutlar ile sosyal tesisler arasındaki ulaşımı sağlamıştır. Konut sistemleri genel olarak kentin ulaşım hattının ana arterlerine yakın konumlanmıştır ve konut içi ulaşım sistemi bu artere bağlanmıştır. Düşük gelir grubuna hitap eden konut bölgelerinde otopark bölgeleri oluşturulmamıştır ve yaya ulaşımı ön planda tutulmuştur.

Açık sistemlerde sokaklar mekanları birbirine bağlamıştır. Bu sokaklar şehrin ana ulaşım hattına bağlanmıştır. Konut sisteminin bir yerinde toplu taşıma sisteminin de yer aldığı görülmüştür. Kimi projelerde bu hat konut sisteminin içinden geçmiştir. Aşağıda açık sistemde yapılmış toplu konut örnekleri ulaşım olanakları bazında değerlendirilmiştir.

Dessau-Törten yerleşmesinde ulaşım, kent içi ulaşım sisteminin devamı niteliğinde yapılmış olduğu için toplu taşıma araçlarının konut sistemi içerisine girmesine olanak sağlamıştır. Her konuta ulaşım sağlanmış ve çıkmaz sokak yapılmamıştır. Ulaşım sistemi kent kullanıcılarına açık olması dolayısıyla güvenlik sağlamamıştır. Yapım aşamasında maliyet düşürücü bir etkisi olmamıştır.

Şekil 4.13 Dammerstock yerleşmesi ara yol (www.hans-engels.de).

Dammerstock yerleşiminde konutlara ulaşan ara yollar sadece bir arabanın geçişine izin verecek şekilde, dar yapılmıştır. Düzgün bir çalışma için bu yolların tek yön olması gerekmektedir, bu durumda da kullanıcılar konutlarına ulaşmak için zaman kaybetmektedirler. Ayrıca yolun dar olması, taşınma sırasında yolun tıkanmasına yol açacaktır. Dar sokaklar, çöp toplama gibi servislerin verilmesini zorlaştırmaktadır. Bu yollara dik ana yollar daha geniş yapılmıştır. Otopark alanı yer almadığı için kullanıcılar sokaklarında dar olmasıyla, bahçelerine park etmişlerdir (Şekil 4.13). Her konut yolla bağlantılı olup, çıkmaz sokak yapılmamıştır. Kamu taşıma araçları konut sistemi içerisine girebilmektedir.

Praunheim yerleşmesinde topografyaya göre dizilen konutların ön cepheleri mutlaka sokağa yönelmiştir. Okul ve çocuk parkı arazinin düzlük kısmına ve merkeze yerleştirilmiş ve böylece ulaşım kolaylaştırılmıştır. Okul aynı zamanda ana cadde üzerinde yer aldığı için kentin diğer bölgelerinden ulaşım sağlanmıştır. Otopark yeri düşünülmediği için, kullanıcıların arabalarını sokağa bırakmalarının güvenli olmayacağı öngörülmüştür.

Siemesstadt yerleşmesinde toplu konut arazisi içerisinden tren hattı geçmiştir ve böylece konut ile işyeri arasında ekonomik, alternatif bir ulaşım sistemi sunulmuştur. Konut sistemi içerisinde konut bloklarının yerleşimleri açısından çeşitlilik sunulmuştur. Kimi konutlar ulaşım hattı boyunca, kimi konutlar bu hatta dik bir biçimde sıralanmıştır. Ulaşım hattına dik yerleşmenin taşınma sırasında sorun oluşturacağı düşünüldükçe başarısız bulunmuştur.

Byker Wall bloğunda yeniden yapılandırılan ulaşım sistemi, konut sistemini şehir merkeziyle bağlamıştır. Yerleşmeye ait bir Metro istasyonu yerleştirilmiş ve araç yolları eklenmiştir (Şekil 4.14). Beş farklı renkle yaya yolu ve araç yolu ayrımı yapılmıştır (Evans, 2005).

Şekil 4.14 Byker yerleşmesi ulaşım sistemi (www.geocities.com).

Kapalı sistemlerde avlu içerisinde oluşturulan sokaklar mekanları birbirine bağlamıştır. Özel kullanıma açık olmuşlardır. Konut bloğunda açılan geçitlerle şehir ulaşım hatlarına bağlanmıştır. Şehrin toplu taşıma sisteminden bağımsız olan bu sistemler genelde toplu taşıma hattının yakınında konumlanmıştır. İncelenen örneklerde yapılmamış olsa da, bu sistemlerde otopark alanı avlular içerisinde çözülebilmekte ve daha güvenli mekanlar oluşmaktadır. Aşağıda kapalı sistemde yapılmış toplu konut örnekleri sundukları ulaşım olanakları açısından değerlendirilmiştir.

Spangen konutlarında, yaya ulaşım sisteminin öne çıktığı görülmüştür. Havaya kaldırılan sokak tüm konutlar boyunca devam etmiş ve bütün sistemi birbirine bağlamıştır. Konut içi ulaşım sistemi araç geçecek kadar geniş yapılmışsa da otopark için yer ayrılmamıştır.

De Dageraad yerleşiminde ulaşım sisteminin bir parçası olan araçlar için otopark yapılmamıştır. Kullanıcılar kaldırıma park etmişlerdir. Şehir ulaşım sisteminin bir parçası halinde olması olumlu, fakat güvenlik açısından olumsuz bulunmuştur.

Rabenhof yerleşmesinde, yerleşmeyi diyagonal bölen cadde şehir yaşamını yerleşme içerisine almıştır. Böylece toplu taşıma araçlarının yerleşme içine ulaşabilmesine olanak tanımıştır. Yerleşmenin genelinde yaya ulaşım düşünülmüş ve otopark alanı tasarlanmamıştır. Avlular ara yollar ile birbirlerine bağlanmıştır.

George Washington Hof yerleşmesinde, her avlu birbirine bir araç yolu ile bağlanmıştır. Böylece bütün konutlara ulaşım sağlanmıştır.

Karl Marx Hof, bünyesinde tüm anahtar köprüleri, demir yollarını ve lağım hatlarını bulundurmıştır. 1 mil uzunluğundaki konut sistemi tren hattı boyunca uzanmıştır.

Quarry Hill konut sistemi etrafı cadde ve sokaklarca çevrili bir araziye inşa edilmiştir. Konut sistemine dört ana giriş yapılmıştır. Yerleşim tren hattının yakınında kurulmuştur. Düşey ulaşım asansör ve merdivenlerle sağlanmıştır.

4.7 Psikolojik Açısından Beklentiler

Mimarlık, mekanın kullanıcı davranışları üzerindeki etkisini ve kullanıcıların mekan üzerindeki etkisini inceleyerek, mekanın pozitif yönde geliştirilmesini sağlayan mekan yaratma sanatıdır. Oluşturulan mekanlar zaman içinde, kullanıcıyı kendi kuralları ile etkilemiş ve değiştirmiştir. Kullanıcı ise mekanı kendi istekleri ve ihtiyaçları doğrultusunda değiştirmiştir. Her kullanıcının mekansal algısı farklı olduğu için, mekanlar yaratılırken esnek bir tutum izlenmelidir. Fakat, ortak bir algı da oluşabilmektedir. Örneğin blok sistemlerde tekrarlama monotonluk hissi vermektedir. Maliyeti düşüren, yapım tekniği açısından kolaylık getiren ve zamandan kazanç sağlayan bu tekrarlar, sistemin aşırı uzunluğu ile birleşince sıkıcılaşmaktadır. Kent denilince, çeşitlilik ve farklı kimlikler taşıyan sokaklar akla gelmektedir. Fakat kent standartlaşınca, bu kavramlardan uzaklaşmakta ve kullanıcılarına seçenek sunulmamaktadır.

Kullanıcılar için her zaman önemli olan “ait olma” duygusu yirminci yüzyıl konutlaşmalarında da görülmüştür. Blok sistemler tasarlanırken bölgeler oluşturulması, aidiyet duygusu ve güven duygusu açısından olumlu sonuçlanmıştır.

Kent, farklılıkların toplandığı ve paylaşıldığı buluşma mekanıdır. Kent kullanıcılarının güven ve huzur gereksinmelerini karşılayabilmelidir. Kent sisteminin sonsuz büyüme kapasitesi, kullanıcıların huzursuzluk duymasına neden olabilecektir. Doğal afetlere karşı önlemler alınmalı, acil servis için ayrı bir iletişim ve ulaşım ağı kurulmalıdır. İdeal bir kent, inanç, ibadet, yaşam biçimi, ihtiyaç, istek, gelenek ve görenek farklılıklarının özgürce hayata geçirilebildiği mekanlar topluluğudur. Kent sistemlerinin ekolojik kaygılarla, tek yöne yönelmesi durumunda, sürekli aynı manzaranın seyri kullanıcıların görsel açıdan tatmin olmamasına yol açacaktır. Oysa kent, biçim, doku, renk, ölçek zenginliği sunan mekan olmalıdır. Bazı kent sistemleri eski kentin yıkılıp, yerine yenisinin yapılması esasına dayanmaktadır. Fakat tarihsel eksiklik, kullanıcıların aitlik duygusunu hissetmemeleri ve kimliklerini sorgulamaları, geçmişi anma, hataları görüp ders alabilmeleri açısından özgürlüklerinin yok olması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla yeni kent tasarımı yapılırken, eski kentin bazı değerleri korunup, yeni sisteme dahil edilmelidir. Kentin ekonomisini etkileyen turizm fonksiyonunun düzgün çalışabilmesi için kentler farklılıklar sunabilmelidir. Çok uluslu ülkeler gibi, kurulacak kent sistemi de içinde barındırdığı farklı kullanıcı tiplerine uyum gösterebilmelidir.

Yirminci yüzyıl kentleşmeleri, işçi sınıfının yaşadığı zor yaşam standartlarını iyileştirmeyi ve sağlıklı toplumlar yetişmesini sağlamayı amaçlamıştır. Sanayileşmenin şoku ile oluşan çarpık

kentleşmeler, kullanıcıların doğadan kopmasına sebep olduğu için, toplu konut projelerinde doğaya geri dönüş yaşanılmıştır. Köy hayatından kent hayatına geçiş yapan çiftçilerin, başka bir deyişle, işçi sınıfının bireysel mülkiyetten kat mülkiyetine geçmesi yeni sorumluluklar ve zorunlu ortaklıklara tabi olmasını gerektirmiştir.

Açık sistemlerde aidiyet duygusu zayıf kalmış ve güvensizlik oluşmuştur. Buna karşın daha özgür bir ortam oluşturulmuştur. Aşağıda açık sistemlerde yapılmış toplu konut örnekleri psikolojik beklentileri karşılamadaki yeterlilikleri açısından incelenmiştir.

Dessau-Törten yerleşmesinde konutların bahçeli konutlar halinde yapılması, kullanıcıların kendilerine ait, özgürlüklerini yaşayabilecekleri mekanlar oluşturmalarını sağlamıştır. Farklı açılarda yerleştirilmeleri kısmen manzara çeşitliliği sunmuşsa da yeterli bulunmamıştır. Konut sistemi genelinde bu sistemin kullanıcı topluluğuna ait olma hissi sokak bazında kalmıştır. Güvenlik açısından dışa açık bir sistem olması dolayısıyla yetersiz bulunmuştur.

Dammerstock yerleşmesinde, konutların bir kısmı sıra-konut şeklinde ve bir kısmı apartman olarak inşa edilmiştir. Sıra-konutlar kullanıcılarının bahçeleri sayesinde doğayla ilişki kurabilmelerini sağlamıştır. Fakat bahçelerin önceden sınırlandırılmamış olmasından rahatsızlık duyan ve yarı özel mekana ihtiyaç duyan kullanıcılar bahçelerini bitkiler ile sınırlandırmışlardır. Konut sisteminde bir güvenlik önlemi alınmamıştır. Kaynaştırıcı alanların eksikliği aidiyet duygusunu zayıflatmaktadır. Konutların balkon mekanları olmaması yada benzeri özel mekanlarının olmaması çamaşırların bahçelerde kurutulmasına yol açmıştır. Bu durum diğer kullanıcıların rahatsız olmasına ve görüntü kirliliğine yol açmaktadır.

Praunheim yerleşmesinde, bahçeli sıra-konutlar, kullanıcı doğa ilişkisi kurulmuştur. Konutlarda standartlaşmaya gidilmesi ile her konutun aynı olması konut sisteminin monotonlaşmasına neden olmuştur. Ernest May, iyi planlanmış konut sisteminin iş ortamında verimliliği arttıracığını savunmuştur. İşçi sınıfının ekonomik gücünün yetmeyeceği aktivitelerin konut sistemi içinde çözülmesi ile daha mutlu bir toplum yaratmak amaçlanmıştır. Güvenlik önlemi alınmamıştır.

Siemensstadt yerleşmesinde, farklı mimarlar tarafından yapılan konut bloklarının, farklı açılar ve farklı plan tipleri sunacak şekilde tasarlanması çeşitlilik sağlamıştır. Yerleşmede hiçbir can sıkıcı alanın bulunmayacağı savunulmuştur. Hans Scharoun'un binaları yerleşmeye giriş kapısı olarak algılansa da, konut sisteminin her yerden dışa açık olması güvenlik açısından yetersiz kalmıştır. Yerleşme içinden geçen tren hattı şehirle bağlantı sağlamış fakat, konut güvenliğini zedelemiştir. Ayrıca kullanıcıların doğayla olan ilişkilerinde zayıf kalmıştır.

Byker Wall konut sisteminde, esnek kat planları, kullanıcılarına rahat bir yaşam sunmuş ve ekolojik yaklaşımla trafik gürültüsünün kesilmesi huzur getirmiştir. Daha sonradan sistemin çalışması ile alt yapındaki kalitesizlikler yüzünden sorunlar yaşanmıştır.

Kapalı sistemlerde bir topluluğa ait olma duygusu baskın olmuştur. Avlu içleri güvenli mekanlar olmuşlardır. Fakat cephelerin direkt olarak şehir sokaklarına açılması konut güvenliğini zayıflatmıştır. Aşağıda kapalı sistemde incelenmiş olan toplu konut örnekleri psikolojik beklentileri karşılamadaki yeterlilikleri bazında incelenmiştir.

Kale duvarı gibi konumlanmış Spangen konutlarında, kullanıcıların sosyalleşebilecekleri, çocuklarının güvenle oynayabileceği, aidiyet ve güven duygusunu hissettiren mekanlar sunulmuştur. Konut sisteminin dört katlı olarak tasarlanması ve galerili sokak sayesinde iç-dış mekan ilişkilerinde başarılı olmuştur. Fakat yangın deprem gibi tehlikelere karşı herhangi bir önlem alınmamıştır. Şehrin genel karakterine uyacak şekilde pencere boyutları ayarlanmış, fakat düz çatıları itibarıyla Hollanda mimari kültürüne uymadığı konusunda eleştirilmiştir. Sosyal tesislerin konut sistemi dışındaki kullanıcılar tarafından kullanılması, tesislerin sürekli kullanılmasını sağlamışsa da, toplu konut güvenliğini zedelemiştir. Konutların önünden geçen ve tüm konut sistemi tarafından kullanılan galerili sokak, konutların mahremiyetini zedelemiştir. Konut sistemi kullanıcılara hem avlu hem de kent manzarası sağlamıştır.

De Dageraad yerleşmesinde konutlarda banyo hacminin yer almaması konfor açısından olumsuz bulunmuştur. Yatak odalarına geçişin salon içinden sağlanması, odaların mahremiyetini zayıflatmıştır. Avlu sistemi aidiyet ve güven duygularının hissedilmesini sağlamıştır. Çift cepheli konutlar manzara çeşitliliği sunmuştur.

Rabenhof yerleşmesinde, farklı büyüklük ve farklı düzenlemelere sahip avlular ile çeşitlilik, aralarındaki geçitlerin sadece alt katlarda bırakılması ile de fiziksel bütünlük sağlamıştır. Yeşil alan ve sosyal tesisler ile kullanıcıların sosyal ilişkilerini geliştirmelerine imkan vermiştir. Alışveriş imkanı hem fiziksel ihtiyaçların hem de psikolojik ihtiyaçların karşılanması açısından olumlu bulunmuştur. Avlu yerleşimi dağınık yapılması, cephelerin monotonlaşmasını engellemiştir. Kullanıcıya bir topluma ait olma duygusu hissettirilmiştir.

Karl Seitz Hof yerleşmesinde, oluşturulan meydan, kullanıcıları karşılayan giriş kapısı olarak algılanmaktadır. Avlu sistemi sayesinde avlu içi güvenliğinin sağlanması kolaylaşmıştır. Dış cephelerin kent sokaklarına bakması konut güvenliğinin sağlanmasını engellemiştir.

George Washington Hof'un avlularıyla konut sisteminin insan ölçeğine çekilmesi sağlanmıştır. Birbirlerinin mahremiyetine zarar vermeyen balkonlar tasarlanmıştır. Yatak

odalarına geçişin salon içerisinde yapılması, mahremiyeti zayıflatmıştır. Konutlarda banyo yer almaması kullanıcıların konfor ve hijyen ihtiyaçları açısından sakıncalı bulunmuştur. Cephelerde kimi yerlerde yapılan geri çekilmeler, monotonlaşmasını kısmen engellemiştir.

Karl Marx Hof konut bloğunun 1 mil uzunluğundaki cephesi, heybetli görünmesine rağmen birbirini tekrarlama açısından monotonluk yaratmıştır. Cephelerin işçileri ve inandıklarını temsil eden heykelselliği, kullanıcıların aitlik duygusunu güçlendirmiştir. Konut bloğu kullanıcılarına destek çıkmıştır. Bloğun cephelerine yerleştirilmiş heykeller ile vermek istediği anlam pekiştirilmiştir. Konut sisteminin duruşundan, içeride bambaşka bir hayat yaşandığı izlenimi verilmiştir. Dış dünyadan tecrit edilmiş, içe dönük bir yaşam söz konusudur. Balkonlar ile iç ve dış mekan ilişkisi sağlanmıştır. Sosyal tesisler avlu içerisinde herkesin ulaşabileceği şekilde konumlanmıştır. Kendi kendine yetebilen bir sistem sunması, kullanıcıların huzur ve güven içinde yaşamalarına olanak tanımıştır. İncelenen diğer kent yerleşimlerinde olduğu gibi, dış cephelerin sokak ile direkt ilişkisi, güvenlik açısından olumsuz bulunmuştur. Konut planları ise, kalabalık aileler için küçük kalmıştır. Bu sebeple, konutlarda yetişecek yeni nesillerin ihtiyaç duydukları kendilerine ait mekan gereksinimini sağlayamamıştır.

Quarry Hill yerleşmesi şehrin en büyük konut sistemi olmuştur. Cephelerinin uzunluğu ve monotonluğu bir duvar gibi algılanmasına yol açmıştır. İlk bakışta asıl yaşamın bu duvarın arkasında yer aldığı hissini vermişse de içeri girildiğinde tekrar bir duvar görünümü konut bloğuyla karşılaşmıştır. Yapım aşamasında süre gelen savaş yüzünden yapıyı tam olarak bitirilememiş, konut sisteminin işleyişinde de aksaklıklar çıkmıştır. Yapılması istenilen yeşil alanlar yapılamamış ve buraları çöplük haline almıştır. Balkonlarının konut bloğunun içinde çözülmesi, duvar etkisini arttırmış, cephenin monotonlaşmasına yol açmıştır. Ayrıca balkonların içerlek olması bu mekanların mahremiyetini arttırmıştır. Yerleşimi Siemensstadt'ta olduğu gibi dağınık olunca, avlu etkisi oluşmamış ve sokak boyunca devam eden konut topluluğu hissi vermiştir. Karl Marx Hof yerleşiminde olduğu gibi, birlik ve dayanışma sağlayacak şekilde, koruyucu duvarlarıyla içe dönük, işçi sınıfının "aidiyet" hissi ve güven duyabilecekleri mekanlar oluşturulmamıştır. Sisteme giriş dört kemerli kapıdan sağlanmış fakat sistemin güney kısmı açık bırakılınca, kapılar anlamını yitirmiş ve konut sistemi içi güvenliğini sağlamak zorlaşmıştır. Olumsuzluklara rağmen yıkıldığı için üzülen kullanıcılar da olmuştur. Yerleşme daha çok şehir halkı tarafından sevilmemiş ve istenmemiştir (www.conservationtech.com).

4.8 Ekolojik Beklentiler

Ekolojik sistemlerde, çok fonksiyonlu, yenilenebilir ve geri dönüşümlü malzemeler, kendi kendine yetebilen yapım sistemleri kullanılmış, sirkülasyon boyutları en aza indirgenmiş, bitki örtüsü yapının enerji kontrolünde kullanılmış ve genel gereksinimler karşılanmıştır. Böylece konutlar doğanın sağladığı olanaklardan yararlanarak ve enerjiyi doğru kullanarak daha az masraf çıkarmakta, daha uzun ömürlü olabilmektedirler. Fakat ekolojik bir sistemde yaşamak bazı konfor koşullarından fedakarlık etmek anlamına gelmektedir. Bu yüzden konut sistemlerinde ekolojik yaklaşımlı konut sistemleri tasarlamak daha kabul edilebilir olmuştur.

Tüm toplu konut oluşumlarından genel olarak beklenen tutum doğaya uyum olmuştur. Konutların çevreye en alt seviyede zarar vermesi istenmiştir. Tüm yoğunluğun bir hat üzerinde toplanması ve yerden yükseldiği takdirde de zeminde diğer sistemlere göre çok daha küçük alanların zedeleneceği düşünülerek yapılan sistemlerde arazinin kalan kısmının yeşil olarak bırakılması fikri benimsenmiştir. Tabii bu sistemlerin kilometrelerce uzunlukta olması durumu; cephelerin kuzey-güney doğrultularında olma şartının, arazi şartları açısından her zaman sağlanamamasını doğurmuştur. Bu sistemlerde binanın bariyer fonksiyonu görmesi halinde, mevcut hava akımının kesilmesi ile bu bölgede hava kirliliği gibi problemlerin ortaya çıkabileceği düşünülmelidir. Tasarımında rüzgar faktörü de hesaba katılmalıdır.

Konut planlarında kuzeyde daha az kullanılan depo, ıslak hacimler gibi ikincil mekanların yer alması konutların güneyde yer alan yaşama alanlarının daha sıcak olmasını sağlamıştır. Bu sistemlerde yapılan kış bahçesi de konutun ısıtılması için kullanılmakta aynı zamanda doğayla ilişki kurulmasına yaramaktadır.

Açık sistemlerde ekolojik yaklaşımın uygulanması olanaklı iken, kapalı sistemlerde konutların yönlendişleri açısından daha zor olmuştur.

İncelenen konut sistemlerinden Byker Wall yerleşimi ekolojik konutları dışındaki hiçbir projede ekolojik kaygılar gözetilmemiştir. Bunun yanında Quarry Hill konutlarında geri dönüşüm yapılarak yakılan çöplerden elde edilen enerji ile havuz ısıtılmıştır.

Byker Wall konutları doğu batı doğrultusunda yönlendirilmiştir. Konutların cadde cephesi kuzeye, ön cephesi de güneye bakmıştır. Konutların mutfak, tuvalet gibi ikincil mekanları kuzeyde, yaşama odaları gibi mekanları güneyde yer almıştır. Kuzey cephesinde küçük pencereler tasarlanmış, güney cephesinde ise geniş pencereler kullanılmıştır. Böylece konutların soğuk rüzgardan etkilenmesi engellenmiştir.

4.9 Teknolojik Gelişmeler ile Değişen Beklentiler

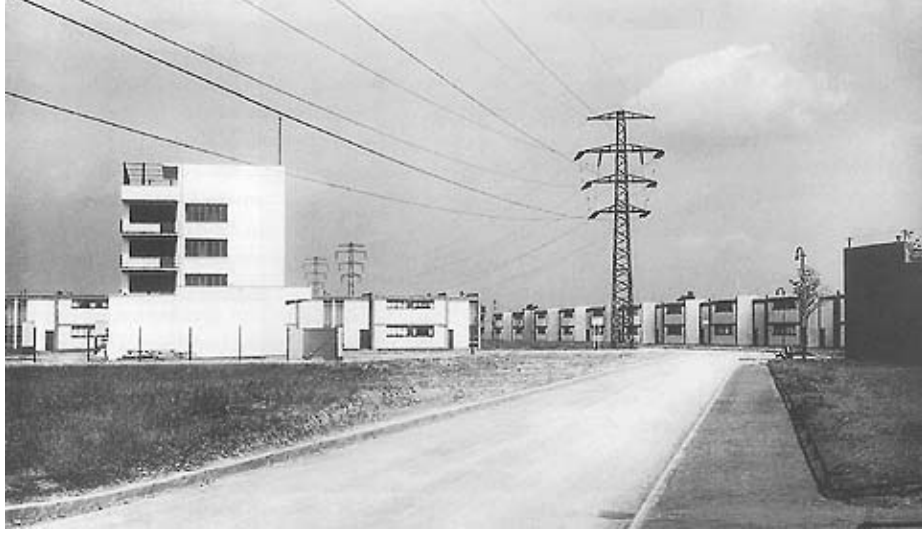
Sanayi Devrimi'nin gerçekleşmesiyle gelişen teknolojiler ile, konutlaşma sistemleri bambaşka bir boyut kazanmıştır. Hızlı, verimli ve ucuz prefabrikasyon yapım tekniği sayesinde, standartlaşma uygulanması, kötü şartlarda yaşayan kullanıcıların yaşam standartlarını yükseltmiş, fakat zaman içinde değişken ihtiyaçlara sahip, farklı kullanıcı tiplerinin ihtiyaçlarını karşılayamamıştır. Teknolojik gelişmeler ile ulaşım sisteminin daha hızlı, daha güvenilir ve daha konforlu bir hal alması, konutlaşma sistemlerinin ve konut bölgelerinin yer seçiminin özgürleşmesini sağlamıştır. Konut sistemlerinde kat sayısının artması ve araziden daha fazla kullanıcının yararlanması olanağı elde edilmiştir. Günümüzde, iletişim sisteminin gelişmesi, uzağın yakın olmasını sağlamış, ev-ofis sistemlerinin gelişmesi ile konut sistemlerinin önem kazanmasına neden olmuş ve konut mekanlarının alanlarının büyük bir kısmını teknolojik aletler kaplamıştır. Eski konutlarda ise, standart eşyalara bile yer bulmak zorken, bu konutların günümüze uyum sağlaması için büyük tadilatlar yapmak ve hatta birkaç konutun bileştirilmesi gerekmiştir. Güvenlik sistemleri geliştirilerek, kullanıcıların daha özgür mekanlarda yaşayabilmeleri sağlanmıştır. Tabii bu gelişmeler maliyeti oldukça arttırmıştır. Ama günümüz koşullarında bu gelişmelerin kullanılması giderek daha zorunlu hale gelmektedir.

Yirminci yüzyıl başında yapılan işçi sınıfı konutları, şehir dışında konumlanmış, ekonomik olması için fabrika binalarına yürüme mesafesinde inşa edilmiştir. Kent ile ilişkileri, toplu taşıma sistemleri ile gerçekleştirilmiştir. İş yerleri yakınlarında konumlanamayan konut sistemleri de mutlaka ana ulaşım arteri yakınında konumlanmıştır. Yeni teknolojiler sayesinde malzeme çeşitliliğinde ve kalitesinde artış sağlanmıştır.

Açık sistemler ulaşım teknolojilerinin konut bölgesine girmesine olanak sağlamıştır. Konut sistemi parçalı olduğu için teknolojik sistemlerin, iletişim sistemlerinin her blok için ayrı ayrı kurulması gerekmektedir. Bu da maliyeti arttıracaktır. Aşağıda açık sistemde yapılmış toplu konut örnekleri teknolojik gelişmeleri karşılamadaki yeterlilikleri açısından değerlendirilmiştir.

Dessau-Törtlen yerleşmesinde konut mekanları boyutlarının geniş olması teknolojik aletlerin yerleştirilebilmesi açısından olumlu olmuştur. Mutfak mekanının fonksiyonel olmayan biçimlenişi yeni eşyaların yerleştirilmesi açısından olumsuz olmuştur. Yapıldığı zamanda işçi sınıfının araç sahibi olmayacağı düşünülerek, otopark alanı ayrılmayan yerleşmede, zamanla araç sahibi olan kullanıcılar, araçlarını konut önlerine park etmek zorunda kalmışlardır. Şekil 4.15'te görüldüğü gibi elektrik hatları havadan geçmektedir. Yirminci yüzyıla kadar evlere

elektriğin verilmediği düşünülürse, böyle bir gelişme getirmesi olumlu olmuştur. Doğal olarak bu yerleşimde tüm bu hatların yerin altına alınması maliyet açısından olumsuz olacaktır. Fakat yerleşimin açık sistemde olması bu işlemi kolaylaştıracaktır.

Şekil 4.15 Dessau-Törten yerleşmesi elektrik hatları (www.baufachinformation.de).

Dammerstock yerleşiminde konutların birbirine paralel lineer sıralar halinde sıralanmaları altyapı sistemlerinin yerleştirilmesinde yararlı bulunmuştur. Otopark alanı yapılmaması ve değişen ihtiyaçlarla otopark olarak kullanılan konutların ön bahçelerinin küçüklüğü olumsuz bulunmuştur.

Praunheim yerleşmesinde, prefabrikasyon tekniği kullanılmıştır. Üç katlı yapılan konutların tek bir kullanıcının mülkiyetinde olması, teknolojik gelişmelerin rahat uygulanmasını sağlamaktadır. Lineer formda oluşturulmaları altyapı sistemleri açısından olumlu bulunmuştur. Konut planları yeni teknolojik aletlerin yerleştirilebilmesine izin verecek şekilde geniş tasarlanmıştır.

Siemensstadt konutlarında oda boyutları asgari sınırlarda tutulmuştur. Otopark için yer ayrılmamıştır, bu yüzden kullanıcılar araçlarını yol kenarına bırakmışlardır.

Byker Wall konut sisteminde, yarı saydam oluklu malzeme sayesinde balkonlar hem ışık hem hava alabilmiş, hem de örtülmüştür.

Kapalı sistemlerin bütüncül olması ile toplu konutun birkaç yerine teknolojik sistemlerin yerleştirilmesi ile tüm bloğun yaralanması sağlanabilmiştir. Aşağıda kapalı sistem toplu konut örnekleri teknolojik gelişmeleri karşılamaadaki yeterlilikleri açısından değerlendirilmiştir.

Spangen konutlarında havaya kaldırılmış sokak koduna çıkan 7 merdivene ek olarak yapılan asansörler, hayatı kolaylaştırmış, eşya taşınmasında faydalı olmuştur.

De Dageraad konutlarının alanları diğer yerleşimlere göre geniş tutulduğu için teknolojik gelişmelerle, konut içine girecek eşyalara yer bulmak daha kolay olmaktadır. Konutlara banyo yerleştirmek için büyük tadilatlar gerekmektedir.

Rabenhof yerleşiminde yaya ulaşımı, itfaiyenin her binaya ulaşmasını yavaşlatacaktır. Otopark alanı ayrılmamıştır. Teknolojik gelişmelere uyum sağlayabilmesi için konutların büyük tadilatlarla ve hatta birkaç konutun birleştirilmesine ihtiyaç duyulması olasıdır.

Karl Marx Hof konutlarında soğuk su sistemi yerleştirilmiştir fakat, sıcak su ısıtıcısından, duşa, elektrik hatlarına kadar her şey kullanıcılar tarafından yeniden ele alınmıştır. Daha sonradan asansör, çöp imha sistemi, ortak çamaşırhane eklenmiştir (Ward, 2004). Otopark için yer ayrılmamıştır.

Quarry Hill toplu konutları, gelişmiş inşaat sistemi kullanılarak yapıldığı için yapım maliyeti düşmüştür. Hafif çelik iskelet üzerine, yerinde yapım tekniğiyle, hazır kalıplara beton dökülerek yerler, duvarlar, tavanlar oluşturulmuştur. Yapı iskelesi kurulmasına gerek kalmamış, ek olarak tuğla ve sıva kullanılmadığı için uzmanlaşmış işçiye gerek kalmayarak, zamandan ve işçilikten kazanılmıştır. Lavabo altına yerleştirilen çöp öğütücüden geçen atıklar ortak bir işlem merkezinde suyu kurutup yakılmış, elde edilen ısıyla havuz ısıtılmıştır. Konut sisteminde iki kişilik asansörler yerleştirilmiştir. Yerleşimde zamanın en gelişmiş yapım teknikleri kullanılmış, fakat zaman içinde sistemin bozulduğu görülmüş ve başarısız olmuştur.

4.10 Sosyal Statülerin Mekanlara Yansıması

Sosyal sınıfların belirlenmesinin, konutlaşmaların biçimlenişlerinde, Sanayi Devrimi'nden bu yana önemli bir etkisi olmuştur. Sınıflaşma sadece, gelir düzeyine göre değil, yaş, cinsiyet, din, ırk gibi konularda da meydana gelmiştir. Gelir dağılımına göre ayırım yapıldığı zaman üst sınıf, alt sınıf bölgelerine karşı korku, alt sınıf ise, üst sınıf bölgelerine karşı kıskançlık duyguları beslemektedir. Jupp'ın (1999) araştırmasında, üst sınıflar ile alt sınıfların karıştırıldığı bir konut sisteminde Vandalizm, gürültü, çöplük haline gelmiş sokaklar gibi sorunların daha az yaşandığını ve herkesin daha memnun edici bir hayat sürdüğünü ortaya koymuştur (www.bl.uk). Dolayısıyla sınıflar arası iletişim sağlayacak şekilde konutlar biçimlendirilmelidir. Ayrıca konut sistemleri kullanıcıları da etkileyebilmiştir. Prestijli bir konutta oturan kullanıcılar toplum gözünde prestij sahibi olarak görülmekte ve hatta böyle bir konuta taşınmak bir statü yukarı atlamak anlamına gelebilmektedir. Dar gelirli kullanıcılar, konutlarının işyerlerine, çocuklarının okullarına, acil ihtiyaçlarını giderebilecekleri dükkanlara yakın olmasını tercih etmekte, üst gelir grupları, konutun kalitesinin, prestijinin,

ikamet edenlerin niteliğinin üst düzeyde olmasını tercihlerini etmektedirler. Gelir durumundan başka, kullanıcıların çocuklu olup, olmaması konut bölgesinin tercih etme nedenlerini etkilemiştir. Bu kullanıcılar, toplu konut sisteminin güvenli, çocukların sosyalleşebileceği mekanlara sahip, okullara yakın olma durumlarına göre tercih yapmaktadırlar. Çocuksuz kullanıcılar daha sosyal bir yaşam sürerek, konut tercihlerinde bu imkanı sunabilecek yerleri tercih etmektedirler. Yaşlılar daha sessiz konforlu, iyi bir ısıtma sistemi olan, acil ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri mekanlara sahip olan, hareketli bir manzaraya sahip toplu konut sistemlerini tercih etmektedirler. Ayrıca kullanıcıların yaşam tarzları, ilgi alanları gibi faktörlerle konut mekanlarından beklenen fonksiyonlar ve boyutlar çeşitlilik göstermiştir. Toplu konut tasarımında olabildiğince fazla seçenek sunacak, farklı kullanıcı tiplerine hitap edebilecek şekilde esnek olan sistemler geliştirilmelidir.

Toplu konut sistemlerinde sınıflar kademeli olarak karıştırılırsa, sınıflar arası uçurumdan kaynaklanan sorunlar ortaya çıkmayacaktır. Örneğin, eğer alt sınıf ile orta sınıf bir arada ama aynı zamanda orta sınıf, üst sınıfla bir arada ikamet ederse, sınıflar bir üst sınıfla birlikte oturmaktan memnuniyet duyacak ve bir üst sınıfına ayak uydurmaya, öğrenmeye çalışacaktır. Ayrıca üst sınıfın alt sınıflara karşı önyargılarını azaltabilecektir. Bu şekilde toplumun kalitesinde artış görülebilecektir. Gelir grubuna dağılımda konutların büyüklüklerinde yapılacak farklılıklar, manzara durumları gibi özellikleri ile bu dağılım sağlanabilir.

Sanayileşme sürecinde önerilen modellerde tek bir sınıfın iyileşmesi amaçlı yapılan konut bölgeleri görülmektedir. Blok konut sistemi, tekrarlama için, standartlaşma getirilebilmiştir. Ayrıca özellikle belli bir merkezi olmayan bir yerleşme biçiminde blok sistem her noktasında eşit olanaklar sunmuştur. Böylece sadece işçi sınıfına hitap eden blok sistemler herkese eşitlik sunduğu için tercih edilmiştir. Yirminci yüzyılda yapılan konut sistemlerinde işçi ve orta sınıfın bir arada ikamet etmesi ilkesine dayalı sistemlerin inşa edildiği de görülmüştür. Konut sistemlerinde gelir farklılıklarına göre konut ebatlarının büyüklükleri çeşitlenmiştir. İyileştirme projeleri öncesinde işçi sınıfının yaşadığı konutlar karanlık, iç karartıcı mekanlar olduğu için yirminci yüzyıl konutlaşmalarında konutların her odasının mutlaka ışık almasına özen gösterilmiştir.

Açık sistemlerde bölgeleme sistemi oluşturulmamıştır. Daha eşit bir sistem söz konusu olmuştur. Sınıf ayrımı katlar arasında yapılmıştır. Aşağıda incelenen açık sistem toplu konut örneklerinden bazıları sosyal statü yerleşimleri açısından irdelenmiştir.

Praunheim yerleşmesinde, gelir düzeyi düşük kullanıcıların gücünün yetmediği aktivitelere katılabilmeleri amacıyla sosyal tesisler yapılmıştır.

Byker Wall konut sistemi, mevcut olan bir varoşun yeniden yapılması ile ortaya çıkmıştır. Kullanıcıları daha önceden bu varoшта ikamet eden kullanıcılar olmuştur. Fakat konutlara yerleşimlerinde kullanıcılar yaşlılar, çocuklu aileler, çocuksuz aileler ve bekarlar olarak ayrılmışlardır. Zemin katlarda çocuklu aileler yerleştirilerek, hem çocukların oyun alanlarına yakınlığı sağlanmış, hem de çocuk gürültüsünün diğer kullanıcıları rahatsız etmesi önlenmiştir. Yaşlılar orta katlara yerleştirilerek, konuta giriş ve çıkışlarının kolay olmasını sağlamışlardır. Bekarlar ve çocuksuz aileler üst katlara yerleşmişlerdir.

Kapalı sistemlerde avlular ile sistem bölgelere ayrılmıştır. Bu sistemlerde her avlunun bir sınıfa ait olması sağlanabilir. Aşağıda incelenen bazı kapalı sistem toplu konut örnekleri sunulmuştur.

Spangen yerleşiminde ikamet eden kullanıcılar, gelir, politik ilişkiler, aile sağlamlığı ve ilerleme durumuna göre, sivil hizmetliler ve fabrika işçileri, en iyi konut yerleşmeleri içerisinde seçilerek yerleştirilmişlerdir. Bu sakinlerle ve oluşturulan sistemle meydana gelmiş sosyal değişim sayesinde, toplumdaki değişikliklerin fiziksel düzenlemeler ile olabileceğinin gösterilmesi amaçlanmıştır (architronic.saed.kent.edu). Görüldüğü üzere bu yerleşmede oturan kullanıcılar arasında sosyal statü açısından büyük farklılıklar oluşturulmamıştır.

Karl Marx Hof Viyana'da işçi sınıfına daha ucuz ve kaliteli konutlar sunmak amacıyla inşa edilmiştir. Biçimlenişinde işçi sınıfını duygularını yansıtacak şekilde tasarlanmıştır. İşçi sınıfının kalesi olarak görülmüştür. Hatta toplu konut cepheleri, savaşa hazır bekleyen bir ordu izlenimi de vermektedir. Bu konut sistemi, genel olarak dönemin diğer toplu konut projelerinde işçi sınıfı için lüks olarak görülen ve dolayısıyla yapılmayan, balkonları ile dikkat çekmiştir.

4.11 Kullanıcıya Hizmet Eden Organizasyon

Esneklik ve fonksiyonellik toplu konut tasarımlarında önemli iki unsur olmuştur. Çağımızda bir bilgisayar ekranı bile kullanıcının istekleri doğrultusunda değişim göstermiştir. Konutun; duvarlarıyla, eşyalarıyla, cephesiyle ve mekanlarıyla zamanla değişkenlik gösterebilen isteklere ve farklı ihtiyaçlara hizmet edebilecek şekilde esnek davranması beklenir. İstendiğinde renginin, biçiminin, boyutunun değişebilirliği yada her parçanın kolayca yenisiyle yer değiştirilebilirliği geleceğin kullanıcılarının değişken yaşam tarzlarına uyum sağlaması açısından önem teşkil etmektedir. Konut duvarından, eşyasına kadar, kullanıcının kısıtlı zamanını en verimli biçimde kullanmasını sağlayacak şekilde fonksiyonel olmalıdır.

Kapılar, çekmeceler otomatik açılmalı, raflar hareketli olmalı. Duvarlar renk değiştirebilmeli, gerekirse şeffaflaşmalı, kaldırılabilir olmalıdır. Belki de Archigram'ın, Plug In City önerisinde olduğu gibi konutlar gerektiğinde oda eklenerek büyütülebilmelidir. Bina gerektiğinde bazı eşyaların yerini alabilmelidir. Kullanıcılar, günümüz yaşam şartlarının bir sonucu olarak, her ihtiyacını konut dışına çıkmadan halletmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla bir otel sistemiyle çalışan konut sistemlerinin yapılması çağımızın elzem ihtiyaçlarından olmuştur. Konutlar, büyük bir organizasyonun parçası olarak, sistematik bir şekilde hizmet etmelidir. Ulaşım, iletişim, güvenlik, bakım gibi konuların bir sistem içerisinde çözülmesi kaos yaşanmasını engelleyebilir. Bu sistem sadece toplu konut bağlamında olmayıp, tüm şehri kapsamalıdır.

Sanayi devriminden bu yana, konut topluluklarının salt barınma fonksiyonu içermesinden, estetik-fonksiyonellik-sağlık koşulları gibi faktörlerin önem kazanması ve alt yapı sistemlerinin, ışıklandırma sistemlerinin getirilmesi, kapı önlerine süt servisinin yapılması gibi hizmetlerin başlaması, konut bloğu içerisinde dükkan, hamam, klinik, çamaşırhane gibi sosyal tesislerin yer almasına kadar hatta günümüz konutlarında otel hizmeti verilmesine kadar servis kalitesinin arttığı görülmüştür. Tabii bu artış, ekonomik sebeplerden dolayı, düşük gelirli konutlarında daha yavaş gerçekleşmiştir.

Açık sistemlerde şehrin sunduğu güvenlik, ışıklandırma hizmetleri gibi hizmetlerden toplu konut kullanıcıları da yararlanabilmiştir. Kapalı sistemlerde ise, kendi içlerinde kendi kontrollerinde olan hizmetler sunmuşlardır.

Byker Wall konut sisteminde, kurulan komşuluk idare ofisi sayesinde hem komşular arasındaki anlaşmazlıkları çözmek, hem de konut sistemlerinin ve yeşil alanların bakım, onarım, korunma ve temizlik gibi ihtiyaçlarının karşılanması sağlanmıştır. Isıtma sistemi, alt yapı eksiklikleri nedeniyle sorun çıkartmıştır.

Spangen konutlarında kullanıcıların konut önlerine kadar süt ve sebze servisi yapılmıştır. Çöp olukları, merkezi ısıtma sistemi gibi hizmetler yer almıştır.

Quarry Hill yerleşmesinde oluşturulan çöp geri dönüşüm sistemiyle yerleşmede bulunan havuz ısıtılmıştır.

İncelenen konut sistemleri hakkında literatür araştırması sonucunda elde edilen bilgiler belirlenen başlıklar altında değerlendirilmiştir. Günümüz beklentileri ile karşılaştırıldığında bu yerleşimlerin yetersiz kaldığı açıktır. Fakat bu toplu konut sistemleri yapıldıkları dönemlerde işçi sınıfına sundukları olanaklar ile daha kaliteli yaşam standartları sunmayı

başarmışlardır. Bu sistemler yaptıkları dönemlerde birçok yenilik getirmişlerdir. Örneğin, konutlar içerisinde banyo bulunması yirminci yüzyılın başları için yeni bir durumdur. Günümüzde ise birçok toplu konut sisteminde konutlar çift banyolu yapılmaktadır. 20. yüzyılın başında yapılan toplu konut projelerinde, işçi sınıfının gelir durumunun otomobil için yetmemesi nedeniyle yaya ulaşımının ve toplu taşıma sistemlerinin öne çıktığı görülmüş, dolayısıyla otopark alanları yapılmamıştır. Oysa günümüzde birçok kullanıcının bir yada birden fazla aracı bulunmaktadır. 20. yüzyılın sonuna doğru konfor koşullarının ve teknolojik olanakların arttığı görülmüştür. Konut mekanların daha fonksiyonel olacak şekilde biçimlenmiş ve boyutlanmıştır. Yirminci yüzyıl konutlaşmaları öncelikli gördükleri sorunlara çözüm getirmişlerdir. Zamanla bu öncelikler değişmiş ve artmıştır.

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Sanayi Devrimi'nden bu yana oluşturulan kentleşmelerin çıkış noktasını konut bölgeleri oluşturmuştur. Toplu konut bölgelerinin diğer bölgeler ile ilişkileri ve bu bölgeler arası ulaşım düzenlenerek, yeni şehirleşme önerileri geliştirilmiştir. Bu sebepten, kent içinde çok önemli bir konumda bulunan konut sistemleri, mekansal ilişkileri, kullanıcılara sunduğu sosyal ilişkiler, alt yapı, ulaşım sistemleri gibi kriterler bakımından kentin bütünüyle, uyum içinde çalışmalıdır.

Günümüz kentlerinde, toplu konut projelerinin, komşuluk ilişkilerinde, mekansal ilişkilerde başarısız, konut planlarının mekansal açıdan yetersiz olduğu gözlemlenmiştir. Alt gelir ve üst gelir grupları için sunulan olanaklar arasındaki büyük farklılıkların, gruplar arası çatışmaya neden olduğu görülmüştür. Bir toplu konut sistemi yapıldıktan sonra talep doğrultusunda yakınlarında oluşturulan yeni toplu konut sisteminin eskisinden bağımsız bir şekilde oluşması sonucu kentsel kaosu meydana geldiği gözlemlenmiştir. Mevcut konut sistemlerinin, teknolojinin sürekli değişim göstermesiyle gelen yeniliklere ve ortaya çıkan yeni ihtiyaçlara uyum göstermekte zorlandığı görülmüştür.

İncelenen toplu konut projeleri bir önceki bölümde, günümüz koşullarında kullanıcıların genel beklentileri doğrultusunda, konutların sundukları olanaklar açısından irdelenmiştir. Literatür taraması sonucu, incelenen konutlar hakkında elde edilen sonuçlar maddeler halinde sunulmuştur.

- Belirli sayıda kullanıcıya göre tasarlanmış bahçe şehir projelerinde, yeni gelen kullanıcıların eski şehirden bağımsız çalışan yeni bir şehre taşınmaları zorunluluğu vardır.
- İncelenen konutların genel özelliği, insan ve doğa arasındaki ilişkiyi güçlendirerek, kentlerin sağlıksız yaşam standartlarından kurtulmak ve kısıtlı ekonomik güce sahip kitlelerin hayat koşullarını düzeltmek amacını taşıması olmuştur (Çelik, 1978; Üçer Gürel ve Yılmaz, 2004; www.fbe.gazi.edu.tr).
- Bu araştırmada incelenen konut topluluklarının bir kısmı, gecekondu bölgelerinin temizlenmesi ve yerine aynı kullanıcı grubuna ait, daha iyi yaşam standartları sunan konut sistemi oluşturmak amacıyla yapılmıştır. Bu konutlar tasarlandığı zamanın koşullarına göre işçi sınıfının yaşam standartlarını iyileştirmede başarılı olmuştur. Fakat uzun vadede bu konutlar aynı başarıyı koruyamamış ve bazı eksiklikler ortaya çıkmıştır. Yeni gelen kullanıcılar, tadilat yaptırarak yada daireleri birleştirerek uyum sağlamıştır.

- Yirminci yüzyıl konutlarının tasarımında otomotiv sektöründen etkilenilerek, seri üretim yapılması için standartlaşmaya gidilmiştir. Otomotiv yapımında kayar bantlar üretimi kolaylaştırdığı için, konutlarda da aynı sistemin uygulanması hedeflenmiş, fakat konutlar kayamayacağı için, işçilerin kayması sağlanmıştır. Sonuç olarak, birbirini tekrarlayan bir sistem olan blok sistemin standartlaşma ve seri üretim için uygun olması tercih nedeni olmuştur.
- Tasarımlarda blok oluşum gösterilmesi, birçok alanda yapım maliyetinin düşmesini sağlamıştır. Örneğin, alt yapı sistemlerinin tüm toplu konut genelinde, lineer oluşumlarda yapımı daha kolay olmuştur. Hükümetin alt yapı için harcadığı miktarın azalması, vergilerin düşmesini ve böylece konut bedellerindeki azalım ile alım gücünün artmasını sağlamıştır.
- İncelenen toplu konut sistemlerinden büyük çaplı kapalı sistemlerde, ara bağlantılar ile bölgelere ayrımı sonucu sistemin kontrol altında tutulması sağlanmıştır. Böylece ilişkiler kademeli olarak kurulabilmiş ve ilişkileri düzenlemek kolaylaşmıştır.
- Sanayileşme sürecinde yapılan işçi konutlarının, kullanıcıları tarafından paylaşılan duyguları yansıtacak biçimde tasarlandığı görülmüştür. Zaman içinde bu duyguların ve kullanıcıların değişmesi ile konutların sadece tarihsel bir değeri kalmıştır. İçinde ikamet eden kullanıcılar için bir anlamı kalmamıştır.
- İncelenen konutlar özellikle düşük gelirli kullanıcılar için tasarlanmıştır. Gelir durumuna göre konutların büyüklüklerinin değiştiği görülmüştür.
- Sadece işçi sınıfı konut bölgelerine yönelik yapılan iyileştirme çalışmalarının yapıldığı görülmüştür. İşçi sınıfının konut dışı ilişkileri düzenlenmemiş ve çalışmalar bölgesel kalmıştır.
- İncelenen konutların bir kısmının sadece tek bir sınıfa hitap ettiği görülmüştür. Sosyal sınıfların karıştırıldığı konutların, bu konutlara göre toplu konut dışı ilişkilerinde daha başarılı olduğu ve bu konut bölgelerinde, Vandalizm, çevre kirliliği ve suç oranı yüksekliği gibi sorunların daha az yaşandığı görülmüştür.
- Çok katlı konutlarda acil durumlarda konut sistemini terk etmek güç olmaktadır. İncelenen konutlarda genel olarak güvenlik kriterleri göz ardı edilmiş ve doğal afetlere karşı bir tedbir görülmemiştir.

- İncelenen toplu konut yerleşimlerinin genelinde yaya ulaşımının ön planda olduğu görülmüştür.
- Açık sistemde oluşturulan toplu konutların farklı yönelişleri olan yerleşimlerde manzara açısından çeşitlilik oluşmuştur. Kapalı sistemlerde oluşturulan avlu hacmi ikinci bir manzara seçeneği sunmuştur.
- Kapalı sistem ile oluşturulan kontrolün sağlanabildiği avlular sayesinde, kent geneli güvenliğine ek olarak konut bölgesi güvenliğinin oluşturulabilmesi sonucu kullanıcıların, çocukları ve kendileri için endişe duymayacakları mekanlarda huzurlu ve mutlu yaşamaları sağlanmıştır. Bu tasarım biçiminin, tercih sebebi olmasında önemli bir etkisinin olduğu gözlemlenmiştir.
- Açık sistemlerde güvenlik daha zayıf kalmıştır.
- Kapalı sistemlerde avlu içi güvenliği sağlanmışsa da, konutların güvenliği, direkt olarak cephelerinin toplu konut dışı şehir mekanına açılması nedeniyle zayıf kalmıştır.
- Açık sistemler şehir ile olan ilişkilerin daha kuvvetli kurulmasını sağlamıştır.
- Kapalı sistemler kullanıcılarına daha içe dönük bir yaşam sağlamıştır. Şehir yaşamının sunduğu sosyal olanakları kullanıcılarına ulaştırmıştır, fakat avlular içerisinde oluşturulan yaşam ile şehir yaşamı arasındaki görsel bağlantı kesilmiştir.
- İncelenen konutlarda kapalı sistemde oluşturulan yerleşmelerde, açık sistemde oluşturulmuşlara oranla aidiyet duygusunun daha belirgin olduğu görülmüştür. Bu durum kullanıcıların güvende ve huzurlu hissetmeleri açısından olumlu bulunmuştur.

Bir önceki bölümde açığa çıkan tasarım kriterleri bağlamında toplu konut örnekleri üzerinde yapılan değerlendirmeler ve kişisel gözlemler sonucunda, toplu konut tasarımında yapılması gerektiği düşünülen çıkarımlar, aşağıda öneri olarak sunulmuştur:

- Konut sisteminde sınıfları kaynaştırma kademeli olarak yapılmalıdır.
- Farklı kullanıcı tiplerine hitap edeceği düşünülerek, konut sistemi manzara seçeneği sunabilecek şekilde tasarlanmalıdır.
- Düzenli ve sistemli çalışan bir konut sistemi kurulmalıdır. Bu sistemin sağlıklı yürütülmesi için, sistemli çalışan bir yönetimin oluşturulması gereklidir. Bu yönetimin kontrolünde bir otel sistemine benzer bir hizmet verilmesi gereklidir.

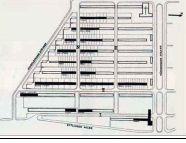
- Toplu konut tasarımında gece kullanımında terk edilmişlik, çeşitli suçların işlenebileceği mekanların oluşmasına sebep olacaktır. Bu durum kullanıcıların konut yerleşimini tercih nedenlerinden biri olan güvenlik unsurunu zedeleyeceği açıktır. Dolayısıyla iyi çalışan bir konut sistemi için, konut sisteminin kentin bir parçası olduğu unutulmadan, kent gibi uyanık ve sürekli kullanımda kalması sağlanmalıdır. Toplu konutlar, gürültü ve görsel rahatsızlıklar yaratmayacak, mahremiyete zarar verilmeyecek şekilde tasarlanmalıdır.
- Çok katlı konutlarda katlar arası ulaşımı sağlayan mekanlarda kat kullanıcılarının sosyal aktivitelerde bulunabilecekleri, çocukların güvenle oynayabilecekleri, yarı özel bir mekanlar tasarlanmalıdır. Her katta yada belli aralıklarla yapılırsa, kullanım çakışması engellenebilir. İncelenen konut yerleşimlerinin bir kısmında bu yarı özel mekanlar, konut birimleri arası ulaşım elemanlarının içerisinde başarılı bir şekilde çözülmüştür.
- Anlaşmazlıklara yer vermemek için, sosyalleşme amaçlı oluşturulmuş konut dışı yarı özel alanların, bireysel mülk olarak görülmesini önlemek adına, bu bölgelerin bakım, onarım, temizlik gibi işleri, yönetim tarafından karşılanmalıdır. Bu mekanlar tasarlanırken, konut mahremiyetini zedelemeyecek şekilde ve gürültü yaratmayacak şekilde konumlanmalıdır.
- Yarı özel mekanlar tasarlanırken, her türlü konfor, hijyen, güvenlik koşulları ve hatta düşük derecede mahremiyet sağlanmalıdır.
- Toplu konut projeleri kullanıcı tipi farklılıklarına ve kullanıcı sayısına uyum sağlamalıdır. Bunun için, plansal açıdan, sosyal olanakları açısından, çeşitlilik sunmalıdır. . Fakat çeşitlilik bir seviyeden sonra seri üretimi (hızı) ve maliyeti olumsuz etkileyeceği için, Rohe'nin ve Le Corbusier'in binalarında olduğu gibi değişebilir (esnek) plan sisteminin, Archigram Grubu'nun önerisine benzer şekilde, eklenebilir hazır birimlerin uygulanması yada Siemensstadt ve Borneo Sporenburg konutları gibi farklı mimari bürolar ile bir toplu konutun yapılması söz konusu olabilir.
- İncelenen konut topluluklarında banyo hacminin konut içinde yer almaması ve toplu konut sistemine ait ortak banyo tesisi ile çözülmesi, başarısız bulunmuştur. Hijyen, konfor ve zaman kazancı açısından ihtiyaçları karşılamamıştır.
- Konut birimi içerisinde yada konut topluluğunun bir katında depolama hacmi gereklidir.
- Toplu konut tasarımında ekolojik yaklaşım gösterilirse, sonradan yapının bütününe zarar verecek eklemeler yapılması veya yapının kullanım sırasında ek masraflar çıkarması engellenmiş olacaktır.

- Kat yüksekliği; kullanıcının doğa ile ilişkisini engellemiştir. Kat aralarında yeşil doku oluşturulması kullanıcının psikolojik ve sosyolojik ihtiyaçlarının gidermesine yardımcı olacaktır. Bu yeşil alanların bakımı yönetim tarafından üstlenilmelidir.
- Toplu konut içerisindeki dış mekanlarda yeşil alanlar düzenlenirken sosyal tesislerle birlikte tasarlanması ve iyi işiklendirilmesi, güvenlik nedeniyle önemlidir.
- Toplu konut projelerinde arazinin topografik verileri iyi analiz edilmelidir.
- Toplu konutun şehrin bütünüyle olan ilişkisinin güçlü olması ve kullanıcıların konutun sağlayamadığı ihtiyaçlarını sorunsuz karşılayabilmeleri için, konut bölgesi içi ulaşım sistemi ile kent ulaşım sistemi birbirleriyle ilişkili olmalıdır.
- Yapılan sosyal tesisler ve sosyalleşme alanları kullanıcıları bu mekanları kullanmaya teşvik etmelidir. Toplu konut yaşamı oluşturulmalı ve sosyal tesisler bu yaşamın bir parçası haline getirilmelidir. Konumları iyi ayarlanmalıdır.
- Kapalı sistemin ie dönük bir yaşam sunması, çok katlı konutlarda çocukların konutlarda daha fazla zaman geçirmesi ile olumsuz etkilenmeleri gibi, sistemin kullanıcılarının da toplu konut içerisinde daha fazla vakit geçirmeleri ile dış dünya ile ilişkilerinin zayıflamasına yol açacaktır.

Bu araştırmada incelenen yirminci yüzyıl işçi sınıfına yönelik toplu konut projeleri esas alınarak ve Sanayi Devrimi, bu süreçte oluşturulan kentleşmeler, konutlaşmalar hakkındaki bilgilere dayanılarak ortaya çıkan, ayrıca yine bu bilgiler işığında açığa çıkan tasarım kriterleri üzerindeki değerlendirmelerden elde edilen sonuçlar ve öneriler yukarıda maddeler halinde sunulmuştur. Son olarak da, aşağıda incelenen yirminci yüzyıl işçi sınıfına yönelik toplu konut sistemleri, Dessau-Trten (Tablo 5.1), Dammerstock (Tablo 5.2), Praunheim (Tablo 5.3), Siemensstadt (Tablo 5.4), Byker Wall (Tablo 5.5), Spangen (Tablo 5.6), De Dageraad (Tablo 5.7), Rabenhof (Tablo 5.8), Karl Seitz Hof (Tablo 5.9), George Washington Hof (Tablo 5.10), Karl Marx Hof (Tablo 5.11) ve Quarry Hill (Tablo 5.12) yerleşimleri hakkında elde edilen bilgilerin zeti tablolar halinde sunulmuştur. Tablolar, toplu konut sistemlerinin incelenme sıralarına göre dizilmiştir.

	Dessau-Törten
	Almanya – Berlin – Walter Gropius – 1926 – 314 konut
Komşuluk İlişkileri	Kişisel bahçeler ve sosyal tesisler
Toplumsal Paylaşım Mekanları ve Sosyal Tesisler	Sosyal tesisler dağımık
Mekansal İlişkiler Açısından Beklentiler	Mekansal ilişkiler zayıf
Barınma Mekanları	Fonksiyonel olmayan geniş barınma mekanları
Yeşil Alanlar	Kişisel bahçeler
Konut Bölgesi Ulaşım Sistemi	Tüm konutlara ve sosyal tesislere araçlı ulaşım
Psikolojik Açısından Beklentiler	Özgürlük ve konfor koşulları sağlamak için bahçeli sıra-konutlar
Ekolojik Beklentiler	
Teknolojik Gelişmeler ile Değişen Beklentiler	
Sosyal Statülerin Mekanlara Yansıması	Farklı plan tipleri
Kullanıcıya Hizmet Eden Organizasyon	

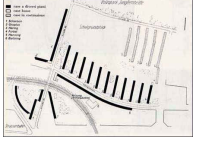
Tablo 5.1 Dessau-Törten yerleşimi hakkında özet bilgi.

	Dammerstock
	Almanya – Karlsruhe – Walter Gropius – 1928 – 671 konut
Komşuluk İlişkileri	Kişisel bahçeler
Toplumsal Paylaşım Mekanları ve Sosyal Tesisler	Sosyal tesisler yetersiz
Mekansal İlişkiler Açısından Beklentiler	Mekansal ilişkiler zayıf
Barınma Mekanları	Geniş ve fonksiyonel
Yeşil Alanlar	Kişisel bahçeler
Konut Bölgesi Ulaşım Sistemi	Tüm konutlara ve sosyal tesislere araçlı ulaşım
Psikolojik Açısından Beklentiler	Özgürlük ve konfor koşulları sağlamak için bahçeli sıra-konutlar
Ekolojik Beklentiler	
Teknolojik Gelişmeler ile Değişen Beklentiler	Alt yapı sistemleri için uygun
Sosyal Statülerin Mekanlara Yansıması	Sıra-konut ve apartman seçeneği
Kullanıcıya Hizmet Eden Organizasyon	

Tablo 5.2 Dammerstock yerleşimi hakkında özet bilgi.

	Praunheim
	Almanya – Frankfurt – Ernst May – 1930 – 1441 konut
Komşuluk İlişkileri	Kişisel bahçeler ve sosyal tesisler, ortak bir yeşil alan
Toplumsal Paylaşım Mekanları ve Sosyal Tesisler	Sosyal tesisler dağınık ama ulaşımı kolay
Mekansal İlişkiler Açısından Beklentiler	Mekansal ilişkiler zayıf
Barınma Mekanları	Geniş ve fonksiyonel
Yeşil Alanlar	Kişisel bahçeler, park
Konut Bölgesi Ulaşım Sistemi	Tüm konutlara ve sosyal tesislere araçlı ulaşım
Psikolojik Açısından Beklentiler	Özgürlük ve konfor koşulları sağlamak için bahçeli sıra-konutlar
Ekolojik Beklentiler	
Teknolojik Gelişmeler ile Değişen Beklentiler	
Sosyal Statülerin Mekanlara Yansıması	Sosyal imkanlar
Kullanıcıya Hizmet Eden Organizasyon	

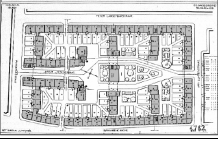
Tablo 5.3 Praunheim yerleşimi hakkında özet bilgi.

	Siemensstadt Almanya – Berlin – Hans Scharoun, Walter Gropius, Fred Forbat, Hugo Haring, Paul Rudolf Henning – 1930 – konut
Komşuluk İlişkileri	Sosyal tesisler
Toplumsal Paylaşım Mekanları ve Sosyal Tesisler	Sosyal tesisler az
Mekansal İlişkiler Açısından Beklentiler	Konut blokları bağımsız, tren hattı ilişkisi yetersiz
Barınma Mekanları	Geniş ve fonksiyonel
Yeşil Alanlar	Park yakınlarında yapılmasından dolayı yeşil alan düzenlemesi yok
Konut Bölgesi Ulaşım Sistemi	Tüm konutlara ve sosyal tesislere araçlı ulaşım
Psikolojik Açısından Beklentiler	Çeşitlilik
Ekolojik Beklentiler	
Teknolojik Gelişmeler ile Değişen Beklentiler	
Sosyal Statülerin Mekanlara Yansıması	
Kullanıcıya Hizmet Eden Organizasyon	

Tablo 5.4 Siemensstadt yerleşimi hakkında özet bilgi.

	Byker Wall
	İngiltere – Newcastle –Ralph Marksine – 1962 – konut
Komşuluk İlişkileri	Sosyal tesisler, yeşil alan düzenlemeleri, balkon sistemi ve komşuluk idare ofisi
Toplumsal Paylaşım Mekanları ve Sosyal Tesisler	Sosyal tesisler az
Mekansal İlişkiler Açısından Beklentiler	Konut-yeşil alan-ulaşım hattı ilişkileri kontrollü
Barınma Mekanları	Geniş ve fonksiyonel
Yeşil Alanlar	Piknik alanları, giriş katı konutlarında kişisel bahçeler
Konut Bölgesi Ulaşım Sistemi	Tüm konutlara ve sosyal tesislere araçlı ulaşım
Psikolojik Açısından Beklentiler	Çeşitlilik, konfor, saygı, huzur
Ekolojik Beklentiler	Ekolojik yaklaşım
Teknolojik Gelişmeler ile Değişen Beklentiler	Alt yapı kalitesiz
Sosyal Statülerin Mekanlara Yansımaları	Katlar arasında statü ayrımı
Kullanıcıya Hizmet Eden Organizasyon	

Tablo 5.5 Byker Wall yerleşimi hakkında özet bilgi.

	Spangen (Justus van Effenstraat)
	Hollanda – Rotterdam –Ralph Sijmons – 1962 – konut
Komşuluk İlişkileri	Sosyal tesisler, yeşil alan düzenlemeleri, balkon sistemi ve komşuluk idare ofisi
Toplumsal Paylaşım Mekanları ve Sosyal Tesisler	Sosyal tesisler az
Mekansal İlişkiler Açısından Beklentiler	Konut-yeşil alan-ulaşım hattı ilişkileri kontrollü
Barınma Mekanları	Geniş ve fonksiyonel
Yeşil Alanlar	Piknik alanları, giriş katı konutlarında kişisel bahçeler
Konut Bölgesi Ulaşım Sistemi	Tüm konutlara ve sosyal tesislere araçlı ulaşım
Psikolojik Açısından Beklentiler	Çeşitlilik, konfor, saygı, huzur
Ekolojik Beklentiler	Ekolojik yaklaşım
Teknolojik Gelişmeler ile Değişen Beklentiler	
Sosyal Statülerin Mekanlara Yansımaları	Katlar arasında statü ayrımı
Kullanıcıya Hizmet Eden Organizasyon	Bakım, onarım, korunma ve temizlik, komşuluk ofisi

Tablo 5.6 Spangen yerleşimi hakkında özet bilgi.

	De Dageraad
	Hollanda – Amsterdam – Ralph Sijksma – 1923 – 294 konut
Komşuluk İlişkileri	Sosyal tesisler ve avlular, teraslar
Toplumsal Paylaşım Mekanları ve Sosyal Tesisler	Sosyal tesisler yetersiz
Mekansal İlişkiler Açısından Beklentiler	Avlu ve sokak ile görsel ve işitsel ilişki
Barınma Mekanları	Geniş ve fonksiyonel
Yeşil Alanlar	Avlular, meydanlar
Konut Bölgesi Ulaşım Sistemi	Tüm konutlara ve sosyal tesislere araçlı ulaşım
Psikolojik Açısından Beklentiler	Çeşitlilik, Avlu içi güvenliği güçlü, konut güvenliği zayıf, aidiyet duygusu baskın
Ekolojik Beklentiler	
Teknolojik Gelişmeler ile Değişen Beklentiler	Alt yapı sistemleri için uygun
Sosyal Statülerin Mekanlara Yansıması	
Kullanıcıya Hizmet Eden Organizasyon	

Tablo 5.7 De Dageraad yerleşimi hakkında özet bilgi.

	Rabenhof Avusturya – Viyana – Ralph Krksine – 1923 – 294 konut
Komşuluk İlişkileri	Sosyal tesisler, balkonlar ve avlular
Toplumsal Paylaşım Mekanları ve Sosyal Tesisler	Sosyal tesisler avlularda, “uyanık” yerleşim
Mekansal İlişkiler Açısından Beklentiler	Avlu ve sokak ile görsel, işitsel ilişki
Barınma Mekanları	Fonksiyonel değil
Yeşil Alanlar	Avlular
Konut Bölgesi Ulaşım Sistemi	Tüm konutlara ve sosyal tesislere araçlı ulaşım
Psikolojik Açısından Beklentiler	Çeşitlilik, avlu içi güvenliği güçlü, konut güvenliği zayıf, aidiyet duygusu baskın, eğlenceli, hareketli mekanlar
Ekolojik Beklentiler	
Teknolojik Gelişmeler ile Değişen Beklentiler	Yaya ulaşımı olumsuz
Sosyal Statülerin Mekanlara Yansıması	
Kullanıcıya Hizmet Eden Organizasyon	

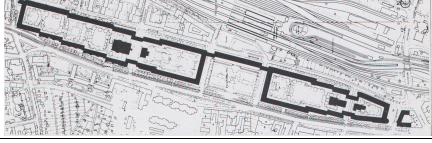
Tablo 5.8 Rabenhof yerleşimi hakkında özet bilgi.

	Karl Seitz Hof Avusturya - Viyana – Hubert Gessner - 1927 - 1800 konut
Komşuluk İlişkileri	Sosyal tesisler, avlular, balkonlar
Toplumsal Paylaşım Mekanları ve Sosyal Tesisler	
Mekansal İlişkiler Açısından Beklentiler	Giriş tanımlı ve gösterişli
Barınma Mekanları	
Yeşil Alanlar	Geniş yeşil alanlar
Konut Bölgesi Ulaşım Sistemi	Tüm konutlara ve sosyal tesislere araçlı ulaşım
Psikolojik Açısından Beklentiler	Avlu içi güvenliği güçlü, konut güvenliği zayıf
Ekolojik Beklentiler	
Teknolojik Gelişmeler ile Değişen Beklentiler	
Sosyal Statülerin Mekanlara Yansıması	
Kullanıcıya Hizmet Eden Organizasyon	

Tablo 5.9 Karl Seitz Hof yerleşimi hakkında özet bilgi.

	George Washington Hof
	Avusturya – Viyana – Karl Krist, Robert Örley – 1930 – 1085 konut
Komşuluk İlişkileri	Sosyal tesisler, balkonlar ve avlular
Toplumsal Paylaşım Mekanları ve Sosyal Tesisler	Sosyal tesisler avlularda, “uyanık” yerleşim
Mekansal İlişkiler Açısından Beklentiler	Avlu ve sokak ile görsel ve işitsel ilişki
Barınma Mekanları	Geniş ve fonksiyonel
Yeşil Alanlar	Avlular, park
Konut Bölgesi Ulaşım Sistemi	Tüm konutlara ve sosyal tesislere araçlı ulaşım
Psikolojik Açısından Beklentiler	Çeşitlilik, avlu içi güvenliği güçlü, konut güvenliği zayıf, aidiyet duygusu baskın
Ekolojik Beklentiler	
Teknolojik Gelişmeler ile Değişen Beklentiler	
Sosyal Statülerin Mekanlara Yansıması	
Kullanıcıya Hizmet Eden Organizasyon	

Tablo 5.10 George Washington Hof yerleşimi hakkında özet bilgi.

	Karl Marx Hof
	Avusturya – Viyana – Karl Ehn – 1930 – 1400 konut
Komşuluk İlişkileri	Sosyal tesisler, balkonlar ve avlular
Toplumsal Paylaşım Mekanları ve Sosyal Tesisler	Eğitime önem
Mekansal İlişkiler Açısından Beklentiler	Blokların avlu ile kent arasında duvar izlenimi
Barınma Mekanları	Küçük ve fonksiyonel
Yeşil Alanlar	Avlular
Konut Bölgesi Ulaşım Sistemi	Tüm konutlara ve sosyal tesislere araçlı ulaşım
Psikolojik Açısından Beklentiler	Çeşitlilik, avlu içi güvenliği güçlü, konut güvenliği zayıf, aidiyet ve birlik duygusu baskın
Ekolojik Beklentiler	
Teknolojik Gelişmeler ile Değişen Beklentiler	Tadilat gerekli
Sosyal Statülerin Mekanlara Yansıması	Cephelerin biçimlenişi, balkon
Kullanıcıya Hizmet Eden Organizasyon	

Tablo 5.11 Karl Marx Hof yerleşimi hakkında özet bilgi.

	Quarry Hill
	İngiltere – Leeds – R. A. H. Livett – 1934 – 938 konut
Komşuluk İlişkileri	Sosyal tesisler, balkonlar
Toplumsal Paylaşım Mekanları ve Sosyal Tesisler	Zamanı için oldukça fazla servis
Mekansal İlişkiler Açısından Beklentiler	Duvar etkisi
Barınma Mekanları	Fonksiyonel
Yeşil Alanlar	Avlular
Konut Bölgesi Ulaşım Sistemi	Tüm konutlara ve sosyal tesislere araçlı ulaşım
Psikolojik Açısından Beklentiler	Çeşitlilik, konfor, güvenlik zayıf, aidiyet duygusu baskın
Ekolojik Beklentiler	Çöp enerjisi ile havuzun ısıtılması
Teknolojik Gelişmeler ile Değişen Beklentiler	Sistemin işleyişi başarısız
Sosyal Statülerin Mekanlara Yansıması	
Kullanıcıya Hizmet Eden Organizasyon	Çöp, ısıtma sistemi

Tablo 5.12 Quarry Hill yerleşimi hakkında özet bilgi.

Bu araştırmada, Sanayi Devrimi ile oluşan konutlaşmaları ve çarpık kentleşmelerin iyileştirilmesi için üretilen toplu konut projelerinden örnekler, belirlenen tasarım kriterleri açısından incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonucunda, yirminci yüzyıl toplu konut projelerinin, yapıldıkları dönem koşullarına göre, genel olarak başarılı olduğu, fakat bu başarının, zaman içinde ihtiyaçların ve kullanıcıların değişmesiyle azaldığı grlmştir. Günümüz beklentileri ve günümüz olanaklarıyla karşılaştırıldıklarında yetersiz kalmışlar ve günümüzde de kullanılan toplu konutların uyum göstermesi için büyük tadilatlar yapılmıştır. Sosyal sınıflaşma, kullanıcıya hizmet ve ekolojik beklentiler gibi tasarım kriterlerine fazla önem verilmemiştir. İncelenen toplu konut projelerinin az katlı olması bir çok konuda avantaj sağlamıştır. Yirminci yüzyıl başı konutları iyileştirme amaçlı olmuş, yüzyıl sonlarına doğru konfor, güvenlik gibi faktörler önem kazanmıştır.

KAYNAKLAR

- Balchin, P. N. ve Rhoden, M., (1998), *Housing Essential Foundations*, Routledge, London.
- Bayhan, İ. H., (1969), *Şehir Planlaması*, İskender Matbaası, İstanbul.
- Bilgin, İ., (2002), "Toplu Konut "Mimarisi" ve ATK Lojmanları", *Arkitera Forum*.
- Büyükbaş, S., (2000), "Borneo Sıra Evleri", *Architect Dergisi*, 478: 42-47
- Cohen, J. L., (2004), *Le Corbusier 1887-1965*, Taschen, Köln.
- Coleman, B., I., Der. (1973), *The Idea of the City in Nineteenth-Century Britain*, Routledge & Kegan Paul, London.
- Çelik A. P., "Yirmilerde Toplu Konut Hareketine Bir Bakış", *Mimarlık*, 78/3:25 (1978).
- Deane, P., (1979), *The First Industrial Revolution*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Deckker, T., (2000), *The Modern City Revisited*, E&FN Spon, New York.
- Dostoğlu Türkün, N., (2002), *Modern Mimarlığın Öncüleri Dizisi 1: Le Corbusier ve Kent*, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.
- Dunster, D., (1985), *Key Buildings of the Twentieth Century*, Architectural Press, London
- Frampton, K., (1992), *Modern Architecture: A Critical History*, Thames and Hudson, London.
- Freeman, M. D. A., vd., (1998), *Law and Science: Current Legal Issues*, Oxford University Press, Oxford.
- Frey, H., (1999), *Designing the City: Towards a More Sustainable Urban Form*, E & FN Spon, London
- Gössel, P., (1991), *Architecture in the 20th Century*, Taschen, Köln.
- Hall, P., (2002), *Cities of Tomorrow*, Blackwell, Oxford.
- Hall, P. G., (2002), *Urban Regional Planning*, Routledge, London
- Jackson, A.A., (1973), *Semi-detached London: Suburban Development, Life and Transport 1900-1939*, Allen & Unwin, London.
- Kostof, S., (1995) *A History of Architecture: Settings and Rituals*, Oxford University Press, New York.
- Kılıçoğlu, S., vd., (1990), *Meydan Larousse Büyük Lugat ve Ansiklopedi*, Meydan Gazetecilik, 33 cilt. 9:715.
- More, C., (2000), *Understanding the Industrial Revolution*, Routledge, London.
- Özdeş, G., (1974), *Şehir Bölgeleri: Şehirlerde Zoning Kavramı, Kuramları ve Çalışma Bölgeleri*, İTÜ, İstanbul.
- Paulhans, P., (1978), *Etüd ve Proje: Sıraevler, Çok Aile Evleri, Zincirevler Ev Grupları*, (Çev., M. A., Onay), Yaprak Yayıncılık, Ankara.
- Schneider, F., (1997), *Grudrissatlas: Floor Plan Atlas*, Birkhauser Publication, Basel.
- Simonds, J. O., (1994), *Garden Cities 21: Creating a Livable Urban Environment*, McGraw-Hill Inc., New York.
- Smyth, Hedley, (1994), *Marketing the City: The Role of Flagship Developments in Urban Regeneration*, E & F Spon, London

Swett, P. E., (2004), *Neighbors and Enemies: The Culture of Radicalism in Berlin 1929-1933*, Cambridge University Press, Cambridge.

Tafari, P., (1981), *Vienne la Rouge: La Politique Immobiliere de la Vienne Socialiste, 1919-1933*, Pierre Mardaga, Bruxelles.

Üçer Gürel, Z. A. ve Yılmaz, G., (2004), "Housing Typologies in the Context of Urban Utopias", *G.Ü Fen Bilimleri Dergisi*, 17(4): 133-147

Ward, P. R., (2004), *Planning and Urban Change*, Sage Publications, London.

INTERNET KAYNAKLARI

[1]<http://architronic.saed.kent.edu/v8n1/v8n104.pdf>

[2]http://apps.newham.gov.uk/History_canningtown

[3]<http://caad.arch.ethz.ch/teaching/wfp/ABGESCHLOSSENE/lindner>

[4]<http://carbon.cudenver.edu/~arc67015/jramos/byker.html>

[5]<http://cat2.mit.edu/4.203/samples/buildinglist.html>

[6]<http://drwagnernet.com/40b/lecture-view.cfm?lecture=9&image=114>

[7]<http://dsc.discovery.com/convergence/engineerin/skycity/interactive/interactive.html>.

[8]<http://earth.google.com>

[9]<http://everything2.com>

[10]<http://home.worldonline.dk/jgkjelds/urban.html>

[11]http://home.freeuk.net/timarchive/html/body_byker.htm

[12]<http://icar.poliba.it/storiacontemporanea/seminari/delconte/delconte01/img23.htm>

[13]<http://jemolo.com/cgi-bin/search1.cgi?insieme=&inglese=&keyword=Hans%20Scharoun>

[14]<http://laweekly.com/general/features/insideoutside/4971/>

[15]<http://luftbild-archiv.de/a/essen-e1.htm>

[16]<http://mather.ar.utexas.edu/AV/clearyarc328/terms9/rotterdam2.html>

[17]<http://ocw.mit.edu/ans7870/11/11.001j/f01/lectureimages/6/image8.html>

[18]<http://old.mo.org.tr/mimarlikdergisi>

[19]<http://online.sfsu.edu/~dlegates/PowerPoint/planning/sld011.htm>

[20]http://parole.aporee.org/work/hier.php3?spec_id=1549&words_id=116&res_id=524

[21]<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?sec=travel&res=9D0CE4DD173AF932A25754C0A967958260>

[22]<http://soa.syr.edu/faculty/bcoleman/arc523/lectures/523.lecture.housing.packages.html>

[23]<http://solaris.hfg-karlsruhe.de/hfg/inhalt/de/Hochschule/veranstaltungen/5383/dammerstock710.gif>

[24]<http://storm.simpson.edu/~calkins/berlin/city/city.htm>

[25]<http://soa.syr.edu/faculty/bcoleman/ARC423/Lectures/423.lecture15.2.housing.packages.html>

- [26]http://tr.wikipedia.org/wiki/sanayi_devrimi
- [27]<http://www.akdeniz.edu.tr/iibf/yeni/genel/dergi/sayi05/07Altintas.pdf>
- [28]<http://www.arch.mcgill.ca/prof/sijpkes/arch528/fall2001/lecture12/set-5.html>.
- [29]<http://www.arch.umd.edu/Faculty/GFrancescato/Papers/Edinburgh.html>
- [30]<http://www.arkitera.com/v1/diyalog/ihsanbilgin/hantumertekin.htm>
- [31]<http://www.ar.utexas.edu/AV/Atkinson/lecture6/utopia4.html>
- [32]<http://www.ar.utexas.edu/AV/clearyarc328/terms1/industrial1.html>
- [33]<http://www.authentichistory.com/postcivilwar/riis/chap1.html>
- [34]http://baugeschichte.a.tu-berlin.de/bg/lehre/veranstaltung_dokumentation.php?det_id=72&veranst_id=33&veranstaltung=vorlesung&semester=
- [35]<http://www.baufachinformation.de/denkmalpflege.jsp?md=2001127125431>
- [36]http://www.bauhaus.de/bauhaus1919/biographien/biographie_gropius.htm
- [37]<http://www.bauhaus-dessau.de/en/history.asp?p=konsum>
- [38]<http://www.bbc.co.uk/history>
- [39]<http://www.bl.uk/collections/social/welfare/issue8/housing.html>
- [40]<http://www.bmz.amsterdam.nl/adam/nl/aschool3.html>
- [41][http://www.conservationtech.com/RL's%20resume&%20pub's/RL-publications/Milltowns/1981-Binney-Book/LivingPlaces-\(TH&RL\).doc](http://www.conservationtech.com/RL's%20resume&%20pub's/RL-publications/Milltowns/1981-Binney-Book/LivingPlaces-(TH&RL).doc)
- [42]<http://www.conservationtech.com/x-MILLTOWNS/RL-Photographs-4x5/England>
- [43]<http://www.cultuurnetwerk.org/bronnenbundels/2001>
- [44]<http://www.cyberium.co.uk/parkhistory/Gardencities.html>
- [45]<http://www.dasrotewien.at/online/page.php?P=11838>
- [46]http://www.dessau.de/expo2000pfad/exkursionen/siedlung_toerten.html
- [47]http://www.docomomo.de/bauten/berlin_siemensstadt.htm
- [48]<http://www.fabiofeminofantascience.org/RETROFUTURE/RETROFUTURE13.html>
- [49]<http://www.fbe.gazi.edu.tr/dergi/tr/dergi/tam>
- [50]<http://www.gebietsbetreuungen.wien.at/gbdocs/gb21/ausstellung.html>
- [51]<http://www.generativedesign.com/tesi/036bis/ci4.htm>
- [52]<http://www.geocities.com/kaysgeography/byker.htm>
- [53]http://www.greatbuildings.com/cgi-bin/gbi.cgi/Karl_Marx_Hof.html/cid_20051213_kmm_img_8140.gbi
- [54]<http://www.hans-engels.de/bauhaus.htm>
- [55]<http://www.hertfordshire-genealogy.co.uk/data/places/welwyn.htm>.
- [56]<http://www.historic-uk.com/HistoryUK/England-History/risetopower-Victorians.htm>
- [57]http://www.ifa.de/kunst/nbi/eprojekte_2.htm
- [58]<http://www.isl.uni-karlsruhe.de/module/strukturmodelle/strukturmodelle.html>

- [59]<http://www.leedscivictrust.org.uk/backs.htm>
- [60]<http://www.leeds.gov.uk/discover>
- [61]<http://www.library.cornell.edu>
- [62]<http://www.lib.umd.edu/NTL/letchworth.jpg>
- [63]<http://www.lookingatbuildings.org.uk>
- [64]<http://www.luoghi.net/STORIAECRITICA/Didattica/Gropius.htm>
- [65]http://www.mcah.columbia.edu/dbcourses/search.cgi?simplesearch=jss_031402_gropius_012+&root=items&search=simple
- [66]http://www.museurbaintonygarnier.com/anglais/2_2.html
- [67]<http://www.nettlesworth.durham.sch.uk/time/victorian/vindust.html>
- [68]<http://www.pbase.com/erichmangl/image/42511399>
- [69]<http://www.rickmansworthherts.freemove.co.uk/howard1.htm>
- [70]<http://www.sanayitesisleri.com/sanayi%20devrimi.asp>
- [71]<http://www.schoolshistory.org.uk/IndustrialRevolution/lifeduringindustrialrevolution.htm>
- [72]<http://www.siemens-stadt.de>
- [73]<http://www.stipvisiten.de/images/wien3/pictures/pict3152.html>
- [74]<http://www.student.uu.se/studorg/europe/inblick/?p=/2articles/04/gentile.html>
- [75]http://www.super8.nl/english/e_contact_where.htm
- [76]http://www.sup.org.uk/shadows_landscape.htm
- [77]<http://www.timarchive.freeuk.com>
- [78]<http://www.tu-cottbus.de>
- [79]http://www.uk.filo.pl/uk_history_8.htm
- [80]<http://www.undiscoveredscotland.co.uk/lanark/newlanark/index.html>
- [81]<http://www.verainsring-praunheim.de/4-7-architekten.html>
- [82]<http://www.vitruvio.ch/arcgallery/gallery.php?id=1053>
- [83]<http://www.weissenhof.de/english>
- [84]<http://www.your-uk.com/?a=towns.view&id=296>
- [85]<http://www.zerog-autobahn.com/site/about/archive.php>

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi	22.06.1981	
Doğum yeri	İstanbul	
Lise	1996-1999	Özel Doğuş Fen Lisesi
Lisans	1999-2003	Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fak. Mimarlık Bölümü
Yüksek Lisans	2003-2006	Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari Tasarım Programı

Çalıştığı kurum(lar)

DK MİMARLIK	2004-2005
-------------	-----------